

**Bu kitaba sığmayan
daha neler var!**

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Kişiselleştirilmiş Öğrenme ve Raporlama

Canlı Ders

Sosyal Etkileşim

Zengin İçerik

Puan ve Armalar

EBA Portfolyo

**BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA
ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.**

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

FELSEFE

10. Sınıf

ORTAÖĞRETİM

FELSEFE

10. Sınıf

Ders Kitabı

ORTAÖĞRETİM

FELSEFE

10. SINIF

Ders Kitabı

Yazarlar

Aysun KOLUAÇIK

Ersan DEĞİRMEN

Hakan KOÇER

Haydar Sinan KOLUAÇIK

Rukiye GÜNDOĞDU AVCI

Sarper Serkan AVCI

DEVLET KİTAPLARI

Kitabın Basıldığı Matbaa Adı, 2023

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI : 9515
DERS KİTAPLARI DİZİSİ : 1958

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiç bir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör

Prof. Dr. Adnan GÜMÜŞ

Dil Uzmanı

Nurgül GÜVEN

Görsel Tasarımcılar

Barış AKSÖZCÜ

Enise KERTMEN

Havva SONSUZ

Program Geliştirme Uzmanı

Dr. Hasan NASIRCI

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Hüseyin BÜYÜKBİÇER

Rehberlik Uzmanı

Hatice Müge UĞRAŞAN KIVIRCIK

Baskı

Matbaa Adı ve Ticari Unvanı

Tel (000) 000 00 00

ISBN 978-975-11-7695-0

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 30.01.2024 gün ve 95439930 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

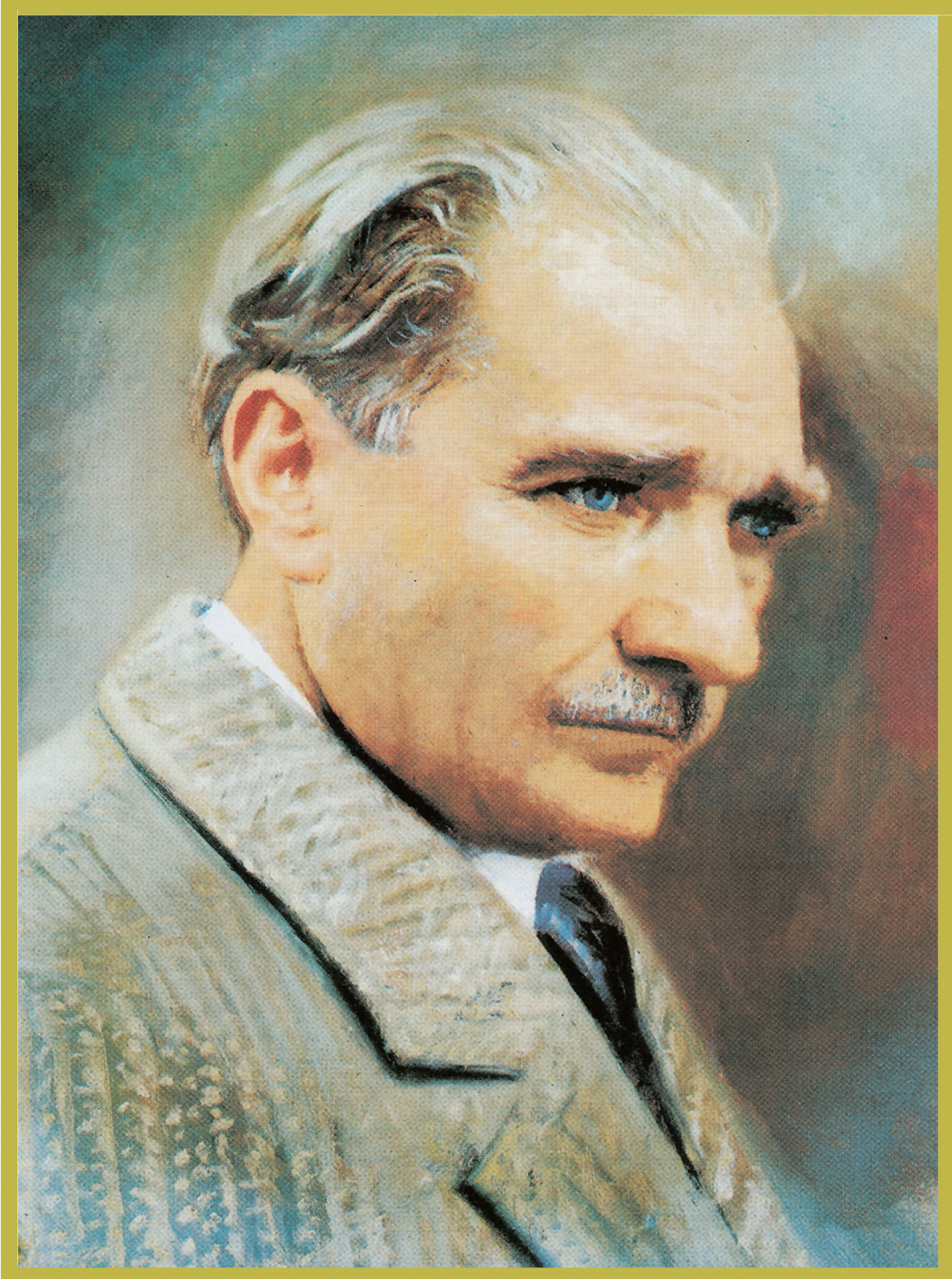
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaît bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

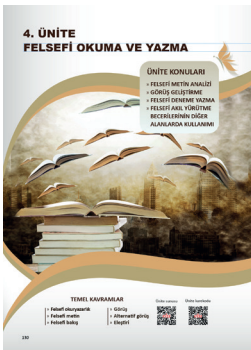
Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

BİLİM FELSEFESİ	82
BİLİM FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	83
Bilim	83
Bilimsel Yöntem	85
Bilimin Değeri	86
Bilim ve Felsefe İlişkisi	86
AHLAK FELSEFESİ	90
AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	91
Etik	91
İyi ve Kötü	93
Özgürlük ve Sorumluluk	94
Evrensel Ahlak Yasası	96
DİN FELSEFESİ	100
DİN FELSEFESİNİN KONUSU VE SORULARI	101
Tanrı'nın Varlığı ile İlgili Görüşler	101
Evrenin Sonlu Olup Olmadığına Yönelik Görüşler	103
Ölümden Sonra Yaşamın Olup Olmadığına Yönelik Görüşler	104
Teoloji ve Din Felsefesi	106
SİYASET FELSEFESİ	108
SİYASET FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	109
Hak, Adalet, Özgürlük	110
Egemenlik ve İktidarın Kaynağı Problemi	111
İdeal Devlet Düzeni	113
SANAT FELSEFESİ	116
SANAT FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ	117
Güzellik	118
Sanat	119
Sanat Eserinin Özellikleri	120
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	124

4. ÜNİTE: FELSEFİ OKUMA VE YAZMA

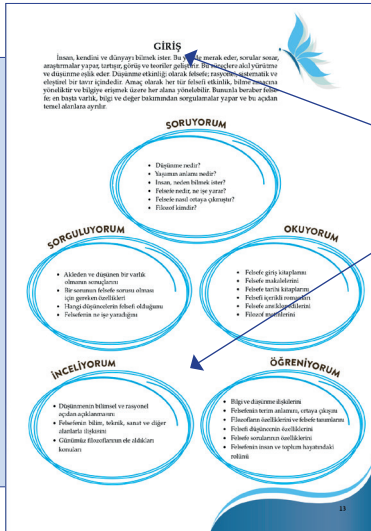
FELSEFİ METİN ANALİZİ	132
FELSEFİ METİN	133
GÖRÜŞ GELİŞTİRME	136
ALTERNATİF GÖRÜŞ OLUŞTURMA	137
FELSEFİ DENEME YAZMA	140
FELSEFİ DENEME	141
FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN DİĞER ALANLARDA KULLANIMI	144
FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN UYGULANMASI	145
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	147

Sözlük	150
Cevap Anahtarı	152
Kaynakça	152
Görsel, Genel Ağ ve E-İçerik Kaynakçası	153

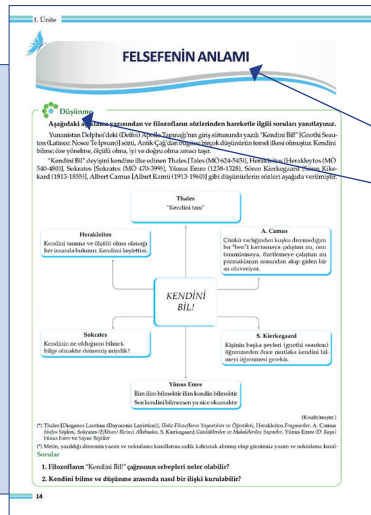
Kitap Tanıtım Şeması

- Ünite adı
- Ünite konularının adı
- Ünite de geçen bazı kavramlar
- Ünite sunusunu içeren karekod
- Ünite karekodu

- Üniteyi tanıtan, içeriğin ne olduğunu ve bölümlerin genel hatlarını veren "Giriş" sayfası
- Soruyorum, okuyorum, öğreniyorum, inceliyorum, sorguluyorum bölümleri ünitenin kazanımlarına yönelik soruları, kitap önerilerini, hangi sorgulamaların yapıldığını, öğrenilecek konu başlıklarını ve ünitenin öğrenilmesinde yardımcı olacak incelemeleri içerir.

- Bölüm başlığı
- Her bölüm "Düşünme" uygulaması ile başlamaktadır. Bu bölümde konuya dikkat çekme amacıyla konu içeriğine hitap eden bir uygulama yer alır.

1. ÜNİTE

FELSEFİYİ TANIMA

ÜNİTE KONULARI

- » FELSEFENİN ANLAMINI
- » FELSEFİ DÜŞÜNCE
- » FELSEFENİN İNSAN VE TOPLUM HAYATINDAKİ ROLÜ

TEMEL KAVRAMLAR

- » Felsefe
- » Sorgulama
- » Düşünme
- » Filozof
- » Refleksif olma
- » Bilgelik
- » Hikmet
- » Felsefi soru
- » Şüphe

Ünite sunusu

Ünite karekodu

GİRİŞ

İnsan, kendini ve dünyayı bilmek ister. Bu yönde merak eder, sorular sorar, araştırmalar yapar, tartışır, görüş ve teoriler geliştirir. Bu süreçlere akıl yürütme ve düşünme eşlik eder. Düşünme etkinliği olarak felsefe; rasyonel, sistematik ve eleştirel bir tavır içindedir. Amaç olarak her tür felsefi etkinlik, bilme amacına yöneliktir ve bilgiye erişmek üzere her alana yönelebilir. Bununla beraber felsefe; en başta varlık, bilgi ve değer bakımından sorgulamalar yapar ve bu açıdan temel alanlara ayrılır.

SORUYORUM

- Düşünme nedir?
- Yaşamın anlamı nedir?
- İnsan, neden bilmek ister?
- Felsefe nedir, ne işe yarar?
- Felsefe nasıl ortaya çıkmıştır?
- Filozof kimdir?

SORGULUYORUM

- Akleden ve düşünen bir varlık olmanın sonuçlarını
- Bir sorunun felsefe sorusu olması için gereken özellikleri
- Hangi düşüncelerin felsefi olduğunu
- Felsefenin ne işe yaradığını

OKUYORUM

- Felsefe giriş kitaplarını
- Felsefe makalelerini
- Felsefe tarihi kitaplarını
- Felsefi içerikli romanları
- Felsefe ansiklopedilerini
- Filozof metinlerini

İNCELİYORUM

- Düşünmenin bilimsel ve rasyonel açıdan açıklanmasını
- Felsefenin bilim, teknik, sanat ve diğer alanlarla ilişkisini
- Günümüz filozoflarının ele aldıkları konuları

ÖĞRENİYORUM

- Bilgi ve düşünme ilişkilerini
- Felsefenin terim anlamını, ortaya çıkışını
- Filozofların özelliklerini ve felsefe tanımlarını
- Felsefi düşüncenin özelliklerini
- Felsefe sorularının özelliklerini
- Felsefenin insan ve toplum hayatındaki rolünü

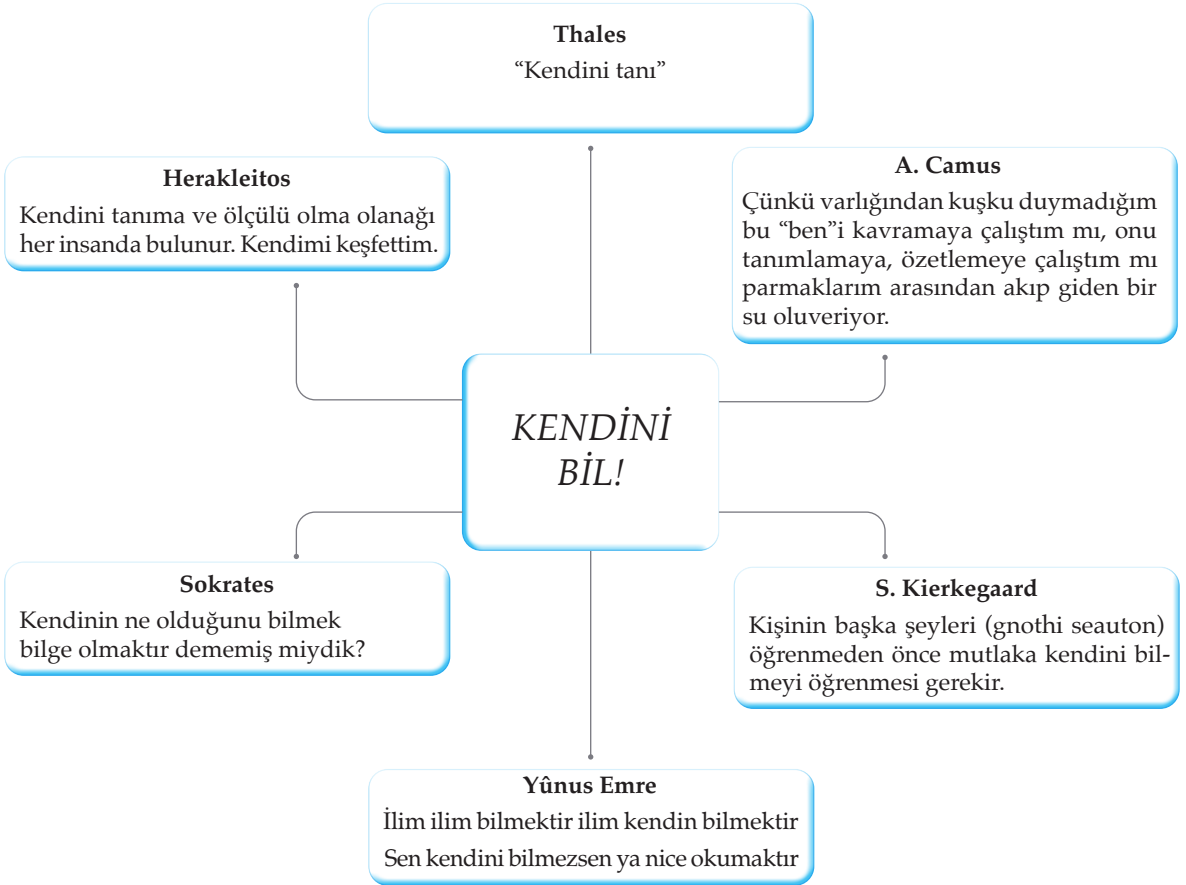
FELSEFENİN ANLAMI

Düşünme

Aşağıdaki açıklama yazısından ve filozofların sözlerinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Yunanistan Delphoi'deki (Delfoi) Apollo Tapınağı'nın giriş sütununda yazılı "Kendini Bil!" [Gnothi Seauton (Latince: Nosce Te Ipsum)] sözü, Antik Çağ'dan bugüne birçok düşünürün temel ilkesi olmuştur. Kendini bilme; öze yönelme, ölçülü olma, iyi ve doğru olma amacı taşır.

"Kendini Bil" deyişini kendine ilke edinen Thales [Tales (MÖ 624-545)], Herakleitos [Herakleytos (MÖ 540-480)], Sokrates [Sokrates (MÖ 470-399)], Yûnus Emre (1238-1328), Sören Kierkegaard [Sörin Kierkegard (1813-1855)], Albert Camus [Albirt Kamü (1913-1960)] gibi düşünürlerin sözleri aşağıda verilmiştir.

(Kısaltılmıştır.)

(*) Thales [Diogenes Laertius (Dayocenis Layirtius)], *Ünlü Filozofların Yaşantıları ve Öğretileri*, Herakleitos *Fragmanlar*, A. Camus *Sisifos Söyleni*, Sokrates (*Eflâton*) *Birinci Alkibiades*, S. Kierkegaard *Günlüklerden ve Makalelerden Seçmeler*, Yûnus Emre (*D. Kaya*) *Yûnus Emre ve Seçme Beyitler*

(*) Metin, yazıldığı dönem yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Filozofların "Kendini Bil!" çağrısının sebepleri neler olabilir? Tartışınız.
2. Kendini bilme ve düşünme arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Tartışınız.

DÜŞÜNMENİN YAPISI, GEREĞİ VE ÖNEMİ

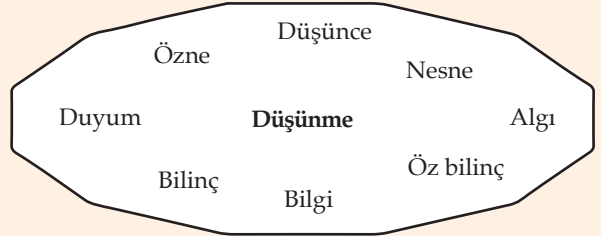
Düşünme; şüphe duyma, tasavvur etme, anımsama, akıl yürütme, anlama, kavrama, analiz etme, sentezleme, bağıntı kurma, tasarlama gibi bilinçli yapılan zihinsel faaliyetleri içerir. Yönelme, organize etme ve üretme; düşünme etkinliğinin önemli özelliklerindedir. Düşünme; somut, soyut, gerçek, düşsel, zorunlu, mümkün olan veya olmayan her türlü nesneye yönelebilir. Başka bir ifadeyle düşünme; içsel ve dışsal yaşantı ile deneyimlerin zihinsel canlandırma süreçleri üzerinden bilişsel tasarımlarının oluşturulmasıdır.

Soru

İnsanın düşünmemesi mümkün müdür?

Örneğin

İçinde kavramlar olan köşeli bir çember düşününüz (Şekil 1.1). Böylesi bir cümle ile karşılaştığınızda zihin bu imkânsız durum için çalışmaya başlar. Çember ve köşeler hakkındaki tüm geçmiş bilgilerini kontrol eder, somut örnekleri görselleştirmeye ve bu duruma yönelik tüm olasılıkları yapılandırmaya çalışır. Zihin, tüm bu süreçleri düşünme sayesinde gerçekleştirir.

Şekil 1.1: Düşünme süreçleri

Düşünme; ihtiyaç, merak, hayal kurma gibi farklı bir etkiyle başlayabilir. Bununla birlikte ihtiyaç, dürtü, duyum ve hisler doğrudan düşünce olarak nitelendirilemez ancak duyulanı anlamak üzere zihinsel bir idrak başladığında düşünme başlar. Bu zihin-düşünce ilişkisi karşılıklıdır; düşünce zihni, zihin düşünceyi geliştirir. Dolayısıyla düşünme durağan değildir, ileriye doğru evrilebilir, öznelere ortak bilinci altında genişleyebilir, çeşitli alanlarda (felsefe, dil, bilim, sanat, ahlak, din, siyaset, teknoloji vs.) ve farklı hâllerde (fikir, kavram, bilgi, değer, teknik vs.) somutlaşabilir. Düşünce ürünleri yeniden sorgulamaya da açıktır.

Örneğin

Mimar, bir yapıyı tasarlayabilecek yetiye sahiptir. Mimarın zihin veya düşünme gücü binayı tasarlamaya başladığında bu durum düşünce hâlini alır. Potansiyel olan, düşünme aracılığı ile gerçeklik kazanır. Mimar Sinan kendi ilmini ve estetik beğenilerini Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü'nde somutlaştırmıştır.

Görsel 1.1: Mimar Sinan, Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü
Bosna-Hersek, 1577

Düşünme ve bilgi arasında sıkı bir ilişki vardır. Bilgi, bir şeyin bilincine varılmasına dayanır. Bilinç ise genel olarak düşünme temelinde insanın kendi zihin içeriklerine dönüp onların farkına varması veya kavramasıdır. Bu kavrayış, insanın kendi düşünceleriyle kendine odaklanması biçiminde olursa öz bilinç gerçekleşir. Öz bilinç; bilincin bilincinde olma hâlidir, insanın kendi bilinç içerikleri (bilgi, deneyim, hafıza vb.) üzerine yeniden düşünmesidir. Bu aynı zamanda felsefi düşünüşün temel bir özelliğidir çünkü felsefe, sahip olunan bilgilerin sorgulandığı derin bir düşünme etkinliğidir.

Örneğin

Çevre bilinci; çevrenin tanımına, çevre sorunlarının ne olduğuna, çevreye yönelik tutum ve davranışların neler olması gerektiğine dair bilgi bütünüdür. İnsanın kendini çevrenin bir parçası olarak görmesi ve çevre bilincine sahip bir birey olarak neleri yapip neleri yapmaması gerektiğini bilmesi öz bilinç olarak değerlendirilebilir. Yenilenebilir enerji kullanımı bu bilince bir örnektir (Görsel 1.2).

Görsel 1.2: Güneş paneli

Uygulama

Aşağıdaki metni okuyup ilgili soruları yanıtlayınız.

“Duvarı düşünün... Duvarı düşüneni düşünün...
Duvarı düşüneni düşüneni düşünün.”

Johan Gottlieb Fichte (Yohan Gotlib Fihte)

Sorular

1. Fichte, duvar üzerine düşünme sözleriyle ne amaçlamıştır? Açıklayınız.
2. Metinde verilen ifadelerin bilinç ve öz bilinç kavramlarıyla ilişkisi nedir? Yorumlayınız.

Uygulama

Aşağıdaki tabloyu inceledikten sonra ilgili soruları yanıtlayınız (Görsel 1.3).

Görsel 1.3: Diego Velázquez'in (Diego Valaskes) "Las Meninas (Nedimeler)" tablosu 1656, Madrid Prado Müzesi, İspanya

Sorular

1. Tabloda ilginizi çeken nedir? Yazınız.

2. Ressamın tabloya kendisini de resmetmesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Yazınız.

3. İnsanın kendisine dışarıdan bakabilmesinin kendisi ve çevresi hakkındaki farkındalığının artmasında nasıl bir rolü vardır? Tartışınız.

FELSEFE TERİMİ

Felsefe genel ifadeyle düşünsel bir etkinliktir. “Bir şey var veya yok derken ne ifade ediliyor?”, “Bir şeyi bilmenin imkânı nedir?”, “Davranışların veya eylemlerin iyi veya kötü olduğu nasıl anlaşılır?”, “Bir düzen hangi şartlarda adil sayılabilir?”, “Hayatın belirli bir anlamı var mıdır, varsa nedir?” gibi sorular hakkında düşünülüyorsa felsefe yapmada yol alınıyor demektir.

Felsefe teriminin anlaşılması için onun etimolojisine bakmak önemli bir başlangıç olabilir. Etimolojik kökleri bakımından felsefe, “sophia” [sofya (bilgelik)] ve “philia” [filya (sevgi)] terimlerine dayanmaktadır. “Sophia”, erdem düşüncesindeki temel erdemlerden biridir. “Philia” ise dostça, çıkarsız bir sevgi yönelimini işaret etmektedir. Terim olarak “bilgelik sevgisi” anlamına gelen felsefe; sevgi, arayış, bilgi, hakikat, bilgelik-hikmet kavramlarıyla ilişkilidir.

Felsefenin Erdem Bağı

İnsanın kozmos (evrenin düzeni) karşısındaki hayreti, bu kozmos içinde kim olduğunu belirleme ve nasıl yaşaması gerektiği arayışına yol açmış ve bu durum erdem düşüncesinin oluşmasını sağlamıştır. Antik Mısır, Mezopotamya, Hint, Çin mitolojileri veya inançlarında hem mükemmel bir düzen olduğu hem de bazı insanların erdemli olabileceği düşüncesine rastlanır. Örneğin Antik Mısır düşüncesinde doğruluk, hakikat ve adalet erdemleri Maat figürüyle simgelenmiştir (Görsel 1.4). Dolayısıyla bu medeniyetlerde felsefenin ilk örneklerine rastlamak mümkündür. Temel erdemlerin nelerden oluştuğu veya iyinin, hakikatin, doğruluğun, cesaretin, adaletin ne olduğu gibi sorular; erdem düşüncesinden köklerini alan felsefenin de ana soruları arasında yerini almıştır.

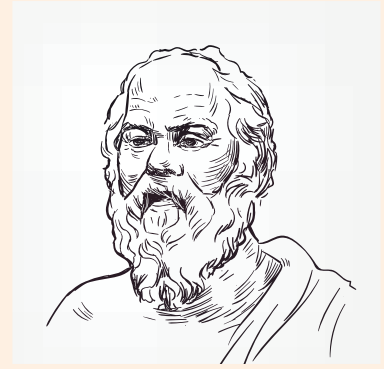
Görsel 1.4: Maat figürü,
Antik Mısır Tanrıçası

Örneğin

Toplumun huzurunu bozduğu iddiasıyla mahkemeye çıkarılan Sokrates, canı pahasına erdemli bir tavır sergilemiştir (Görsel 1.5). Ona göre erdem, bilgidir. İyi ve doğru olandan yana olmanın koşulu bilgi ve erdemden geçer.

Aristoteles; “Retorik” adlı eserinde akla dayalı olarak adalet, cesaret, ölçülülük, görkem-yücelik, cömertlik, sevecenlik, sağgörü erdemlerine işaret etmiştir.

Fârâbî (Farabi), “El-Medinetü'l-Fâzıla” (Erdemli Şehir) adlı eserinde iyi bir toplumsal düzenin kurulması ve devam ettirilmesi için erdemli yöneticinin özelliklerini sıralamıştır.

Görsel 1.5: Sokrates (temsili)

Uygulama

Felsefenin erdemle olan ilişkisine yönelik çıkarımda bulununuz. Çıkarımınızı ve gerekçenizi aşağıda verilen alanlara yazınız.

ÇIKARIMINIZ

GEREKÇENİZ

Felsefenin “Sophia” ve “Philia” Bağı

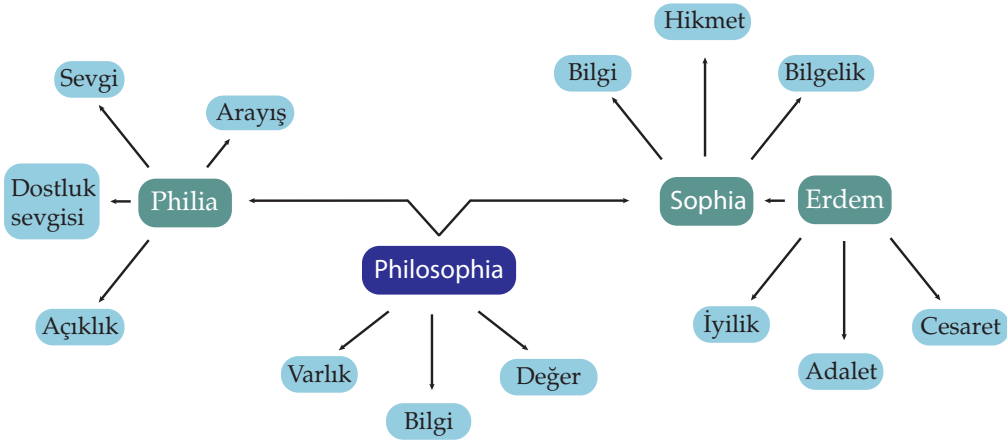

Görsel 1.6: Celsus kütüphanesi, tanrıça Sophia heykeli MS 110-135, Efes Antik Kent, İzmir

“Sophia”, yaşam bilgeliğine dayalı erdem düşüncesini içerir. Antik Yunan’da öncelikle hakikati tam, mutlak, yetkin bir derecede ve tanrılara özgü bir biçimde bilmeyi ifade etmektedir (Görsel 1.6). İnsanın tanrısal bilgiye ulaşmasının olanaksız olduğu gerekçesiyle Pythagoras [Pisagor (MÖ 580-500)] kendisinin bilge değil “philosophos” [filasofos (bilgiyi, bilgeliği seven ya da arayan)] olduğunu vurgular. Bundan böyle felsefeyle uğraşanlara “filozof” denir.

Yunanca eserlerin Arapçaya çevrilmesiyle felsefe, bilgeliğin yakın anlamı olan hikmet kavramıyla ilişkilendirilir. “Hikmet” kavramı, “hüküm-hâkim” ile ilgili olup hikmet sahibi kişi hükmünde nedenleri bilendir. Hâkim veya filozof, olayları ilke ve sebepleriyle yorumlayandır. Fârâbî hikmeti, anlamların idrak edilmesi yönünde ifade eder. Hikmet, Türkçede bilgelik anlamının yanı sıra felsefeyle eş anlamlı olarak da kullanılır.

“Philia” kavramı; Antik Yunan’da çıkara veya beklentiye dayanmayan saf yönelim, özdeşim veya duygulanımın karşılığı olarak kullanılır. Aristoteles, “Nikomakhos’a Etik (Nikomakos’a Etik)” adlı eserinde iyi insanın kendisi için istediği iyiyi, dostu için de isteyeceğini ifade eder. Bu anlamda “philia”nın dostlukta olduğu gibi çıkarsız, samimi ve safça bir tavırla bilgiye yönelim olduğu söylenebilir (Şekil 1.2).

Şekil 1.2: Felsefenin etimolojisi

Felsefenin Bilgi ve Bilinç Bağı

Felsefe; sorgulayıcı, diyalojik (anlamlar arası etkileşim ve diyalog), refleksif (düşünce üzerine tekrar dönerek düşünme), eleştirel, spekülatif (kurgusal) ve teorik açıdan varlığın bilgisini ele alır. Herhangi bir sorunla karşılaşan filozof, ilkin onu çözümler ve ortaya çıkan düşünceler üzerine yeniden düşünür. Anlamaya çalıştığı her durumu analiz eder ve onu tekrar anlamlandırır. Böylece filozof kendi düşüncelerinin üzerine yoğunlaşır ve bilincine vardığı her düşüncenin ayrıntılarını gözden geçirerek ilke, neden ve erekleleriyle birlikte bilgi arayışını devam ettirir.

Felsefe, Antik Dönem’deki içeriğini korumakla birlikte zamanla akademik bir çalışma hâline gelir. Günümüzde özerk bir bilgi disiplini olan felsefe, aynı zamanda eğitimin temel bir parçasıdır. Felsefenin temel konuları varlık, bilgi ve değer olarak temellendirilebilir. Bilgi veya teorik bilimler, hayat veya uygulamalı bilimlerin ön şartı durumundadır. Doğru hayat veya eylem için doğru bilgi gerekmektedir.

Felsefe Tanımları

Amaç: Filozofların felsefe tanımlarından hareketle felsefe tanımlarının benzerliklerinin ve farklılıklarının belirtilmesi.

Yönerge: Aşağıda filozofların felsefe tanımları verilmiştir. Bu tanımların benzerliklerini ve farklılıklarını verilen alanlara yazınız ve ilgili e-çerikte yer alan uygulamayı yapınız.

Platon
“Phaidon (Faydon)”
(...) felsefe, diyorum, ruhların cesaretini tatlı tatlı artırır, onları kurtarmağa çabalar, gözlerin öğrettiklerinin, kulakların ve öteki duyuların öğrettikleri gibi, aldatıcı olduğunu gösterir; ihtiyaç olmadıkça, onu bunlardan çekip ayırmağa uğraşır.

Aristoteles
“Metafizik”
Varlık olmak bakımından varlığı ve ona özü gereği ait olan ana nitelikleri inceleyen bir bilim vardır. (...) Bundan dolayı bizimde varlık olmak bakımından varlığın ilk nedenlerini kavramamız gerekir.

El Kindî
“Felsefi Risâleler”
“Felsefe, insanın gücü ölçüsünde ebedî ve küllî olan varlıkların hakikatini, mâhiyet ve sebeplerini bilmesidir” diye tarif edilmiştir.

Fârâbî
“Mutluluğu Kazanma”
İmdi eğer bir kimse varlıkların bilgisini elde ediyorsa, veya onlar hakkında öğretim görüyorsa, ama onların manalarının kendilerini aklen kavriyor ve onların tasdiki, kesin delil vasıtasıyla ise, işte bu bilgileri içine alan ilim felsefedir.

İbn Sînâ
“Risaleler”
Felsefe, çeşitli konuları kavram-sallaştırarak (taşavvur), teorik ve pratik gerçeklere beşer gücünün yettiği nispette ulaşmakla (tasdik) insan ruhunun (nefs) olgunlaşmasıdır.

Immanuel Kant (İmanuel Kant)
“Saf Aklın Eleştirisi”
(...) felsefe tüm bilginin insan usunun özsel ereklere ile ilişkisinin bilimidir (teleologia rationis humanae), ve filozof bir us-sanatçısı değil ama insan usunun bir yasamacısıdır.

Karl Jaspers (Karl Yespa)
“Felsefeye Giriş”
(...) kısaca felsefe, canlı düşüncenin yaşanması ve bu düşüncelerde kendini bulma, yahut iş ve onun üzerinde konuşmadır. Ancak, nefis tecrübesinden geçerek felsefede karşı karşıya olduğumuz şeyi idrâk edebiliriz.

Hilmi Ziya Ülken
“Felsefeye Giriş”
(...) her ilim kendi sınırları içinde hazırlanmış bir çalışma planını devam ettirmekten başka bir şey yapmaz. (...) İlimlerin çalışma alanlarını aşan ve onları kuşatan çalışma alanı felsefedir.

Takiyettin Mengüşoğlu
“Felsefeye Giriş”
(...) felsefe, “var olan” şeylerin “bütünü” üstünde durur ve “var olan” şeylerin müşterek olan, birleştirici olan karakterini tespit etmeye çalışır; böylece felsefe, bütün “var olan” şeyleri tek bir bilginin işi olarak ele alır; (...)

(Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

BENZERLİKLER

FARKLILIKLAR

E-İÇERİK

Filozofların felsefe tanımlarını gösteren uygulama için karekodu okutunuz.

Filozof Kimdir?

Amaç: Bilişim teknolojileriyle “Filozof kimdir?” sorusuna yönelik sunum hazırlayabilme.

- 1.Yönerge:** Bilişim teknolojilerini kullanarak “Filozof kimdir?” sorusuna ilişkin bir sunum hazırlayınız ve sunumunuzu sınıf ortamında paylaşınız.
- 2. Yönerge:** Felsefe tarihinde öne çıkan filozoflardan biri hakkında aşağıdaki kriterler doğrultusunda araştırma yapınız ve araştırma notlarınızı ilgili boş yerlere yazınız.

🔍 Hayatı (50 kelime)

🔍 Önemli Eserleri

🔍 Dönemin Genel Özellikleri

🔍 Dönemin Felsefi Problemleri

🔍 Ele Aldığı Felsefi Problemler

🔍 Öne Çıkan Düşünceleri

3. Yönerge: Aşağıda bir filozofta olması gereken özelliklere yönelik Fârâbî'nin görüşleri sıralanmıştır. Hazırladığınız sunumda öne çıkan özelliklerden hareketle Fârâbî'nin görüşlerine katılıp katılmadığınızı gerekçeleriyle birlikte verilen boşluklara yazınız.

FÂRÂBÎ'NİN FİLOZOF HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Gerçek filozof

1

Teorik bilgileri çok iyi bilmeli ve bu bilgileri kullanma gücüne sahip olmalıdır.

2

Tasavvur (zihinde canlandırma) gücü yüksek olmalıdır.

3

Öğrenim sırasında karşılaştığı sıkıntılara katlanmasını bilmelidir.

4

Yapısı gereği doğruluğu ve doğru olanı, adaleti ve adil olanı sevmeli; dikbaşı ve havai olmamalıdır.

5

Yeme-içme konusunda aşırıya kaçmamalı, paraya değer vermemelidir.

6

Yasaklardan sakınmalı, iyiyi ve adaleti kolaylıkla benimsemeli; kötülüğe ve zulme boyun eğmemelidir.

7

Doğru olanı elde etmek için azim sahibi olmalıdır.

FELSEFİ DÜŞÜNCE

Düşünme

Aşağıda verilen uzayla ilgili görselleri inceleyip ilgili soruları yanıtlayınız (Görsel 1.7).

(a)

(b)

(c)

(ç)

Görsel 1.7: Uzay kolajı. (a) Uzayı gözlemleyen birey, (b) Vincent Van Gogh (Vinsent Van Hoh), Yıldızlı Geceler tablosu 1889, New York Modern Sanat Müzesi, ABD, (c) Bulutlu gökyüzü gece görüntüsü, (ç) TÜBİTAK Ulusal Gözlemevi, Bakırlıtepe/Saklıkent/Antalya

Sorular

1. Bu görseller astronomi, fizik, sanat ve felsefe alanlarından hangileriyle ilişkilidir? İlişkili olduğunu düşündüğünüzü aşağıda verilen alana yazınız. (Birden fazla alan adı yazılabilir.)

a

b

c

ç

.....

.....

2. Aynı konunun farklı alanlarda, farklı biçimde ele alınmasının nedenleri neler olabilir?

3. Uzaya yönelik alanlar birbirini nasıl etkilemiş olabilir? Felsefe, diğer alanlarla nasıl bir etkileşim içindedir? Tartışınız.

FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI

Felsefi düşüncenin doğuşunun ne zaman ve nasıl olduğuna yönelik birçok düşünce geliştirilebilir. Felsefenin Uzak Doğu kadim bilgelerinin düşüncelelerinde ve Mısır, Mezopotamya coğrafyasında filizlendiği, Yunan medeniyetinde yeniden sentezlendiği ve sistemli hâle geldiği düşünülür. Felsefenin ortaya çıkışı tüm medeniyetlerin ortak paydasıdır. Çünkü her medeniyet, evreni ve insanlığı anlama çabası içinde olmuştur. Zaman içinde farklı medeniyetlerin ekonomik, siyasi, bilim, kültür gibi alanlardaki ilişkileri; bilgi ve düşünsel etkileşimleri de beraberinde getirmiştir.

Yazılı döneme geçişle beraber öğrenme, öğretme, bilgilerin aktarımı ve okullaşma başlamıştır. Bu durum düşünce üretimini desteklemiş ve düşüncenin derinleşmesine katkı sunmuştur. Böylece felsefenin doğuşu hızlanmıştır. Yunan, İran, Çin ve Hint medeniyetlerinde yetişmiş bazı düşünürlerin, felsefi düşüncenin doğuşuna örnek teşkil edebilecek düşünceler ürettiği görülmektedir (Harita 1.1).

Soru

Felsefenin ortaya çıkışında medeniyetlerin etkisi hakkında neler söylenebilir?

Antik Yunan
Thales
(MÖ 624-545)

İlk filozof olarak kabul edilen Thales, İyonya'da yaşamıştır. Düşünceleri ile felsefenin sistemli hâle gelmesine katkı sağlamıştır.

İran
Zerdüş
(MÖ 628-551)

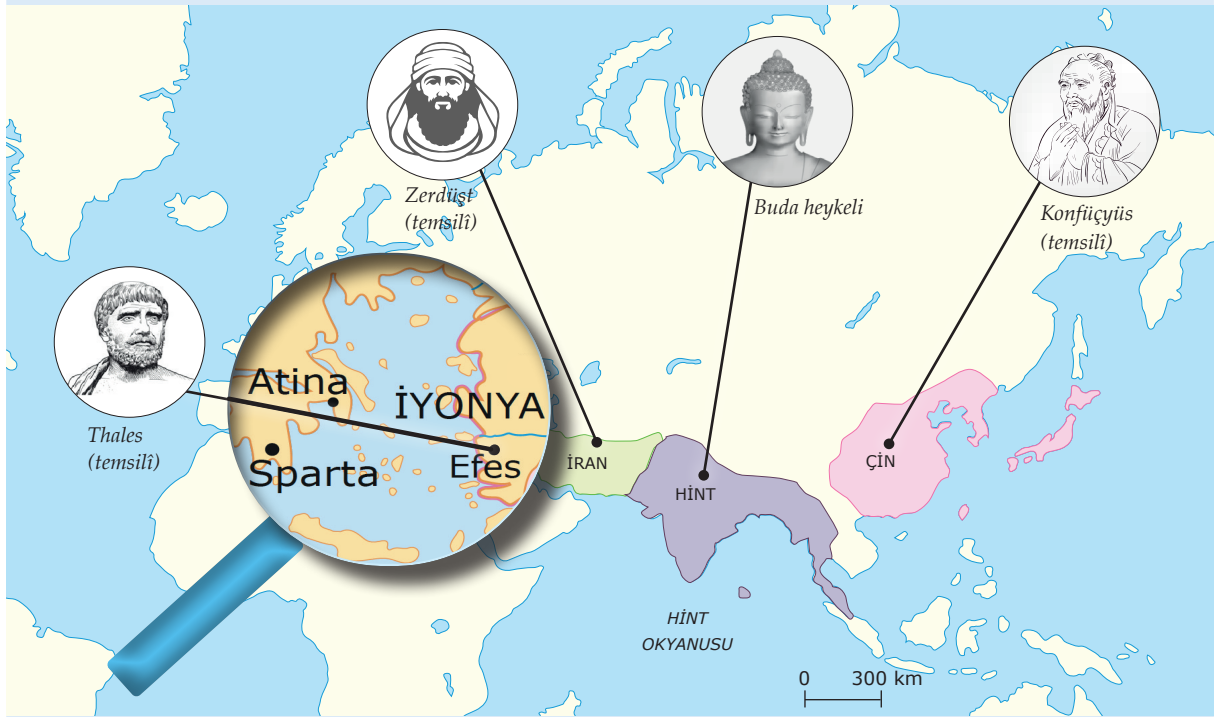
İran'da, birbirine karşıt güçler arasında denge kurmaya çalışır. Bu mücadelede insanın din ile ilişkisini ve anlam arayışını ele alır.

Hint
Buda
(MÖ 563-483)

Hindistan'da mutluluğun kaynağını arar. Mutluluğun dünyanın geçici zevk ve acılarından kurtulmakla ve kendi gerçekliğini fark etmekle olabileceğini düşünür.

Çin
Konfüçyüs
(MÖ 551-479)

Konfüçyüs, toplumsal sorunlar üzerine düşünür. Ahlaki ve siyasi değerlerin yozlaşmasının önüne geçmek için aileyi önemser ve aile hakkında destekleyici açıklamalar yapar.

Harita 1.1: Felsefi düşüncenin ortaya çıkışına etki eden düşünürler

Soru

İlk filozofların ele aldığı sorunlar nelerdir?

Derinleşme

Felsefe tarihindeki bazı filozoflar hakkında bilgi almak için karekodu okutunuz.

Sistematik düşüncenin belirgin hâle gelmesinde İyonya medeniyetinin etkili olduğu yönünde fikir birliği vardır. İyonya (günümüzde İzmir ve Aydın'ın sahil şeridi), ticaret merkezi olmasından dolayı ekonomik açıdan refah düzeyinin yüksek olduğu bir coğrafyadadır. Ticaret merkezleri ya da yolları sadece ticaretin değil aynı zamanda fikir paylaşımlarının da yapıldığı yerlerdir. İyonya, değişik coğrafyalardan gelen çeşitli bilgilerin hızla sentezlendiği, böylece farklı düşüncelerin geliştiği bir coğrafyadır.

Thales'in, İyonya'nın Milet şehrinde yaşadığı bilinmektedir. Milet, Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde Aydın ilinin Didim ilçesi sınırlarında yer alır. Thales, varlıkların ilk nedeni (doğanın ana nedeni, arkhe sorunu) hakkında rasyonel (akılcı) fikirler sunar. Görünüş ve gerçek arasındaki ayrıma (felsefenin en köklü sorunlarından biri) dikkat çekmesi, onun bilinen ilk filozof olarak kabul edilmesini sağlar. Thales, aynı zamanda ilk felsefe okulunun da (Milet) kurucusudur. Astronomi ve matematik (Thales teoremi) alanında yaptığı çalışmalarıyla da bilinen bilim insanıdır. Thales, varlığın ilk nedeni olarak her şeyin içinde az ya da çok bulunan "su" maddesini önerir. Zamanla başka ilkeler de ileri sürülür. Sonuçta aynı sorunla ilgili farklı görüşler ortaya çıkar. Böylece felsefe bilme ve anlama arzusu içinde tüm insanlığın ürettiği, paylaştığı ve sürekli geliştirdiği bir bilgi olarak günümüze uzanır.

Uygulama

Milet okulunun üç önemli filozofu olan Thales, Anaksimandros (Anaksimandros) ve Anaximenes'in (Anaksimenes) felsefi düşüncelerini araştırınız ve öne çıkan görüşlerini aşağıda verilen uygun yerlere yazınız. Bu filozofların felsefenin doğuşuna olan etkilerini sınıfta değerlendiriniz.

Thales

Anaksimandros

Anaximenes

FELSEFİ DÜŞÜNCENİN ÖZELLİKLERİ

Felsefe, bilim, sanat gibi alanların kendilerine has düşünme tarzları olması nedeniyle dünyanın algılanışında ve bilgi-ürün oluşturmada birbirlerinden ayrılır. Aynı durum veya konu için bilim insanı kesin nedenlere yönelir. Felsefede ise daha derin ilke ve sebeplere yönelik bir çaba bulunur. Felsefi düşünme tarzının şu özellikleri içerdiği ileri sürülmektedir: merak etme, hayret etme, şüphe duyma, sorgulama, eleştirel olma, refleksif olma, rasyonel olma, yığılımlı ilerleme, tutarlı olma, sistemli olma, evrensel olma.

Soru

Felsefi düşünme nedir?

Merak Etme: İnsanın doğal bir eğilimi olan merak etme, bir şeyi anlama ve bilme isteğinden doğar. İnsana, dünyaya ve evrene yönelik oluşan sorular merak etmenin bir sonucudur. Sorular cevapların, cevaplar da yeni bilinmeyenlerin merak edilmesine yol açar. Felsefi merakla, felsefi soruların ortaya çıkmasını sağlayan merak kast edilir.

Hayret Etme: Felsefe, hayret etmeyle başlar. Felsefi açıdan hayret, bilinmeyenin karşısında hakikati anlama duygusuyla ortaya çıkan içsel bir şaşkınlık hâlidir. Bilinmeyenler bilinir hâle gelse de saf bir bilme etkinliği olarak hayret etme karakteri devam eder. Bu karakter yeni merak etmeyi harekete geçirir ve şüphe duymayı destekler.

Şüphe Duyma: Şüphe etmek, hayret ve merakı tamamlayan zihinsel bir durumdur. Bilginin imkânı, görüşün doğruluğu, ilişkinin tutarlılığı gibi durumların gerçekliğini aramaya yöneliktir. Bazı filozoflar; şüpheyi felsefenin bir aracı olarak görür, bazıları ise şüphenin, felsefenin amacı olduğunu savunur.

Sorgulama: Felsefi sorgulama, felsefi düşünüş sürecine eleştirel yaklaşımdır. Sorgulama; problemi anlama, açıklama, soru sorma, analiz etme ve çözümleme yapabilme gibi birtakım süreçleri gerektirir. Bir görüşü sorgulama; felsefede hakikate ulaşmak, doğruyu bulmak, kusursuz düşüncüyü keşfetmek amacıyla yapılır.

Eleştirel Olma: Akıl yürütme, inceleme, karşılaştırma ve değerlendirme gibi mantıksal süreçlere dayanan düşünme biçimidir. Eleştirel düşünme; var olan bir durumdaki belirsizliğin, bilgi eksikliğinin varlığı ile ortaya çıkar ve filozofları bu durumu araştırmaya iter. Bu anlamda eleştirelilik filozofların olmazsa olmaz özelliğidir denebilir.

Refleksif Olma: Refleksif olma, üretilen düşünceler üzerine dönme ve onları düşünmenin konusu etmedir. Bu hâliyle düşünme üzerine düşünme anlamına gelir. İnsan refleksif düşünme ile kendi ulaştığı fikirlere odaklanır. Bu odaklanma eleştirel, sorgulayıcı bir tutumu içerir. Felsefi görüşler, mevcut felsefelerin yeniden düşünülmesi ve eleştirilmesi temelinde oluşur.

Rasyonel Olma: Rasyonel olma, gerçeğe veya doğruya akıl ile yönelmeyi ifade eder. Felsefe, yapısı itibarıyla akılsal bir etkinliktir. Bu nedenle filozoflar, akıl ilke ve yöntemlerine uygun felsefi düşünceler ortaya koyar. Felsefi düşüncelerini ve sistemlerini mantıksal bir çerçevede kurgular, sunar ve savunur.

Yığılımlı İlerleme: Felsefede ilerleme, felsefi problemlere yönelik cevap arayışlarının çoğaltılması, çeşitlenmesi ve bazen yeni felsefi problemlerin ortaya çıkması anlamındadır. Felsefede yığılımlı ilerleme, bilimde olduğu gibi kesinlik içermesi değil görüşler üzerine görüşler üretilmesidir. Düşüncelerin zenginleştirilmesi olarak da ifade edilebilir.

Tutarlı Olma: Felsefi düşüncüyü oluşturan iddiaların ve ortaya konan yargıların kendi içinde çelişmemesi ve doğru bağlantıların yapılması felsefi tutarlılık olarak ifade edilir. Felsefi düşüncelerin doğruluğu kendi içinde çelişki barındırıp barındırmadığı, anlam akışının doğru kurulup kurulmadığı ile ilgilidir.

Sistemli Olma: Sistem, belirli bir yöntem ve düzen içinde bir sonuca ulaşmayı amaçlayan dizinin bütünüdür. Felsefede sistemli olma, filozofun düşüncelerinin düzenli ve tutarlı bir yapı içinde açıklanması anlamına gelir. Filozof, görüşlerini destekleyen unsurları bütüncül bir bakış açısı içinde sunar.

Evrensel Olma: Evrensel olma, bilgilerde genel geçerliği ifade eder. Her felsefi düşünce; ortaya çıktığı kültür, medeniyet veya inanç ortamından etkiler taşır. Öne sürülen görüşün felsefi açıdan evrensel olması onun her insan için geçerli ilkeler taşıdığını gösterir. Felsefenin evrenselliği; görüşlerinin genele, temel ilke ve sebeplere yönelik olmasıdır.

Uygulama

Aşağıdaki metinden felsefi düşüncenin özelliklerini yansıttığını düşündüğünüz cümleleri tespit ediniz. Tespitlerinizi sınıfta paylaşıp değerlendiriniz ve ilgili e-çerikte yer alan uygulamayı yapınız.

Gülme ne anlama gelir? Gülünçlüğü temelinde ne vardır? (...) Tüm ele geçirme çabalarına direnen, aniden tekrar ortaya çıkmadan önce gözden kaçıp yiten ve felsefi düşüncenin önüne küstah bir meydan okuma gibi dikilen bu küçük sorunla, Aristoteles'ten bu yana ne büyük düşünürler cebelleşti. (...)

Dikkat çekeceğimiz ilk nokta şu: Sadece gerçek anlamda insani olan şeyler için gülünçlükten bahsedilebilir. Bir manzara güzel, zarif, görkemli, silik veya çirkin olabilir fakat asla gülünç olamaz. Bir hayvana gülünebilir ama bu onda insani bir tavır veya ifade yakaladığımız içindir. (...) Bu denli önemli, üstelik de basit bir olgunun filozofların ilgisini daha çok çekmesi gerekmez miydi? (...)

En basitten başlayalım. Hangi yüz gülünçtür? Gülünç yüz ifadesi nereden kaynaklanır? Ve burada gülüncü çirkinden ayıran nedir? Bu şekilde ortaya koyulduğunda, sorun ancak gelişigüzel bir çözüme ulaştırılabilir. Ne kadar basit görünse de bu sorun daha şimdiden, tek bir cepheden yaklaşmamıza izin vermeyecek kadar inceliklidir. (...)

Öte yandan, yüzdeki gülünç ifade sunduğundan fazlasını vaat etmeyen bir ifadedir. Emsalsiz, sabit bir buruşmadır. Sanki kişinin tüm manevi yaşantısı simasında kristalleşmiş gibidir. İşte bu yüzden bir yüz bize, şahsiyetin içinde dönüşsüz biçimde eriyip gittiği basit, mekanik bir hareket izlenimi uyardığı ölçüde daha gülünç gelir.

Henri Bergson (Henri Bergsın), *Gülme Gülüncün Anlamı Üzerine Deneme* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

E-İÇERİK

Felsefi düşüncenin özellikleriyle ilgili uygulama için karekodu okutunuz.

Uygulama

Aşağıda verilen karekodu okutarak “Düşün, durma!” adlı şarkıyı dinleyiniz ve şarkının sözlerini inceleyiniz. Siz de felsefenin tanımını ve özelliklerini içeren bir şarkı hazırlayınız. Şarkı sözlerinizi boş bırakılan yere yazınız.

Şarkıyı dinlemek için karekodu okutunuz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Felsefe Sorusu

Amaç: Felsefi soruların özelliklerini yorumlayabilme.

Yönerge: Aşağıda Nermi Uygur'un "Bir Felsefe Sorusu Nedir?" adlı makalesinde yer alan bazı ifadeler verilmiştir. Bu ifadelerden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Ancak, soru severliğine bakıp filozofu günlük yaşayışın iki soru birincisiyle, bir yargıçla (sorgu yargıcı ile, savcı ile), bir de, çocuklarla bir tutmak doğru olmaz.

(...)

Yargıç sorularını başka birine, sözgelişi sanığa, yöneltir. (...) Yargıçlık, bir bakıma, bilen birine, ustaca sorular sorarak, bildiğini söyletme sanatıdır.

(...)

Çocukların sorularına gelince, (...) çocuktaki ihtiyaçların (oynamanın, beslenmenin) alışılmış bir akıcılığı yitirdiği, engellere uğradığı yerlerde ortaya çıkar. Annesi oynamaya salıvermiyorsa, çocuk bir sürü soru devşirir dağarcığından.

(...)

'Nedir', felsefe sorularının kuruluşunu belirler. Felsefe sorularındaki nedir, bu soruları başka alanda yer alan sorulardan, bu arada günlük yaşayış sorularından kesin olarak ayrı tutmamızı gerektiren esaslı bir işarettir.

(...)

Felsefe soruları ise, ilkin, bir ad bildirme çağrısı değildir. 'Ruh nedir?' diye sorduğumuzda, adını bildiğimiz bir şeyi sorarız. Bilmek istediğimiz, daha sorunun kuruluşunda bildiğimizi söylediğimiz, 'ruh'un adı değil, 'ruh'a ait başka birşeydir.

(...)

Felsefedeki nedir kavramların anlamını sorar. (...) Örneğin 'İyi nedir?' sorusunu soran, kendisine bir felsefe sorusu sormuşsa, aslında 'İyi sözünün anlamı nedir?' sorusunu sormuştur. İşte, felsefe, nedir'in soru konusu yaptığı kavramların anlamıyla uğraşmaktadır. Her felsefe sorusunda amaç, bir kavramın yahut da kavram öbeğinin açıklanmasıdır. Anlamı sorma felsefe sorularının özelliğidir. Felsefede asıl kaygı anlamdır.

(...)

Kısaca söylemek gerekirse, felsefe sorusu, dünyaya-yönelmiş-olan-dilin-anlamında derinleşmeyi başlatır denebilir. Böylece, felsefenin, tümüyle bu derinleşme olduğu meydandadır.

Nermi Uygur, *Bir Felsefe Sorusu Nedir?* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Filozofun sorularıyla yargıç ve çocukların sorularının benzer ve farklılıkları nelerdir? Yazınız.

2. Felsefi soruları diğer sorulardan ayıran özellikler nelerdir? Yazınız.

FELSEFENİN BİREYSEL VE TOPLUMSAL İŞLEVLERİ

Teorik yönüyle felsefe, insanı ve dünyayı anlamada kavramsal bir yol izler. Pratik yönüyle ise karar ve eylem sorunlarına çözüm bulmaya katkı sunar. “Gerçek ve hakikat nedir?” sorusuna yönelik arayışlar felsefenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Bu anlamda felsefe; akli temele alarak gerçeklikle, doğrulukla ve doğru yaşamın ne olduğuna dair en temel sorularla insan hayatını etkileyen her alanı sorgulayarak yaşamı anlamlandırır (Şekil 1.3).

Felsefe; fikirlere farklı pencerelerden bakabilen, problemlere farklı çözümler geliştirebilen, ön yargıdan uzak sağlam görüşler oluşturan, anlama ve açıklama becerisi yüksek kişilerin yetişmesine yardımcı olur. Toplumun bu tür özelliklere sahip bireylerden oluşması; akla ve iradeye değer veren, insanların kendini özgürce ifade edebileceği, farklı kültürlere sahip insanların bir arada ortak yaşayabileceği anlayışın ve ortamların oluşmasına katkı sağlar.

Felsefe; insanın fikirlerine, eylemlerine, belirli bir problemde karar verme yaklaşımlarına ve insanın dünya görüşü oluşturmaya klavuzluk eder. Dünya barışı, çevre sorunları, hayvan hakları gibi birçok toplumsal sorunun çözümüne de katkıda bulunur.

Bireyin ve toplumun yaşantısında etkili olan siyaset ve hukuk alanlarında felsefenin önemli bir katkısı vardır. Modern hukuk ve siyaset öğretileri çoğunlukla bu alanda önemli eserler ortaya koyan filozofların görüşlerine dayandırılır.

Felsefe; toplumsal düzenin sağlanması ve demokrasi bilinciyle barış, hak, adalet, özgürlük, eşitlik gibi etik ilkelerin oluşmasında etkilidir.

John Locke (Con Lok), Jean-Jacques Rousseau (Jan Jak Russo) gibi düşünürlerin “doğa durumu” ve “toplum sözleşmesi” yaklaşımları vardır. Bu yaklaşımlar, insan haklarının ve özgürlüklerinin temele alındığı beyannamelere ve demokratik yönetim anlayışlarına kaynaklık eder. Kant’ın “ebedî barış” görüşü de Birleşmiş Milletler fikrinin oluşmasına etki eder.

İnsan; dünya, toplum, bilim, teknoloji ve bilgi alanlarının farklı boyutlarına yönelip kendi yaşamını bu boyutlarla ilişkilendirmeye ve bu alanların hayatındaki yerini anlamaya çalışır.

Bilimin araştırabileceği herhangi bir konuya yönelip araştırma yöntemini belirlemesi, bilimsel sonuçların insana uygunluğu ve etik temele dayandırılması felsefenin bilime olan katkısıyla mümkündür. Bununla birlikte felsefenin ontoloji ve mantık alanındaki çalışmaları yapay zekâ, veri madenciliği, bilişim ve yazılım alanlarına temel oluşturmaktadır.

E-İÇERİK

Dünya sorunları, filozofların görüşleri ve etkilerini anlatan video için karekodu okutunuz.

Toplum İçin

- Farklı kültürlere sahip topluluklarla bir arada yaşama
- İnsan haklarına saygı gösterme
- Toplumsal sorunlara birlikte çözümler oluşturma
- Demokratik bir toplum olma
- Özgür düşüncenin önemsendiği ve düşüncelerin özgürce ifade edilebileceği toplum olma
- Evrensel etik ilkeleri temele alma ve uygulama
- Toplumlar arasındaki ön yargıları giderme
- Geleceğe yön veren toplum olma
- Bilime önem veren bir toplum olma
- Rasyonel (akılcı) toplum olma

Birey İçin

- Kendini ve dünyayı tanıma
- Farklı görüşlere saygı gösterme
- Sorunları anlama, analiz etme ve çözme
- Sağlam dünya görüşleri geliştirme
- Düşünceleri tutarlı ve sistematik şekilde ifade etme
- Etik ilkeler çerçevesinde yargıda bulunma
- Dar görüşlülükten ve ön yargıdan uzak, özgür düşünme
- Bütünlükçü kişilik geliştirme
- Nedensel, ereksel ve teorik düşünme
- Mantıksal analiz yapma

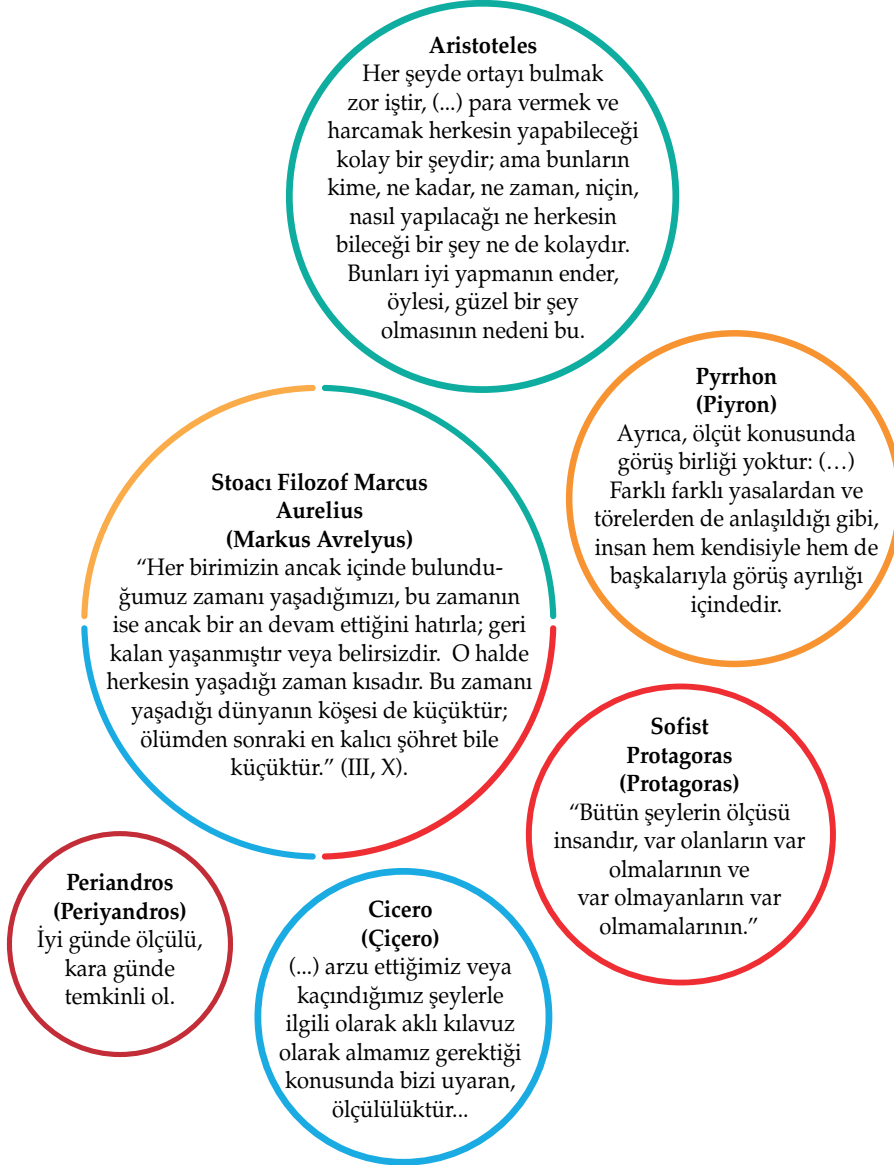
Şekil 1.3: Felsefenin işlevleri

Aforizmalar

Amaç: Günlük hayat örneklerinden yola çıkarak felsefe-hayat ilişkisini yorumlayabilme.

1. Yönerge: Aşağıda verilen aforizmalardan (özlü, etkili söz) hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

(Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Aforizmalardan hangisini kendinize daha yakın hissediyorsunuz? Gerekçelerinizi açıklayıp bununla ilgili bir deneyiminizi paylaşınız.
2. Filozofların ölçü, orta karar ve denge anlayışlarına katılıyor musunuz? Niçin? Yazınız.

2. Yönerge: Aşağıda verilen açıklamadan ve “İsveç Öğretisi Doğru Yaşama Rehberi”nden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Açıklama

İsveç yaşam tarzı, Uzak Doğu minimalist anlayışı olarak adlandırılır. Ne az ne çok, yeteri kadar ölçü anlayışını benimseyerek; insanın yaşamında stressiz, doyumlu, dengeli bir yaşam tarzına yönelerek farkındalıklı bir zihin alışkanlığı, içsel bir kabullenme ve memnuniyeti ifade eder. Minimalizm, 1600’lü yıllarda Endüstri Devrimi ve hızlı teknolojik gelişmeler sonrası oluşan karmaşık, hızlı ve yoğun yaşam tarzına tepki olarak ortaya çıkar. Kökleri çok eskiye dayanan minimalizm, Antik Yunan felsefesinde de yer almıştır.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Sorular

1. “İsveç Doğru Yaşama Rehberi”ne başka neler eklenebilir? Gerekçelerinizle belirtiniz.
2. Felsefenin hayat ile ilişkisi nedir? Günlük yaşamdan örnekler veriniz? Yazınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-4. sorularda boş bırakılan yerlere kutucuklarda verilen sözcüklerden uygun olanını yazınız.

bilgi	sevgi	değer	bilinç	şüphe	bilgelik	filozof	hikmet
-------	-------	-------	--------	-------	----------	---------	--------

- Düşünme etkinliğinde farkındalık olarak ifade edilen duruma denir.
- Felsefe, anlamına gelen philia ile anlamına gelen sophia kelimelerinin bir araya gelmesi ile ortaya çıkmıştır.
- Felsefenin ilk örnekleri farklı medeniyetlerin varlık, ve anlayışlarında görülür.
- Felsefi düşünce, var olan bilgileri olduğu gibi kabul etmeyip bilgilere ile yaklaşır.

Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen açıklamaları sağ sütunda harf ile verilen felsefi düşüncenin özellikleriyle eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.

Açıklama	Felsefi Düşüncenin Özellikleri
() I. Bir görüşün ortaya konmasında veya değerlendirilmesinde akıl ilkelere temel alınmasıdır.	a) Merak etme
() II. Felsefi düşünce ve problemlerin tüm insanlığa yönelik olduğunun ifadesidir.	b) Refleksif olma
() III. Bir görüşün veya düşüncenin kendi içinde çelişki barındırmamasıdır.	c) Evrensel olma
() IV. Düşünmenin kendi düşünme içeriğine tekrar yönelmesidir.	ç) Sorgulama
() V. Bir konuyu anlamak, araştırmak ve temellerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan sistemli soru sorma etkinliğidir.	d) Rasyonel olma
	e) Tutarlı olma

Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda felsefede kullanılan ifade ve kavramlar vardır. Kutucuk numaralarını kullanarak aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Aynı kutucuğu bir veya birden fazla sorunun cevabı için kullanabilirsiniz.

1. Özgür düşünme	2. Bilgelik (sofia)	3. Kendini tanıma
4. Sevgi (philia)	5. Geleceğe yön verme	6. İyilik
7. Ön yargıdan uzaklaşma	8. Adalet	9. Cesaret

- Yukarıdakilerden hangileri felsefenin terim anlamında geçen kavramlardır?
- Yukarıdakilerden hangileri felsefenin işlevlerindedir?
- Yukarıdakilerden hangileri felsefe-erdem bağıni ifade eder?

7-11. açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.

7. Soyut kavramların tanımlanması kolay değildir. Bu kavramlarla ilgili toplumda doğru bilinen yanlışlar tanımlamaya etki ettiğinde ele alınan kavramların anlaşılması iyice zorlaşır hatta gizemli hâle gelebilir.

Bu bilgiden hareketle toplumda felsefenin anlamına yönelik doğru bilinen yanlışlara örnekler veriniz.

8. “Varlık nedir?”, “Kesin bilgi var mıdır?”, “Bilimsel bilgi kesin midir?”, “İyi ve kötü eylemini ne belirler?”, “Adil ve eşit düzen kurulabilir mi?”, “Hayatın amacı nedir?” gibi temel sorunlar hakkında düşünmeye başladığında felsefe sularında yüzülüyor demektir.

Parçada geçen soruların felsefeyle ilişkilendirilmesinin nedenleri neler olabilir? Yazınız.

9. Filozof, felsefesi ne kadar eksiksiz görünse de bütün sorulara kesin cevap veremeyeceğini bilir. Çünkü en çok da o, felsefi sorunların genişliği karşısında kendi yetersizliğini duyumsar. Onun için filozoflar kendileriyle yüzleşebilen insanlardır.

Parçadan hareketle filozofun yapısı, felsefenin terim anlamıyla nasıl ilişkilendirilebilir?

10. “Felsefenin işlevi nedir?” sorusu her zaman farklı görüşlere yol açar. Bireyin ve toplumun yaşantısına, çoğunluğu dolaylı olmak üzere birçok katkısı bulunur. Felsefe gizli bir kahraman gibidir, etkisinin nerede ve nasıl olduğu ancak incelikli bir araştırma ile bulunabilir.

Parçadan hareketle felsefenin, bireyin yaşamı ve toplumsal yaşam üzerine etkisinin çoğunlukla dolaylı olmasının nedenleri neler olabilir?

11. Bir soru ile karşılaşıldığında hemen cevap düşünölmeye başlanır ama karşılaşılan bir cevapsa bu cevabın sorusu çok düşünölmmez. İnsanın düşünmesini aktif kılan çoğunlukla sorulardır. Felsefe, baştan sona sorulardan oluşur. Felsefe soru ile var olmuş, sorular ile bugüne ulaşmıştır. Bundan ötürüdür ki felsefe, düşüncelerin gelişmesini sağlayan en önemli etkinliktir.

Soru sormanın azaldığı durumların sonuçları neler olabilir? Açıklayınız.

12-23. çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

12. Wittgenstein (Vitgenştayn), “Felsefedeki ereğiniz (amacınız) nedir?” sorusuna “Sineğe, sinek şişesinden çıkış yolunu göstermek.” cevabını vermiştir.

Bu parçada felsefenin aşağıdaki hangi işlevinden söz edilmektedir?

- A) Amacına uygun sağlam iddia oluşturma
B) Karşılaşılan problemleri çözme
C) Toplumsal sorunlarda demokratik olma
D) Sorunları anlama, analiz etme ve değerlendirme
E) Farklı bilgi alanlarını derinden algılama

13. “Felsefe, insanın genel ve sonsuz varlıkların özü ve hakikatini bilmesidir.” (Kindî)

“Felsefe, insanın teorik ve pratik gerçeklere (hakikat) tasdik eşliğinde ulaşarak insan ruhunun olgunlaşmasıdır.” (İbn Sînâ)

“Her seferinde bir insanın bahis konusu olduğu durumda gerçeği kazanabilme, felsefenin manasıdır.” (Jaspers)

Yukarıda verilen filozofların yaptığı tanımlardan yola çıkarak felsefe için söylenebilecek ortak yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsanın ruhsal varlığının yetkinliğini geliştiren faaliyettir.
B) Varlığı teorik yönüyle kavrayan niteliktedir.
C) Varlıkların hakikatini kavraması yönünde bir girişimdir.
D) Varlıkların özüne ilişkin anlama-açıklama çabası taşımaktadır.
E) Varlık hakkında genel ve bütünlendirici bir yönüyle öne çıkmaktadır.

14. **Aşağıdakilerden hangisi felsefenin işlevlerinden biri değildir?**

- A) Ön yargılardan uzak durabilme
B) Fikirleri sorgulamadan kabul edebilme
C) Çok yönlü bakış kazanabilme
D) Toplumların geleceğini planlayabilme
E) Akla ve iradeye değer veren bir toplum oluşturabilme

15. “Felsefenin özü, böylelikle, düşünen insan zihninin doğal olarak bir bilmece gibi karmaşık bulunduğu belirli, kaçınılmaz sorularda yatar; felsefeyi öğrenmek doğrudan bu sorular üzerine düşünmekle başlar. Felsefe, bilmediğimiz ile yola çıkar. Felsefe, henüz tam olarak bilmediğimiz, bilgi sahibi olmadığımız konularda düşünmemizdir, o konulara yönelmektir. Bu yüzden felsefenin özüdür.”

Bu parçada boş bırakılan yere felsefi düşüncenin aşağıdaki hangi özelliği getirilmelidir?

- A) Merak duyma
B) Yığılımlı ilerleme
C) Hayret etme
D) Eleştirel olma
E) Refleksif olma

16. Bilgi, erdem, hikmet, gerçek, doğru gibi kavramlarla anlam kazanan felsefe; derin ve kapsayıcı bir düşünme olmasının yanı sıra gerçeğin peşinde olma hâlidir. Felsefe teriminin sözlük karşılığını öğrenmek onun doğasını tam olarak vermez. Felsefenin terimsel kökenine veya filozofların nasıl felsefe yaptığını bakılması felsefenin anlaşılması için daha yararlı olabilir.

Parçada felsefenin ne olduğunun doğru bir şekilde anlaşılması

- I. Sözlük anlamına bakılmasına
II. Kavramsal ilişkilerine
III. Filozofların düşünce ve eylemlerine

durumlarından hangilerine bağlanmıştır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III
E) I, II ve III

17. **Aşağıdakilerden hangisi felsefi bir soru değildir?**

- A) Bilginin doğruluk ölçütleri nelerdir?
B) Öğrenme süreçleri nelerdir?
C) Ahlaki eylemin amacı nedir?
D) Varlık var mıdır?
E) İdeal devlet düzeni nasıl olmalıdır?

18. • Felsefede ortak bir tanım yapma olanağının olmayışı
• Felsefenin disiplin olarak öznelliğe açık unsurları taşıması
• Düşünür ya da filozofların felsefeye ilişkin yaklaşım ve düşünme tarzlarının farklı olması

Felsefe ile ilgili verilen bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Farklı felsefe tanımları ortaya çıkmıştır.
B) Felsefe tanımları mantıksal ispata açıktır.
C) Filozoflar farklı tanım arayışına girmişlerdir.
D) Filozofların felsefe tanımları birbirine yakındır.
E) Filozoflar değişik düşünce geleneklerinden gelmektedir.

19. İnsan, var oluşundan ölümüne dek hayata dair birçok şeyi merak eder ve sorgular. Bu da düşünmenin insanın önemli bir yetisidir. Bu yeti geliştikçe felsefe varlığını göstermeye başlar.

Buna göre felsefeyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Bilimden daha önemli olduğu
B) Gerekli olduğunda kullanıldığı
C) Tüm problemlere çözüm bulduğu
D) Bilimsel verilere uyum sağladığı
E) İnsanın felsefeden vazgeçemediği

20. Jaspers: “Felsefi hayat sürme arzusu, karanlıktan, aşksız ve sevgisiz ferdin içinde bulunduğu boşluğa boş gözlerle dik dik bakıyorsa, kaybolmuşluktan, iş yerinin doğurduğu zorluklarda kendini unutup gitmekten başlar, eğer birdenbire uyanır, korkar ve kendi kendine aşağıdaki soruları sorarsa: Ben neyim, ne kaybediyorum, ne yapmalıyım?”

Bu parçada felsefenin aşağıdaki hangi işlevinden söz edilmektedir?

- A) Doğru bilgiye ulaşma
B) Özgün fikirler elde etme
C) Sorunlara çözüm oluşturma
D) Kendini tanıma
E) Mantıksal analiz yapma

21. Felsefi düşünmenin derin ve kapsamlı oluşu, onun bilinmeyeceği anlamına gelmez çünkü felsefe, her şeyden öte insan yaşamının bir parçası konumdadır. Herkesin kendini, diğerini ve evreni anlamada az ya da çok bilinçli veya bilinçsiz şekilde sıkı ilişki içinde olduğu felsefe, bir düşünme ve düşünceler mirasıdır.

Parçada felsefi düşünmenin hangi özelliği vurgulanmıştır?

- A) Tutarlı olma
B) Sistemli olma
C) Evrensel olma
D) Rasyonel olma
E) Şüpheli olma

22. “Felsefeci doğrudan doğruya doğa, tarih, toplum üzerine eleştireci bir bakış açısıyla düşünebileceği gibi kendi deneyleri, çeşitli bilimlerden tarafından bu varlık alanlarıyla ilgili olarak kendisine sağlanan veri üzerine de düşünebilir; bunların geçerlilik derecelerini ve sınırlarını araştırabilir. Burada zihin kendine dönerek sahip olduğu bilgiler üzerinde düşünür. Gerek empirik hayatın kendisi, gerek herhangi bir sanatın icrası veya bilimlere bize bir dizi bilgiler verir. Felsefe, esas itibarıyla işte bu bilgiler üzerinde düşünme, onların temelini ve değerini yoklama, araştırma faaliyetidir.”

Parçada felsefi düşüncenin hangi özelliği ifade edilmektedir?

- A) Eleştirel olma
B) Rasyonel olma
C) Yığılımlı ilerleme
D) Refleksif olma
E) Tutarlı olma

Ünite ile ilgili daha fazla soruya ulaşmak için karekodu okutunuz.

Ünite öz değerlendirme formu için karekodu okutunuz.

2. ÜNİTE

FELSEFE İLE DÜŞÜNME

ÜNİTE KONULARI

- » DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTME
- » DOĞRU DÜŞÜNME VE DİL
- » FELSEFİ SORU OLUŞTURMA
- » FELSEFİ GÖRÜŞ VE ARGÜMAN

TEMEL KAVRAMLAR

» Düşünme	» Görüş	» Dil
» Argüman	» Doğruluk	» Felsefe sorusu
» Akıl yürütme	» Gerçeklik	» Temellendirme

Ünite sunusu

Ünite karekodu

GİRİŞ

Felsefe; akıl yürütme, düşünme, yeni bilgiler oluşturma, bunların sağlamlığını gözden geçirme ve ifade etme etkinliği sayılabilir. Zihin, akıl yürütme ve düşünme; sorunu görür, çözümler ve inşa eder. Tüm bunları dışarıdan değil biz-zat kendi içinde yapar. Ele aldığı problemin ve bilincin içsel bir parçası olan akıl yürütme ve düşünme edimi, bilinci inşa eden bir etkinliktir. Bu ünite de felsefe etkinliğinin akıl yürütme, düşünme, görüş oluşturma, argümantasyon, mantık ve dil problemleri ele alınmaktadır.

SORUYORUM

- Akıl yürütme ve argümantasyon nedir?
- Geçerli bir akıl yürütme nasıl olmalıdır?
- Görüş ve argümanın özellikleri nelerdir?
- Felsefi sorunun diğer sorulardan farkı nedir?
- Doğru düşünmenin dil ile ilişkisi nasıldır?

SORGULUYORUM

- Aklın ve mantığın önemini
- Metinlerin kavram ve problemlerini
- Olay ve durumlara farklı açıdan nasıl bakılabileceğini
- Görüşlerin nasıl temellendirileceğini

OKUYORUM

- Felsefe sözlüklerini
- Mantık kitaplarını
- Aristoteles'in "Organon"unu
- Wittgenstein'in "Felsefi Soruşturmalar"ını
- Bertland Russell'in "Sorgulayan Denemeler"ini

İNCELİYORUM

- Kavramların nasıl oluştuğunu
- Akıl yürütme biçimlerini
- Argümanın yapısını
- Doğruluk ve gerçeklik ilişkisini

ÖĞRENİYORUM

- Akıl yürütmeyi ve kavramlarını
- Dilin ifade ve kavramlaştırma işlevini
- Felsefi soru oluşturmaya
- Görüş ve argümanları tespit etmeyi
- Analitik düşünmeyi
- Eleştirel düşünmeyi

DÜŞÜNME VE AKIL YÜRÜTME

Düşünme

Bir grup çalışmasında “Varlığın gerçekliği (hakikat) sabit midir veya değişir mi?” sorusu tartışılmaktadır. Tartışmaya yönelik bazı cevaplar ve kanıtlar gerekçeleriyle aşağıda verilmiştir. Bu tartışma ve cevaplardan hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

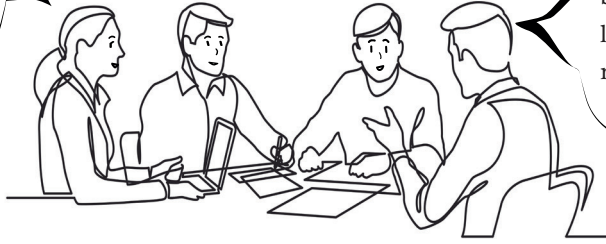
Varlığın gerçekliği (hakikat) sabit midir yoksa değişime açık mıdır?

Herakleitos şöyle söyler: Soğuk ısınır, sıcak soğur. Islak kurur, kuru ıslanır. İyi değil insanın her istediğini elde etmesi. Hastalık sağlığı, kötülük iyiliği, açlık bolluğu, yorgunluk dinlenmeyi hoş kılar.

Varlıklar değişmez, kalıcı ve tamamlanmış bir gerçekliğe sahiptir. Varlık her hâliyle bir ve aynıdır.

Gerçeklik varlığın sabit ve kalıcı yönlerinin yanı sıra değişen, kusurlu taraflarını da içerir. Varlıkların bu yönleri gerçekliğin tamamlayıcı birer parçasıdır.

Varlıklar olmaya devam eder ve zıtlarıyla hareket eder. Bu yüzden birlikte değişime uğrar, birbirine etki eder. Gerçeklikleri de buna bağlı olarak değişir.

Sorular

1. Verilen cevaplardan hangisi daha kabul edilebilirdir? Gerekçeleriyle açıklayınız.

2. Kanıta dair iddiaların avantajları neler olabilir? Açıklayınız.

AKIL YÜRÜTME VE ARGÜMANTASYON

Akıl yürütme, herhangi bir yargı ve karşı yargı bildiren bir düşünme biçiminin doğrulanmasıyla ilgili bir kanıtlamadır. Mantık, temelde akıl yürütme- lere dayanır. Mantığın gelişiminin temelinde felsefenin temel tartışmaları, sav- ları ve karşı savları vardır. Argümantasyon, ileri sürülen fikri savunmak sure- tiyle o fikrin doğru olduğuna işaret edecek kanıtlar ileri sürer ve görüşü delil- lerle destekler. Bunun için argümantasyon, düzenli ve mantıklı iddiada bulun- ma eylemidir. Genel amaç olarak doğrunun yanlıştan, geçerlinin geçersizden nasıl ayrıştırılabileceği, savunma ve çürütmenin nasıl yapılabileceği problemlerine bakmak gerekmektedir.

Akıl yürütme ve argümantasyonda varlık (nesne), düşünen (özne) ve dil ilişkisi; akıl yürütmenin sağlamlığı ve denetlenmesi açısından önemlidir. Akıl yürütme ve argümantasyonun daha iyi anlaşılabilmesi için görüş, önerme, akıl yürütme türleri, tutarlılık ve çelişiklik, gerçeklik ve doğruluk, temellendirme ve argüman kavramlarının incelenmesi gerekmektedir.

Görüş

İnsanların bir konu, olay veya durum hakkında vardığı fikirler **görüş** olarak adlandırılır. Görüşler günlük yaşam konuları hakkında bildirimler ola- bileceği gibi siyasi, ekonomik, bilimsel veya felsefe gibi üst düzey düşünme- nin ürünleri de olabilir. Görüşü ileri süren kişinin bilgisi, gerekçesi ve dene- yimi de görüşün doğru kabul edilmesinde belirleyici olabilir. Görüş, uzman ve kişisel görüş olarak ele alınır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1: Görüş

Önerme

“Kavramak” imge veya sözcüğün düşünsel içerik kazanarak nesne, olgu veya olayların zihinde tasarlanmasıdır. Kavramı bilmek onun anlamını veya tanımını bilmektir. Kavramın gösterimi ise terimdir.

Rasyonel sözcüklerin veya kavramların bir araya getirilmesine dayanan ifadelerin kuralları **cümle** olarak ifade edilir. Bir iddiayı, yargıyı, öneriyi dile getiren; doğruluğu veya yanlışlığı kanıtlanabilen cümlelere **önerme** adı verilir. Her önerme bir cümleyken her cümle bir önerme değildir çünkü sadece yargı bildiren cümleler önermez. “İki kere iki dördür”, “Balık omurgalı bir hayvandır.”, “Ay, Dünya’nın uydusudur.”, “Evren sınırsız değildir.” gibi cümleler birer önermez. Duygu, istek, emir, ünlem, soru vs. cümleleri önerme niteliği taşımaz. “Bu kalem kimin?”, “Dikkat!”, “Acil şifalar dilerim.” tarzındaki cümleler önerme değildir.

Soru

Genelin doğru olarak kabul ettiği veya güvenilir insanların onayladığı görüşlerin yanlış olma olasılığı var mıdır?

Görüşlerin doğru ya da yanlış olduklarına nasıl karar verilebilir?

Soru

Önermelerin doğru ya da yanlış oldukları nasıl anlaşılabilir?

Önermeler, doğruluk değeri taşıyan ifadelerdir. “Ağaç bitkidir.” önermesi doğru kabul edilirken “Ağaç bitki değildir.” önermesi yanlış bir önermedir.

Önermeler özne, yüklem ve bağdan oluşur. Bir önermede yüklem önermenin niteliğini, konu ise niceliğini gösterir ve özne ile yüklem çoğu dilde bir bağ veya bağlaç aracılığıyla bir araya getirilir. “Sokrates filozoftur.” önermesinin öznesi Sokrates, yüklemi filozof ve bağı “-dır” olarak saptanır. “Yağmur yağar ise yerler ıslanır.” önermesinde yağmur özne, ıslanır yüklem, “ise” bağlaçtır.

Aristoteles, “Yorum Üzerine” adlı eserinde önermeleri yargı sayısına göre basit, bileşik; niteliğine göre olumlu, olumsuz; niceliğine göre tekil, tikel, tümel ve belirsiz olarak sınıflandırmıştır.

Önerme Türü	Örnek	Açıklama
Basit önerme	Şeyma öğrencidir. Bazı bitkiler kırmızıdır.	İçinde eklem geçmeyen, tek yargı bildiren önermelerdir.
Bileşik önerme	Simge ve Görkem öğrencidir. Ancak ve ancak okursan öğrenebilirsin.	Birden fazla basit önermenin eklemeler aracılığıyla birleşiminden oluşan önermelerdir.
Olumlu önerme	Bazı insanlar öğrencidir. Bütün balıklar canlıdır.	Yüklem olumlu niteliktedir.
Olumsuz önerme	Bazı insanlar öğrenci değildir. Bütün balıklar canlı değildir.	Yüklem olumsuz niteliktedir.
Tekil önerme	Busenaz Sürmeneli olimpiyat şampiyonudur.	Yüklemi sadece tek bir varlığa bağlı olan önermelerdir.
Tikel önerme	Bazı öğrenciler gözlüklüdür.	Yüklem, öğrencilerin bir kısmına bağlıdır. Kimi, bazı, birtakım gibi birden fazlayı gösteren nicel ifadeler tikel önermede kullanılır.
Tümel önerme	Bütün öğrenciler çalışkandır.	Yüklem, öğrencilerin hepsine bağlıdır. Tüm, bütün, hepsi gibi geneli gösteren nicel ifadeler tümel önermelerde kullanılır.
Belirsiz önerme	İnsan güvenilmezdir.	Bu önerme kesin olarak ne doğru ne de yanlış değerini alır.

Akıl Yürütme ve Türleri

Bir konu, sorun, tartışma, olay vb. durumlar hakkında sonuca varılırken akıl yürütme kullanılır. Akıl yürütme, önermelere dayanılarak yapılır. Akıl yürütmede sonucu temellendiren kanıt veya gerekçe durumundaki önermelere **öncül** adı verilir. Mantıksal açıdan akıl yürütme; öncüller arasında kurulan ilişkilerin gerektirdiği sonuçlara ulaşmak için yapılan yöntemli bir düşünme biçimidir, öncüllerden çıkarım yapmaktır.

Örneğin

Bütün insanlar canlıdır. (Öncül)

Ece insandır. (Öncül)

O hâlde Ece de canlıdır. (Sonuç önermesi)

Açıklama

Sonuç, öncüllerden zorunlu olarak çıkmaktadır.

Zihnin yöntemli bir işlemi olarak belirli bir kurala, düzene veya sıraya göre gerçekleşen akıl yürütmelerin başlıcaları tümdengelim, tümevarım ve analogidir (Şekil 2.2).

Tümdengelim

Zihnin önermeler arasında tümelden tümele veya tümelden tümele doğru gerçekleştirdiği akıl yürütmedir. Tümdengelim yoluyla gerçekleşen akıl yürütmelerin sonucu öncüllerden zorunlu olarak çıkarılır.

Örneğin

Tüm insanlar ölümlüdür.

Sokrates insandır.

O hâlde Sokrates ölümlüdür.

Açıklama

Sokrates'in ölümlü olduğu sonucu zorunlu olarak çıkarılır.

Tüm canlılar beslenir.

Tüm kuşlar canlıdır.

O hâlde tüm kuşlar beslenir.

Açıklama

Tüm kuşların beslendiği sonucu zorunlu olarak çıkarılır.

Tümevarım

Zihnin, önermeler arasında tikelden tümele doğru gerçekleştirdiği akıl yürütme türüdür. Gözlem sırasında tekrar eden özel durumlarla karşılaşılır ve onlar hakkında genelleme yapılır. Tümevarımsal akıl yürütmelerde sonuç, öncüllerden kesin olarak çıkarılamaz. Bunun sebebi yeni bir gözlemin varılan sonucu yanlışlayabilme olasılığının bulunmasıdır.

Örneğin

Aybars, doğduğunda ağlıyordu.

Gülce, doğduğunda ağlıyordu.

Fatih, doğduğunda ağlıyordu.

...

Güler, doğduğunda ağlıyordu.

O hâlde tüm bebekler doğduğunda ağlar.

Açıklama

Bebek doğumları tek tek gözlenirken bebeklerin her seferinde ağlaması üzerine "O hâlde bütün bebekler doğduklarında ağlar." genel yargısına varılmıştır. Bir gün doğumda ağlamayan bir bebeğin gözlemlenme olasılığı, bu tümevarımsal akıl yürütmenin sonucunun zorunluğunu ve kesinliğini ortadan kaldırmaktadır.

Analoji

İki şey arasındaki benzerliğe dayanarak birinde var olan özelliğin diğerinde de olduğunu düşünmekle elde edilen akıl yürütmeye **analoji** adı verilir.

Örneğin

Denizde su vardır ve içinde balıklar yaşar.

Gölde de su vardır.

O hâlde gölde de balıklar yaşar.

Açıklama

Deniz ve göl arasında su açısından benzerlikten hareketle gölde de balıkların yaşadığı sonucuna varılır.

Şekil 2.2: Akıl yürütme yöntemleri

Bir akıl yürütmede sonuç, öncül veya öncüllerden zorunlu olarak çıkıyorsa akıl yürütme geçerli olarak kabul edilir. Öncüllerin bilgi açısından doğru ya da yanlış olması akıl yürütmenin geçerliliğini ortadan kaldırmaz. Öncüllerin sonuçla olan mantıksal ilişkisi geçerliliğini doğrudan belirler.

Tutarlılık ve Çelişiklik

Soru

Yanlışlarla doğruya ulaşılabilir mi?

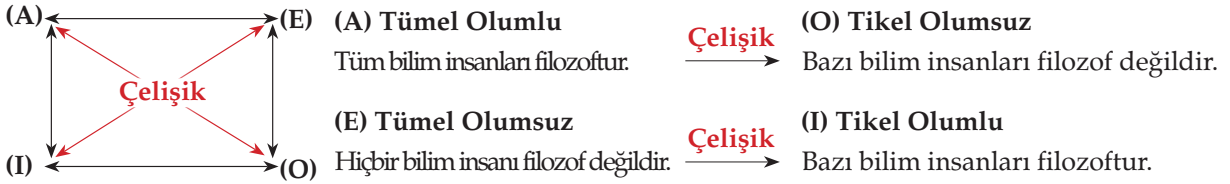
Önermelerin birbirleriyle çelişmemesi veya uygun olması neticesinde tutarlılık gerçekleşir. Tutarlılığın arandığı yerde çelişiklik kavramına da değinmek yerinde olur. Herhangi bir önerme nitelik ve nicelik bakımından değiştirildiğinde oluşan yeni önerme eskisiyle çelişik olur. Mantıkta **çelişiklik**, özne ve yüklemi aynı kavramlarla kurulmuş iki önermenin hem nitelik hem de nicelik yönünden farklı olma durumudur. Bu ilişki mantıkta karşı olum karesi ile gösterilir (Şekil 2.3).

Örneğin

Tüm cisimler uzayda yer kaplar.
Tüm cisimlerin ağırlığı vardır.

Açıklama

Önermeler bir arada düşünüldüğünde iki önermenin birbiriyle çelişmediği, diğer bir ifadeyle tutarlı olduğu görülür.

Uygulama

Aşağıda verilen metindeki tutarlılık ve tutarsızlık durumlarını belirleyerek bunları verilen boşluğa yazınız.

Dışarı çıkmak için hazırlandı, yağmurluğunu ve ayakkabısını giydi. Odaların birinin camından baktı ve “Bugün hava güneşli, yağmur yağacak gibi değil.” diye düşündü. Yağmurluğunu çıkarıp askıya bıraktı. Çantasını sırtına aldı, çıkarken askıda şemsiyesini gördü ve uzanıp şemsiyesini yanına aldı.

Gerçeklik ve Doğruluk

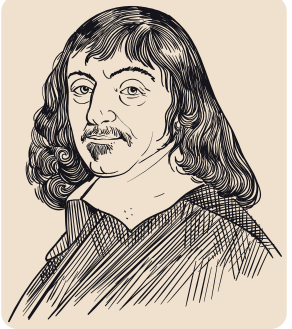
Önermenin ayırt edici özelliği, doğrulanıp yanlışlanabilmesidir. Bu da terimlerin arkasındaki kavramların veya nesnelerin gerçek ve gerçekliği, cümle ve önermelerin ise bir yandan doğruluğu veya yanlışlığı, diğer yandan sağlamlığı ve geçerliliği ile ilgilidir. Örneğin “İnsan ölümlüdür.” önermesi gerçeklik açısından “insan” ve “ölümlülük” kavramının veya olgusunun içeriği (anlam, gerçek, gerçeklik) ile ilgilidir. “İnsan ölümlüdür.” önermesinin doğruluk değeri ve biçimsel geçerliliği öne çıkmaktadır. “Doğruluk” veya “hakikat” içerik veya olgusal yanıyla “gerçek” ve “gerçekliğe” dayandırılabilir.

Her doğru veya doğruluk ise sadece olgusal “gerçek” ile sınırlı değildir. Varlık, bilgi, etik, estetik, dil ve mantık açısından da uygunluğu kıyaslanabilmekte, doğru veya yanlış olduğu söylenebilmektedir.

Doğaya veya var olana dair imgesel akıl ve düşünme için “duyum” doğruluk ölçütü olabilir. Ahlak ve toplum konularında ise akıl ve seçimlerin rasyonelliği daha uygun bir doğruluk ölçütü sayılabilir.

Temellendirme

Her türden görüşün geçerliliğini ortaya koymak üzere yeterli düzeyde gerekçelendirme ve dayanak gösterme işlemine **temellendirme** adı verilir. Bilimde akıl yürütme, olguların gözlemi sonucunda elde edilen bilgiler üzerine gerçekleştirilir. Felsefe; doğru bilgi ve düşünceye ulaşmayı, onu kavramayı ve açıklamayı ister. Ulaştığı bilgi ve düşüncelerin doğruluğunu ve yanlışlığını tespit etmeyi, yanlışları saf dışı bırakıp doğruları korumayı amaçlar. Filozof kavram kullanır, kavramlarla ilişki ağları kurar, düşünceyi başka düşünceye bağlar ve mantıksal akıl yürütmeleri gözeterek bilgi ile düşünceleri temellendirir. Bu yolla düşüncelerini güçlü bir zemine oturtma, doğruluğundan emin olma, gerekçelendirme, dayanak bulma ve onları belirli bir düzen içine koyma olanağı bulur. Filozof René Descartes’a (Röne Dekart) göre insan, temellendirilmeyen her düşüncenin doğruluğuna şüpheyle bakmalıdır (Görsel 2.1).

Görsel 2.1: Descartes (temsili)

Soru

Bir düşüncenin veya görüşün temellendirilmesi doğru kabul edilmesi için yeterli midir?

Örneğin

Her ne ki yaşıyorsa, bir başka şeyin ölümü ya da yıkımı sayesinde yaşamaktadır. “Ateş havanın ölümünü, hava ise ateşin ölümünü yaşar; öte yandan, su toprağın ölümünü toprak da suyun ölümünü yaşar.” Pythagorasçılar karşıtların uyumundan söz etmekteydiler, ancak karşıtlar, zorla bir araya getirilmeleri dışında, nasıl olur da uyum içinde olabilirler? Görünüştteki uyum ya da dengenin temelinde, yaşamın kaynağı olduğu için, kendi başına iyi bir şey olan, mücadele ya da savaşım vardır. Bu savaşımın bir yönünü ya da evresini iyi, diğerini kötü bir şey olarak görmek saçmadır.

W. K. C. Guthrie, *İlk Çağ Felsefesi Tarihi* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Açıklama

Karşıtların mücadele içinde olduğu düşüncesi, karşıt unsurların varlığının birbirleri sayesinde olduğu ve birinin diğerine göre iyi ya da kötü olmasının doğru olmadığı düşünceleriyle temellendirilmektedir.

Uygulama

Aşağıda verilen soruları yanıtlayınız.

Sorular

1. Felsefi temellendirmenin belirli bir formu neden yoktur? Tartışınız.
2. Felsefi temellendirmeye neden ihtiyaç duyulur? Yazınız.

E-İÇERİK

Düşünme ve akıl yürütmeyle ilgili kavramları anlatan uygulama için karekod okutunuz.

Argüman

Akıl yürütme adı verilen zihinsel sürecin gerçekleşmesinde önermeler önemli bir yere sahiptir. Önermeler arasında ilişki kurulup sonuca varılmasıyla elde edilen yapıya **argüman** adı verilir. Argümanlar, yapısal bakımdan akıl yürütmeye dayanır. Akıl yürütmede olduğu gibi argümanda da bir veya daha fazla önermeden yeni bir argüman üretilir.

İnsan, günlük yaşamdan başlayarak her alanda doğruluğu ve kesinliği farklı derecelerde olan görüş, düşünce ve kanaatler bildirir. Sokrates'in "Sorgulanmadan yaşanan yaşam, yaşam değildir." ifadesinde vurgulandığı gibi yaşama ilişkin sorgulamacı ve rasyonel içerikteki felsefi düşünceler bu duruma örnek gösterilebilir.

Argümanların doğruluğundan şüphe edildiği noktada öncüller ile sonuç belirlenerek standart forma çevrilir ve onların ikna edici, sağlam veya geçerli olma durumları denetlenir.

Örneğin

Dostlar birbirlerine karşı dürüst ve eleştireldir.

(Birinci öncül) (1)

Suat ve Merve birbirine karşı dürüst ve eleştireldir.

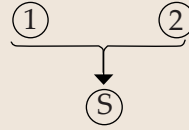
(İkinci öncül) (2)

O hâlde Suat ve Merve dosttur.

(Sonuç) (S)

Açıklama

Birinci ve ikinci tümce öncüldür. Bunlar sonucu temin eder ve destekler. Birinci öncül "1", ikinci öncül "2", sonuç da "S" harfi ile gösterilebilir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4: Argümanın numaralandırılması

Bir tartışmada taraflar kendi görüşlerinin veya iddialarının yeterli, doğru veya anlamlı olduğunu ispatlamak isterler. Tartışmanın laf atmaya, çekişmeye dönüşmemesi için görüşlerin veya iddiaların argüman formuna çevrilerek sunulması gerekmektedir. Argüman geliştirme becerisi; insanın kendi görüşlerini eleştirel süzgeçten geçirmesi, farklı veya karşıt görüşleri anlaması, çözümlemesi ve değerlendirmesi açısından önemlidir. Ayrıca eleştirel ve rasyonel düşünme becerisini geliştirerek insanın yanlış inanç, intiba ve düşüncesinin önünü keser.

Örneğin

Pascal'ın (Paskal) Tanrı'nın var olup olmadığına dair argümanı aşağıda verilmiştir.

Tanrı'nın var olup olmadığı bilinemez. (1)

Bilinmeyen bir konu hakkında ancak tahminde bulunulabilir. (2)

Tanrı'nın var olduğu lehinde iddiada bulunmak makul bir yargıdır. (3)

Eğer Tanrı varsa ve insan Tanrı'nın var olduğunu kabul ediyorsa büyük bir mükâfat alır. (4)

Eğer Tanrı varsa fakat insan ona inanmıyorsa ceza ile karşılaşır. (5)

Eğer ki Tanrı yoksa varlığıyla ilgili söylenenler bir şey ifade etmez ve insan ona inanmakla bir şey kaybetmez. (6)

Açıklama

3 numaralı "Tanrı'nın var olduğu lehinde iddiada bulunmak makul bir yargıdır." şeklindeki ifade sonucu önermesidir.

Diğer önermeler (öncüller) ise sonuç önermesinin kabul ya da reddedilme durumlarını değerlendirerek onun doğruluğunu kanıtlamaktadır. Pascal'ın bu argümanı, rasyonel temelde kurulmuş çıkarımların birbirlerini desteklediği bir argümandır.

Öncüller ve sonuç önermesi argümanın omurgasını oluşturur. Sonuç önermesi her zaman bir iddia anlamı taşır. “Bu nedenle, öyleyse, o hâlde, sonuç olarak” gibi kelimelerle başlayan ifadeler çıkarım anlamı bildirir ve sonuç önermesinde yer alabilir. Bu önermeler bazen “çünkü, sebebiyle, o yüzden, öyle ki ve zira” gibi açıklayıcı ifadelerle desteklenebilir.

Örneğin

Yaşlılık başı pek darda olana bilge olsa da kolay gelmez; ama bilge olmayana, bolluk içinde yaşasa bile ağır gelir. Yaşlılığa karşı en yetkin silahlar nedir, bilir misiniz? Bilgili ve erdemli olmak. Bu erdemler uzun ve dolu bir ömür sürdükten sonra insana tadına doyum olmaz bir zevk verir; çünkü bunlar insanı hiçbir zaman, dahası yaşlanınca bile terk etmezler (işin asıl önemli yanı da budur ya...); üstelik, iyi yaşadım diye düşünmemesi, yaptığı birçok hayırlı işi anımsayabilmesi, son derece tatlı bir şeydir.

Cicero, *Yaşlılık Üzerine* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Açıklama

Bilge olan ve başı darda olmayan insana yaşlılık ağır gelmez. (1) ifadesi sonuç, iddia önermesidir. Diğer önermeler ona kanıt teşkil eder, destek verir. Bu sebeple Cicero'nun argümanı kabul edilebilir.

Tümevarımsal argümanlarda ikna ediciliğin fazla olması beklenir. Bu argümanlarda sonuç, öncüllerden zorunlu olarak çıkmadığından geçerlilik şartı aranmaz. Yeni bir gözlemin argümandaki mevcut iddiayı (sonuç) yanlışlama olasılığının bulunması argümanın sağlamlığı açısından risk oluşturur. Tümevarımsal argümanın sağlamlığı tartışmalı olarak kalır. “Parkta gördüğüm kuğular beyazdır, belgeselde izlediğim kuğular da beyazdır. Öyleyse tüm kuğular beyazdır.” şeklindeki tümevarımsal argüman, siyah herhangi bir kuğuya dünyanın başka yerlerinde rastlanmasıyla geçerliliğini yitirir.

Geçerli bir argüman söz konusu olduğunda dikkatler tümdengelimsel argümanlara çevrilir. Bu tür argümanlarda iddia (sonuç) öncüllerden zorunlu olarak çıkarılır. Bu yüzden yalnızca tümdengelimsel argümanlarda geçerlilik aranmaktadır. İddianın yanlışlanma olasılığı zayıftır ya da yoktur. Ayrıca argümanın öncülleri de doğruysa sağlam bir argüman özelliği kazanır.

Derinleşme

Argüman analizi hakkında daha çok bilgi almak için karekodu okutunuz.

Uygulama

Aşağıda verilen argüman örneğinin standart formunu gösterip geçerlilik durumunu değerlendiriniz.

Argüman Örneği

Gıdaların genetiğiyle oynamak insan sağlığı açısından tehlikelidir. Genetiğiyle oynanmış gıdalar toksik üretir ve insan vücudunda ciddi tahribatlara yol açar. Buradan hareketle sürdürülebilir gıda anlayışı için gıda güvenliğinin sağlanması, gıdaların doğal kaynaklarının korunması ve artırılması gerektiği sonucuna varılır. Böylelikle toplumun sağlığı ve ekonomik refahı güvence altına alınmış olur.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Standart Formu

I. öncül

II. öncül

Sonuç

 Uygulama

Aşağıdaki diyalogları okuyarak soruları yanıtlayınız.

Vera: Ne tür müzik dinlemekten hoşlanırsın?

Nağme: Türk sanat müziği dinliyorum.

Vera: Nasıl buluyorsun?

Nağme: Türk sanat müziğinin müzikalitesi iyidir. Sen ne düşünüyorsun?

Vera: Türk sanat müziği yavaş tempoda söylenir ve belirli bir yaş grubunun üstündeki dinleyicilere hitap eder. Bu durumda sanat müziği gençlere hitap eden bir müzik türü değildir.

Nağme: Tespitlerinde çok abartılısın.

Vera: Hiç değil. Peki, senin yabancı pop ve rap müzik ile aran nasıl?

Nağme: Bahsettiğin müziklere uzağım, pek dinlemem diyeyim.

Vera: Söylediğinde ciddi olamazsın! Yabancı pop müzik eğlencelidir hele rap gruplarının müzikleri.

Nağme: Dur şimdi. Sen hiç canlı bir Türk sanat müziği konseri dinledin mi?

Vera: Bilmem, hatırlamıyorum. Niye sordun?

Nağme: Seni Türk sanat müziği gençlik korumuzun, yavaş başlayıp hızlanan eserlerle dolu konserine davet ediyorum. Türk sanat müziğinin kimlere hitap ettiği hakkındaki fikirlerini gözden geçirmiş olursun.

Vera: Sen bahsettiğin toplulukta mısın yoksa? Tahmin edeyim solistsin o zaman.

Nağme: Evet, isabetli bir tahmindir bu.

Vera: Meraklandırıldın şimdi, öyleyse davetini kabul ediyorum.

Nağme: Gerçekten mi? Sevindim, bu iyi oldu.

Vera: Ama bu sıralar yabancı pop konseri için benden davet bekleme.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Sorular

1. Vera'nın Türk sanat müziği hakkındaki argümanı ve argümanın kanıtlarını bulup bunların yeterli olup olmadığını nedenleriyle birlikte açıklayınız.

2. Nağme'nin Türk sanat müziği hakkında Vera'nınkine karşıt olarak sunduğu argümanı ve bu argümanın kanıtlarını bulunuz. Bunların yeterli olup olmadığını açıklayınız.

Tutarlı Beslenme

Amaç: Akıl yürütme biçimleri, önermelerin tutarlılığı ve çelişikliği bakımından metinleri inceleyebilme.

Yönerge: Aşağıda verilen metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Bayramda Lütfü Bey'in ailesi bir araya gelir ve büyük bir sofraya oturur. Yemekler yendikten sonra kız kardeşi Aynur Hanım söz alır.

- Ne zaman bir araya gelsek harika sofralar kuruyoruz. Annem, eşim, oğlum ve yengem başta olmak üzere ailemizin tüm üyeleri nefis yemekler yapıyor. İnsan tok da olsa bu yemekleri yemek istiyor. Tabakta ne var ne yok bitiriyoruz öyle ki tabağı temizlemeye gerek kalmıyor. Dolayısıyla zamanla hepimiz şişmanlayarak göbek bağladık. Göbek demek yağ demek, üstüne üstlük vücut yağının obeziteye davetiye çıkarması da cabası. Aman kardeşim temkinli davran. Dedemizin, ninemizin, teyzemizin, genç yaşta ki kuzenimizin obezite teşhisini unutma. Uzun lafın kısası bizim ailenin üyelerinde obezite görülüyor, sen fazla kilolarından kurtulmanın bir yolunu bul.

Ablasını dikkatle dinleyen Halil Bey, bu sözleri sakince yanıtlar.

- Zayıflamam konusunda önerini dikkate alacağım. Eşim, çocuklarım ve ben sağlık kontrollerimizi düzenli yaptırırız. Şimdiye kadar sağlığımızla ilgili probleme rastlamadık. Kaldı ki ailenin bazı üyelerinde de obezite görülmemektedir.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Sorular

1. Aynur Hanım, "Ailemizin tüm üyeleri iyi yemek yapar." şeklinde bir akıl yürütme yapar. Bu akıl yürütmenin öncül ve sonuç ifadelerini metinden bularak yazınız.

a) Öncül ve sonuç ifadelerinden yola çıkarak hangi akıl yürütme biçiminin gerçekleştiğini açıklayınız.

b) Gerçekleşen akıl yürütmenin tutarlılığı hakkında bilgi veriniz.

c) Metinde geçen "Bizim ailenin bazı üyelerinde obezite görülmemektedir." ifadesinin çelişliğini yazınız.

DOĞRU DÜŞÜNME VE DİL

Düşünme

Aşağıdaki “Karagöz ve Hacivat” metninden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız (Görsel 2.2, 2.3).

Görsel 2.2
Karagöz

Görsel 2.3
Hacivat

Hacivat: Neyse... Efendim, mektubu müdür yollamış...

Karagöz: Yoksa muhtarlık mı yapacağım?

Hacivat: Şimdi muhtarlığı da nereden çıkardın?

Karagöz: Sen okuduğunu anlamıyorsun galiba? “Mektupçu mühür göndermiş!” dedin ya...

Hacivat: Hayır efendim, bu zarfı okulun müdürü sana göndermiş, anladın mı? (...)

Hacivat: Aman Allah’ım, fenalık geliyor! Efendim, işte o mektubu okuyacağım! Bak ne diyor? “Sayın Veli!”

Karagöz: Hacı Cavcav, bu zarf bana yanlış gelmiş!

Hacivat: Nereden anladın?

Karagöz: Veli’nin mektubunu bana göndermişler, benim zarf da ona gitmiştir.

Hacivat: Karagöz’üm, öğrencilerin anne ve babalarına “veli” denir. Şimdi, mektubun gerisini dinle! “Oğlunuz çok devamsızdır!”

Karagöz: Bak bunu anladım Hacı Cavcav!

Hacivat: Aferin Karagöz’üm!...

Karagöz: Demek ki benim oğlum çok dermansızmış... Daha çok yemek yesin!

Hacivat: Tüh Allah müstahakkını versin! Dermansız değil, devamsız. Yani, okula senden habersiz gitmediği günler oluyormuş... Dahası da var!

Karagöz: Para almayacaklar mı?

Hacivat: Ne parası?...

Karagöz: “Maması da var.” dedin ya!...

Hacivat: Maması değil, dahası var... “Gelin görüşelim!” diye yazıyor.

Karagöz: “Gelin dövüşelim!” diyor ama ben öğretmene el kaldıramam. İsterse çocuğu sınıfta bıraksın.

Hacivat: Karagöz’üm baba olarak oğlun okula gidiyor mu, kötü arkadaşları var mı diye niye dikkat etmiyorsun?

Karagöz: Köftehor, oğlum ben uyuklarken gidiyor.

Hacivat: Veli olmak kolay değil efendim!

Karagöz: Haklısın, böyle giderse deli olmak kolay değil...

Hacivat: Öğrencilere sık sık öğüt vermeli...

Karagöz: Hay hay, öğrencilere söğüt vermeli, sabahçılara kavak vermeli...

Hacivat: Vah vah vah... Sen böyle ilgisiz kalırsan senin oğluna yazık olur!

Karagöz: Silgisiz kalırsa söylesin yenisini alırım.

Hacivat: Benim oğlum böyle yapsa... Aaaa aaaa aaaaa!...

Karagöz: Aman Hacı Cavcav, mektup eline mi battı?

Hacivat: Şey, bu mektup bana gelmiş!... Arkadaşımsın, bana verirsin diye sana bırakmışlar. Hemen müdür beyi görmeye gideyim.

Serhat Menek, Ünver Oral’ın Karagöz Metinlerindeki Kültürel ve Eğitsel Unsurlar (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Diyalogda hangi kavramlar yanlış anlaşılmaktadır?
2. Kavramların yanlış kullanılması nelere yol açmaktadır? Açıklayınız.

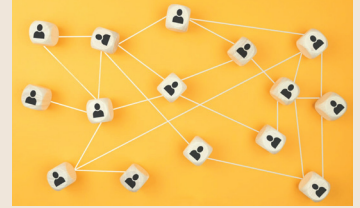
AKIL YÜRÜTMEDE DİLİN ÖNEMİ

Düşünme, kavramlar arasındaki ilişkilere dayanır. Kavramlar; varlıkların, olayların, ilişkilerin veya durumların zihindeki genel tasarımlarıdır. Bu tasarımlar mantıksal zeminde ve dilin etkisi altında oluşur. Düşünülen şey (dil bilimi açısından gösterilen olan) varlığın kavramsal hâlidir. Kavramlar; jest, mimik, simge, resim, yazı, animasyon vs. sembollerle veya sözlü şekilde zihin dışına aktarılır. Buradaki sözler veya semboller; görsel, işitsel ve dokunsal işaretçi (dil bilimi açısından gösteren) durumundadır.

Düşünmede veya düşüncenin aktarımında dilden kaynaklı hatalar söz konusudur. Bilinçli veya bilinçsiz yapılan kavram yanlışları anlamın daralmasına, bulanıklaşmasına veya tamamen bozulmasına neden olabilir. Hatalı kullanılmış bir kavram anlamsızlık yaratır, bu da her türlü kullanımda istenmeyen sonuçlar doğurabilir.

Örneğin

İnsanlar, kendilerinin veya başkalarının davranışlarını anlama, değerlendirme ve iletişim kurmada kavramlardan yararlanır (Görsel 2.4). Söz konusu değerlendirmenin nesnellikten uzak düşmesinin nedenleri arasında kavramların hatalı kullanımı yer alır. Tasarruflu biri olarak tanınan kişi, tasarrufla cimriliği karıştırmaması nedeniyle aslında cimrice davranıyor olabilir. Cömertlikle savurganlığı karıştıran kişinin durumu da benzerdir.

Görsel 2.4: İletişim (temsili)

Kavramların doğru kullanımı düşünmenin doğru olmasını, düşünme temelli ürünlerin anlamlı olmasını ve düşüncenin doğru anlaşılmasını sağlar. Doğru dil, doğru düşünmenin ve iletişimin koşuludur. Kavram yanlışları, düşünme ve akıl yürütmenin doğru olmasının ve iletişimin sağlıklı yapılmasının önünde engeldir.

Kavramları oluşturmasıyla düşüncenin dili zenginleştirdiği, dilinse düşünceyi biçimlendirerek kavram oluşumuna etki ettiği ve farklı işlevleriyle beraber iletişimde araçsal bir rol üstlendiği görülür. Mantıksal metinlerin anlam bütünlüğü kavram ve yargıların anlaşılır olmasıyla mümkündür. Bir argümandaki dilsel bozukluk onun kolayca çürütülmesine neden olabilir. Argümanların tutarlı, ikna edici veya geçerli ve sağlam olması mantıksal kurallara uygun olmasına ve dilin doğru kullanılmasına bağlıdır. Bu türün doğru kullanımının en iyi örnekleri filozofların metinlerinde görülür. Filozoflar dile hâkim düşünürlerdir. Dilsel zenginliği anlama indirgemedede yetkinlerdir. Argümanlarını (düşündükleri) bu zeminde oluşturur ve onları açıklarken kavramları doğru biçimde kullanırlar. Kavramların yetersiz gelmesi durumunda ise yeni kavramlar üretirler. Dolayısıyla filozoflar hem dili ustaca kullanır hem de sorgulayarak dilin gelişmesine ve zenginleşmesine katkı sağlarlar.

Uygulama

Aşağıda sıklıkla karıştırılan bazı kavram çiftleri verilmiştir. Bunların anlamlarını araştırınız ve ulaştığınız sonuçlara göre tanımlarını yazınız. Daha sonra karıştırılan kavram çiftlerinden birini seçiniz ve yanlış kullanımlara yönelik örnekler kurgulayıp bunları sınıfta paylaşınız.

No	Kavram Çiftleri	Tanım
1	Erime	
	Çözülme	
2	Umarsız	
	Umursamaz	
3	Kalp yetersizliği	
	Kalp yetmezliği	

Eleştiri mi Hakaret mi?

Amaç: Kavram ve anlam ilişkisini örnekleyebilme.

1. Yönerge: Aşağıda kavramları yanlış kullanmanın anlamı nasıl değiştirdiğini gösteren bir açıklama verilmiştir. Bu açıklamadan hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Açıklama

Dilin doğru kullanılmasının koşulu kavramların anlamlarını bilerek kullanmaktan geçer. Bazı durumlarda kavram yanlışları çeşitli sorunlar oluşturur. “Mahkeme, dava ya da duruşma” kavramlarının çoğu kez birbirinin yerine kullanıldığı görülür. “Mahkemem var.” dendiğinde aslında “Davam veya duruşmam var.” demek istenmektedir. Buradaki karışıklık fiilen olumsuz sonuçlanmayabilir ancak başka bir kavram yanlışlığı sadece anlamsal bir sorun olarak kalmayıp insanları istenmedik durumlarla karşı karşıya getirebilir. “Eleştiri” ve “hakaret” kavramlarının karıştırılması bu duruma örnek olarak verilebilir. Eleştiri içeren yargılar olay veya durumların doğru-yanlış, eksik-fazla gibi yanlarını gösterirken hakaret içeren yargılar küçültücü bir ifadeyle onur kırıcı niteliktedir. Genellikle bu ifadeler kişilik haklarına saldırı niteliği taşımaktadır. Bir yargının Türk Ceza Kanunu’na dayanarak eleştiri değil de hakaret kabul edilmesi, o yargıyı kullanan hakkında cezai işlem gerektirmektedir.

Sorular

1. Eleştiri neden hakaret değildir? Kendi deneyimlerinizden yola çıkarak açıklayınız.
2. Yanlış anlaşılmalara doğurabileceği sonuca yönelik örnekler veriniz? Yazınız.

2. Yönerge: Aşağıdaki kartlarda karşılıklı konuşmalar ve o konuşmalara yönelik sorular verilmiştir. Konuşmalardan hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

A Kişisi: Eleştiri nedir?

B Kişisi: Eleştiri, tenkit etmektir.

Soru

1. Yukarıda olduğu gibi bir kavramın eş anlamlısıyla tanımlanması, o kavramın ne olduğu sorusuna yanıt olabilir mi? Açıklayınız.

A Kişisi: Eleştiriye kapalı biri olmasaydınız söylediklerime kulak verir, olanları kişiselleştirmez ve söylediklerimin mantıklı olduğunu görürdünüz.

B Kişisi: Hakaret ediyorsunuz.

Soru

1. A kişisi eleştiri yaptığını nasıl gerekçelendirmiştir?

Davacının Avukatı: Hâkim Bey, kanıtlar sanığın açıkça yalan söylediğini gösteriyor. O bir yalancı, gereğinin yapılmasını arz ederim.

Davalının Avukatı: İtiraz ediyorum Hâkim Bey, davacının avukatı (somut bir fiil veya olgu isnat etmek suretiyle) müvekkilime hakaret etti. Asıl ben gereğinin yapılmasını arz ederim.

Hâkim: Dava karara bağlandığında kimin yalancı olduğu kimin yalancı olmadığı veya hakaret edip etmediği ortaya çıkacaktır. O zaman gereği yapılacaktır.

Sorular

1. Hâkim, davanın karara bağlanmasını neden beklemiş olabilir?
2. Mahkemede yalancı ifadesinin kullanılması hakaret sayılır mı? Açıklayınız.

3. Yönerge: Aşağıda verilen soruları yanıtlayınız.

Sorular

1. Türk Ceza Kanunu'na göre hakaret suçunun kapsamını araştırınız. Nelerin hakaret ve eleştiri sayılabileceğini tartışınız.
2. Hakaretin hangi şartlarda suç sayılabileceğinin hukuksal olarak belirlenmesi, hakaret kavramının kullanımında yaşanabilecek anlaşmazlıkları nasıl etkiler? Yazınız.

3. Kavram yanlışları akıl yürütmeyi nasıl etkiler? Yazınız.

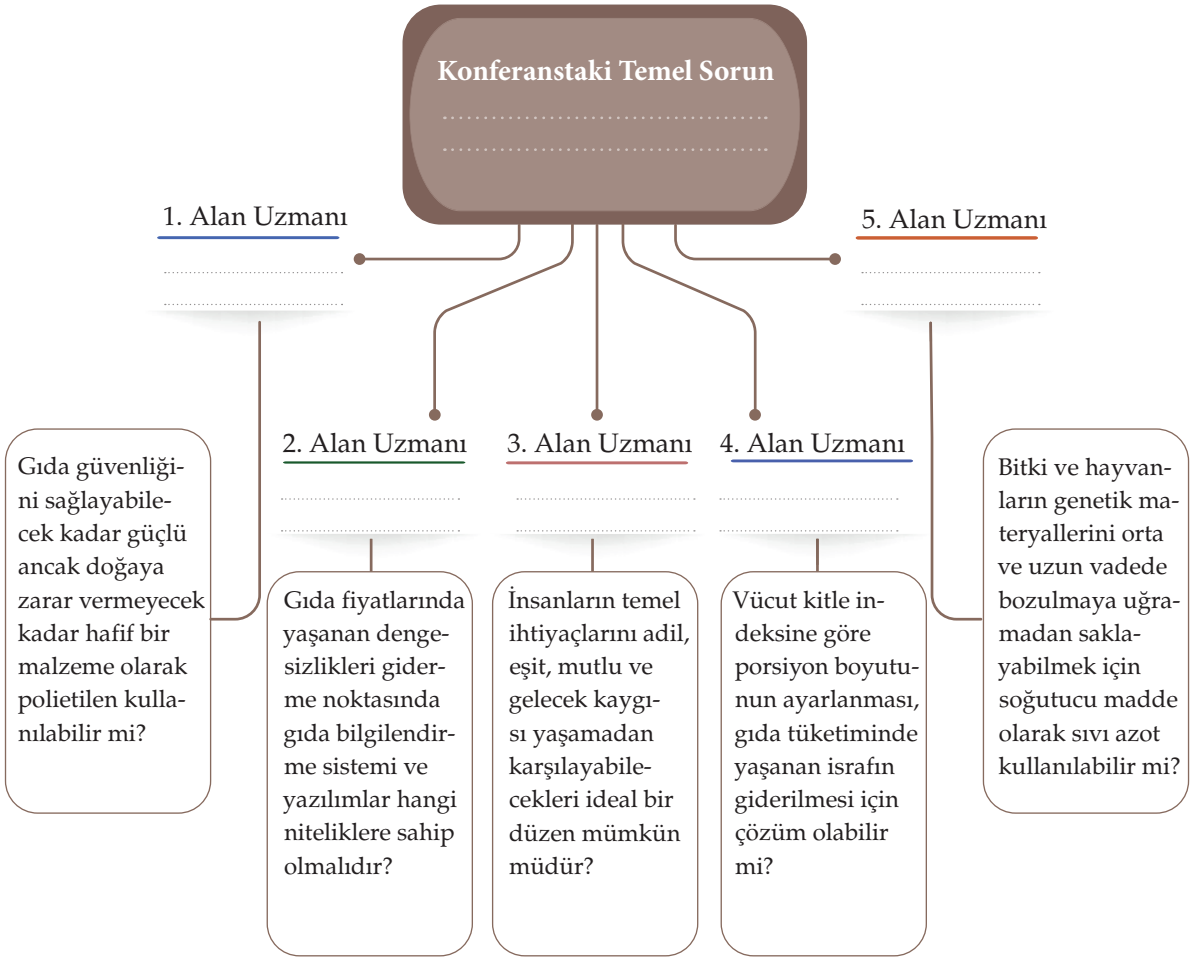

FELSEFİ SORU OLUŞTURMA

Düşünme

Bilgi alanlarında çalışan insanların bir konferansa katıldığını ve konferansta ele alınan konu üzerinden kendi alanlarıyla ilgili araştırma soruları ürettiklerini düşününüz. Aşağıda konferanstaki temel sorunun ve katılımcıların eksik olduğu ama araştırma sorularının bulunduğu bir şekil verilmiştir. Bundan hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Sorular

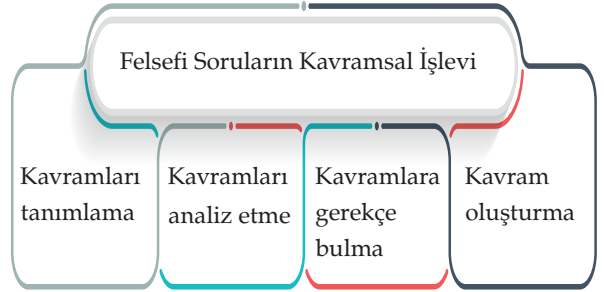
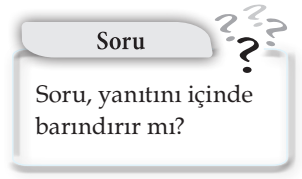
1. Konferansta ele alınan temel sorun ne olabilir? Cevabınızı şeklin üzerinde verilen boş alanlara yazınız.
2. Sorular hangi alan uzmanları tarafından sorulmuş olabilir? Cevabınızı şeklin üzerinde verilen boş alanlara yazınız.
3. Sorulardan hangisi felsefi soru olabilir? Tartışınız.

FELSEFİ SORU

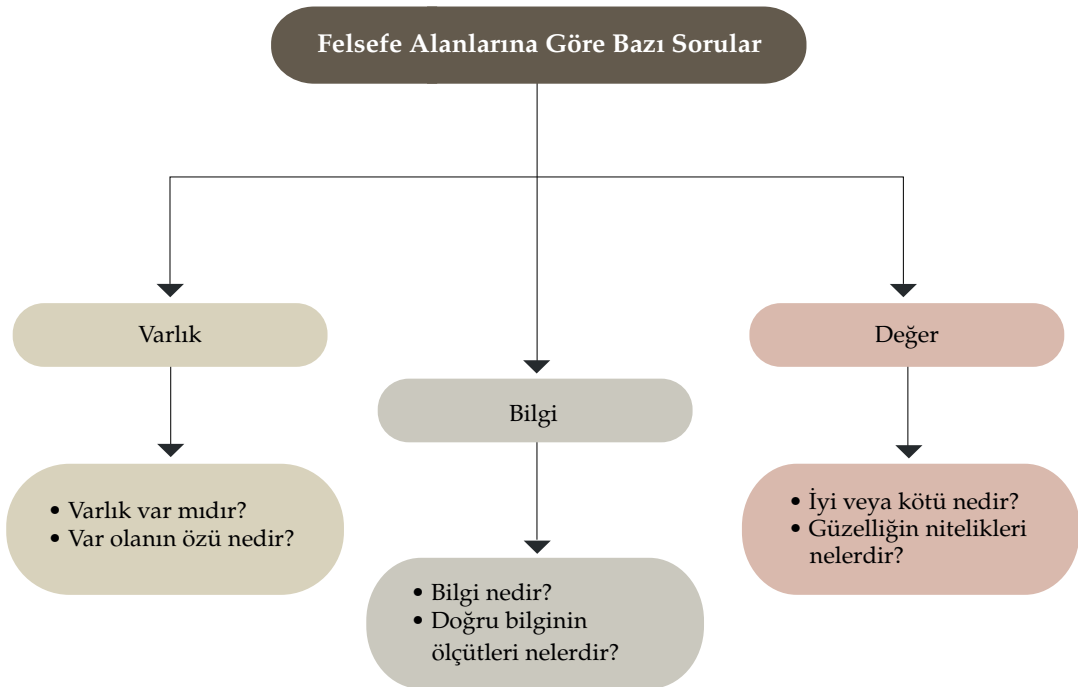
Felsefi sorular, temelde bir merakın anlamlı cevaba vardırılması için yapılan bilinçli bir eylemin parçasıdır; sorgulamaya dayanır. Hakikat arayışında sorulan her soru, hakikati yakınlaştırır. Soru sorma eylemini zihinsel bir alışkanlık hâline getiren filozoflar, düşünmelerini eyleme geçirmeye soruyla başlar ve aktif bir sorgulamanın en iyi örneklerini ortaya koyar.

Felsefe kavramsal bir etkinlik olduğundan felsefi sorular da kavramların doğasına dönüktür. Bu sorular; kavramların oluşumunda, ifade edilmesinde veya değişiminde belirleyicidir. Kavramların aydınlatılmasında işlevsel olan felsefi sorular aynı zamanda kavramlara dayanan önermelerin ve argümanların kurulmasında da etkindir (Şekil 2.5).

Felsefi soruları sadece cevaplara ulaşmak için bir araç olarak görmek eksik bir bakıştır. Çünkü felsefi sorular kendi başlarına değerlidir. Açık ve net soruları olan felsefe, ortaya bir cevap koyabilir. Söz konusu cevabın kesin olması önemli değildir. Önemli olan belirli bir kavrayışın sınırlarını aşmak, hayat hakkında farklı düşünceler üretmek, cevapları tutarlı bir şekilde gerekçelendirmek ve yeni bir deneyimi aralamaktır. Farklı yanıtların verilmesi soruların cevaplanmadığını göstermez, bu soruların temel sorular olduğunu ve daha iyiyi hedeflediğini gösterir. Aslında felsefe; varlık, bilgi ve değer konularında bazı temel soruların yanıtını aramaktadır (Şekil 2.6).

Şekil 2.5: Felsefi Soruların Kavramsal İşlevi

Şekil 2.6: Felsefe Alanlarına Göre Bazı Sorular

Tarih boyunca sorulan felsefi sorular ve sorulara cevap arayışının farklı bilgi türlerini ortaya çıkardığı bir gerçektir. Filozof olsun ya da olmasın bu sorularla uğraşanlar, insanı daha iyi anlamada ve dünya görüşlerini oluşturmada daha çok yol alırlar.

Atomun Yıkıcılığı

Amaç: Felsefi soru oluşturabilme.

Yönerge: Aşağıda verilen bilgilerden hareketle ve kartlarda yer alan açıklamalar doğrultusunda felsefi sorular oluşturunuz ve bunları yazınız.

NÜKLEER SAVAŞ

7 Aralık 1941’de Japonlar Pearl Harbour (Pör Harbır) limanını bombalar ve ABD, 2. Dünya Savaşı’na girdiğini resmen açıklar.

Mayıs 1945’in başlarında Başkan Harry Truman (Hari Trumın), atom çalışmalarını için geçici bir komite kurar. Başkanlığını ünlü fizikçi Robert Oppenheimer’in (Rabirt Apınhaymır) yaptığı ve aralarında Enrico Fermi (Enriko Formi), Arthur Compton (Artur Kamtın) ve Ernest Lawrence (Örnist Lavrins) gibi ünlü bilim insanlarının da bulunduğu Manhattan Projesi’nde atom bombası icat edilir.

31 Mayıs 1945’te Ernest Lawrence, atom bombasının gösterilmesinin Japonları teslim olmaya ikna edebileceğini öne sürer ama önerisi reddedilir. ABD, Japonya’nın teslim olmasının ve 2. Dünya Savaşı’nın bitmesinin tek yolunu atom bombasının kullanılmasında görür. Belirlenen iki hedefe uyarı yapılmadan atom bombasının atılmasına karar verilir.

6 Ağustos 1945’te birinci atom bombası Hiroşima üzerine atılır.

9 Ağustos’a kadar Amerika uçakları “Tasarlanmış en yıkıcı patlayıcıya sahibiz. Teslim olun.” tarzında bildirileri havadan atarak propaganda yapar. Başkan Harry Truman, Japonya’yı kayıtsız şartsız teslim olmama durumunda bombalamayla tehdit eder.

9 Ağustos 1945’te ikinci atom bombası Nagazaki üzerine atılır.

Bir gün sonra Japon İmparatoru, Japonya’nın askerî liderlerini reddeder ve onları koşulsuz olarak teslim olmaya zorlar.

15 Ağustos 1945’te Japon İmparatoru teslim olduğunu bildirir.

Yaklaşık olarak ilk patlamada 70 bin kişi, ikincisinde ise 40 bin kişi yaşamını yitirir. Radyoaktif maddenin etkisiyle de 5 yıl sonunda 200 bin insanın yaşamını yitirdiği tahmin edilmektedir.

9 Temmuz 1955’te nükleer silahlanmaya karşı Filozof Bertrand Russell (Bırtrınd Rasıl), Nobel ödüllü fizikçi Albert Einstein (Albert Aynştayn) ve aralarında Niels Bohr (Nils Bor), Ernest Rutherford (Örnist Radırfırt) gibi ünlü bilim insanlarının da imzası bulunan “Russell-Einstein Manifestosu” okunur.

<https://www.osti.gov> (Yazarlar tarafından çeviri yapılmıştır.)

1

İrade, sorumluk ve fayda kavramları merkezinde yaşanan olayların doğası üzerine felsefi sorular oluşturunuz.

2

Manhattan Projesi kapsamında çalışan bilim insanları merkezinde bilim ve iktidar ilişkileri üzerine felsefi sorular oluşturunuz.

3

İnsan hakları ve savaş hukuku üzerine felsefi sorular oluşturunuz.

4

Japon halkının yaşadığı olaylar merkezinde bilginin güvenilirliği üzerine felsefi sorular oluşturunuz.

5

Filozofların ve bilim insanlarının nükleer silahlar karşıtı eylemlerinin merkezinde bilim etiği üzerine felsefi sorular oluşturunuz.

6

Nükleer silahlanmanın artışı merkezinde insanın anlamı, insanlığın mutluluğu ve geleceği üzerine felsefi sorular oluşturunuz.

FELSEFİ GÖRÜŞ VE ARGÜMAN

Düşünme

Aşağıdaki açıklama ve metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Açıklama: Ayn Rand (Ayn Rend) 20. yüzyılın önde gelen filozoflarından (Görsel 2.5). Objektivizm felsefesinin kurucusudur. Bu felsefeye göre insanın ihtiyacı olan şey yalnızca kendisidir. İnsan, ancak kendi çıkarları doğrultusunda yaşarsa özgürleşebilir ve mutluluğu yakalayabilir.

İnsana Yol Gösterici Olarak Bilinç ve İrade

“İnsanoğlu tanımlamayı öğrenmediği, ama ilk varoluş bilincinden, yani seçim yapması gerektiğini keşfettiği ilk andan itibaren elde ettiği bir duyguyla, özsaygıya olan o çaresiz ihtiyacının bir ölüm kalım meselesi olduğunu bilmektedir. Bilinçli bir varlık olarak, hayatını sürdürebilmek için kendi değerini bilmek zorunda olduğunu farkındadır. Doğruyu yapmak zorunda olduğunu bilir; yanlış seçmek, hayatı tehlikeyle karşı karşıya kalması anlamına gelir. Yanlış kişi olmak, kötü olmak, varoluşa uygun olmamak demektir.

“İnsan hayatının her eylemi iradeyle seçilmek zorundadır. Yiyeceğini elde etmesi ve yemesi bile, koruduğu kişiliğinin korunmaya lâyık olduğunu gösterir. Bulmaya çalıştığı her zevk, onu arayan kişinin zevk almaya lâyık olduğunun göstergesidir. Özsaygı konusunda hiçbir seçme şansı yoktur, tek seçeneği onu ayarlamakta kullanacağı standardla ilgilidir. Hayatını koruyan o ayarı, kendini yok edişin hizmetine doğru çevirdiği anda, ölümcül bir hata yapmış demektir, çünkü varoluşa ters bir standardı seçmiştir ve kendi özsaygısını gerçekliğe karşı bir durumda konumlandırmıştır.

“Sebepsiz yere kendinden kuşku duyma, hattâ kendini aşağı görme ya da gizliden gizliye kendini değersiz bulma duyguları, aslında insanın varoluşa ulaşamama konusundaki gizli korkularını temsil etmektedir. Ama korkusu ne kadar büyürse, kendisini boğmakta olan o canavarca doktrine de o kadar sıkı sarılır. Kendini geri dönülmez biçimde kötü görme noktasına varan hiç kimse sağ kalmaz. (...) Bundan kurtulmak için (...) eğer yanlış bir standard seçmişse (...) numara yapmak, görmezden gelmek yolunu seçecektir. Sonunda özsaygısına hile yapacak, onun yokluğunu keşfetmektense, var olduğu hayaline satılmayı seçecektir. Bir konuyla yüzleşmekten korkmak, en kötü ihtimalin doğru olduğuna inanmaktır.

Ayn Rand, *Atlas Silkindi* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Görsel 2.5: Ayn Rand (temsili)

Sorular

1. Metinde insan bilinci hakkında hangi argüman ileri sürülmektedir?
2. İrade kullanılarak yapılan seçimlerin insan üzerindeki etkisi hakkında neler söylenebilir?
3. İrade ile gerçekleştirilmeyen seçimlerin sorumluluğu var mıdır? Tartışınız.

FELSEFİ GÖRÜŞ VEYA ARGÜMANI SORGULAMA

Felsefi görüş; bilgi, değer, varlık gibi konularda filozofların çeşitli gerekçe ve mantıksal yollarla açıklamaya çalıştığı fikirlendir. Bunlar, eleştirel ve derinlemesine bir kavrayışın ürünleridir.

Felsefi görüşün veya argümanların bulunmasında dikkat edilmesi gerekenler:

- Metin dikkatlice okunmalıdır.
- Metinde geçen kavram ve yargılar bulunmalıdır.
- Metnin ele aldığı ana sorun belirlenmelidir.
- Metinde geçen temel görüş veya önerme belirlenmelidir.
- Metnin temel görüşü veya önermelerin öncülleri belirlenmelidir.
- Metinde geçen akıl yürütmeler belirlenerek bunların mantıksal açıdan geçerliliği değerlendirilmelidir.
- Metinde öne çıkan argüman, ikna edicilik ve sağlamlık açısından değerlendirilmelidir.
- Eğer varsa metinde geçen dil ve bilgi hataları saptanmalı ve tutarsızlıklar belirlenmelidir.

Soru

Felsefi görüşün özellikleri nelerdir?

E-İÇERİK

Aristoteles'in Platon'a karşı argümanını içeren sunu için karekodu okutunuz.

Uygulama

Aşağıdaki metinden hareketle ilgili soruyu yanıtlayınız.

Eğer bütün insanlar bilinçli olarak kişisel çıkarları doğrultusunda davranırsalardı dünya da şimdiki durumuna kıyasla bir cennet olurdu. Hareketlerimizi yönlendirme açısından kişisel çıkarlardan daha iyi bir şey olmadığını söylemiyorum; ancak kişisel çıkarın da başkalarının iyiliği için özveride bulunma örneğinde olduğu, gibi bilerek gözetildiğinde, bilmeden gözetildiği durumdakinden daha iyi olduğunu düşünüyorum. Düzenli bir toplumda, başkalarının zararına olan bir şeyin, onu yapan kişinin çıkarına olması pek enderdir. Bir insan rasyonellikten uzaklaştığı ölçüde, başkalarını inciten şeylerin kendisini de inciteceğini göremez; çünkü nefret ve haset onu körleştirmiştir. Bu nedenle, bilerek gözetilen kişisel çıkarın en yüce ahlak ilkesi olduğunu savunmuyorsam da, eğer yaygın olarak benimsenirse dünyanın şimdi olduğundan çok daha iyi bir dünya olacağına ısrar ediyorum.

Russell, *Sorgulayan Denemeler* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Soru

1. Metinde savunulan görüş nedir? Bu görüş, felsefi bir görüş müdür? Cevabınızı aşağıda verilen alana yazınız.

Erdemin İçgüdüyle Karşılaşması

Amaç: Gazete, dergi, roman, televizyon haberi, tartışma programı veya filmlerde geçen felsefi bir görüşü tespit ederek bu görüşü temellendiren argümanları tartışabilme.

Yönerge: Aşağıda verilen metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Görsel 2.6: M. Dostoyevski (Dostoyevski), (temsili)

Söylesenize, insanların kötülük yapmasının gerçek çıkarlarını bilmemelerinden ileri geldiğini ilk ortaya atan kimdir; aydınlanan insanın gerçek çıkarını görünce, kötülük yapmayı hemen bırakıp iyi ve onurlu biri olacağını, çıkarının sadece iyilik yapmakta olduğunu anladığı ve hiç kimse de kendi çıkarına aykırı davranmayacağı için hep iyilik yapmak zorunda kalacağını ilk kim uydurdu? (...) İnsan çıkarlarının hepsi tek tek sayılabilir mi? Aralarında hiçbir sınıflandırmaya girmeyenler, giremeyenler yok mudur? Baylar, anladığım kadarıyla siz insan çıkarlarına ait listeyi bazı istatistik bilgilerinden, iktisat formüllerinden çıkarmışsınız. Sizce refah, servet, hürriyet, rahatlık vs. başlıca çıkarlardır; bu listeye açıkça ve bile bile sırt çeviren bir kimseye rastlarsak ona siz de, ben de kaçığın, yobazın biri gözüyle bakarız, öyle değil mi? Bütün istatistikçilerin, bilginlerin insanoğlu için birtakım hesaplar yaparken daima çıkarlardan birini gözden kaçırmaları da ne garip, değil mi? Hatta bunu ne şekilde kullanmak gerektiği üzerinde bile durmazlar, halbuki bütün hesap buna dayanmaktadır. Listemize onu da almak o kadar da büyük bir sorun olmazdı herhalde. Yazık ki bu anlaşılması güç çıkar, hiçbir sınıfa sokulamıyor, hiçbir listede barınmıyor.

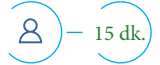
Örneğin benim bir dostum var... Hoş, yalnız benim değil, sizin de dostunuzdur baylar; zaten onunla dost olmayan yoktur! Bu zat bir işe başlarken tatlı, açık bir dille akıl, hak yolunda yürüme usulünü açıklar. Bundan başka size gerçek, normal bir insanın çıkarlarından heyecanla, hararetle bahseder; çıkarların, erdemin gerçek anlamını anlayamayan (...) ama tam bir çeyrek saat sonra durumda ani, beklenmedik hiçbir değişiklik de olmamışken, bütün çıkarların üstünde bir içgüdüyle bambaşka bir yola sapar, yani bütün o söylediklerinin aksine bir iddiayı açıkça savunmaya başlar, akıl yolunu, çıkarları, kısacası her şeyi inkâr eder... Ha şunu da söyleyeyim, dostum dediğim kimse ortaklaşa bir insan olduğu için suçu yalnız ona yüklemek biraz zordur. Baylar, belki de gerçekten, her insan için en yüksek çıkarından bile değerli ya da (mantık çerçevesi içinde kalmak için) daha yararlı olan (ama demin bahsettiğim listeye girmeyen), bütün çıkarlarının üstünde, gerektiğinde insanın uğruna bütün kuralları çiğnemeye hazır olduğu, yani akla, şerefe, huzura, refaha, kısacası bütün güzel ve faydalı şeylere karşı gelebileceği bir çıkar vardır baylar.

M. Dostoyevski (Görsel 2.6), *Yer Altından Notlar* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Metinde savunulan felsefi görüş ve onu destekleyen argümanlar nelerdir? Tartışınız.
2. Metindeki argümanların ikna edici, sağlam ve geçerli olmasının koşulları neler olabilir? Tartışınız.

Dava

Amaç: Metinde geçen konu hakkında olası bir görüş oluşturabilme.
Yönerge: Aşağıda verilen metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Odanın bir köşesinde üç genç duruyordu ve Bayan Bürstner'in duvarda asılı bir pano üzerine tutturulmuş fotoğraflarına bakıyorlardı. Açık pencerenin kolunda beyaz bir bluz asılıydı. Karşı binanın penceresinde o iki yaşlı insan vardı, fakat şimdi yalnız değillerdi, arkalarında gömleğinin önü açık, iki yaşlıdan hayli uzun boylu, kırmızı, sivri sakalını okşayan bir adam vardı. "Josef K. siz misiniz?" diye sordu şef, (...) "Ben demek istiyorum ki," diye devam etti K. ara vermeden, "gerçi çok şaşırdım ama insan otuz yaşındaysa ve benim gibi hayatla tek başına mücadele ettiyse, beklenmedik olaylar karşısında sağlam durabiliyor ve pek etkilenmiyor. Özellikle bugünkü gibi olaylar karşısında." "Neden özellikle bugünkü?" "Tüm bu olanların bir şaka olduğunu söylemeye çalışmıyorum, yapılanlar şaka olamayacak kadar ayrıntılı. Şaka olsaydı pansiyonda kalan herkesin buna katılması gerekirdi, sizin de ve o durumda da şaka sınırlarını aşmış olurdu. Kısacası ben bunun bir şaka olduğunu söylemeye çalışmıyorum." (...) Bu yargıya varmanın nedeni de şu; dava edilmiş olmakla birlikte, dava edilme gerektirecek bir suçum yok. Fakat bu da önemsiz, önemli olan beni dava eden kim? Hangi makam soruşturmayı yürütüyor? Siz memur musunuz? Buradaki hiç kimsenin üzerinde üniforma yok, sizin üzerinizdeki giysiyi de" -burada Franz'a döndü- "üniformadan saymazsak, daha çok seyahat giysisi diyebiliriz. Bu sorulara net yanıtlar verilmesini bekliyorum ve bu sorular yanıtlandıktan sonra da birbirimize dostça veda edeceğimizden kuşku yok. "Şef kibrit kutusunu masanın üzerine fırlattı. "Büyük bir yanlışlığınız var," dedi. "Bu beyler ve ben sizin davanızda tamamen önemsiz kişileriz, hatta sizle ilgili hiçbir şey bilmiyoruz, üzerimizde en doğru üniformalar olsaydı da sizin durumunuz bundan daha kötü olamazdı. Size dava edildiğinizi söyleyemem, ya da daha fazlasını, sizin o kişi olup olmadığınızı bilmiyorum. Siz tutuklandınız, bu doğru, daha fazlasını bilmiyorum. Belki de nöbetçiler gevezelik yaptılar ve başka şeyler söylediler, fakat dediğim gibi gevezelik yalnızca. Sorularınızı yanıtlamıyorsam da size önerim şu; bizim kim olduğumuzu, başınıza neler geleceğini değil, kendinizi düşünün. Ayrıca suçsuz olduğunuzu böylesine gürültülü bir şekilde dile getirmeyin, çünkü başkaları üzerinde uyandırdığınız ve hiç de kötü olmayan izlenime gölge düşürüyor. Konuşmalarınızda da daha temkinli almalısınız, biraz önce söylediğiniz hemen her şey birkaç kelimeyle anlatılabileceği gibi davranışlarınızdan da anlaşılabilir, ayrıca söylediklerinizin birçoğu sizin lehinize değildi."

Görsel 2.7: F. Kafka (Kafka) (temsili)

F. Kafka (Görsel 2.6), *Dava* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Metinde geçen argümanlar nelerdir? Tartışınız.
2. Metinde hangi felsefi sorular ya da problemler tartışılmaktadır? Tartışınız.
3. Metinden hareketle hangi felsefi görüşler oluşturulabilir? Tartışınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-4. sorularda boş bırakılan yerlere kutucuklarda verilen sözcüklerden uygun olanını yazınız.

akıl yürütme	tutarlılık	argüman	önerme	görüş	doğruluk
--------------	------------	---------	--------	-------	----------

1. Bir konu hakkında yargı bildiren ifadelere denir.
2. En az bir önermeden sonuç çıkarma işlemine denir.
3. Birbirini destekleyen birtakım önermeler kümesine denir.
4. Önermelerin birbirleriyle uyumlu olması durumuna denir.

Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen soruları sağ sütunda harf ile verilen kavramlarla eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.

Sorular	Kavramlar
() I. Görevlendirilmiş yöneticilerin yetki ve sorumlulukları nelerdir?	a) Felsefe
() II. İnsanın yaşam kalitesini düşüren beslenme alışkanlıkları nelerdir?	b) Edebiyat
() III. İnsanın yaşamını belirleyen yazgısı mı yoksa davranışları mıdır?	c) Siyaset
() IV. İnsan ya da olay hakkında ne tür betimlemelere başvurulur?	ç) Ekonomi
() V. Ülkelerin turizme ayırdığı bütçenin turizm gelirin e etkisi nedir?	d) Sağlık
	e) Sosyoloji

Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda felsefede kullanılan kavramlar vardır. Kutucuk numaralarını kullanarak aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Aynı kutucuğu bir veya birden fazla sorunun cevabı için kullanabilirsiniz.

1. Tümevarım	2. Tikel	3. Kişisel
4. Tümel	5. Uzman	6. Tekil
7. Analoji	8. Olumlu	9. Tümdengelim

- a) Yukarıdakilerden hangileri akıl yürütme türlerindedir?
- b) Yukarıdakilerden hangileri görüş türlerindedir?
- c) Yukarıdakilerden hangileri önerme türlerindedir?

7-13. açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.

7. Her görüş bir argüman mıdır? Gerekçeleri ile yazınız.
8. Öznesi “insan”, yüklemi “özgür” ve niceleyicisi “bazı” olan bir önerme oluşturup önermenin çelişğini gösteriniz.
9. Felsefi soruları diğer sorulardan ayıran özellikler nelerdir? Açıklayınız.
10. Akıl yürütmede dilin ve kavramların doğru kullanımı neden önemlidir? Açıklayınız.
11. Devlet, özgürlük, iyi ve doğru kavramlarını kullanarak ne tür felsefi sorular sorulabilir?
12. İslam coğrafyasında yetişmiş filozoflara, İslam filozofu denir.
İslam filozofları akıl ve inanç konularında düşüncelerini ortaya koymuştur.
Kindî ve İbn Sînâ da akıl ve inanç konularında düşüncelerini ortaya koymuştur.
Yukarıda verilen öncüllerden yola çıkarak sonuç önermesi oluşturunuz.
13. Sorunun araştırılması bir dizi başka soruları doğurabilir ve sorgulama sonucunda bir cevaba ulaşılabilir. Dolayısıyla iyi sorulmuş bir soru cevabı da belirleyebilir. Cevap, insana istediğini verendir ancak ne kadar yeterli olduğu ve neyi aydınlatığı yönünde göreceli bir niteliğe sahiptir. Böylece her bir cevap yeni bir soruyu akıllara getirebilir.
Parçadan hareketle soru ve cevap ilişkisi hakkında neler söylenebilir? Yazınız.

14-24. çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

14. “Bu zor günlerde tüm ihtiyaç sahipleriyle dayanışma içinde olunmuştur.” önermesinin çelişkili olduğu durum için aşağıdakilerden hangisi söylenmelidir?
- A) Bu önermeyi ileri sürenden örnek yoluyla ispat beklenir.
 B) Bazı ihtiyaç sahipleriyle dayanışma içinde olunmuştur.
 C) Bazı ihtiyaç sahipleriyle dayanışma içinde olunmamıştır.
 D) Hiçbir ihtiyaç sahibiyle dayanışma içinde olunmamıştır.
 E) Bu önermeyi ileri süren taraflı bir kanaate sahiptir.

15. Hava muhalefetinden dolayı bugün tüm kara yolları ulaşımına kapanmıştır. İç Anadolu Bölgesi’nde bulunan tüm kara yolları ulaşımına kapanmıştır. O hâlde bugün Ankara-Kayseri kara yolu ulaşımına kapanmıştır.

Verilen akıl yürütmede

- I. Tümevarım
 II. Tümdengelim
 III. Sonuç
 IV. Önerme

akıl yürütme unsurlarından hangileri bulunur?

- A) I ve II
 B) I ve III
 C) I ve IV
 D) II ve III
 E) II, III ve IV

16. Bütün sanatçılar sıra dışıdır.
 Ece sıra dışıdır.
 O hâlde Ece de sanatçıdır.

Bu akıl yürütmenin türü ve geçerliliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tümdengelim, geçersizdir.
 B) Tümevarım, geçersizdir.
 C) Tümdengelim, geçerlidir.
 D) Tümevarım, geçerlidir.
 E) Analoji, geçerlidir.

17. Felsefi temellendirme, bir düşüncenin dayanaklarını ortaya koyma işlemidir. Bilimsel kanıtlamanın aksine olgusal ispata başvurulmaz. Düşüncelerin temellendirilmesi filozofun kavramlarına özgüdür ve çeşitli mantıksal yollar izlenerek gerçekleşir.

Buna göre felsefi temellendirme hakkında vurgulanan durum aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Kanıtlanmaya muhtaç bilgiler içerir.
 B) Düşünceler arasında mantıksal ispatın sağlanabilmesi mümkündür.
 C) Verdiği yanıtlardan şüphe duyan filozofun başvurduğu doğrulama işlemidir.
 D) Bilimsel olandan farklı, kendine has bir şekilde gerçekleşir.
 E) Bir probleme ilişkin düşüncelerin gerekçeleri ortaya konur.

18. Aşağıdakilerden hangisi felsefi sorudur?

- A) Su kaç derecede kaynar?
 B) Mutlu musun?
 C) Bugün birlikte ders çalışalım mı?
 D) Güzel nedir?
 E) Okuduğun metni beğendin mi?

19. Bütün canlılar beslenir.
Mahir canlıdır.
O hâlde Mahir beslenir.

Bu akıl yürütmeye ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi doğrudur?

- A) Tümdengelimseldir.
B) Tek öncül bulunmaktadır.
C) Tümevarımsaldır.
D) Analogiktir.
E) Tutarlı değildir.

20. • İnsanların bir konu, olay ve durum hakkında vardığı fikirlerdir.
• Her türden görüşün geçerliliğini ortaya koymak üzere yeterli düzeyde gerekçelendirme ve dayanak gösterme işlemidir.
• Özne ve yüklemi aynı olan iki önermenin nitelik ve nicelik yönünden birbirinden farklı ilişki içinde olması durumudur.

Verilen ifadeler aşağıdakilerden hangisine sırasıyla karşılık gelmektedir?

- A) Temellendirme-görüş-çelişiklik
B) Temellendirme-çelişiklik-görüş
C) Görüş-temellendirme-çelişiklik
D) Çelişiklik-görüş-temellendirme
E) Görüş-çelişiklik-temellendirme

21. **Aşağıdakilerden hangisi bir argümanı daha sağlam bir gerekçe ile geçersiz hâle getirir?**

- A) Kanıt sunmadan iddia edilene karşı çıkmak
B) Düşünceden çok ifade şekline karşı çıkmak
C) İddia yerine iddiayı ortaya atanı eleştirmek
D) Kanıtı dayanmadan birini hedef almak
E) İfade edilen ana fikri bularak çürütmek

22. **Felsefe-dil ilişkisi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

- A) Felsefede doğru bilgiye ulaşmak dilin doğru kullanımıyla mümkündür.
B) Düşüncenin doğru ifadesi doğru kavramla gerçekleşir.
C) Doğru dil, doğru düşünmenin koşuludur.
D) Felsefede düşüncenin dille ifadesi yeterlidir.
E) Kavramın doğru kullanılması düşüncede yanlışları engeller.

23. Gerçeklik; varlığın, olayın ve düşüncenin insan bilincinden bağımsız olmasıdır. Olgusal durumlarıyla bilince bağlandığı düşünsel durumları da kapsar. Gerçeklik; dış nesnelere, genel ve özel kavramlar, varoluş vb. varlıklardan oluşur. Doğruluk ise yargının bu gerçekliğe uygun olmasıdır.

Parçaya göre doğruluğu gerçeklikten ayıran fark aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deneye bağlı kaynaklardan edinilmesi
B) Bilginin nesnesine uygunluğu
C) Gözlenebilir olması
D) Akıl ilkelerine uygun edinilmesi
E) Olgusal olması

24. Önerme, doğru veya yanlış yargı bildiren ifadelere denir.

Önermeler doğrulanabilir veya yanlışlanabilir.

Önermelerin doğru veya yanlış şeklinde ifade edilmesi mantıkta aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılır?

- A) Doğru düşünme
B) Doğruluk değeri
C) Akıl yürütme yöntemi
D) Tutarlılık
E) Mantık doğrusu

Ünite ile ilgili daha fazla soruya ulaşmak için karekodu okutunuz.

Ünite öz değerlendirme formu için karekodu okutunuz.

3. ÜNİTE

FELSEFENİN TEMEL KONULARI VE PROBLEMLERİ

ÜNİTE KONULARI

- » VARLIK FELSEFESİ
- » BİLGİ FELSEFESİ
- » BİLİM FELSEFESİ
- » AHLAK FELSEFESİ
- » DİN FELSEFESİ
- » SİYASET FELSEFESİ
- » SANAT FELSEFESİ

TEMEL KAVRAMLAR

- » Varlık
- » Etik
- » İman

- » Bilgi
- » Bilim
- » Devlet

- » Güzellik
- » Ahlak yasası
- » Bilginin kaynağı

- » İnanç
- » Sanat
- » İktidar

Ünite sunusu

Ünite karekodu

GİRİŞ

Sistemantik felsefe, problemlerin ve problemleri ele alış tarzlarının sınıflandırılması ile oluşmuş felsefi inceleme alanlarını ve yollarını ifade etmektedir. İncelediği problem açısından felsefe ve bilgi disiplinleri, en genel hâliyle iki ana gruba ayrılabilir. Teorik felsefe, insanın irade ve eylemlerinden doğrudan etkilenmeyen matematik, doğa ve varlıkla ilgili problemleri inceler. Pratik felsefe ise insanın irade, seçim ve eylemleriyle ilgili olan özgürlük, adalet, sanat, siyaset gibi problemleri içerir. Bu ünite de teorik felsefe alanına denk düşen varlık, bilgi ve bilim felsefeleri ile pratik felsefeye denk düşen ahlak, siyaset, din ve sanat felsefeleri irdelenecektir.

SORUYORUM

- Varlık “var” mıdır?
- Kesin bilgi mümkün müdür?
- Bilimin sınırı var mıdır?
- İyi ve kötü göreceli midir?
- İnanma, insanın temel bir fenomeni midir?
- İktidar, yönetme gücünü nereden alır?
- Sanat üzerine düşünmek neden önemlidir?

SORGULUYORUM

- Varlık, madde, oluş, hareket ve enerji problemlerini
- Sanat, bilim ve bilgi sınıflandırmalarını
- Bilgi dalları ve felsefi görüşlerin neden farklı olduğunu
- Bilimin etiğini
- Ahlakın evrenselliğini

OKUYORUM

- Felsefeye giriş kitaplarını (Takiyettin Mengüşoğlu, Ahmet Arslan, Afşar Timuçin vd.)
- Felsefi disiplinlere yönelik yazılmış kitapları
- Filozofların kendi eserlerini
- Tiyatro metinlerini ve sinema senaryolarını

İNCELİYORUM

- Sanal gerçeklik tartışmalarını
- Büyük veri (big data) ve gelecek beklentilerini
- Geleceğin bilimlerini ve bilimlerin gelişme nedenlerini
- Meslek etiğinin hayattaki rolünü
- Yeni dünya düzeni tartışmalarını

ÖĞRENİYORUM

- Bilgi ve bilim sınıflandırmalarını
- Felsefenin temel problemleri ile ilgili görüşleri ve felsefe akımlarını
- Felsefenin temel alanlarını

VARLIK FELSEFESİ

Düşünme

Aşağıda verilen şiiri okuyunuz ve genel ağdan bulup dinleyiniz. İlgili soruları yanıtlayınız.

YILLARCA ARADIM KENDİ KENDİMİ

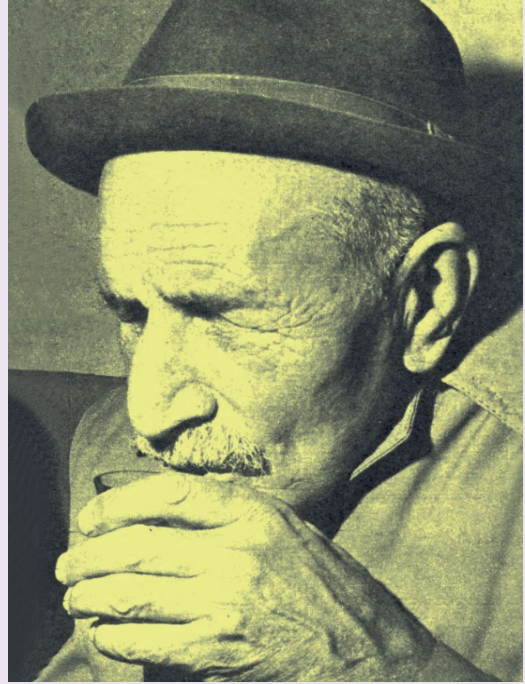
Yıllarca aradım kendi kendimi
Hiçbir türlü bulamadım ben beni
Hayâl mıyım ürüya mı bilinmez
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

İnsan mıyım mahlûk muyum ot muyum
Ekilir biçilir bir nebat mıyım
Yoksa görünüşte bir sıfat mıyım
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

Leylâ mıyım Mecnun muyum çöl müyüm
Arı mıyım çiçek miyim bal mıyım
Köle miyim bir güzele kul muyum
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

Varlığım yokluğum bir Veysel adım
Gök kubbede kalacaktır ses kadim
Elli üç yıl kendi kendim aradım
Hiçbir türlü bulamadım ben beni

Aşık Veysel Şatıroğlu (Görsel 3.1)

Görsel 3.1: Aşık Veysel ŞATIROĞLU

Sorular

1. Aşık Veysel tekrar eden “Hiçbir türlü bulamadım ben beni” dizeleri ile insan varlığı hakkında ne anlatmak istiyor olabilir? Tartışınız.
 2. Aşık Veysel, kendini hangi özellik veya yüklemelerle ilişkilendirmektedir? Bunlardan hangileri tüm insanlar için geçerli sayılabilir?
-
3. Aşık Veysel’in geçici ve kalıcı gördükleri nelerdir? Bunların geçiciliği veya kalıcılığı nasıl anlaşılabilir ve temellendirilebilir? Tartışınız.
 4. Arayış, var olma ve oluş arasında bir ilişki var mıdır? Açıklayınız.

VARLIK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Var olan her şey varlık olarak ifade edilir. Varlık, bilim ve felsefenin konusudur. Bilim, varlığın çeşitli durumlarını araştırır ve onlar hakkında bilgiler ortaya koyar. Felsefe ise varlığa bütüncül yaklaşır ve onun var olup olmadığını, varsa ne türden olabileceğini sorgular. Felsefenin, varlığı inceleyen alanına **varlık felsefesi** (ontoloji) adı verilir. Varlık felsefesinin temel soruları şunlardır: Varlık var mıdır? Varlığın mahiyeti nedir? Evrende amaçlılık var mıdır?

Filozoflar, varlık felsefesini ilk felsefe olarak nitelendirir. Felsefenin ilk örneklerinden itibaren evrenin ana maddesinin ne olduğu, var olanın oluşumu ve değişimi sorgulanmıştır. Zamanla varlık hakkında çeşitli sorular, tartışmalar ve bunlara yönelik görüşler oluşmuştur.

E-İÇERİK

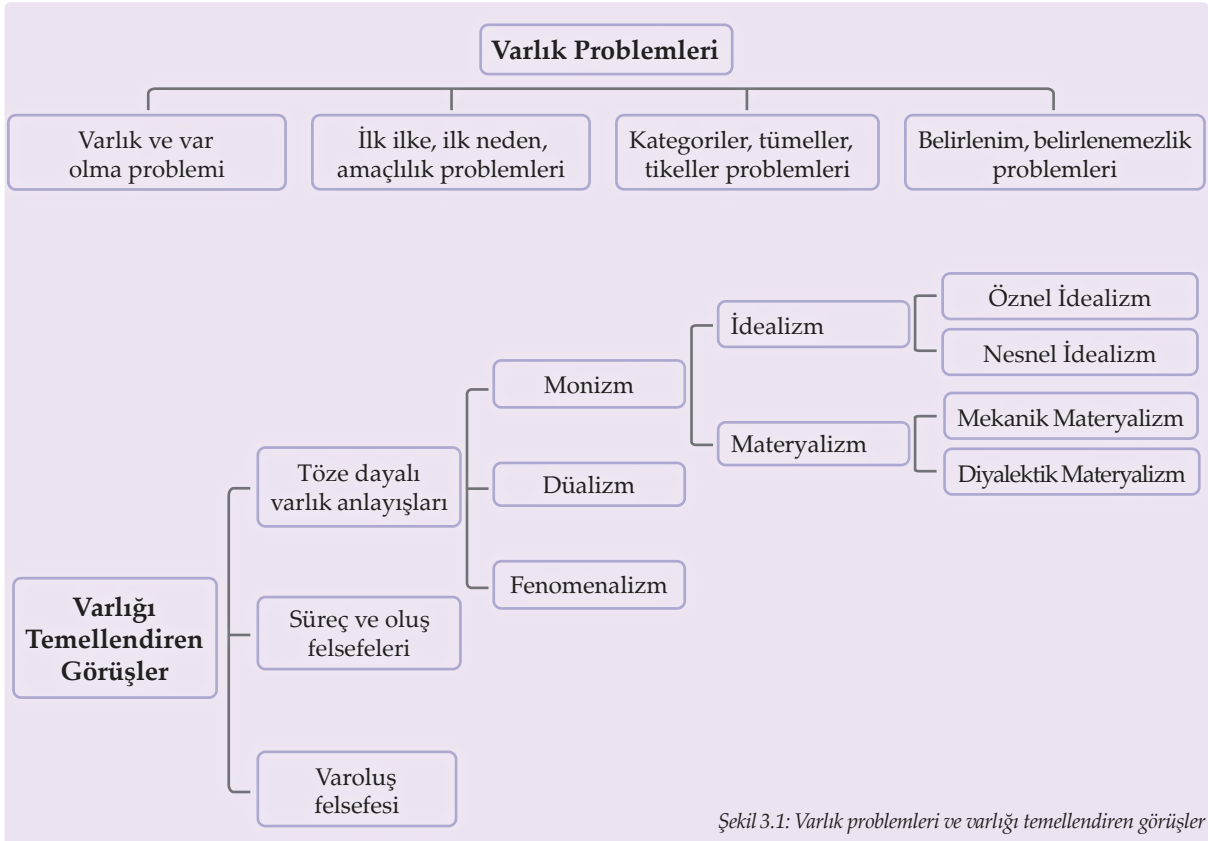

Varlık görüşlerini ve sorularını anlatan zihin haritası için karekodu okutunuz.

Örneğin

“Varlık felsefesinin ana sorusu İbn Sînâ’ya göre “Bu var mı?” sorusundan önce “Bu nedir?” sorusudur. “Ne?” sorusu önce sorulacak ve yanıtlanacak ki sonra “Var mı?” sorusu araştırılabilir. “Ben var mıyım?” sorusunu yanıtlayabilmek için “Ben neyim?” sorusu cevaplanmalıdır. “Bu nedir?” sorusundan sonra “Bu var mı?”, “Ben neyim?”, “Ben var mıyım?” şeklinde sorular devam eder. İbn Sînâ, burada bir şeyin var olup olmadığını o şeyin nitelikleriyle ilişkilendirmiştir. “Atom var mıdır?” sorusu, atomu atom yapan özellikler üzerinden açıklığa kavuşturulabilir. Bunun için “Atom nedir?” sorusunun cevaplanması gerekir. Böylece atomun var olup olmadığı araştırılabilir.

Aristoteles, ilk felsefeyi “mevcut bakımından mevcudu inceleyen bilim” olarak tanımlar. Aristoteles’in ilk felsefesi ve ilgili araştırma alanı daha sonra “metafizik” olarak adlandırılmıştır. Varlık felsefesi, varlığın var olup olmadığını, ruhun ölümsüzlüğü, varlığın gerçekliği gibi sorunlarla uğraşır. Genel olarak varlık problemleri ve varlığı temellendiren görüşler aşağıdaki gibidir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Varlık problemleri ve varlığı temellendiren görüşler

Varlığın Hakikati ve Bilgisi

Soru

Bir şeyin var olduğunu bilmeden “ne” sorusu sorulabilir mi?

“Mevcut olarak mevcut nedir?” sorusu var olanın ilkesine, hakikatine, gerçekliğine ve nedenlerine yönelik bir sorgulamadır. Filozoflar, felsefenin bu temel sorusuna yanıtlar aramıştır.

Sofistler, var olanların veya insanların kendi var olmaları dışında “kalıcı özü” olduğu görüşünü eleştirmişlerdir. Ancak algı gerçeklikleri veya göreceli algı bilgisi bulunmaktadır. Kuşkucu bakış açısı ile bakan bazı düşünürler, görünür olanın ötesindeki varlığın (kalıcı ilkeler) bilgisine ulaşamayacağını, bu yüzden varlığın (arkada işleyen ilkeler) gerçekliğinin de iddia edilemeyeceğini ifade ederler. Bu görüş nihilizm (hiççilik) başlığında yer alır.

Kalıcı ve belirleyici ilke veya sebeplerin olduğunu ileri sürenler, var olanların var olmalarının yanı sıra aynı zamanda özleri veya ilkeleri olduğu iddiasındadır. Bu tarz bir görüş, ontoloji alanında realizm olarak adlandırılır. Başta Parmenides, Platon, Aristoteles olmak üzere bazı düşünürlere göre “varlık”, “idea”, “kategori” veya özlerin gerçekliği bulunmaktadır. Platon’da bu tür özler veya idealar var olandan da öncedir, var olanlar ondan özünü almaktadır, Aristoteles’te özler var olanla birlikte.

Uygulama

Aşağıda verilen açıklamadan ve metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Açıklama: Yin-Yang ve Wu Ji, Çin felsefesinde kullanılan iki semboldür (Görsel 3.2, 3.3).

Yin – Yang

Çin felsefesinde Hiçlik, ikili nesnel dünyanın, karşıtlıklar dünyasının kaynağıdır. Bu nesnel karşıtlıklar ‘Yin’ ve ‘Yang’ kavramlarında dile gelir. ‘Yin’, doğadaki dişil unsurdur: O, Toprak Ana’dır, koruyandır, gölgedir, köktür, enerjidir. ‘Yang’ ise eril unsurdur: Güneştir, etkileyen ve yayılandır, ışıktır, dal ve yapraktır, kuvvet ve harekettir. Bu ikisi hiçbir zaman tek başına değildir. Bir madalyonun iki yüzü gibidir onlar. Işıkla gölge, enerji ile hareket ancak birlikte vardılar.

(...)

Bu kaynağın da kaynağı, her türlü olasılığı içeren ayırimsız Birlik’tir; kaos, “Wu Ji” - “Hiç Kaynak”tır:

(...) Kaos - ayırimsız Birlik - “Wu Ji” ise Hiçlik’ten kaynaklanır: İşte bu Hiç-lik, TAO’dur!

Söyleyebildiğin SÖZ asıl SÖZ değil

Ad verebildiğin ad asıl ad değil

Adlandırılmazsa o kaynağı göğün yerin

Adlandırılırsa o anası bin bir türün

Demek

Hep hiçlikte kalanlar tutkuludur özüne

Hep varlıkta kalanlar tutkuludur yüzüne

Bu ikisi aynıdır aslında

Ayrılır adında

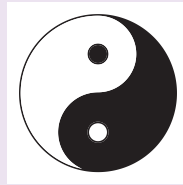
Aynılıktır sözün sırrı

Sırlar sırrıdır

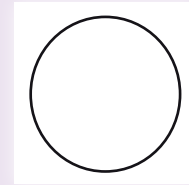
Kapısı tüm mucizenin

Lao Tse (Lao Zi), Tao Te Ching (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Görsel 3.2: Yin-Yang

Görsel 3.3: Wu Ji

Sorular

1. Söylenmeyenlerin ve adlandırılmayanların asıl gerçeklik olduğunu nasıl yorumlarsınız?
2. Hiçliğin öz olması nasıl mümkün olabilir? Tartışınız.
3. Varlık ve hiçliğin aynı şey oluş savını nasıl değerlendirirsiniz?

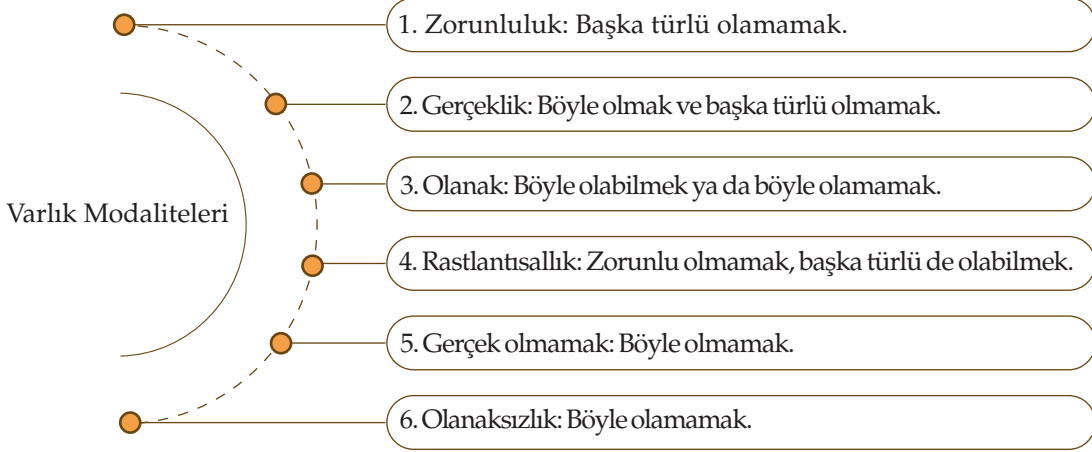
Varlığın Mahiyeti ve Modalitesi

Filozoflar, var olanın mahiyetini (öz) ve var oluşunu (modalite) açıklamaya çalışmıştır. Var olanın mahiyetinin madde veya idea olduğu felsefede yaygın olarak öne sürülen iki görüştür. Bu ayrımın yanında varlığın mahiyetinin hem madde hem idea olduğunu kabul eden görüşler de bulunmaktadır. Bunlar, varlığın gerçek olarak var olduğunu ileri sürerler. Var olanların mahiyeti problemi, doğa filozoflarında madde, Platon'da idea, Aristoteles'te kategoriler ile ana çerçevesini kazanmıştır.

Miletli doğa filozofları (Thales, Anaksimandros, Anaksimenes); arkhe, ilke, temel, ana madde veya unsurdan söz etmiş ve bunları en başta doğada aramışlardır. Arkhe, görünenlerin ardındaki canlı ilke veya unsurdur. Arkhe kimi filozofta canlı (hyle), kimilerindeyse cansız (mekanik) bir yapıdadır. Felsefenin sistemleşmesiyle beraber tartışma derinleşmiştir. Pythagoras'daki geometrik harmoni veya Platon'daki "idea"; var olanların arkasında kalıcı, değişmez, belirleyici özellikler arayışına işaret etmektedir. Varlık felsefesi, var olanın form veya ilkelerini araştırmaktadır.

Aristoteles, "varlık"ı kendi başına bir araştırma alanı olarak inceler. Kategoriler, var olanların genel nitelikleri veya onlara yüklenen genel (evrensel) niteliklerdir. Aristoteles'te kategoriler; "töz (birincil ve ikincil töz), nicelik, nitelik, bağıntı, yer, zaman, durum, iyelik, edim-etki, edilem-etkilenim" olarak isimlendirilir. İbn Sînâ'ya göre de metafiziğin konusu kategorilerdir. Bu kategoriler kendi içinde töz, öz ve ilnek olarak üçe ayrılır.

Varlık ve kategoriler problemi aynı zamanda varlığın hangi tarzlarda var olduğu sorusunu da barındırmaktadır. Varlık felsefesinde bu durum, modalite olarak ifade edilmektedir. Üçü olumlu, üçü olumsuz altı modalite öne çıkmaktadır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Varlık Modaliteleri

Örneğin

Bir şeyi tarif ederken "Böyle olmak zorunda.", "Böyle.", "Böyle de olabilir.", "Böyle olmayabilir.", "Böyle değil.", "Böyle olamaz." ifadeleri modalitenin farklı tarzlarına karşılık gelmektedir.

Varlık felsefesinin konusu ve problemleri konu başlığında yer alan "ontolojik olarak metafizik" görüşler, varlığın mahiyeti hakkında düşünceler içerir. Modern töz anlayışında idealizm ve materyalizm, monist (tekçi) görüş olarak sınıflandırılır. Düalizm (ikicilik) ve fenomenalizm (görüngücülük) mahiyet tartışmasındaki diğer düşünce akımlarıdır. Bu görüşlerle birlikte mahiyet probleminde süreç ve oluş felsefesi, pozitivizm, varoluş felsefesi ve yeni ontoloji başlıklarını ele almak gerekir.

Soru

Var olanın bir özü var mıdır?
Bunlar neler olabilir?

VARLIK GÖRÜŞLERİ

İdealizm

İdealizm; gerçekliğin ide (fikir, düşünce) ve tinden (ruh) meydana geldiğini, bu tür gerçekliğin soyut ve zihinsel bir unsurdan oluştuğunu savunmaktadır. Varlığın akılla kavranabileceğini, duyuların varlığı kavramada yetersiz kalacağını söylemektedir. Öznel idealizm (Varlıklar tek bir zihne bağlıdır.) ve nesnel idealizm (Varlıklar genel bir zihne bağlıdır.) olarak ikiye ayrılır.

Materyalizm

Monist bir anlayış olarak varlığın temelini maddi türden gören felsefi görüştür. Materyalizm, varlığın madde ile açıklanabileceğini iddia eder. Bununla birlikte materyalist filozofların bir kısmı ruhu tamamen reddeder, bir kısmı ise ruhu inceltmiş bir madde olarak açıklar. Materyalizmin mekanik ve diyalektik materyalizm olmak üzere iki farklı türü vardır.

Düalizm

Birbirine indirgenemeyen iki tözün bir araya gelmesi ile varlığın oluştuğu iddiasındadır. Birbirine indirgenemeyen ve birbirinden türetilmeyen bu tözlerde maddenin yer kaplama ve ruhun düşünme özellikleri vardır. Düalizme göre beden (madde) ve ruh iki farklı töz olarak bir araya gelir ve insan varlığını oluşturur.

Fenomenalizm

Fenomenalizme göre var olanlar ancak özleri ve yetenekleri ölçüsünde kendilerini gerçekleştirebilir. Bu bağlamda insan ve insanın özü; onun fenomenleri, yapıp ettikleri ve başarıları üzerinden anlaşılabilir. Kant'a göre numen (kendinde varlık) bilinemez ancak fenomen üzerinden bilgi mümkündür. Hegel (Hegel) ise böyle bir ayrımı anlamsız bulur.

Süreç ve Oluş Felsefesi

Varlıklar sürekli bir değişim ve oluş hâlinindedir. Bu yaklaşıma göre varlık oluştur ve varlıkların ne olduğundan ziyade varlıkların hangi ilke ve yasaya uygun bir şekilde değiştiğini açıklamak gerekir. Bu açıdan varlıkların durağan ve sabit gerçekliğinin olduğu reddedilir. Oluş ve süreç felsefesinde varlıkların değişim sürecini diyalektik merkezinde açıklayan görüşler de vardır.

Varoluşçuluk

Varoluşçu filozoflara göre varoluş özden önce gelir. İnsan, özünü kendi varoluşuyla belirler ve bir süreç olarak özünü oluşturup kendini gerçekleştirir. Varoluşçuluğun, var olana dikte edilebilecek önsel ilkeyi veya varlık anlayışını reddettiği söylenebilir. Bu anlamda varoluşçu filozoflar, varoluşunun bilincinde olan insanın varlık konusu edilmesini gerektiğini düşünürler.

Yeni Ontoloji

Hartmann (Hartman), varlığın varlık basamakları hâlinde olduğunu ve her bir varlık basamağının kendi içinde bir yapı oluşturduğunu, bu yapının da kategorik belirlenimlerden meydana geldiğini belirtir. Varlık basamakları arasındaki bağlar, varlık katmanları (ortak kategoriler) üzerinden oluşur. Var olanlar real öz veya ideal öz altında toplanır. Real özdekiler; inorganik, organik, psişik ve tinsel var olanlardır. İdeal özde olanlar ise matematik fenomenleri, değerler ve düşünceler olarak sayılır.

Pozitivist Felsefe

Pozitivist felsefe, metafizik öge ve olguları yadsır. Duyu ve deneyim sınırları dışında bir alanın gerçekliği olmadığını ileri sürer. Felsefenin konusunu gözlenebilir ve ölçülebilir olgularla sınırlar. Pozitivist felsefe, varlık alanı olarak gerçek varlıkların olduğu bir ontoloji anlayışını benimser.

Uygulama

Aşağıda belirtilen varlık görüşleri açısından insanın nasıl tanımlandığını araştırınız ve sonuçları verilen boşluklara yazınız. Ardından tanımlar arasındaki farklılıkları yorumlayınız.

Varlık Görüşleri	İnsan
İdealizm	
Materyalizm	
Düalizm	
Fenomenalizm	
Süreç ve oluş felsefesi	
Varoluşçuluk	
Yeni ontoloji	
Pozitivist felsefe	

Uygulama

Aşağıda idealizm, materyalizm ve düalizmi temsil ettiği düşünülen filozofların görüşleri verilmiştir. Bu görüşlere yönelik verilen soruları yanıtlayınız.

İdealizm	Hegel'in temel iddialarından biri, gerçekliğin tamamının, bilinen evrendeki herşey dahil olmak üzere, sadece dünya tarihi boyunca bir evrim süreci içinde olmuş olan bir Mutlak veya Nesnel Zihin yoluyla anlaşılabilirdir. Nesnel Zihin aşkın, kendine yeten, kendi kendisinin bilincinde, bütünüyle özgür bir Varlık olmaya çalışmaktadır. Dünya tarihindeki her evre Mutlak'ın kendi kendisini tamamen gerçekleştirme yönündeki içsel mücadelesinin bir ifadesidir.
Materyalizm	Marx'ın felsefi materyalizmi, dünyayı bir "mutlak ide"nin, bir "evrensel tin"nin, "bilinç"nin cisimleşmesi olarak gören idealizmin tersine, dünyanın doğası itibariyle maddî olduğuna, dünyanın çok çeşitli fenomenlerinin hareket hâlindeki maddenin farklı biçimlerini meydana getirdiğine, fenomenlerin diyalektik tarafından ortaya konan karşılıklı bağlantı ve bağımlılıklarının hareket hâlindeki maddenin bir gelişme yasası olduğuna, dünyanın hareket hâlindeki maddenin yasalarına göre geliştiğine ve bir "evrensel tin" e ihtiyaç duymadığına inanır.
Düalizm	Gerçeklik Descartes'a göre, üç temel kendilik ya da tözden -Tanrı, Zihin ve Madde- meydana gelir. Varolan başka herşey bunların bir modifikasyonu veya münferit bir örneğidir. Buna göre, her düşünce zihnin, tek tek her fizikî nesne de maddenin bir modifikasyonudur. Bir anlamda varolan yegâne töz Tanrı'dır. (...) Bütün diğerlerinden mutlak bağımsız olarak varolan tek kendilik Tanrı'dır ama "başka herşey yalnızca, Tanrı'nun yardımıyla varolabilir": Tanrı tek yaratıcı tözdür.

Ahmet Cevizci, *Metafiziğe Giriş* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Görüşler, varlığın temeli olarak hangi töz ya da özleri belirler? Açıklayınız.
2. Varlığa dair görüşler arasında benzer ve zıt yönler neler olabilir? Tartışınız.

Varlık Türleri

Amaç: Varlık türlerini sınıflandırabilme.

Yönerge: Verilen metinden hareketle varlık türlerinin temel özelliklerini ve örneklerini aşağıda verilen yerlere yazınız.

Varlığın iki türü vardır: 1. real-varlık; 2. ideal-varlık. Her iki varlık- türü birbirinden çok farklıdır. Real-varlık, zaman-mekân içinde bulunan bir varlık-türüdür. Bu varlığın zaman-mekân içinde yer alması, onun oluş içinde bulunduğunu, değiştiğini gösterir. Oluş, hem meydana gelme, değişme, hem de başka şekillere girme demektir. Bütün real varlık-dünyasında bu fenomenleri göstermek çok kolaydır; bunun için insanın çevresine, etrafına bakması yeter. Özellikle organik alandaki değişimleri göstermek hiç de zor bir şey değildir.

(...)

İdeal-varlık, real-varlığın tam karşıtıdır. ideal-varlık, zaman-mekânda bir “yer kaplamaz”. Bundan dolayı ne değişir; ne de oluş içinde bulunur. Bunun sonucu olarak da ideal-varlık, meydana gelmez, değişmez, başka bir şekle girmez; onun bireyliği de yoktur.

(...)

Ontoloji, ideal-varlık terimiyle matematik alanı, değerler ve düşünceler alanını kastediyor; yani matematik alanda, değerler ve düşünceler-sferinde ortaya çıkan fenomenleri göz önünde bulunduyor. Ontoloji, bu varlık-alanını da, tıpkı real-varlık gibi fenomenlerde aramaktadır. İdeal-varlık-dünyası da, tıpkı real-varlık-dünyası gibi çeşitli sferlerden meydana gelmektedir. Nasıl ki, real-varlık-dünyası, ruhsal, tarihsel, manevi, organik ve anorganik gibi sferlerden meydana geliyorsa, ideal-varlık da matematik alan, değerler ve düşünceler alanı gibi çeşitli sferlerden oluşur. Bu varlık-sferleri de, tıpkı real-varlık-sferleri gibi “kendi başına varolan” varlık-sferleridir. Bu varlık-sferleri “kendi başına varolma” bakımından hiçbir şekilde real-varlık-sferlerinden geri kalmazlar.

Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

	Real Varlık	İdeal Varlık
Temel Özellikler	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
Örnekler	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Eser Değerlendirme

Amaç: Hikâye, roman, kısa film veya belgesellerden birinde işlenen konuyu varlık felsefesi açısından değerlendirebilme.

Yönerge: Hikâye, roman, kısa film veya belgesellerden birini seçiniz ve burada işlenen konuyu varlık felsefesi açısından değerlendiriniz. Değerlendirmenizi sunum hâline getirerek verilen eser değerlendirme formunu doldurunuz.

Eserin Adı					
Seçilen Tür	Hikâye ☐	Roman ☐	Kısa film ☐	Belgesel ☐	Diğer
Eserin Ana Fikri			Eserin Özeti		
Eserde Yer Alan Felsefi Kavramlar					
Eserde Yer Alan Varlık Felsefesi Problemleri					

BİLGİ FELSEFESİ

Düşünme

Aşağıda verilen açıklama ve metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Açıklama: Balasagunlu Yusuf Hac Hacib, Karahanlı Türkçesiyle yazdığı “Kutadgu Bilig” (1069) eserinde, beyitler hâlinde öğütler verir (Görsel 3.4).

Bilgi bil, kendine yer edin başköşeyi
Sağlam bir kalkandır insana bilgi

Bilgisiz yürek, dil neye yarar
Bilgiyle su gibi herkese yara

Nice bilsen de yine ara
Bilgi bulunur bak araya sora

Bilirim ben dersin bilgiden uzaksın
Bilgisiz sayılırsın bilgiyi ara

Bilgi, ucu dibi olmayan bir denizdir
Serçe emerek ondan ne kadar su alabilir

Bu bilgiyle kendi başın döner
Bilemez kendini kendinden uzak

Bilgi bil, adam ol, yücelt kendini
Ya da hayvan adını al, insanlardan uzaklaş

Görsel 3.4: Yusuf Has Hacib (temsili)

Yusuf Has Hacib (2019), *Kutangu Bilig* (Kısaltılmıştır.)

(* Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.)

Sorular

1. Beyitlerde bilginin betimlenmesi hakkında neler söylenebilir? Yazınız.

2. Kutadgu Bilig’de bilginin hangi değer ve işlevleri vardır? Açıklayınız.

3. Bilgi için merak, yönelim, arayış şart mıdır? Bilginin oluşum kaynakları neler olabilir?

BİLGİ FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Deneyimlere ve akıl yürütmelere dayalı bir bilgi düşünülduğünde bilgiye dair birçok soru akla gelebilir. Bir sezgi midir, içe doğuş mudur ya da sadece bir düşünmeye ve yoruma mı dayanmaktadır? Bilgi kesin midir? Hangi durumlarda kesin, hangi durumlarda tahmin veya sanı düzeyindedir? Bir şey hakkındaki tahmin veya sanılar ne kadar bilgi sayılabilir? Bilgi gerekçelere dayandırılmış mıdır, bilgi iddiası sağlam ve güçlü müdür? Şüphe duyulacak bir yönü var mıdır? Aktarılan bilgi gerçeği ne kadar doğru yansıtmaktadır ya da bilgiler gerçekliği anlamak ve açıklamak için yeterli midir? Bilgi nedir?

Bu sorular ve soruların temelinde yer alan bilgiye dair problemler, bilgi felsefesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Felsefenin bilgi ile uğraşan dalına epistemoloji adı verilir. Epistemoloji, Yunancada episteme (bilgi) ve logos (akıl) kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Bilgi üzerine akıl yürütme anlamına gelen epistemoloji, bilginin doğasını anlamaya dönük felsefi incelemeleri içerir. Bilgi konusunun ilk sorunu tanımı ile ilgilidir. Bilgi; genel bir uzlaşıya göre düşünen ve bilen anlamı ile özne (süje), düşünülen ve bilinebilen anlamıyla nesne (obje) arasında kurulan ilişkinin sonucunda ortaya çıkan üründür (Şekil 3.3). Nesne, var olan veya düşünsel bir varlık olabileceği gibi önerme yapısında bir cümle de olabilir.

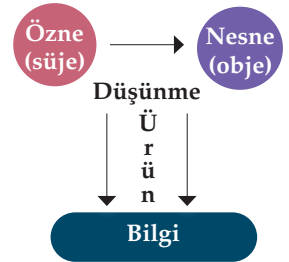
Bilgi felsefesinin, felsefenin temel disiplinlerinden biri olmasını sağlayan ilk düşünürlerden biri Platon'dur. O, bilgiyi "gerekçelendirilmiş doğru inanç" olarak tanımlamıştır. Platon; bilgiye dair bu betimlemesinde inanç, doğruluk ve gerekçelendirmeyi bilginin üç koşulu olarak ileri sürmüştür (Şekil 3.4). Bilginin ne olduğu üzerine yürütülen felsefi tartışmalar, bu üç koşuldan biri olan bilginin gerekçelendirmesi üzerine yoğunlaşır. Deneyim ve sanılar, insanda bilgi temeli inançlar oluşturur. Ancak bu inancın bilgi kabul edilmesi için öncelikle doğru olması ve doğruluğunun tesadüften kaynaklanmaması gerekir. Doğruluğu sağlam kanıtlara dayanarak gerekçelendirilmiş inançlar bilgi olarak kabul edilir.

Bu bilgi tanımına göre ilk koşul, bilginin doğruluğuna yönelik inançtır. Burada bahsi geçen inanç, dinsel bir anlamı değil bilgiye dair kabulleri ifade etmektedir. Kuşku duyulmayacak biçimde bir iddiaya inanmak, bu iddia üzerindeki kuşku ortadan kaldırmaz. İkinci koşul olarak inanılan şey doğru olmalıdır ki bilgidен söz edilebilsin. Bir bakıma doğru olmadığı sürece hiçbir iddia ya da önerme bilgidен sayılamaz. İşte bu noktada kritik önemde olan üçüncü koşul kendini gösterir. Üçüncü koşul gerekçelendirme. Gerekçelendirme, bilgi iddiasının doğruluğuna ilişkin bir kanıt sunmadır. Bilgiyi bilgi olmayandan ayırt edebilmek için en önemli ölçüt, kanıtlama ve delil göstermedir.

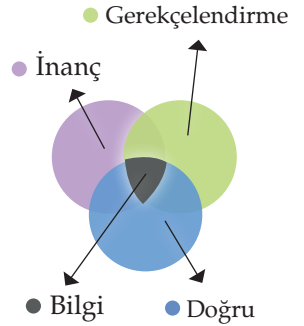
E-İÇERİK

Bilgi görüşlerini ve sorularını anlatan zihin haritası için karekodu okutunuz.

Şekil 3.3: Bilginin oluşması

Şekil 3.4: Gerekçelendirilmiş doğru inanç

Örneğin

Birisi "Güneş, sudan yapılmıştır." dese bunun doğru olmadığı açıktır. Doğru olmayan şeylerin bilindiğini ileri sürmek mantıklı değildir. "Okulların tatil edildiğini biliyorum ama buna inanmıyorum." diyen kişinin ifadesi de akla uygun değildir. İnanç ve doğruluk olmadan bilginin olamayacağı açıktır. Gerekçelendirme açısından bakıldığında ise mahkemede bir tanığın "X kişisi suçludur." önermesinde bulunması, x kişisinin suçlu olduğu durumda bile o önermenin üzerindeki şüpheyi kaldırmaz. Çünkü niyeti ne olursa olsun tanığın bunu hiçbir kanıta dayanmadan şans eseri bilmiş olma ihtimali vardır. Nitekim ona "Nereden biliyorsun?" sorusu yöneltildiğinde kanıta dayalı bir gerekçe sunmamışsa ileri sürdüğü önermenin doğru bilgi olmadığı ortaya çıkar.

Gerekçelendirilmiş doğru inançla ilgili tartışmalar bugün de sürmektedir. Saf doğrudan sezgi ile elde edilen bilgilerde bu üç koşulu aramanın gerek olmadığı eleştirisi vardır. Doğru ve gerekçelendirme gerçekleşmişse bazı bilgilerde inanma koşulunun şart olduğuna itirazlar vardır.

Uygulama

Aşağıda verilen metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Çağdaş bilgi felsefesi alanında önemli bir tartışma başlatan Edmund Gettier (Edmin Getiyer), Platon'un gerekçelendirilmiş doğru inancını bilgi olarak kabul etmeyi doğru bulmayarak bu durumun sebeplerini örneklerle göstermeye çalışmıştır. Felsefede "Gettier tipi örnek" olarak ifade edilen örneklendirmelerin birini bazı değişiklikler yaparak şu şekilde aktarabiliriz:

Aybars Öğretmen, aynı okulda birlikte çalıştığı Beren Öğretmen'in Atmaca model sarı bir araba sahibi olduğuna inanmaktadır (Görsel 3.5). Bunun için gerekçeleri vardır. Aybars, Beren'in birkaç defa Atmaca modeli bir arabadan bahsettiğini duyar; ayrıca Beren'i Atmaca modeli bir araba sürerken de görmüştür. Aynı okuldan Eylül Öğretmen'in Atmaca modeli bir arabanın sahibi olduğunu ve Aybars'ın bundan haberi olmadığını düşünelim. Bu durumlardan hareketle Aybars'ın oluşturabileceği önermeler şöyle sıralanabilir.

A: Beren, Atmaca modeli bir araba sahibidir.

B: Okulda Atmaca modeli bir araba sahibi olan öğretmen vardır.

(Burada A'dan mantıksal olarak B önermesi türetilmiştir. Ancak Atmaca modeli bir arabaya sahip olan Beren değil Eylül'dür.)

C: Eylül, Atmaca modeli bir araba sahibidir.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Görsel 3.5: Sarı araba

Sorular

1. A, B ve C önermelerinin doğruluk değerleri için neler söylenebilir? Tartışınız.
2. Gettier, Platon'un bilgi tanımına nasıl bir eleştiri getirmiştir? Açıklayınız.

Soru

Her şeyi veya bir şeyi gerçekten bilebilir miyiz?
Kesin bilgi mümkün müdür?

Doğru Bilginin İmkânı

Doğru bilginin imkânı (kesin bilginin imkânı) problemi, iki bakımdan irdelenebilir. Bunlardan birincisi özne-nesne ilişkisine dairdir. İnsanın hangi yetileriyle varlığın bilgisini edindiği sorundur. İkincisi her insanın üzerinde uzlaşabileceği bir bilgi tanımının ve böyle bir bilgi imkânının olup olmadığıdır.

Doğru bilginin imkânı ile ilgili iki uç arasında çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Septisizmde (kuşkuculuk) varlığın veya nesnelere kavranılmasının ve bunlara ilişkin bilginin olanaklı olmadığı iddia edilir. Felsefede kuşku bir tavırken bazı filozoflar, kuşkuyu merkeze alan sistemler oluşturmuşlardır. Bu filozoflar, felsefe tarihinde septikler olarak adlandırılır. Septisizm, kesin bilginin mümkün olmadığını öne süren görüş olarak kabul görür. En aşırı ucu hiçbir şeyin bilinemeyeceğidir.

İlk septik filozofların, Antik Yunan filozoflarından sofistler olduğu ileri sürülmektedir. Sofist Protogoras, "İnsan her şeyin ölçüsüdür." diyerek septisizmin önemli argümanlarından birini ifade etmiştir. "İnsanın ölçü oluşu", gerçekliğe yönelik "öznel" bir açıklama getirmesine neden olur.

Diğer bir görüş ise varlığın veya nesnelere tümünden kavranılabileceğini ileri süren dogmatizmdir. Dogmatikler, kesin ve doğru bilginin olanaklı olduğunu kabul etmede ortak bir yargıya sahiptir. Dogmatiklerin birbirleri ile farklı oldukları konu ise bilginin kaynağı problemidir.

Bilginin Kaynağı

“Bilgi mümkündür.” iddiası, “Bilginin kaynağı veya bilgiye ulaşma yolları nelerdir?” sorusuna yol açmaktadır.

Bilginin kaynağı problemi, bilgi felsefesinin önemli tartışma başlıklarından biridir. Konuya yönelik yaklaşımlar ve oluşturulan görüşler, filozofların diğer tüm felsefi düşüncelerine temel sağlar. Bilgilere kesinlik sağlayan temelin ne olduğu sorusu, bu problemin içeriğini belirler. Probleme yönelik temel dört yaklaşımdan bahsetmek mümkündür (Şekil 3.5).

Soru

İnsan, hangi yetile-riyle bilgi edinir?

Rasyonalizm (Akılcılık)

Akılcılık, varlık ve var olana dair bilgi- nin güvenilir kaynağı olarak “aklı” savunur. İnsanlar, kesin ve şüphe duyulmayacak bilgi- leri akıl yürütme ve düşünme yoluyla edinir. Aklın dışındaki diğer kaynakların kullanılması kişiyi bilgi düzeyine ulaştırmaz ancak sanı ve kanaatler edinmesini sağlar. Bu anlamda akılcılığın temel iddiası, yalnızca akıl bilgisinin kesin bilgiye kaynaklık edebileceğidir. Bütün algı ve deneyimlerden bağımsız olarak akıl, varlığın kesin bilgisine ulaşabilir. Sokrates, Platon, Aristoteles, Fârâbî, Descartes, Hegel bu akımın öne çıkan filozoflarıdır.

Empirizm (Deneyimcilik)

Deneyimcilik, bilginin asıl ve tek kay- nağının deneyim olduğunu savunur. Algı olmadıkça insan, dünya ve kendi hakkın- da herhangi bir fikre sahip olamaz. Zihin, bilgiyi oluşturacak parçaları işleyebilir ya da düzene sokabilir fakat bunlar kaynağı- nı deneyimden başka bir yerden alamaz. Genel bir ifade ile olanaklı tüm bilgiler, insanın duyu temeline dayanan deneyim- leriyle ilgilidir. Deneyimciliğe göre bilgiler doğuştan değil sonradan elde edilir. Locke, Hume ve George Berkeley (Corc Bökley) empirizmin önemli temsilcileridir.

Bilginin Kaynağı

Kritisizm (Eleştiricilik)

Kritisizm, felsefede Kant’ın görüşleri için yapılan bir tanımlamadır. Kant, felse- fi problemlere eleştiri temelli yöntem ile yaklaşmaktadır. Kant, bilginin kaynağı konusunda akılcılığı ve deneyimciliği sentez- ler ve felsefesini geliştirir. Kant’a göre bilgi deneyimle başlar akıl sayesinde de anlamlı hâle gelir. Akıl ve deneyimlerin senteziyle oluşan bilgi fabrikaya benzetilebilir. Nasıl ki ham maddenin ulaşmadığı fabrikadan ürün elde edilemiyorsa deneyimin akılla işlenmediği bir süreçte de bilgi oluşturula- maz. Kant’a göre “Görüsüz kavramlar boş, kavramsız görümler kördür.”

Entüsyonizm (Sezgilik)

Bilginin kaynağına ilişkin alternatif bir yaklaşım sunan sezgilik, varlığın doğru bilgisine ulaşmada akıl ve deneyi- min yetersiz kaldığını vurgular. Sezgici- liğin temel tezi, varlığın ancak doğrudan sezgi ile kavranabileceği ve bu sayede insan bilincinin bilgiye dair her şeyi ara- cısız olarak bilebileceğidir. Sezgiyle bilgi edinmeyi öne süren tüm düşünürler; aklın her şeyi kavramadaki yetersizliğine, algı ve deneyimin sınırlılığına işaret ederler. Entüsyonizm akımının kurucusu olarak Henri Bergson kabul edilse de sezgiciliğin temellerini Gazâlî’de görmek mümkündür.

Şekil 3.5: Bilginin kaynağı

Bilginin kaynağı problemine yönelik farklı görüşler de sıralanabilir. Po- zitivizm, metafizik alandaki bilgilerin dışlanması ile olgusal temelli bilgilerin doğru bilgi olduğunu savunur. Pragmatizm ise doğru bilginin insana sağladığı yarar ve uygulanabilirliği sonucunda oluşan bir durum olarak düşünülmektedir.

Uygulama

Aşağıda verilen açıklama doğrultusunda ilgili metinleri okuyup soruları yanıtlayınız.

Açıklama: Akıl, deneyim, sezgi gibi yetiler doğrultusunda bilgi oluşur ve atasözü, roman, özlü söz, masal, şiir, deneme gibi yazılı ve sözlü anlatımlarla kuşaktan kuşağa aktarılır. Bilginin kültürel, bilimsel, dinî, felsefi vb. bağlamda çeşitli kaynakları vardır.

Görsel 3.6: Yunus Emre (temsili)

Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sigâya çeker bir Molla Kasım gelür
Yûnus Emre (Görsel 3.6)

Atasözleri

- Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?
- Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.
- Çok söyleme arsız edersin, aç bırakma hırsız edersin.

İşte Bihruz Beyin de bir süredir düşünce ve duygularının aldığı ciddi şekle bakılırsa, bir sevdalı sayılırdı. Bu sebeple yalancı Keşfi Bey'den duyduğu kara haberlere hemen inandığı için onu hoş görmemiz gerekir. Özellikle Periveş Hanım, iki aydan beri hiç bir gezinti yerinde görülüyordu. Bu durumda, Keşfi Bey'in verdiği habere inanmamak için bir sebep yoktu. Hakikaten Keşfi'nin, o koca yalancının verdiği haberin yalan olma ihtimâli, zavallı Bihruz Bey'in aklından hiç geçmedi değil.

(...)

“- Duyduğun her şey doğrudur, inan! İnan ki, durum ciddidir!” (...)

Recaizade Mahmud Ekrem, *Araba Sevdası*

(*) Sigâya çekmek: Sorgulamak

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Metinlerden hangi bilgiler çıkarılabilir? Yazınız.

2. Metinde geçen bilgilerin oluşumunda temel olan yetiler nelerdir? Bunlardan hareketle söz konusu bilgiler, bilgi felsefesindeki hangi akımlarla hangi açıdan eşleştirilebilir? Yazınız.

3. Metinde geçen bilgilerin hangilerinden şüphe duyulabilir? Şüpheyi ortadan kaldırmak için neler yapılabilir? Tartışınız.

Bilginin Sınırları ve Doğru Bilginin Ölçütü

İnsanın neleri bilip bilemeyeceği, ne kadar bilebileceği ya da bildiğini düşündüğü şeyle varlığın ve olanın aynı şey olup olmadığı soruları, bilginin sınırı problemi başlığı altında tartışılır. Bilginin sınırına yönelik temel tartışma, fizik dünyasının ve metafizik kabullerinin bilgisine yöneliktir. Wittgenstein, bu durumu “Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarını imler.” şeklinde ifade eder.

Bilginin sınırı problemi, doğru bilginin ölçütünün ve kaynağının ne olduğuna dair problemleri işaret eder. Doğruluk ölçütüne yönelik temel beş kuramdan bahsedilebilir: uygunluk, tutarlılık, apaçıklık, tümel uzlaşım ve yararlılık.

Soru

Bilmenin ve bilginin sınırı var mıdır?
Yargıların doğru olup olmadığı nasıl bilinebilir?

Uygunluk

Bu kurama göre herhangi bir önermenin doğru olması, onun ifade ettiği durumun var olması koşulunu gerektirir. “Tebeşir beyazdır.” önermesinin doğru olması için olgu dünyasında tebeşirin beyaz olduğu deneyimlenmelidir. Önerme ancak tebeşirin kendine ait özellikleriyle örtüşmesi sonucunda doğru değerini alır. Bu teoriyi savunan düşünürler, doğruluğa ölçüt olarak önermenin ya da iddianın gerçeğe örtüşmesi gerektiğini ileri sürerler.

Tutarlılık

Önermenin diğer önermelerle geçerli ve doğru olması başka bir ifadeyle önermelerin birbirleriyle çelişkili olmaması tutarlılık olarak kabul edilir. Önermeler mantıksal ilişkiler açısından denetlenme sonucunda doğruluk değerini alır. Tutarlılığı savunanlara göre önermelerin kendilerine karşılık gelen olguları yoktur. Zihin, söylediği her şeye kendinden bir şey katacağından olguyla yapısal benzerlik de kuramaz.

Apaçıklık

Apaçıklık kuramı, önermenin ifade ettiğinin başka bir şeyle karışmaması ve üzerinde kuşku duyulmayacak, açık ve seçik özellikte olması gerektiğini belirtir. Bu kuramı savunanlardan Descartes'a göre apaçık bir önerme “Düşünüyorum, o hâlde varım.” önermesi gibidir.

Tümel Uzlaşım

Yargının doğruluğu özneler arası uzlaşım, herkesin veya çoğunluğun onayına bağlıdır. Yargı; uzlaşımına uygunsa doğru, uzlaşımına ters ise yanlıştır. Örneğin “Kütüphanede yüksek sesle konuşulmaz.”, “Demokratik yönetimler halka faydalıdır.” gibi önermelerde en çok bu doğruluk ölçütüne başvurulur.

Yararlılık

Doğru bilginin ölçütü olarak yararlılık, bir önermenin kendi başına doğru olup olmadığıyla değil onun pratik hayattaki sonuçlarıyla ilgilenir. Pragmatist (yararlılık) filozofların savunduğu bu görüş, önermelerin doğrulanmasını insanların deneyimleri sonucundaki yarar-zarar durumlarına bağlar. Önerme; işe yaradığı ölçüde doğru, aksi durumda yanlış değerini alır. Günlük hayatta her işe yönelik bir aletin oluşturulması yararlı kurama örnek olarak gösterilebilir.

Uygulama

Aşağıdaki önermelerin, bilginin hangi doğruluk ölçütüne (uygunluk, tutarlılık, yarar, tümel uzlaşım, apaçıklık) ait olduğunu verilen boşluklara yazınız.

Önermeler	Doğruluk Ölçütü
Hava kirliliğini önlemek için toplu taşıma araçlarını kullanmak gerekir.	
Bu okulda kırk beş öğretmen vardır.	
Herkes eğitime önem verir.	
Azı dişim ağrıyor.	
Yaşlılara her konuda öncelik tanınmalıdır.	
Tatil gününde öğrenciler okulda olmaz.	
Bekârlar evli değildir.	
Akıllı tahtadan EBA'ya girmek mümkündür.	

Doğruluk ve Gerçeklik

Amaç: Felsefi bir metin üzerinden doğruluk ve gerçeklik kavramları arasındaki ilişkiyi tartışabilme.
Yönerge: Varlık felsefesinin ana akımlarından olan idealizm ve materyalizmin gerçekliğe dair iddialarını içeren aşağıdaki parçalardan hareketle soruları yanıtlayınız. Çıkarımlarınızı ve gerekçelerinizi aşağıda verilen boşluklara yazınız.

İdealizm, daha özel ve teknik bir anlam içinde, insanın gerçekliğe ya da deneyime ilişkin yorumunda ideal ya da tinsel olana öncelik veren, dünya ya da gerçekliğin özü itibarıyla tin olarak var olduğunu, soyutlama ve yasaların duyumsal şeylerden daha temel ve gerçek olduğunu, gerçekliğin zihinden bağımsız olmadığını savunan öğretiyeye karşılık gelir.

Maddecilik (...) Yalnızca maddenin gerçek olduğunu, madde ve maddenin değişimleri dışında hiçbir şeyin var olmadığını, varlığın madde cinsinden olduğunu öne süren görüş; yer kaplayan, girilmez, yaratılmamış ve yok edilemez, kendinden kaim olan, harekete yetili maddenin, evrenin biricik ya da temel bileşeni olduğunu savunan varlık anlayışı.

Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. İdealizm ve materyalizmin gerçeklik anlayışlarından hareketle bu görüşlerin doğruluk tanımının ne olabileceğini, bu iki görüşün hangi doğruluk ölçütlerini kullanabileceğini tartışınız.
2. Bilginin kaynağı konusunda yer alan görüşlerin hangilerinin idealizmi, hangilerinin materyalizmi benimseyebileceğini tartışınız.

ÇIKARIMLARINIZ

GEREKÇELERİNİZ

Bilginin Değeri ve Güvenilirliği

Amaç: Dergi ve gazete haberleri, genel ağ, sosyal medya veya TV programlarında paylaşılan bilgileri, bilginin değeri ve güvenilirliği açısından tartışabilme.

Yönerge: Aşağıdaki açıklama ve dergi metninden hareketle konu başlıkları ile ilgili dergi ve gazete haberleri, genel ağ, sosyal medya veya TV programlarında yer alan örnekleri araştırıp bilginin değeri ve güvenilirliği açısından tartışınız. Tartışma notlarınızı uygun yerlere yazınız.

Açıklama

Bilginin değeri konusuna yönelik farklı açılımlar bulunur. En başta bilginin bilgi olmasından kaynaklanan değeri vardır. Bilginin doğrulukla olan ilişkisi bilginin değerini de belirler. Bilginin doğruluk iddiası kendi içinde tek başına değerli olmasını sağlar. Bilgi; sonuçlardan kaynaklanan yarar sağlama, kolaylık oluşturma, haklı çıkma vb. durumlardan bağımsız bir değer taşır. Bu da bilginin epistemik değeridir.

Bilginin epistemik değerinin dışında pratik hayatta da önemli değerleri vardır. İnsanın hayatını sürdürmesi ve iyileştirmesi, kendine mutlu ve sağlıklı bir hayat sağlaması gibi birçok pratik unsur bilginin değerini gösterir.

Bilginin değerinin temel ölçütlerinden en önemlisi bilginin güvenilirliğidir. Modern dünya bilginin oluşma ve yayılma hızının artmasını sağlamıştır. Gelişen teknoloji, genel ve sosyal ağlar bilginin birçok kişiye ulaşmasını sağlayarak insanın gelişimine katkıda bulunur. Bununla birlikte aynı araçlar güvenilir olmayan ve yanlış bilgilerin de insana ulaşmasına sebep olur.

McIntyre'a (2018) göre, hakikat-ötesi olarak adlandırılan çağda araştırmaya ve olgulara dayanan gazetecilik yerini kişisel inanış ve kanaatlerin ağır bastığı bir medya ortamına bırakmıştır. "Sahte haber" kavramı birçok tartışmaya konu olmakla birlikte genellikle, geniş çapta dezenformasyon ve yanıltıcı haberlerin medyada ve çevrimimizde yayılması olarak tanımlanmaktadır (...) Doğru olmayan bilgilere dayalı haberler bir kez yayılmaya başladıktan sonra, daha sonra bu haberlerin asılsız olduğu ortaya çıkarılsa bile sahte haberlerin etkisi insanların fikir ve inanışlarını etkilemeye devam edebilmektedir.

(...)

Dijital araçlar insanların hayatlarını kolaylaştırmaya hizmet edebildiği gibi politik, sosyal ve ekonomik gayelerle sahte/yönlendirici haberleri yaymaya çalışan kişi ve gruplara da belirli bir repertuar sağlamaktadır. Bu bağlamda troll ve bot (sahte) hesaplar, (...) popüler sosyal medya platformlarındaki yönlendirici içerik üretimleri, ses ve görüntü üzerinde yapılan manipülasyonlar ve siber korsanlık faaliyetleri aracılığıyla dezenformasyona dayalı içerikler sayısal iletişim ağlarında hızla yayılabilmektedir.

Mehmet Fatih Çömlekçi, *Sosyal Medyada Dezenformasyon ve Haber Doğrulama Platformlarının Pratikleri* (Kısaltılmıştır.)

(*) McIntyre (Mekintayır)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Tartışma Notları

BİLİM FELSEFESİ

Düşünme

Metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Mezun olur olmaz Fizik'te Master derecesi için girdiği sınavda birinci oldu. Bir yıl sonra da Matematik'te Master çalışmasına başladı. Marie yirmiyedi yaşına gelmişti. Çalıştığı laboratuvarında araştırma yapan genç bilim adamı Pierre Curie ile tanıştı (Görsel 3.7).

(...)

Almanya'da Roentgen "X-ışınları" dediği katı cisimlerden bile geçen çok güçlü bir ışın keşfetmişti. Fransa'da ise yoğun çalışmalarıyla ünlü fizikçi Becquerel gündemdedeydi. Becquerel, deneylerine dayanarak uranyum maden filizinde uranyum dışında başka bir elementin daha bulunduğu kanıyordu; düşüncesini deney becerisine hayranlık duyduğu Marie Curie'ye ilettili.

(...)

Uranyum maden filizi pahalı bir meta idi; o zaman yalnızca bir ülkeden (Avusturya'dan) sağlanabilirdi. (...) Avusturya hükümeti istenen kalıntıyı taşıma ücreti pahasına göndermeyi kabul etti. Curie'ler tonlarca uranyum filiz kalıntısını laboratuvar diye hazırladıkları derme çatma ahşap barakalara yığdılar. (...) Bundan sonrası, bilim tarihinin bildiğimiz en yorucu ve yıpratıcı araştırma uğraşığıydı. (...) 1896 yılı boyunca kaynatma, süzme işi aralıksız sürdürüldü. İki yıl süren süzme ve arındırma sonunda az miktarda bizmut bileşiği elde edildi. 1898'de Marie ülkesinin adıyla andığı "Polonyum" elementini bulduklarını açıkladı. Süzme ve arındırma işi bitmemişti. Curie'lerin yılmadan, usanmadan sürdürdükleri çetin uğraş, sonunda hedefine ulaştı: Işın etkinliği yüksek radyum elementi bulundu. Sanayi çevrelerinden gelen ısrarlı taleplere karşın, buluşlarını satma yoluna gitmeyen Curie'ler, 1903'de fizikte Nobel Ödülü'nü Becquerel ile paylaştılar.

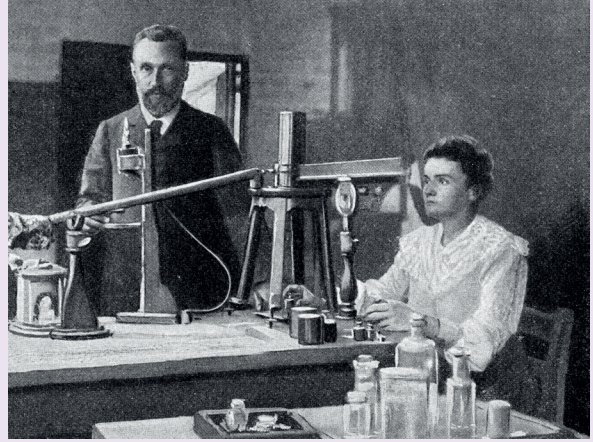
(...)

Fransa yerleşik normları bir yana iterek Marie Curie'ye kocasından boşalan kürsüyü önerdi. Öğretim göreviyle birlikte araştırma etkinliğini de sürdüren bayan profesör, radyumu yalın biçimiyle elde etmeyi başardı, 1911'de ikinci kez Nobel Ödülü'nü aldı.

Cemal Yıldırım, *Bilimin Öncüleri* (Kısaltılmıştır.)

(*) Becquerel (Bakühel)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Görsel 3.7: Marie Curie (Meri Küri) ve eşi Pierre Curie (Piyer Küri)

Sorular

1. Fransız fizikçi Becquerel'in, Marie Cuire'nin deney becerisine hayranlık duymasının sebebi ne olabilir? Tartışınız.
2. Maire Cuire, araştırma sonucunda bulduğu radyumu satmamıştır. Bunun bilim ve insanlık açısından önemi ne olabilir? Tartışınız.
3. Maire Cuire'nin yaşamından hareketle bilimsel etkinliğin bazı temel özellikleri neler olabilir?

BİLİM FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

Bilim felsefesi; bilimsel bilginin neliğini, bilimin işleyişini ve yapısını anlamak için sorgulamalar yapan felsefi alandır. Bilim felsefesinde amaç bilimsel etkinlikleri açıklamak değil bilimin anlamını, bilimsel yöntemin özelliklerini, bilimin geçerliliğini, gerçek ve sağlam bilginin imkânını, bilimsel bilginin değerini irdelemektir.

Bilim felsefesi, bilimle ilgili süreçlerin ve yapıların ilke ve biçimlerini düşünür. Bilimin görevi olguları tasvir etme, açıklama ve çözümlenmedir. Bilimin ne olduğu ve bilimsel bilgi probleminin çözümlenmesini ise bilim felsefesi sorular (Şekil 3.5).

Şekil 3.5: Bilim felsefesindeki problemler

Bilim felsefesi, bilimsel disiplinlerin felsefeden giderek özerkleştiği süreçte felsefenin önemli bir disiplini hâline gelmiştir.

Bilim

İnsanoğlu, kendiliğinden çevresindeki olgu ve olayları bilmek ister ve sorular üretir. “Neden?” ve “Nasıl?” merkezinde gelişen “nasıllı ve nedenli sorularla” olgu ve olayların nedenini ve mekanizmasını çözmeye çalışır. “Depremler nasıl olur?”, “Virüsler insanı nasıl etkiler?”, “İnsanlar neden farklı diller konuşur?”, “Dil nasıl öğrenilir?”, “Küresel ısınmaya yol açan nedenler nelerdir ve sorunun çözümü nasıl gerçekleştirilebilir?”, “Kara delikler neden oluşur?” vb. sorular bilimin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamıştır.

Bilim; olgusal dünyanın gözlem ve deneyle sınanabilir, yöntemli bilgilerini ortaya çıkarma alanı olarak tanımlanır. Bilim; olgulara gözlem ve deney yaparak sonuçlara ulaşma, olgu ve olayları açıklama gücü taşıyan hipotezler üretme ve bu hipotezlerin gerçekliği ve geçerliliğini açığa çıkarma etkinliğidir.

Bilim insanı; dünya, evren ve insanla ilgili olgusal problemleri bilimsel yollarla test ederek geçerliliği olan bilgilere ulaşır. Bu bilgiler eleştiri ve sorgulamaya açık, deneylerle ve kişiler arası sınanabilen, evrensel ve olgunun değişkenliğine bağlı olarak yenilenebilir bilgilerdir.

Soru

Bilimin kesin bir tanımı yapılabilir mi?

Uygulama

Aşağıda verilen Einstein ve Russell’ın tanımlarından hareketle soruları yanıtlayınız.

Einstein’ın tanımı: Bilim, her türlü düzenden yoksun duyu verileri (algılar) ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabasıdır.

Russell’ın tanımı: Bilim, gözlem ve gözleme dayalı uslama (akıl yürütme) yoluyla önce dünyaya ilişkin olguları, sonra bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulma çabasıdır.

Cemal Yıldırım, *Bilim Felsefesi* (Kısaltılmıştır.)

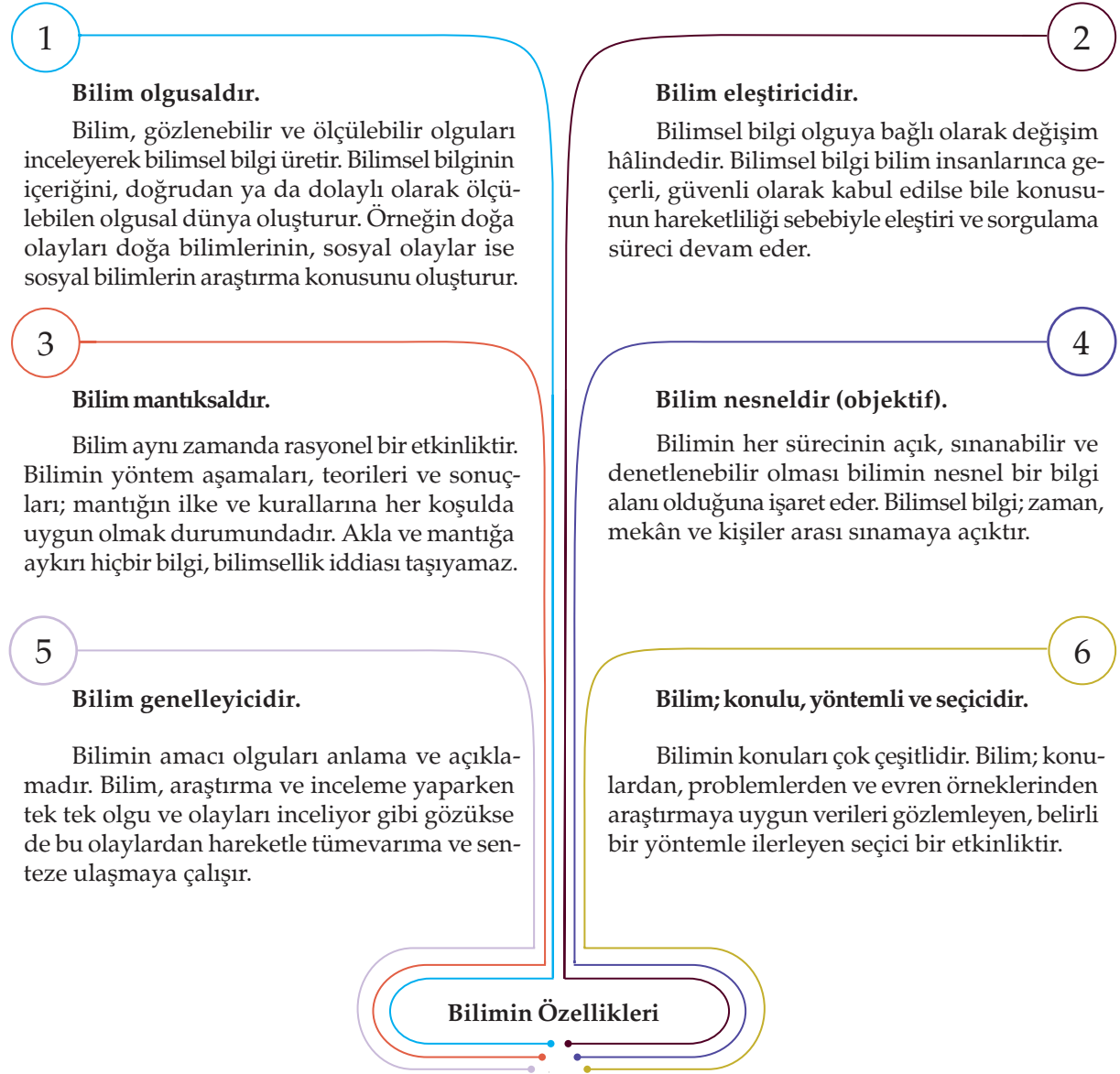
(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

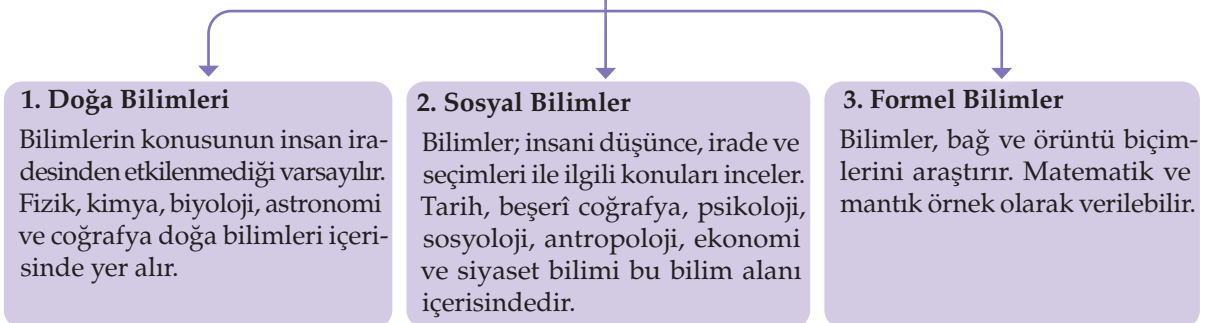
1. Einstein ve Russell’ın bilim tanımları arasındaki farklılıklar neler olabilir? Açıklayınız.
2. Tanımlarda geçen önemli bilimsel kavramlar nelerdir? Açıklayınız.

Bilimin Özellikleri

Bilim üzerinde uzlaşılan bazı özellikler aşağıda verilmiştir.

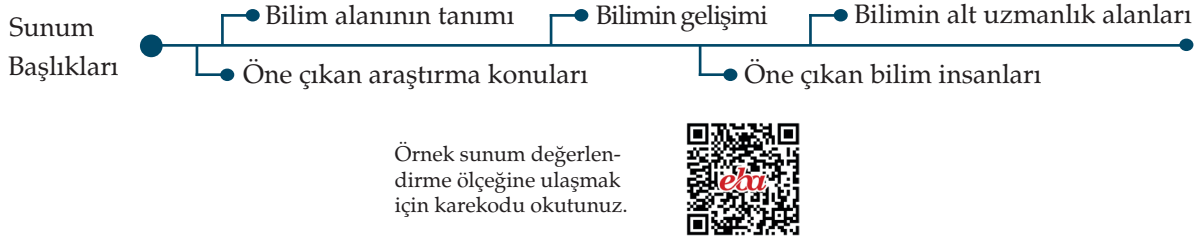

Bilimin Sınıflandırılması

Uygulama

Gruplara ayrılarak bilimlerin sınıflandırılmasında yer alanlardan birini seçiniz. Seçtiğiniz bilim alanıyla ilgili aşağıdaki ölçütlerden hareketle ve bilişim teknolojilerini kullanarak bir sunum hazırlayınız. Sunumları değerlendiriniz.

Bilimsel Yöntem

Bir bilgi dalının bilimsel ve disiplinli sayılabilmesi için konusunun ve yönteminin olması şarttır. Bilimsel yöntem bir araştırma sürecinin her aşamasında bilim insanının başvurduğu yol, usul ve kurallar kılavuzudur. Bilim insanı çeşitli araç gereçle bilimsel araştırmalar yapar. Bilimsel yöntem ve ilgili araçlar araştırılacak alanın özelliğine, değişkenliğine, konunun büyüklüğüne ve verilerin niceliğine göre değişebilir (Görsel 3.8).

Bilimde uygulanacak yöntemlerin ve tekniklerin sağlam, geçerli, güvenilir ve sınanabilir özelliklere sahip olması beklenir. Bu yüzden bilimlerin nasıl bir yöntemle sahip olması gerektiği bilim felsefesinin önemli bir tartışma başlığını oluşturur.

Bilimsel araştırmalarda yüzyıllardır hâkim olan yöntem tümdengelimdir (dedüksiyon). Tümdengelim, genel bir önermeden (genel bir bilinen) çıkarımlar yapmaktır. Francis Bacon (Fronsis Beykın) ise doğa bilimlerinde tümevarım (endüksiyon) yönteminin uygulanmasını önerir. XVII. yüzyıla birlikte bu iki yöntemin birleşiminden hipotetik dedüktif yaklaşımlar ön plana çıkar. İki yöntemin sentezi olarak görülebilecek bu yeni yöntem, olgularda yerine göre tümdengelim yerine göre tümevarım kullanılır. Çağdaş bir yorum olarak XX. yüzyılda ortaya çıkan retrodüksiyon (problem çözme) yönteminde ise bilimsel etkinlik farklı basamaklardan oluşur.

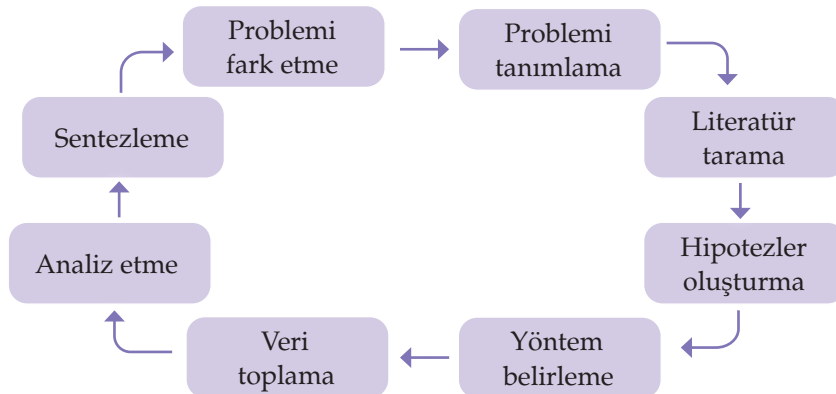
Bilim insanları bilimsel bir problemi çözmeye genel olarak şu aşamaları takip eder: Problemi fark etme, problemi tanımlama, literatür tarama, hipotezler oluşturma, yöntem belirleme, veri toplama, analiz etme ve sentezlemedir (Şekil 3.6). Bilimsel yöntem aşamalarında araştırma sonuçları olguyla tutarlı değilse tekrar başa dönülür.

Soru

Tüm bilimlere ortak bir yöntem geliştirilebilir mi?

Görsel 3.8: Deney malzemeleri

Şekil 3.6: Bilimsel yöntem aşamaları

Uygulama

Seçtiğiniz bilim alanında kullanılan bilimsel yöntemleri araştırarak bunları aşağıdaki boşluklara yazınız. Bunlardan hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Kullanılan Bilimsel Yöntemler	Bilimsel Yöntemlerin Özelliği

Sorular

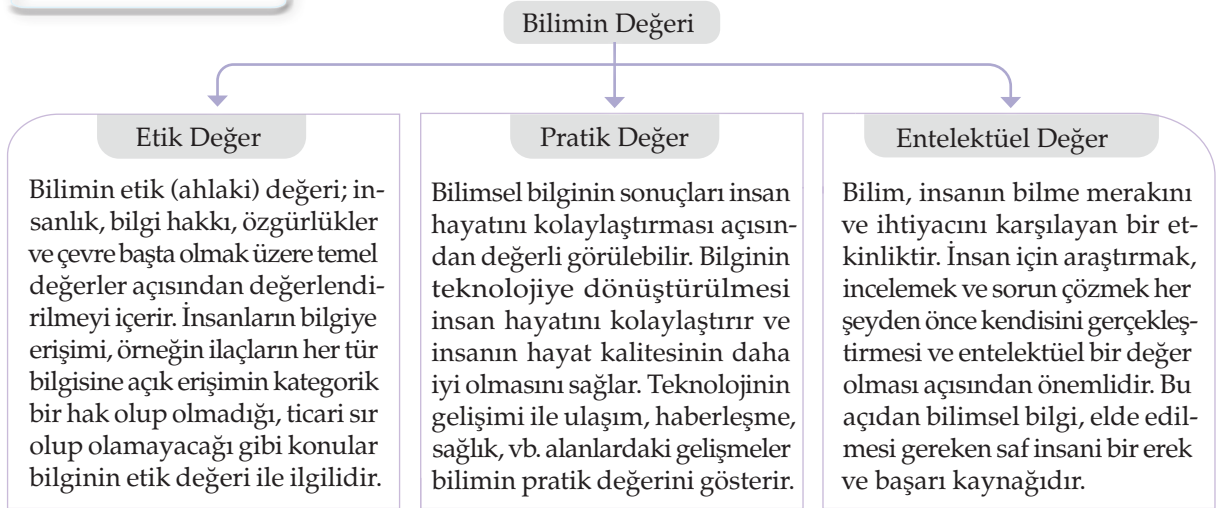
1. Seçtiğiniz bilim alanındaki bilimsel yöntemlerle diğer bilim alanlarındaki yöntemler arasındaki ortaklıklar ve farklılıklar nelerdir? Tartışınız.
2. Bilimsel yöntemlerin gerçekliği ve hakikati açıklamada yeterli olup olmadığını tartışınız.

Soru

Bilimin kendisi bir değer midir?

Bilimin Değeri

Temel olarak bilimin üç farklı değerinden bahsedilebilir. Bilimin etik, pratik ve entelektüel değeri gibi görüşler bilimin değerini ifade etmek için kullanılır (Şekil 3.7).

Şekil 3.7: Bilimin değeri

Bilim ve Felsefe İlişkisi

Bilim ve felsefe ilişkisi ünlü Descartes benzetmesiyle açıklanabilir. Gövdesi, dalları, yaprakları ve meyvesi olan bir ağaç düşünün. Bu ağacın kökleri metafiziği simgelesin, gövdesi doğa bilimlerinden fizik, dalları ve yaprakları ise her bir bilim alanı olsun. Ağaç, kökleri ve gövdesi olmadan varlığını devam ettiremeyecektir.

Bilim ve felsefe; bilinmeyenin anlaşılması, hakikatin ortaya çıkarılması açısından iki önemli etkinliktir. Bilim ve felsefenin sıkı birlikteliği, bilim ve felsefe tarihi incelendiğinde açıkça görülmektedir. Bilim ve felsefe ilişkisinde filozofların yüzyıllardır bilim insanı olma özellikleriyle bilimsel bilgiler ürettikleri görülür. Son üç yüzyıla kadar bütün bilimler felsefenin çatısı altındadır. Bu anlamda filozofların çalışmaları aynı zamanda bilimsel bir karakter taşımaktadır.

Soru

Hem filozof hem de bilim insanı olunabilir mi?

Örneğin

Hemen hemen tüm Antik düşünürler hatta yakın zamana kadar tüm filozoflar aynı zamanda fizik, kimya, biyoloji, matematik, geometri ve mantık bilimleriyle uğraşmışlardır. Thales, Aristoteles, Fârâbî ve Descartes'tan Russell'a kadar filozofların hemen hepsi düşünür, bilim insanı, bilge ve öğretmendir.

Bilim ve felsefe ilişkisi zamanla farklı bir biçim almıştır. Yaşanan hızlı gelişmeler, bilimin yöntem ve tekniklerinin olgunlaşması bilimi felsefeden ayrı bir etkinlik hâline getirmiştir. Bilim ve felsefe arasındaki farklar, bazı araştırma alanlarında kullanılan yöntem ve araçlarla ilgilidir.

Bilim ve felsefe arasındaki temel fark konu ve yöntem sınırlamalarından kaynaklanır. Bilimin incelediği konular felsefeye göre sınırlanabilir olgu ve olaylardır. Bu özellik, felsefe ve bilimin konu ayrımını oluşturur. Felsefede bazı mantıksal çıkarımlara ve sonuçlara ulaşılır fakat bu sonuçlar, bilimdeki gibi nesnellik iddiasında değildir. Felsefe; mantıksal muhakemeye dayalı öznel, bazen de spekülâtif bir karakterde olabilir. Konu, sorun, yöntem ve teknik farkları bilim ve felsefeyi birbirinden ayırmaz; bilim ve felsefenin alt dallarının oluşumunu da sağlar.

Bilim felsefesi, bilimsel konu ve problemler üzerine düşünceler geliştirerek bilime yeni bakış açıları sunar ve rehberlik eder. Felsefe; bilimin sınırlarını, bilimsellik ölçütünün neliğini ve özelliklerini, bilimin geleceğini, ahlaki ve etik yanlarını tartışır. Bilim felsefecilerinin düşündüğü önemli problemler, bilimin sınırının ve bilimsellik ölçütünün ne olduğu ve nasıl belirlenebileceğidir.

İlk çağlardan itibaren filozoflar doğa, evren ve insanla ilgili problemleri ele alır. Bu problemler içinde ölçü ve sınır problemi; Parmenides, sofistler, doğa filozofları, Pythagorasçılar gibi filozoflarca tartışılır. Platon ve Aristoteles gibi büyük sistemci filozoflar, ilk felsefe ve bilimi geometri ve tündengelemler gibi kesin bilgi veren metafizik sayarlar. Bununla birlikte modern bilim anlayışı olağan ve gerçekleşenin ötesini kendi sınırları dışında saymaktadır.

XV. yüzyıldan itibaren Bacon, Descartes, Locke, Hume, Kant, Marx ve Edmund Husserl (Edmün Hussel) geçen yüzyılda ise Rudolf Carnap (Rüdolf Karnap), Karl Popper (Karl Papır), Thomas Khun (Tamus Kun), Imre Lakatos (İmre Lakatoş) gibi bilim felsefecileri bilimin sınırı ve bilimin ne olduğu sorunuyla yakından ilgilenmişlerdir.

Derinleşme

Bilimin sınırı hakkında daha çok bilgi için karekodu okutunuz.

Carnap

Bilimin ve bilimselliğin sınırını belirleyen ölçüt, bilimi metafizik öğelerden arındırmak ve deney ve gözlemlerle elde edilen doğrulanabilir olgularla uğraşmaktır. Bilimin konusu doğrulanabilir olgusal önermelerdir.

Karl Popper

Bilim, olguları doğrulamaya değil yanıtlamaya çalışmalıdır. "Tüm kargalar siyahtır." önermesini tümevarımla ispatlamak imkânsız bir uğraş olup olguların ancak tündengelemlerle yanıtlaması mümkün olabilir.

Thomas Khun

Bilimsel ilerleme ve bilimin sınırı paradigmalardan varlığı ile ilgilidir. Paradigmalar aksi ispatlanana kadar geçerli olan teorilerdir. Bilim; devrimler ve ilerlemeyle, uzlaşıya dayalı ve pragmatik paradigmalardan oluşur.

Lakatos

Bilim, teoriler yerine araştırma programlarının olumlu olanlarını ölçüt almalı ve olumsuz programları ayıklamalıdır. Araştırma programlarında ve bilimsel değerlendirmede kesin bir ölçüt yoktur sadece araştırma programlarının rasyonellik değerine bakılmalıdır.

Bilim-Felsefe İlişkisini Değerlendiriyorum

Amaç: Bilim ve felsefe ilişkisini okuma parçası ve örnek proje üzerinden değerlendirebilme.

1. Yönerge: Aşağıdaki metni okuyunuz ve soruları yanıtlayınız.

Felsefe ile bilim son üçyüz yıl boyunca giderek değişik kimliklerle belirginlik kazanan, ama görünendeki tüm ayrılıklarına karşın birbiriyle etkileşim içinde kalan iki düşünme türüdür. Kökenlerinde ikisi de dünyada olup bitenleri açıklama, insanın evren içindeki yerine anlam verme gereksiniminden doğmuştur. 17. yüzyıla gelinceye dek felsefenin ana dalı metafizik “üstün bilim” ayrıcalığına sahipti. Antik Grek filozoflarının öğretileri çoğunluk bilim ile felsefenin iç içeliğini sergileyen örneklerdir. Ortaçağ skolastik geleneğinde de Aristoteles felsefesi yetkin bilim konumundadır. Felsefe ile bilimin birbirinden uzaklaşma süreci Francis Bacon ile Galileo’nun skolastik düşünceye karşı çıkmalarıyla başlar. 19. yüzyılda Hegel idealizminin akademik çevrelerde kurduğu egemenliğin etkisiyle doruğuna ulaşan bu süreçte felsefe ile bilim birbirinden uzaklaşmakla kalmaz, birbirine yabancılaşır; dahası, yer yer birbirine ters düşen iki kampa dönüşür. Öyle ki, artık sıradan bilim adamının gözünde felsefe sonu gelmez bir gevezelik, sıradan felsefecinin gözünde bilim ayrıntılara gömülmüş, temel sorunlara kapalı teknik bir uğraş olmanın ötesinde bir anlam taşımıyordu. Bu yabancılaşmanın, üstün bilim olma savını içeren klasik metafiziğin saygınlığını yitirmesine karşın, henüz tümüyle durduğu söylenemez. Bugün iki düşün alanı arasında “görecel” diyebileceğimiz bir yakınlaşma, olumlu bir etkileşim gözlemleniyorsa, bunu büyük ölçüde yüzyılımızda boy veren analitik felsefeye, özellikle onun bir kolu olarak gelişen bilim felsefesine borçluyuz.

Cemal Yıldırım, *Bilim Felsefesine Toplu Bir Bakış* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Bilim ve felsefe ilişkisi nasıl açıklanabilir? Tartışınız.

2. Bilim ve felsefe, birbirinden bağımsız alanlar olarak düşünülebilir mi? Açıklayınız.

2. Yönerge: Aşağıdaki etkinlik için öğretmeninizin rehberliğinde altılı gruplara ayrılınız ve bilim-felsefe ilişkisi ile ilgili bir ders planlayarak ders önerisi için sorulan soruları yanıtlayınız. Grupları gezerek arkadaşlarınızın görüşlerini de alınız. Kendi cevaplarınızı aşağıdaki ölçütlere göre 1 ile 5 arasında puanlayarak değerlendiriniz.

Sorular	Cevaplar	Değerlendirme				
		Yaratıcı	Özgün	Yönlendirici	Eğitici	Sorgulayıcı
Dersinizin adı ne olurdu?						
Dersinizin tek cümlelik ön sözü olsaydı ne olurdu?						
Dersinizde hangi konuları işlerdiniz?						
Ders, sizce hangi problemleri çözer?						

Bilim ve Hayat

Amaç: Bilim ve hayat ilişkisini örnek bir metin üzerinden tartışabilme.

Yönerge: Aşağıdaki metni okuduktan sonra adımları sırasıyla gerçekleştiriniz.

İki dünya savaşı ve sonrasında yaşanan soğuk savaş süreci ile birlikte yaşanan insanlık dramlarının son bulması ve dünya barışının tesis edilmesi amacıyla dünya çapında önde gelen bilim insanları bir araya gelerek 1955 yılında bir bildirme yayımladılar. Russell-Einstein bildirgesi olarak tarihe geçen bildirgenin öne çıkan sözlerinden biri Russell'a aittir.

“Bilgelikle birleştiğinde bilimin sağladığı kudret tüm insanlığa büyük ölçüde refah ve mutluluk getirebilir. Tek başına ise yalnız yıkıntıya yol açar.”

1. Adım: Biyoloji, fizik, kimya, astronomi, genetik, tıp, psikoloji veya mühendislik alanından bir bilimsel çalışmayı araştırınız ve bu çalışmanın insan yaşamı açısından önemini yazınız.

2. Adım: Araştırdığınız bilimsel çalışmayı aşağıdaki (Evet-Hayır) seçeneklerden birini işaretleyerek değerlendiriniz.

	Evet	Hayır
1. İnsanın bilme merakını karşılar.	☐	☐
2. Teknolojiye dönüştürülebilir.	☐	☐
3. Bilimin etik ilkelerine uygundur.	☐	☐
4. İnsanın ve dünyanın geleceğini etkiler.	☐	☐
5. İnsan haklarına ve özgürlüklere saygılıdır.	☐	☐
6. Bilimlerdeki eşitsizliği artıracak yanları vardır.	☐	☐

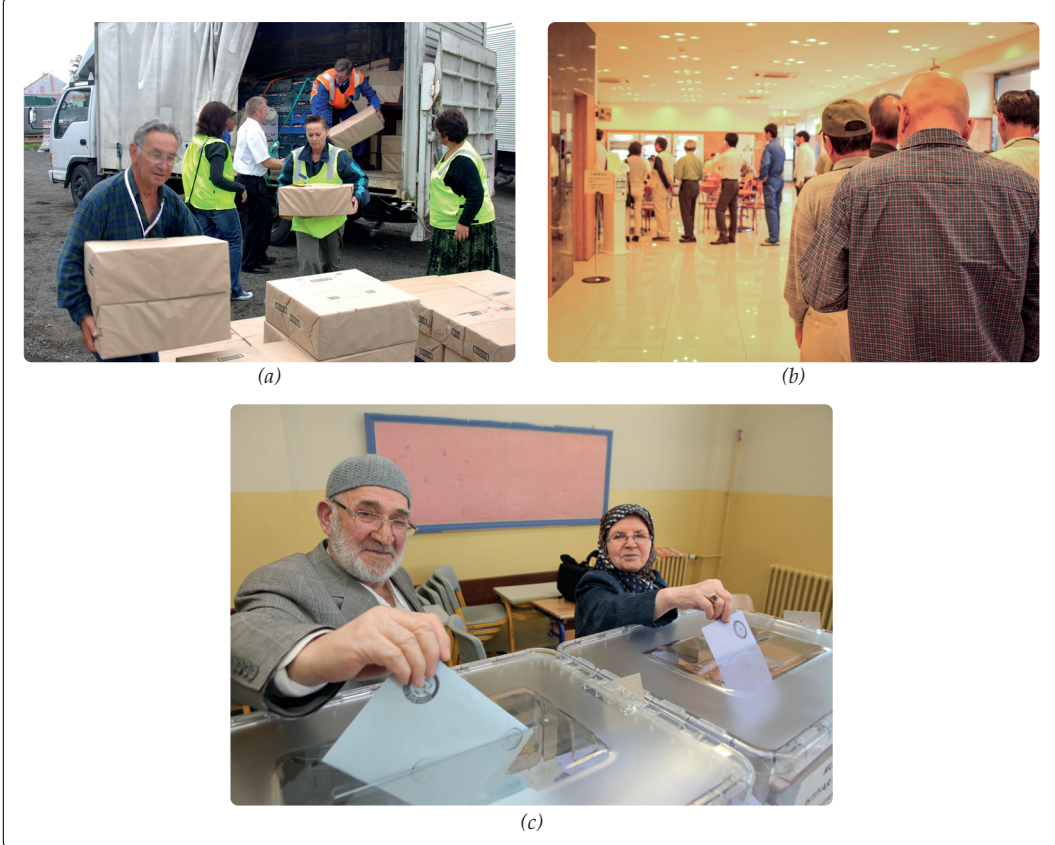
3. Adım: Araştırmanızdan hareketle pratikte insan ve dünya için olası olumlu-olumsuz sonuçlarını Russell'ın sözü çerçevesinde tartışınız.

AHLAK FELSEFESİ

Düşünme

Aşağıdaki görselleri inceleyip ilgili soruları yanıtlayınız.

Görsel 3.9: (a) Dayanışma, (b) Sıra bekleme, (c) Seçim

Sorular

1. Verilen görseller yardımseverlik, sorumluluk, dürüstlük ve vatanseverlik açısından incelendiğinde hangi davranışlar iyi, kötü, güzel veya doğru olarak nitelendirilebilir?

2. Ahlaki kural ve ilkeler toplumdan topluma değişiklik gösterir mi? Herkes için geçerli ahlaki ilkeler bulunabilir mi?

AHLAK FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnsan, nasıl bir varlıktır? İnsanı, insan yapan temel değerler ve özellikler nelerdir? Ahlaklı, adaletli, özgür, iyi-kötü ve vicdanlı olmak nasıl mümkün olabilir? Bunlar ulaşılmaması gereken amaçlılık özelliğinde bir değer midir yoksa insanın kendisinde zorunlu olarak mı bulunur? İnsan, bireysel bir varlık mı yoksa toplumsal bir varlık mıdır? Kişisel ilişkilerde, iş ilişkilerinde, ülke veya devlet yönetiminde nasıl hareket edilmelidir? Bu sorulara yanıt vermek zor gibi gözükse de ahlak felsefesi ile uğraşan filozoflar, bu sorulara bir dizi yanıtlar geliştirmiştir.

İnsanın en temel özelliklerinden biri bireysel olarak kendi doğasını yaşamak istemesi ile fayda, haz ve beklenti içerisinde olmasıdır. Diğerleri ise toplumsal varlık olarak toplum kurallarının gerektirdiği davranış kalıplarının etkisi altında davranmasıdır. Bu özelliklerden hareketle bireysel veya toplumsal varlık olarak insan davranışlarının, insana etki eden kuralların ve değerlerin ne olduğu, ahlakın nasıl geliştiği ve nasıl olması gerektiği ahlak ve ahlak felsefesinin temel konularını oluşturmaktadır.

Toplum, kuralları olan bir yapıdır. Sosyokültürel anlamda kuralların bir bölümü ahlak olarak isimlendirilir. Sosyal anlamda ahlak, insanların uyması beklenen davranış biçimi ve kurallarıdır. Ahlak, normatif (kural koyucu) bir özelliktedir. Ahlak felsefesi ise insanın davranışlarının olması gereken özelliklerini merak eder. Davranışların ideal boyutu, ahlaki eylemlerin amacı, ahlaki eylem ve özgürlük ilişkisi vb. konuları tartışır. Bu tartışmalar, üç temel soru etrafında toplanabilir. Neyi seçmeliyim? Neyi yapmalıyım? İnsan özgür müdür?

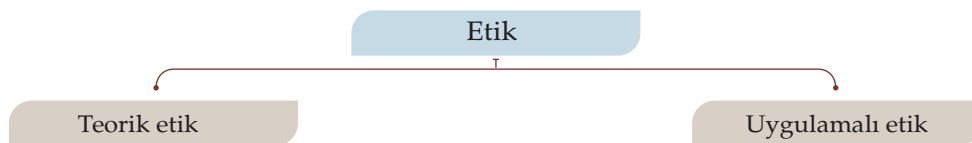
Ahlak felsefesinin bazı problemleri ve ilgili alt dalları

- Hangi amaçlar uğruna yaşanması gerektiği, teleoloji
- Temel değer veya değerlerin ne olması gerektiği, aksiyoloji
- Ortak üretim ve mübadele ilişkileri, iktisadi ilişkiler, iktisat-bölüşüm etiği
- Ortak yönetim ilişkileri, siyasi ilişkiler, hukuk ve siyaset etiği başlıklarında ele alınabilir.

Etik

Etik, ahlak kavramı ile yakından ilişkilidir. Ahlak, insanın toplum içinde zorunlu biçimde uyması gereken davranış kuralları olarak değerlendirilir. Etik; insan ilişkileri temelinde oluşan değerleri, kuralları (norm), iyi ve kötü gibi kavramları ele alan, "İnsan nasıl yaşamalıdır? Hayatın amacı mutluluk mudur? İnsanın tüm canlılara karşı ne türden sorumlulukları vardır?" gibi soruları soran ve evrensel ilkeler üzerinde çalışan felsefe dalıdır. Meslek, tıp, çevre, hayvan, eğitim etiği gibi çeşitli etik alanları vardır. Etik ve ahlakın temel farkı ahlakın toplumdan topluma değişen göreceli ölçütlerine karşı etğin nesnel karaktere sahip olma iddiasıdır.

Etik veya ahlak felsefesinde ahlakın ne olduğu, kaynağı, ahlaki eylemin koşulları, iyilik-kötülük, özgürlük-sorumluluk-irade, amaçlılık, mutluluk, evrensel ahlak yasası gibi konular ele alınır. Etik, teorik ve uygulamalı etik olmak üzere ikiye ayrılır (Şekil 3.8). Bilme etkinliği olarak teorik etik, gelenekler ve düşünürler tarafından geliştirilmiştir. Ahlakın günlük yaşamla ilişkilendirilmesi uygulamalı etğin kapsamındadır.

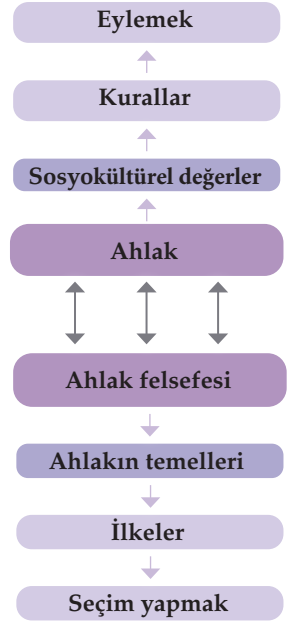
Şekil 3.8: Etik sınıflaması

E-İÇERİK

Ahlak görüşlerini ve sorularını anlatan zihin haritası için karekodu okutunuz.

Ahlak ve Ahlak Felsefesi İlişkisi

Uygulama

Aşağıdaki mesleklerin ilgili ahlak kuralları ve etik ilkelerinin neler olabileceğini yazınız. Görüşlerinizin doğruluğunu sınıfta değerlendiriniz.

Meslekler	Ahlak Kuralları	Etik ilkeler
Milli Sporcu		
Doktor		
Tüccar		
Öğretmen		
Yazar		
Avukat		
Eczacı		
Mühendis		

Uygulama

Sosyal medyada karşılaşılan etik sorunlarını tartışarak aşağıda yer alan bölümlere bu konudaki düşüncelerinizi yazınız.

Olay-olgu	Normatif etik	Metaetik
Sosyal medyada karşılaşılan durum	Karşılaşılan duruma yönelik olması gereken ahlaki kural	Ahlaki kuralın dayandığı ilke, değer veya kavram

İyi ve Kötü

Ahlak felsefesi (etik) için bir amaç söylenebilirse bu, en başta iyinin aranması olarak ifade edilebilir. İyinin aranması genel olarak “İyi nedir?”, “İyi yaşam nedir?”, “İyi ilişki nedir?” gibi soru ve problemlere yol açar. Bu sorular ahlak felsefesinde;

- İyi ve kötünün ne olduğu, kendi başlarına bir değer taşıyıp taşımadıkları,
- İyi ve kötü denilenlerin değişip değişmeyeceği-yer değiştirebileceği,
- Kişilere bağlı olup olmadığı, insanın seçimleri ile olan bağı,
- Niyet mi, sonuç mu, süreç mi olarak ele alınması gerektiği,
- Amaç ve erdemle ilişkisi, dinsel, toplumsal bağları vb. birçok başlık altında tartışılır.

İlk çağlardan bu yana iyi ve kötünün ne olduğunu tartışan filozoflar, iyinin mutluluk ve erdem bağıni sorgulamışlardır. Mutluluk, bir yandan bedensel olarak ele alınmış ve iyi, haz ile kötü ise acı ilişkilendirilmiştir. Bu duruma karşı çıkanlar, iyiye hazlarla değil manevi bir doygunlukla ulaşabileceğini ifade ederler. Burada iyi, erdeme uygun olandır. İyi düşüncesi dinsel olarak ele alındığında iyi ve kötü tanrısal buyruklarla ilişkilendirilir. Farklı iyi anlayışlarının bir diğerinde ise iyi ve kötünün kendi başına bir anlam ifade etmeyeceği düşünülür, iyiliğin aslında bilgelik olduğu savunulur. Modern Çağ düşünürlerinde ise iyi ve kötü, haz ve acı, yasal olan ve yasal olmayan, ödül ve ceza, yararlı ve zararlı, ödeve uygun olan ve uygun olmayan, toplumsal ve kişisel fayda, doğaya uygun olan ve uygun olmayan gibi ikilikler içerisinde ele alınır.

İyi ve kötünün ahlak alanında önemli olmasının nedeni, ahlaki değerlendirmenin temelinde yer alan doğru ve yanlış belirliyor olmasıdır. Bu anlamda ahlaki olanın ne olduğu sorusu doğrudan iyi ve kötünün ne olduğuyla ilgilidir. Aynı zamanda iyi ve kötü eleştirel düşüncenin veya değerlendirmenin de en önemli gönderimlerini (ölçü) oluşturmaktadır. İnsan bir şeyi değerlendirirken “İyi mi kötü mü?” diye sorgulamaktadır.

Soru

İyi ve kötü, karşıtı ifade edilmeden tanımlanabilir mi?

İyi ve Kötü

- Haz ve acı
- Erdeme uygun olan ve olmayan
- Tanrısal buyruklara uygun olan ve olmayan
- Yasal olan ve olmayan
- Ödül ve ceza
- Yararlı ve zararlı
- Ödeve uygun olan ve olmayan
- Doğaya uygun olan ve olmayan

Uygulama

Aşağıdaki açıklamayı okuyarak ikilemleri inceleyiniz. Bu ikilemlere maruz kalmış olsaydınız ne yapabileceğinizi boş bırakılan yerlere yazınız ve ilgili soruları yanıtlayınız.

Açıklama: İkilemler, farklı durumlar içinden seçim yapılması zorunluluğudur. Bu durumlar istenen veya istenmeyen nitelikte olabilir.

İkilemler	Cevaplar
Bir münazarada yanlışlığını bildiğim bir görüş veya argümanı, avantajım olacak şekilde savunmalı mı yoksa savunmamalı mıyım?	
Sosyal yardımlara genel bütçeden ayrılan pay ne kadar artırırsa üretim için ayrılan pay da o kadar azalmaktadır. Ülkenin yöneticisi olduğunuzu varsayınız. Genel bütçeden üretime mi yoksa sosyal yardımlara mı daha fazla pay ayırırsınız?	
Bugün meslek hayatımın en zor kararlarından birini vermek durumundayım. Suçlu olduğumu kesin olarak bildiğim birini mahkemede savunmalı mı yoksa savunmamalı mıyım?	

Sorular

1. İkilemler ve çatışmaların çözümünde neye göre hareket edersiniz?
2. Doğru eylem hangi özelliklere sahip olmalıdır?

Özgürlük ve Sorumluluk

Soru

İnsan, özgür olmadığı durumdan sorumlu tutulabilir mi?

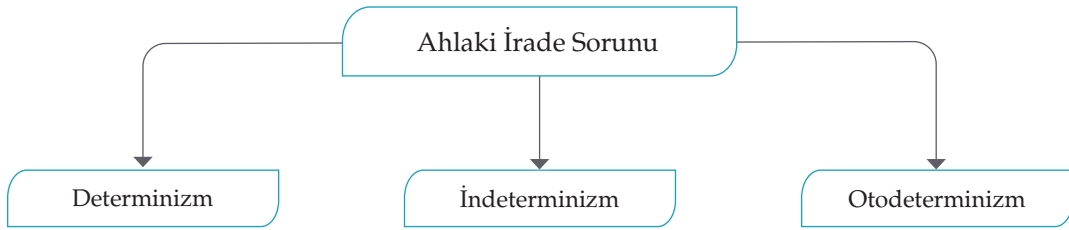
Sorumlu olunan durumlarda özgür davranılabilir mi?

Özgürlük, tıpkı iyi-kötü kavramlarında olduğu gibi tartışmalıdır. Gerek tanımı gerekse mümkün olup olmadığı, mümkünse nasıl olanaklı olduğu konuları farklı düşüncelerin oluşmasına neden olur.

Ahlak ve özgürlük öncelikle “irade” ile ilgilidir. Özgürlük kısmen bile olsa irade sahibi olunması anlamına gelmekte, irade sahibi olan ahlaki özne sorumluluğu taşımaktadır.

İnsanın eylemlerinde özgür olup olmadığına yönelik temel iki zıt düşünce vardır: belirlenimcilik (determinizm), belirlenemezlik (indeterminizm). Ayrıca bu iki görüş bağlamında özerklik (otonomi-otodeterminizm) tartışmaları da yapılmaktadır (Şekil 3.9).

Belirlenimcilik, olup biten her şeyin belirli bir nedeni ve yasası olduğu, insan eylemlerinin de bu duruma tabi olduğu iddiasındadır. Böylesi bir anlayış sonucunda insan, eylem ve düşüncelerinde özgür olamaz. Belirlenemez-ciliğe göre ise nedensellik bağı olmayan insan, eylemlerinde de kısmen veya tamamen özgürdür. Otodeterminizm, insanın dış koşullarda tamamen zorunluluklar taşıdığı ancak düşünce dünyasında özgür olabileceği iddiasındadır. Böylelikle insan, yapısı gereği mutlak bir özgürlüğe sahip olmasa da aklının taleplerine göre davranabilir.

Şekil 3.9: Ahlaki İrade Sorunu

Örneğin

Şu veya bu amaca yararlı olsalar bile, ödeve aykırı oldukları bilinen bütün eylemleri burada geçiyorum; çünkü bunların ödevden dolayı yapılmış olmaları hiç söz konusu değildir; ödevle çatışmalar bile. Ayrıca, gerçekten ödevde uygun olan, ama insanların onlara doğrudan doğruya hiç bir eğilim duymadıkları, ama yine de başka bir eğilim tarafından itildikleri için yaptıkları eylemleri de bir kenara bırakıyorum. Çünkü burada, ödevde uygun eylemlerin ödevden dolayı mı, yoksa bencil bir amaçtan dolayı mı yapıldığı kolayca ayırd edilebilir. Eylemin ödevde uygun olduğu, öznenin de ayrıca buna doğrudan doğruya bir eğilim duyduğu eylemlerde bu ayırımı yapmaksa çok daha zordur. Örneğin bir bakkalın deneyimsiz müşterisini aldatmaması ödevde uygundur; çok alışverişin yapıldığı yerde, zeki tüccar da bunu yapmaz, herkes için değişmez bir fiyat koyar, öyle ki bir çocuk, başka herkes gibi, ondan alışveriş yapar. Dolayısıyla insanlara dürüstçe hizmet edilir; ancak bu, tüccarın bunu ödevden dolayı ve dürüstlük ilkesinden dolayı böyle yaptığına inanmamız için pek yeterli değildir; çıkarı gerektiriyordu bunu; ama ayrıca sevgiden dolayı, birini diğerine fiyat konusunda yeğlemesi için müşterilere doğrudan doğruya bir eğilimi olması gerektiği, burada düşünülemez. Demek ki eylem ödevden dolayı, ya da doğrudan doğruya eğilimden dolayı değil, sırf bencil bir amaçla yapılmıştır.

Görsel 3.10: Kant (temsili)

Kant (Görsel 3.10), *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Uygulama

Aşağıdaki metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Homeros'un Odysseia (Odisiya) destanı, Troya Savaşı'ndan sonra gemisi ile evine dönen Kral Odysseus (Odisiyus) ve askerlerinin yaşadıklarını konu edinir. Destan, farklı tehlikeleri nasıl atlattıklarından bahseder. Bunlardan birinde olanlar ahlak felsefesinde irade, özgürlük, istenç ve sorumluluk tartışmaları için iyi bir örnek oluşturur. Destanın bir bölümünde yaşananları, bu tartışmaları öne çıkaracak şekilde aktarabiliriz:

Odysseus ve askerleri savaşı kazanmıştır ama evlerine dönebilmek için birçok engeli aşmak zorundadırlar. Komutan Odysseus, gemi ile yaptıkları yolculukta karşılaşacakları engeli askerlerine anlatır: Az sonra gemimizle bir adanın yanından geçeceğiz. Sirenler adasında güzel sesleri ile bizi çağırırlar ve kayalıklara sürükleyerek bizi ele geçirmeye çalışanlar var. Sesler öyle dayanılmaz ki duyan herkes kendini kaybediyor, hiç tereddütsüz seslere doğru gidiyor ve orada kayboluyor (Görsel 3.11).

Ama ben duymalıyım o sesleri diyor Odysseus. Beni geminin direğine sıkıca bağlayın, sizler de kulaklarınızı balmumu ile kapatın. Ben ne yaparsam yapayım beni çözmeyin hatta sıkı sıkı bağlayın o vakit. Siz de kulaklarınızı kesinlikle açmayın.

Sesler başladığında Odysseus, seslerin etkisine kapılıyor ve bütün gücü ile bağlı olduğu direktan kurtulmaya çalışıyor. Askerleri onu daha da sıkı bağlıyor. Askerlerden biri komutanın bu dayanılmaz isteğini o kadar çok merak ediyor ki sonuçlarının ne olacağını bilmesine rağmen kulaklarındaki balmumunu çıkarıyor. Çıkarır çıkarmaz kendini gemiden denize atıyor ve o büyülü seslere doğru yüzer, ardından kayboluyor.

Adadan uzaklaşıp tehlike geçtikten sonra Odysseus çözüyor, askerler kulaklarını açıyor. Komutan, duyduğu seslerin etkisini hâlâ üzerinde hissetmeye devam ediyor.

Görsel 3.11: Odysseus'un gemisi (temsili)

Sorular

1. Metinde geçen Odysseus'u, emir ve uyarılara uyan askerleri ve seslere doğru giden askeri düşününüz. Özgürlükleri açısından sizce nasıl bir sıralama yapılabilir? Sıralamanızı ve gerekçelerinizi yazınız.

En özgür olan

Çünkü:

En fazla ve en az özgür olanın ortasında olan

Çünkü:

En az özgür olan

Çünkü:

2. Metinden hareketle özgürlük, irade ve sorumluluk ilişkisini açıklayınız.

3. Ahlaki açıdan metni yorumlayınız.

Evrensel Ahlak Yasası

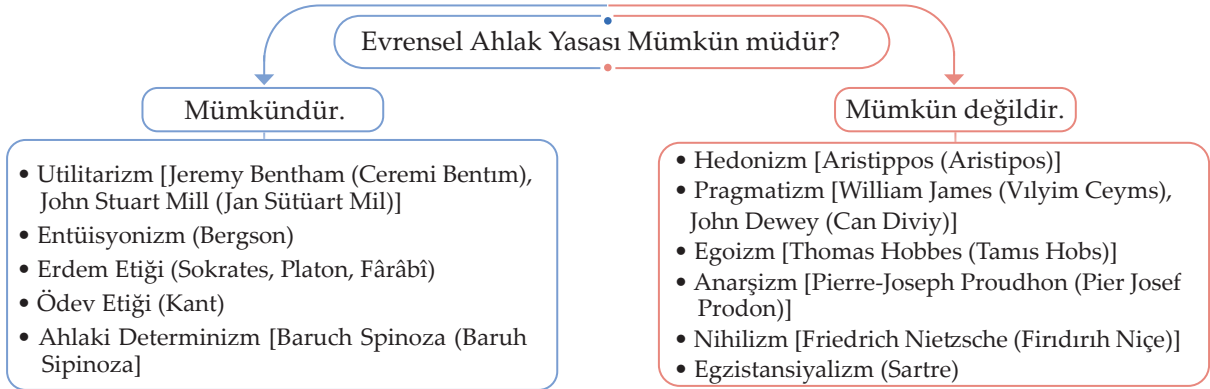
Soru

Herkes için geçerli evrensel ahlak yasası olabilir mi? Böyle bir durumda yine de seçim yapmak gerekli midir?

Ahlak, yerel ve kültürel bir özellik taşıırken ahlak felsefesi, bu somut ahlak anlayışlarını evrensel ilkeler üzerinden irdeler. Evrensel ahlak yasasının herkes için mümkün olup olmadığı sorusu da ahlak felsefesinin temel problemlerinden biridir (Şekil 3.10). Herkes için geçerli ahlaki eylem biçimi mümkün müdür yoksa ahlaki eylem biçimi, kültürlerle ve toplumlara bağlı olarak değişebilir mi? Bu problemlere farklı yanıtlar verilmiştir.

Evrensel ahlaki ilkelerin olduğunu savunan filozofların bazıları, erdemlere uygun yaşanması ve bunun ahlaki yaşamın temelinde yer alan bir ilke olması gerektiğini ifade eder. Modern Çağ'da ahlaki determinizm görüşü, bazen daha dünyevi ve pozitif (doğal hukuk anlayışı gibi) bazen de dinsel temelli Tanrı'nın emirlerinin bilincine varılmasının ve ona göre eylemlerin gerçekleştirilmesinin evrensel ahlak yasası olduğunu savunur. Ödev ahlakı ile Kant, tam anlamı ile evrensel ahlak yasasının mümkün olduğunu söyler. Ona göre insan, evrenselliği temele aldığı buyruklara göre eylemlerini gerçekleştirmelidir. Öyle hareket etmelidir ki eyleminden çıkarılacak kural herkes için geçerli olsun. Utilitarizm, evrensel ahlak yasasının olduğunu fayda ilkesiyle açıklamaktadır. Sezgicilik ise insanın sezgileri ile iyi ve kötüyü ayırabileceğini, sezgi aracılığıyla evrensel ahlak yasasının mümkün olabileceğini savunmaktadır.

Hedonizm (hazcılık), pragmatizm (faydacılık), egoizm (bencilik), anarşizm (düzensizcilik), nihilizm (hiççilik) ve egzistansiyalizm (varoluşçuluk); evrensel ahlak görüşüne karşı çıkmaktadır. Hazcılar, insanların mutluluk ve haz peşinde olduğunu söyler. Pragmatistler, insanın eylemlerini kişisel çıkarlarına göre yapmasını; egoizm, insanın eylemlerin merkezine kendisini koymasını; anarşizm, herkesin ortak çıkarlarının olamayacağı görüşünü savunur. Nihilizm ve varoluşçuluk, insanın önceden belirlenmiş bir özü olmadığını, eylemlerini kendisinin belirlediğini ifade eder ve evrensel ahlak yasasının mümkün olmadığını savunur.

Şekil 3.10: Evrensel ahlak yasası

Uygulama

Aşağıdaki etik ikilem örneğinden hareketle ikileme yönelik “evrensel ahlak yasasının imkânı”na dair görüşlerinizi açıklayınız.

1978’de Philippa Foot (Felepa Fut), “seçim yapma” durumlarında nelerin etkili olduğunu açıklayabilmek için tren (tramvay) ikilemini oluşturmuştur. Bu düşünürden sonra bu ikilem farklı seçenek ve sonuçlarla geliştirilmiştir. Bu ikilem kısaca şöyledir:

Tren raylarının olduğu bir yerde olduğunuzu düşününüz. Bir trenin geldiğini ve güzergâhında treni görmeyen ve trenin sesini duymayan beş işçi olduğunu fark ettiniz. Trenin yönünü değiştirebileceğiniz bir makasın yanındasınız. Makası çevirebilirsiniz ama çevireceğiniz yönde de bir işçi olduğunu gördünüz. Böylesi bir durumda ne yapardınız?

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Uygulama

Aşağıdaki metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Ön Söz

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına,

İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması en yüksek amaçları olarak ilân edilmiş bulunmasına,

İnsanın istibdat ve baskıya karşı, son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunması esaslı bir zaruret olmasına,

Birleşmiş Milletler halklarının, Andlaşmada, insanın ana haklarına, insan şahsının haysiyet ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan imanlarını bir kere daha ilân etmiş olmalarına ve sosyal ilerlemeği kolaylaştırmağa, daha geniş bir hürriyet içerisinde daha iyi hayat şartları kurmağa karar verdiklerini beyan etmiş bulunmalarına,

Üye Devletlerin. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile işbirliği ederek insan haklarına ait ana hürriyetlerine bütün dünyaca gerçekten saygı gösterilmesinin teminini taahhüt etmiş olmalarına,

Bu haklar ve hürriyetlerin herkesçe aynı şekilde anlaşılmasının yukarıdaki taahhüdün yerine getirilmesi için son derecede önemli bulunmasına göre;

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu,

İnsanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının bu beyannameyi daima gözönünde tutarak öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeye, gittikçe artan millî ve milletlerarası tedbirlerle gerek bizzat Üye Devletler ahalisi gerekse bu Devletlerin idaresi altındaki ülkeler ahalisi arasında bu hakların dünyaca fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamağa gayret etmeleri için işbu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini ilân eder.

7217 sayılı Resmi Gazete (Kısaltılmıştır.)

(*) Birleşmiş Milletler amblemi görseldeki gibi kabul edilmiştir (Görsel 3.12).

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Görsel 3.12: BM amblemi

Sorular

1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde hangi evrensel değerlerden bahsedilmiştir? Yazınız.

2. Yasa zorunlu ise ahlaki bir irade ve seçim söz konusu olabilir mi? Tartışınız.

3. Temel haklarda istisnai durumlar olabilir mi? Tartışınız.

İyilik ve Mutluluk

Amaç: Felsefi bir metin üzerinden iyilik ve mutluluk ilişkisini yorumlayabilme.

Yönerge: Fârâbî'nin iyilik ve mutluluk ilişkisine dair düşüncelerinin yorumlandığı aşağıdaki metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Aristoteles de olduğu gibi Farabi'ye göre de özünde iyi olan tek şey mutluluktur. Başka iyilerde bulunmaktadır ancak diğer iyiler, mutluluğa götürdükleri oranda iyidirler. İyilik onların özünden değil, mutluluğa aracı olmalarından, mutluluğa ulaşmada fayda sağlamalarından kaynaklanmaktadır. Mutluluk sadece kendisinden dolayı tercih edildiği için, iyi şeyler içinde en çok tercih edileni en büyüğü ve en yetkinidir. Mutluluk olan iyiliği elde ettiğimizde ondan başka herhangi bir şeye ihtiyacımız olmaz. Bu durumdaki her şey kendi kendine yeterli olmaya en layık olur.

(...)

En yüksek yetkinlik olan mutluluk, kendisiyle mutluluk elde edilen eylemlerin bir karşılığı olmadığı gibi, kendisiyle mutluluğun elde edilmediği eylemleri terk etmenin de karşılığı değildir. Yine mutluluk, eğitimle veya öğrenmeyle elde edilen bilgeliğin (hikmet) karşılığı da değildir. Farabi'ye göre mutluluk erdemli eylemlerle ulaşılan son amaçtır. O bunu, bilginin öğrenme ve çalışmadan kaynaklanmasına benzetir. Mutsuzluk ise ne erdemli eylemlerin terk edilmesine karşı bir cezadır, nede hatalı eylemlerin yapılmasından dolayı verilen karşılıktır.

(...)

En yüksek iyi olan mutluluk tesadüfen elde edilecek bir şey değildir. Çünkü Farabi iyi eylemlerin insanda tesadüfen veya gönüllü olarak yapılmadan da insana yüklenebileceği kanaatindedir. Bu sebeple "iyi" sadece iyi olduğu için seçildiğinde; zenginlik, devlet başkanlığı veya benzeri bir şeye ulaşmak amaçlanmayıp, bizzat kendisi için tercih edildiğinde mutluluğa erişilebilir. Yani iyi, bilinçli bir seçim olmak zorundadır. Ancak bu bilinçli tercihlere dayalı iyiler içinde en çok seçilen iyiler arasında en iyi olan, en çok amaçlanan "iyi" mutluluktur. Ayrıca bilinçli bir tercihle iyiyi seçme sadece bazı zamanlarda ve bazı şeylerde olmamalıdır.

Çiğdem Ekincioğlu, *Fârâbî ve Siyaset Felsefesine Dair Görüşlerinin İncelenmesi* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Mutluluk ve iyilik arasındaki ilişkiden hareketle bu iki kavram arasında öncelik-sonralık kurulabilir mi? Nedenlerinizi yazınız.

2. İyi ve mutluyu göstermek mümkün müdür? Nedenlerinizi yazınız.

3. Karşılaşılan her durumda "iyi"yi seçmek insan için ne kadar mümkündür? Değerlendiriniz.

Özgürlük, Sorumluluk ve Kurallar

Amaç: Okul ortamında yaşanan durum ve olaylardan hareketle özgürlük, sorumluluk ve kural (norm) ilişkisini tartışabilme.

- 1. Yönerge:** Aşağıda verilen metinden ve okul ortamında karşılaştığınız örneklerden hareketle “akran zorbalığı” konusunu araştırınız ve konuyu “özgürlük, sorumluluk, kural” ilişkisi açısından tartışınız.

Okul, öğrencilerin hem akademik alanda hem de akranları ile bir araya gelerek sosyal ilişkiler alanında kendilerini geliştirdikleri bir ortamdır. Ancak okullarda karşılaşılan ve saldırgan davranışın bir türü olan akran zorbalığı çocukların ve ergenlerin akademik, sosyal ve duygusal gelişim sürecini olumsuz etkilemektedir.

(...)

Olweus’a göre (1993) akran zorbalığı ‘bir veya bir grup öğrencinin bir başka öğrenciye karşı uyguladıkları saldırgan davranışlar’ olarak tanımlanmaktadır. Akran zorbalığı davranışının **üç temel özelliği** bulunmaktadır:

- Davranışın bilinçli ve kasıtlı olarak zarar verme amacıyla gerçekleştirilmiş olması
- Davranışın tekrarlanarak devam etmesi
- Davranışı yapan öğrenci ile maruz kalan öğrenci arasında farklı nedenlerden kaynaklanan güç dengesizliğinin bulunması (örn. fiziksel özellikler veya yaş olarak).

Aysun Doğan ve Demet Vural Yüzbaşı, *Akran Zorbalığı* (Kısaltılmıştır.)

(*) Olweus (Olveyus)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

- 2. Yönerge:** Okul ortamında yaşanan bir durum ve olay seçerek konunun “özgürlük, sorumluluk, kural” açısından yorumlamasını yapınız. Yorumlarınızı aşağıda verilen yerlere yazınız.

Seçilen Durum

.....

.....

.....

Özgürlükle İlişkisi

.....

.....

.....

Sorumlulukla İlişkisi

.....

.....

.....

Kurallarla İlişkisi

.....

.....

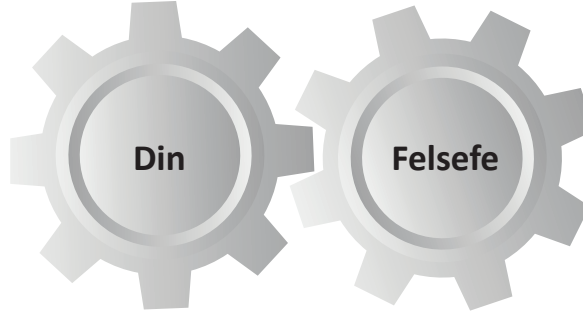
.....

DİN FELSEFESİ

Düşünme

Aşağıdaki metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Görsel 3.13: Din ve felsefe ilişkisi (temsili)

El-Kindî; dinin ve felsefenin hakikatin ilmi olduğunu, bütün manevi ve maddi gerçekleri içine alan felsefeye kötü gözle bakılmaması gerektiğini, felsefeyi inkâr edenin hakikati de inkâr edeceğini ifade etmiştir. Buna dayanarak El-Kindî, din ve felsefe ilişkisini şu şekilde açıklar (Görsel 3.13).

Onlar ya felsefe öğrenmek gereklidir derler veya bunun aksini ileri sürerler. Eğer felsefeyi gerekli bulurlarsa onu istemeleri ve öğrenmeleri gerekir ki o zaman ihtilâf kalkmış olur. Eğer felsefe gerekli değildir derlerse, o zaman bunu isbat etmek ve delil göstermek onlara düşer. Böyle bir isbat yoluna saparlarsa aradıkları delilleri ancak felsefede bulacaklardır. Çünkü felsefe şeyleri hakikatleriyle bilmek demektir.

El-Kindî'den aktaran Prof. Dr. İbrahim Ağâh Çubukçu, *İslam Düşüncesi Hakkında Araştırmalar* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Dinî inanç ve imanın sebepleri bilimsel veya akli olarak açıklanabilir mi? Tartışınız.

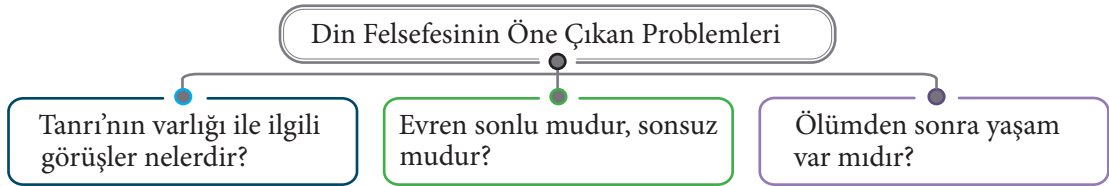
2. Felsefe, dini hangi açılardan konu edinmiş olabilir? Açıklayınız.

3. Felsefenin dini konu edinmesinin önemi nedir? Açıklayınız.

DİN FELSEFESİNİN KONUSU VE SORULARI

İnsanın varoluşu, yaşamın anlamı, ölüm ve ölüm sonrası gibi merak edilen problem ve konular felsefeyle beraber dinin de konusu içindedir. Din; kelime olarak itaat, hüküm, adet, usul, hesap, ceza, mükâfat, ibadet gibi anlamlara gelir. Farklı dinlerin ve düşüncelerin varlığı nedeniyle dinin değişik biçimlerde tanımlandığı ve bu tanımlarda dinin çeşitli boyutlarına ağırlık verildiği görülür. Tanımlamalar her ne kadar birbirlerinden ayrı gözükse de bunların yüce varlıktan, kutsallıktan, ibadetten, inançtan, ahlaktan vs. durum ve olgulardan bahsettiği ortak yönleri vardır. Dinin yanı sıra inancın (inanma) ve imanın ne olduğu da anlamlandırılmaya çalışılmıştır. İnanç; kavramsal olarak Tanrı'ya, bir dine, bir düşünceye veya bir şeye çıkarsız bağlı kalmaktır. İman ise insanın bu bağlılıkla inandığını gönülden, samimi, koşulsuz tasdik (onay) etmesi, onun emir ve açıklamalarını koşulsuz kabul etmesidir.

Felsefe ve din, birbirinden farklı alanlar olmasına rağmen her ikisinin de insanın bazı temel arayışlarını yanıtlamaya çalıştığı görülür. Varlığın kaynağı ve neliği sorunu, hem felsefe hem de dinin irdelediği problemlerdir. Din felsefesi, dinsel konuları ve sorunları akli temele alarak tutarlı, bütünsel ve sistematik açıdan sorgulayan ve eleştiren bir faaliyettir. Din felsefesi, özel olarak dinin temel problemlerini; genel olarak ise varlık, bilgi, mantık ve değer gibi alanları irdeler. Ayrıca hem bu problemlerin hem de dinin bu problemleri ele alış tarzının irdelenmesi din felsefesinin başka bir problem alanıdır. (Şekil 3.11).

Şekil 3.11: Din Felsefesinin Öne Çıkan Problemleri

Tanrı'nın Varlığı ile İlgili Görüşler

Tanrı'nın veya kutsalların varlığına inanan veya yokluğunu kabul eden birinin herhangi bir delil ileri sürmesine gerek yoktur. Ancak inanç ve kabul yerine kendi görüşünü öne sürüp ispatlamaya çalışırsa birtakım delillere ihtiyaç kaçınılmaz olarak doğar. Bu tartışmalarda "Tanrı veya kutsal varlıklar var mıdır?", "Tanrı'nın varlığı kanıtlanabilir mi?", "Tanrı varsa niteliği nedir?" gibi sorular sorulmaya ve cevapların geçerliliği irdelenmeye başlanır.

Tanrı'nın varlığını savunanlar; akli olarak bir ilk oluşturucu veya düzenleyicinin olması gerektiğini, evren için de önce böyle bir ilk oluşturucunun olmak zorunda olduğunu, evreni ve evrendeki böyle bir düzeni yaratabilecek şeyin kutsal bir güç veya Tanrı olduğunu ileri sürerler. Böylece Tanrı'nın varlığını kabul ederek dinin gerekliliğini desteklemeye çalışırlar. "Teizm, deizm, monoteizm, düalizm, politeizm, panteizm ve panenteizm" hepsi farklı sebeplerle Tanrı'nın var olduğunu savunan görüşlerdir.

Kutsal varlıkların veya Tanrı'nın var olmadığını savunanlar, maddi olanın ötesinde bir dünyanın olmadığını veya Tanrı'nın ve kutsal kabul edilen herhangi bir şeyin kötülük ve acıyla çeliştiğini, dolayısıyla kötülüğün olduğu yerde "mutlak iyilik" olan bir gücün olamayacağını iddia ederler. Tanrı'nın var olmadığını savunan görüşler ateizm olarak adlandırılır.

Din felsefesinde Tanrı vardır veya yoktur diyenlere bir alternatif olarak Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu yönünde delil sunulamayacağı görüşü de bulunmaktadır. Agnostisizm (bilinemezlik) olarak bilinen bu görüş, "kutsallık" atfedilen şeylerin felsefe ve bilimlerin irdelenebileceği problem sınırının dışında kaldığını dolayısıyla Tanrı'nın var olup olmadığının bilinmeyeceğini savunur.

E-İÇERİK

Din felsefesi görüşlerini ve sorularını anlatan zihin haritası için karekodu okutunuz.

Soru

Tanrı'nın varlığına inanmakla varlığını bilmek arasında nasıl bir fark vardır?

Tanrı Var mıdır Yok mudur?

Tanrı'nın Var Olduğunu Savunan Görüşler

Teizm (Tanrıçılık): Tanrı vardır. Tanrı her şeyin üstünde ve her şeyin yaratıcısıdır. Kendi dışında başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan varlıktır. Evrenin ve üzerinde oluşturulan düzenin yaratıcısı olan Tanrı'nın dünyaya ve insanlara müdahalesi süreklidir. Bilgi kaynağı vahiydir. İki tür teizm öne çıkmaktadır.

Teizm
(Tanrıçılık)

Monoteizm: Tek tanrıçılıktır. Tanrı tektir ve kendi dışında bir yaratıcının olmadığı görüştür.

Politeizm: Çok tanrıçılıktır. Birden fazla Tanrı'nın olduğu görüştür.

Deizm (Yaradancılık): Evrenin bir yaratıcısı olarak Tanrı'nın var olduğunu ancak evreni yarattıktan sonra ona müdahale etmediğini savunan görüştür. Deizme göre Tanrı, evrendeki işleyişe karışmaz.

Panteizm (Tüm tanrıçılık): Evrenin Tanrı ile bir ve aynı olduğunu savunan görüştür. Panteizme göre Tanrı, evrenin veya doğanın bütünüdür.

Panenteizm: Tanrı'nın var olduğunu savunan panenteizm, evrendeki her şeyin nedeni olarak Tanrı'yı görür. Panteizmin evren ile bir ve aynı tuttuğu Tanrı anlayışı yerine her şey tanrıdandır görüşünü benimser.

Tanrı'nın Var Olmadığını Savunan Görüş

Ateizm (Tanrı tanımazlık): Tanrı'nın var olmadığını ifade eden görüştür. Çünkü Tanrı, insan düşüncesinin ürünüdür. Evrenin ve varlığı kabul edilen her şeyin yaratıcısı Tanrı olamaz. Evrenin var olabilmesi için kendinden üstün bir yaratıcıya ihtiyacı yoktur.

Tanrı'nın Bilinemez Olduğunu Savunan Görüş

Agnostisizm (Bilinemezcilik): Tanrı bilinemez. Tanrı'nın varlığı veya yokluğu hiçbir zaman açıklanamaz. Bu görüşe göre insan aklı, Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu ile ilgili yeterli rasyonel gerekçeler sağlayamaz. Tanrı'nın varlığının gözlemlenememesi ve akılcı gerekçelerin olmaması Tanrı'nın varlığını belirsiz kılar. Dolayısıyla bilim veya felsefe yoluyla Tanrı'nın varlığı ya da yokluğu bilinemez.

MA

Tanrı'nın varlığını kabul eden görüşlere göre evren Tanrı tarafından yaratılmıştır. Evrenin var olan diğer şeyler gibi öncesi ve sonrası vardır, dolayısıyla evren sonludur.

Evrenin başlangıcının ve sonunun ne olacağı problemi din felsefesi dışında doğa felsefesi ve bilimlerin (fizik) de ortak problemi veya konusu olmuştur. Entropi yasası, durağan hâl (sabit durum) teorisi, yer çekimi yasası, genel görelilik teorisi, izafiyet teorisi, kuantum fiziği gibi birçok bilimsel çalışma bilimin bu probleme yönelmesinde etkili olmuştur. Evrenin aşırı derecede yoğun ve sıcak bir patlamayla oluştuğunu ve bir başlangıcının olduğunu savunan "Bing Bang (büyük patlama) teorisi" bu gibi bilimsel çalışmaların öngörüleridir.

Uygulama

Aşağıdaki metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Evrenin Başlangıcı

1920'li yıllarda ortaya konan Big Bang (Büyük Patlama) teorisi ile evrenin bir başlangıcı olduğu fikri yeni bilimsel destek elde etti. 1922 yılında Alexander Freidmann, Einstein'ın formüllerinden yola çıkarak, evrenin genişlemesi gerektiğini ortaya koydu. Aynı dönemde Friedmann'dan bağımsız olarak kozmolog ve rahip Georges Lemaitre de aynı formüllere dayanarak, evrenin genişleyen dinamik bir yapıda olduğunu keşfetti. Genişleyen evren, geçmişe doğru küçülüp tek noktaya ulaşıyordu. Böylece Lemaitre, Tanrı'nın "en eski atom" (primeval atom) olarak yarattığı ve bu atomdan bütün evreni genişleterek oluşturduğu evren modelini ilk ortaya koyan kişi oldu. (...) Hubble'ın evrenin genişlediğini bulmasıyla bu teori gözlemsel destek kazandı. (...) Daha sonra yapılan tüm gözlemlerde elde edilen sonuçlar; evrendeki hidrojenin-helyuma oranı, COBE uydusundan gelen bilgiler, uzak galaksilerden elde edilen veriler, geçmişteki evrenin sıcaklığının daha yüksek olduğunun doğrulanması, atom-altı dünyadan gelen bilgiler, hep Big Bang'ın evren modelini destekledi.

Caner Taslaman, *Modern Bilim Felsefe ve Tanrı* (Kısaltılmıştır.)

(*) Alexander Freidmann (Aleksandır Fridmen), Georges Lemaitre (Corç Lemaytre), Hubble (Habil), COBE (Kob)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Big Bang ile tek tanrıci dinlerin evrenin başlangıcıyla ilgili örtüşen fikirleri nelerdir? Tartışınız.
2. Bilimsel teorilerin evrenin başlangıcına ve sonuna dair öne sürdüğü sonuçlar, din ve felsefe açıklamalarını nasıl etkiler? Tartışınız.

Ölümden Sonra Yaşamın Olup Olmadığına Yönelik Görüşler

Soru

Ruhun ölümsüzlüğü, dinlerin temel kabulleri içerisinde neden yer alır?

"Ölümsüzlük mümkün müdür? Hatta ölüm mümkün müdür?", "Var olan bir şey tümünden yok olabilir mi?" dahası "İnsan neden ve niçin ölümsüzlük arar?", "Ölümden sonra yaşam var mıdır?", "Ölüm bir son mudur başlangıç mıdır?", "Ruh ölümsüz müdür?" gibi sorulara hem din hem de felsefe cevap arar. Ölümden sonra yaşamın olup olmadığı problemini, birçok düşünür ruh ve beden arasındaki ilişki çerçevesinde açıklamaya çalışır. Bu açıklamaların birçoğu da din kaynaklıdır. Özellikle tek tanrıci dinlerde insan varlığını oluşturan temel unsurun ruh olduğu, insan varlığının son bulması durumunda sadece beden yok olacağı ve ruhun sahip olduğu kişilikle varlığını sürdürceği inancı hâkimdir. Ruhun ölümsüzlüğü düşüncesi, hem ölümsüzlük fikrini hem de "ölümden sonraki dünya" veya "ahiret" inancını gerekli kılar.

Felsefenin “ruhu” problem edinişi daha çok tin ve ölümsüzlük üzerinedir. Ruhun ölümsüzlüğü problemini konu edinen farklı birçok görüş vardır. Platon’a göre ruh, yaşamın öncesinde ve sonrasında ölümsüzdür. Ruh, bu dünyada varlığını bedenle sürdürür. Beden yok olsa da ruh varlığını sürdürecektir. Çünkü ruh bedenden önce de sonra da vardır.

Locke, ruhun ölümsüzlüğü ile ilgili görüşlerin deneyimsel yolla veya akılla kanıtlanamayacağını söyler. Tanrı’nın vahiy ettiği her şeyin kesin olduğunu ve ruhun ölümsüzlüğüne iman edilmesi gerektiğini de ifade eder. Locke’a göre insanların yaptıkları davranışların bedelinin ne olacağını bilmeleri hem ruhun ölümsüzlüğüne hem de ahiret hayatının varlığına bağlıdır.

Bu ve buna benzer ruhun ölümsüzlüğüne dair çeşitli argümanlar bulunmaktadır. Ruhun var olduğunu fakat ölümlü olduğunu, beden yok olmasıyla ruhun da yok olacağını ifade eden düşünürlerin yanı sıra insan ruhunun ölümsüz olduğunu ifade eden argümanlar da vardır. Diğer yandan her şeyin materyal (madde) cinsten olduğunu ileri süren materyalizm başta olmak üzere ruhun hiç olmadığını ileri süren düşünceler de bulunmaktadır.

Soru

Ruhun ölümsüzlüğü kanıtlanabilir mi?

Uygulama

Aşağıdaki metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Platon, Phaidon Diyalogu

(...) özellikle Phaidon, Phaidros ve Devlet’te ruhun ölümsüz olduğunu, öyle olması gerektiğini çeşitli argümanlara dayanarak hararetle savunur. Bu argümanlar bakımından Phaidon diyalogu özel bir konuma sahiptir.

Platon bu diyalogda;

(i) karşıtların birbirlerinden doğdukları, hayat ve ölümün ise birbirlerinin karşıtları olduğu ve dolayısıyla ölümden sonra bir hayatın gelmesi gerektiğini (70 c-72 e);

(ii) öğrenmenin hatırlama olduğu, ruhun bu dünyada bir şeyi hatırlaması için onu daha önceki hayatında tanımış olması gerektiği, dolayısıyla ruhun doğumdan önce bir hayata sahip olduğu, onun varlığının bedene bağlı olmadığı ortaya çıktığına göre beden ölümünden sonra da varlığını devam ettirebileceğini (72 e-77 d);

(iii) ruhun basit bir töz olduğu, basit olan, bileşik olmayan bir şeyin ise bölünmesinin, ayrışmasının imkânsız olduğu, o halde beden dağılmasından sonra da ruhun varlığını sürdürebileceğini (78 b-84 b);

(iv) ruhun bir sazın akordu gibi bir epifenomen olmadığı, bir sazın tellerinin kırılması sonucunda akordunun da ortadan kalkacağı, ancak ruhun bedeni, yani organizmayı meydana getiren parçaların bir oranı olmadığı için beden dağılması ile ortadan kalkmasının söz konusu olmadığını (91 c-95 a) kanıtlamaya çalışır.

Ruhun ölümsüz olduğu görüşü, arkasından daha birçok görüşü sürükleyen veya içeren bir görüştür. Eğer ruh ölümsüzse, varlığa gelen ve varlıktan kesilen, oluş ve yok oluş içinde olduğunu bildiğimiz varlıkların meydana getirdiği içinde yaşadığımız “duyusal dünyaya ait bir şey olamaz.” Platon bu sonucu da açıkça kabul eder.

Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 2* (Kısaltılmıştır.)

(*) Phaidros (Faydros)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Dinlerin ruhun ölümsüzlüğü ile ilgili kanıtlarını araştırınız ve bunları Platon’un görüşleriyle karşılaştırarak tartışınız.
2. Platon, “Ölümden sonra yaşamın olup olmadığı” problemi ile ilgili görüşünü hangi gerekçeyle temellendirmektedir? Tartışınız.

Teoloji ve Din Felsefesi

Soru

Teoloji ve din felsefesinin amaçları neler olabilir?

Derinleşme

Akıl-inanç ilişkisi hakkında bilgi almak için karekodu okutunuz.

Din felsefesi; dini, dinin temel unsur ve sorunlarını ele alan tek disiplin değildir. Felsefeyle birlikte teoloji (Tanrı bilimi, ilahiyat) de Tanrı'nın varlığı, sıfatları, mahiyeti, evrenin kaynağı, ruhun ölümsüzlüğü, insanın niteliği gibi ortak birçok konuyu ele alır.

Teoloji, belirli bir dini ve bu dine ait konuları ve problemleri sistematik olarak ele alan, ilke ve kuralların anlaşılmasını sağlayan disiplindir. Teolog, yöneldiği dini ele alırken felsefenin yanında birçok bilimsel alandan da faydalanır. Teolog; dinin toplumsal işlevini ve önemini sosyolojiden, bireyin ruhsal yönden nasıl etkilendiğini psikolojiden, tarihsel sürecini tarihten, geçmişten bugüne tüm yönüyle insanlığa etkilerini antropolojiden yararlanarak irdelemeye çalışır.

Din olgusunu akıl ilkeleri doğrultusunda eleştirel ve sorgulayıcı bir yaklaşımla ele alan din felsefesi ile teoloji, yöneldikleri problemlerin çoğu aynı olsa da amaçları ve probleme yaklaşım tarzları bakımından birbirinden farklıdır. Teoloji, belirli bir dinin ilke ve kurallarını irdelemeye çalışırken bir taraftan da belirli bir "din"i kendi bakış açısıyla anlamaya, açıklamaya ve hatta "kanıtlamaya" çalışır (Şekil 3.12).

Din Felsefesi

- Akıl temele alarak din fenomenini ve dine ait problemleri ele alır.
- Tüm dinleri aynı din fenomeninin çeşitli formları olarak görür. Belirli bir dine yönelmez.
- Dine ait kabullerin içsel tutarlılık, çelişki veya modalitelerini eleştirel olarak irdeler.
- Kural koyucu ve normatif değildir.
- Her din filozofu kendi görüşlerini öne sürer.

Teoloji

- Daha çok inanç ve dinleri tanıtır.
- Dinin temellerini belirli bir dini açıklama için den göstermeye çalışır. İslam teolojisi, Hristiyan teolojisi gibi örnekendirilebilir.
- Yöneldiği dinin inanç ve ilkelerinin doğruluğunu veya yanlışlığını sorgulamaz; kıyaslamaya, betimlemeye ve temellendirmeye çalışır.
- Dine ait kural ve ritüelleri norm olarak görür.
- Teolog, dinleri yeniden yorumlamaktan veya eleştirmekten kaçınır ya da kendi inandığı din açısından değerlendirir.

Şekil 3.12: Din felsefesi ve teoloji ilişkisi

Uygulama

Aşağıdaki metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

"Basit bir örnekle, gece/gündüz gibi sıradan bir olgu, teolojik açıdan bakılırsa "niçin?" sorusuna cevap vermeyi gerektirir. Bir teolog, inandığı kutsal kitaba göre bu olguyu açıklayacaktır. Aristoteles sisteminin teleolojik bakışı bu açıklamaya son derece uygun bir zemin de sağlayacaktır. Fakat Newton sistemi bize bu olgunun nasıl cereyan ettiğini bildirir. Artık "niçin?" sorusu yerini "nasıl?" sorusuna bırakmıştır. Dolayısıyla mekanik bir evren tasavvuru söz konusudur ve bu soru akla dayanan bir çözüm talep etmektedir. Dolayısıyla evren artık akıl yardımıyla anlaşılması gereken bir özelliكتedir. Teoloji de ister istemez bu yeni evren tasavvurunu kendi ilkeleri açısından ele almak durumundadır."

Şafak Ural, *Felsefe ve Teoloji* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Teoloji ve bilimin soru ve açıklamaları tümünden örtüşmekte midir? Açıklayınız.
2. Felsefe ve teolojinin akılla temellendirilmesinin nedenleri nelerdir? Tartışınız.

Ben Kimim?

Amaç: “Ben kimim?” sorusunu felsefe, bilim ve din açısından tartışabilme.

- 1. Yönerge:** Aşağıdaki açıklama metnini okuduktan sonra “Ben kimim?” sorusuna felsefe, bilim ve din açısından verilen cevapları araştırınız (Görsel 3.14). Araştırma verilerinizden güvenilir, doğru ve tarafsız olanlarını ilgili boş bırakılan yerlere yazınız.

İnsan, kendini aynada gördüğü gibi sadece bedensel bir varlık değildir. Görünüşünün ötesinde duygulanan, düşünen, varlığını ve benliğini sorgulayan bir varlıktır. İnsan, birtakım sorular çerçevesinde kendini ve diğerlerini tanımaya çalışır. “Ben kimim?” sorusu, insanın kendini ve diğerlerini anlamlandırmasına, yaşamdaki yerini belirlemesine ve kimliğini bulmasına olanak sağlar. Din, bilim ve felsefe “Ben kimim?” sorusunu kendi bakış açıları ve yöntemleriyle cevaplamaya ve yorumlamaya çalışır. Bilim konuya deneysel yaklaşırken felsefe daha çok akılcı, din ise hem akılsal hem manevi bir bakış açısıyla bakar. Bilim, bu anlamlandırmaya olgusal sınırlarda açıklamalar getirir. Felsefe ve din ise konuyu daha bütüncül ele alır ve açıklamalarında olgusal sınırları aşar.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Görsel 3.14: Ben kimim?

DİN

.....

.....

.....

.....

.....

BİLİM

.....

.....

.....

.....

.....

FELSEFE

.....

.....

.....

.....

.....

- 2. Yönerge:** Aşağıdaki tartışma sorularını sınıfça değerlendiriniz. Tartışma notlarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

Tartışma Soruları

1. “Ben kimim?” sorusuna verilen cevapların farklı olmasının nedenleri nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. İnsanın kendini tanıma çabasının temel nedeni neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

SİYASET FELSEFESİ

Düşünme

Aşağıda verilen düşünürlerin mülkiyete (sahip olmaya) dair görüşlerinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

“Mazdek, mal insanlar arasında ortak olacaktır diyordu. Çünkü insanlar, Tanrı'nın kulları ve Adem'in çocuklarıdır. Her biri ihtiyacına göre ötekinin malını kullanmalı ve hiç kimse bu haktan yoksun kalmamalıdır. Herkes malca eşit olmalıdır. Mazdek'in bu sözleri üzerine herkes malını ortaklığa koymuştu.”

Nizamülmülk

“Pınarda kaynayan su, herkesin olduğu halde, kimse testideki suyun onu doldurmuş olana ait olduğundan şüphe etmez. Çünkü testiye dolduran şahsın emeği, o suyu artık, herkese müştereken ait bulunduğu tabiatın ellerinden ayırmıştır ve böylece ona sahip olmuştur.”

Locke

Özel
Mülkiyet

(...) ailelerin kurulmasını, birbirinden ayırt edilmesini meydana getiren bir çeşit mülkiyet benimseten ilk devrim dönemi oldu; işte bu mülkiyetin ortaya çıkması ile hemen birçok kavga ve çatışma doğdu.

Rousseau

(...) “hukuki normları kaldırın, hiç kimse neyin kendisine neyin başkasına ait olduğunu bilemez” diyerek, hukuk ve mülkiyet konusunun önemine vurgu yapmıştır.

Hobbes

Coşkun Can Aktan, *Mülkiyet Hakları Felsefesi* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Mülkiyet üzerine farklı görüşlerin ortaya çıkmasının nedenleri neler olabilir? Yazınız.

2. Mülkiyet ve toplumsal düzen arasında ne tür bir ilişki bulunur? Açıklayınız.

3. Mülkiyet sahibi olmak ile bireysel ve toplumsal mutluluk arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

4. En değerli mülk sizce nedir? Açıklayınız.

SIYASET FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnsan, amaçlı bir varlıktır ve amaçlarını gerçekleştirebilmek için diğer insanların da olduğu uyumlu bir birliktelik oluşturur. Amaçlara erişebilmenin, toplum olabilmeyi nasıl gerçekleştirebileceğini, insanların daha iyi, rahat ve huzurlu yaşamalarının nasıl mümkün olabileceğini düşünmek, kurgulamak ve hayata geçirmek siyasettir.

Siyaset ve politika, çoğunlukla birbirinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Siyaset, etimolojik olarak Arapça at bacaklığı anlamına gelen seyislik anlamına dayanmaktadır. Politika ise Yunancadır ve polisi-şehir-devleti yönetme sanatı anlamında polisten (şehir devleti) türetilmiştir. Her iki anlamda da yönetim ve iktidar olma anlamları öne çıkmaktadır.

Siyaset sözcüğü anlam zenginliğine sahip bir kavramdır. Siyaset; hak, hukuk, insan hakları, adalet, özgürlük, eşitlik, birey, devlet, toplum, kamusal ve özel alan, sivil toplum, yönetim, egemenlik, otorite-meşruiyet, iktidar, yönetim biçimleri, ekonomi, eğitim, sağlık, güvenlik, devletler arası ilişkiler, güç ilişkileri, savaş, barış, antlaşmalar, dünya görüşü, siyasal düşünceler, ideolojiler gibi birçok problemle ilgilidir. Tüm bunlar daha genel olarak amaç gütmeye ve gerçekleştirme problemi; yönetim, düzen ve egemenlik problemi; birey, devlet ve toplum ilişkileri problemleri altında ele alınır.

Bu problemlere dair bazı sorular öne çıkmaktadır.

- Hak, adalet ve özgürlük ne anlama gelir?
- Egemenliğin kaynağı nedir?
- İktidarlar yönetim hakkını nereden alır?
- Sınırsız bir egemenlik olabilir mi?
- İnsanların ve toplumun ortak hareket etmesi nasıl mümkün olabilir?
- En iyi yönetim biçimi hangisidir?
- Yönetim biçimlerinin değişmesinin nedenleri nelerdir?
- Kamusal alan en iyi nasıl organize edilebilir?
- Hukuk kurallarının doğası nedir?

Siyaset felsefesi; iktidarın meşruiyetini, yönetim biçimlerini, birey ve devlet ilişkilerini ele alan felsefe disiplini. Tüm bu konulara düzen ve özgürlüğün, insan ve devlet ilişkilerinin nasıl sağlanabileceği sorularıyla yönelir.

Siyaset, toplumsal hayatta olan ve olması gerekenin sorgulandığı görüşler toplamıdır. Toplumsal hayatta somut olarak yer alan yaşantılar “olan” olarak adlandırılabilir ve bu alan siyaset bilimi ile ilişkilidir. Toplumsal hayatta beklentiler ve idealler “var olması gereken” olarak adlandırılabilir ve bu alan siyaset felsefesi ile ilişkilidir. Siyaset felsefesi siyaset bilimini de kapsayarak olanın ve olması gerekenin irdelendiği bir alan olarak ifade edilebilir.

Siyaset felsefesi, olanı da dikkate alarak temelde yönetimin, siyasetin ve devletin ne olduğunun sorgulanmasıdır. Bununla birlikte düzenin ve devletin varlığının gerekip gerekmediği, varsa doğasının ne olduğu ile ilgilenir.

Siyaset felsefesi ile uğraşan filozoflar; iyi ve erdemli devlet formlarının hangileri olduğu, ideal devlet düzeni, en iyi yönetim biçiminin nasıl olabileceği konusunda görüşler geliştirmiştir. Siyaset felsefesinin problemleri ile ilgili farklı görüşler olsa da bu görüşlerin merkezinde insan iradesi, doğası ve insanın sahip olduğu hak ve özgürlükler bulunmaktadır.

Siyaset felsefesi; irade, amaç, seçim, ortak yaşam ilkeleri, hak ve özgürlüklere dair görüşler, idealler ve amaçlarla ilgilidir. Dolayısıyla siyaset felsefesi insana ve toplumsal pratiğe “norm” koymaya yönelik öneri ve öngörüler içerdiğinden normatif (kural koyucu) özellik de taşımaktadır.

E-İÇERİK

Siyaset felsefesi görüşlerini ve sorularını anlatan zihin haritası için karekodu okutunuz.

Soru

Birey, toplum ve devlet ilişkisi siyaseti nasıl etkiler?

Soru

Hak, adalet ve özgürlüklerden birinin olmaması diğerlerini nasıl etkiler?

HAKLAR

Doğal haklar

Ahlaki haklar

İnsan hakları

Normatif bir disiplin olarak siyaset felsefesi; toplum, hukuk ve siyaset konularıyla, siyasi eylemlerin eleştirisi, anlamlandırılması ve yönlendirilmesiyle ilgilenir. Siyaseti tanımlamaya ve ilkelerini belirlemeye çalışır. Odağında ortak yaşamın zorunlu kıldığı egemenliğin ve meşru yönetimin ilkelerini belirlemek vardır. Siyaset felsefesi öncelikle hak, adalet, eşitlik, insan onuru ve özgürlük konularıyla ilgilidir.

Hak, Adalet, Özgürlük

Hak ve adalet, adalet ve eşitlik, eşitlik ve özgürlük, özgürlük ve düzen, düzen ve ilerleme nedir, birlikte başarılabilir mi, bunların kişi olma ve insan onuru ile ilişkisi nedir?

Hak, adalet, özgürlük; kural ve ilke olarak ahlak ve hukuka, yaptırım olarak yasaya, gerçekleşme zemini olarak irade ve harekete (pratiğe) ihtiyaç duyar. Tüm bunlar kişi olma ve insan onuruyla, belirli toplumsal şartlarla, devlet yapısı ve düzeniyle ilişkilidir.

Hak ve özgürlükler, insanın kişi olmasına ve insan onuruna dayanmaktadır. İnsanın iradi bir varlık oluşu, ahlaki ve kuralları oluşturma gücü onun değerli bir varlık olarak düşünülmesini sağlamaktadır. İnsan onuru kavramı İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi dâhil insana dair birçok belgede yer almaktadır.

Sosyal olarak kurullarla tanımlanmış olan yetki ve sorumluluklar “hak” kavramı altında toplanırken “pozitif haklar” diye adlandırılan yasal haklar “Kişilere tanınan ve korunmasını istemek hususunda kişilerin yetkili kılındığı çıkardır.” şeklinde tanımlanabilir. Pozitif hukukta hakların yasalarla belirlenmesi ve korunabilmesi için hakkın devlet tarafından güvence altında olması şart sayılmaktadır. Pozitif haklarla birlikte bireyin, devletçe dokunulamayacak hakları vardır. Bu haklar “negatif statü hakları” olarak ifade edilir. Bireyin hakları ve devletin müdahale sınırları bu hakkın içinde tartışılır. Negatif statü haklarında konut dokunulmazlığı, inanç-düşünce özgürlüğü, yaşama hakkı gibi başlıklar yer alır.

Felsefenin problemlerinden biri “Hak nedir?” sorusudur. Hak ve özgürlük birer idea mıdır, birer değer midir, böyle bir değer duygusu veya bilinci var mıdır? Doğal haklar, ahlaki haklar, insan hakları nedir ve nelerdir? Aksiyoloji (değerler felsefesi), ahlak felsefesi (etik), hukuk felsefesi ve siyaset felsefesi bu problemle yakından ilgili felsefe disiplinleridir. Yaşam hakkından fikir özgürlüğüne kadar bir dizi hak ve özgürlük sayılmaktadır. Bu, hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilebilmesi ve gerçekleşmesi adalet, eşitlik, özgürlük gibi olgularla ilişkilidir.

Siyaset felsefesinin önemli ideallerinden biri adalettir. Uyum ve ölçülülük anlamından hareketle adalet, her insanın hak ettiğini yaşamdan alabilmesi, bunun şartlarının sağlanması ve garanti edilmesidir. “Eşitlik”, adaletle içten bağa sahiptir. Aynı durumda olanlara aynı hakkın sağlanmasıdır, her insanın eşit ve hür sayılmasıdır. “İdeal devlet veya yönetim” üzerine birçok tartışma bulunmaktadır. Genel olarak adaleti ve eşitliği garanti eden, bunun için güvenceler sağlayan devlettir denebilir.

Özgürlük, iradeye ilişkindir. İki tür özgürlükten bahsedilebilir. Ahlaki irade özgürlüğü kişinin kendi içsel yaşantısı ile ilgili bir özgürlüktür. Siyasal özgürlük, hakların serbestçe kullanılabilmesidir. Siyasal özgürlük “kamu” ile ilgili olup dışarıdan ve çoğunlukla devlet eli ile yapılan destek veya kısıtlamalara bağlıdır. Montesquieu (Montesquieu), birey-özgürlük ilişkisini şöyle açıklar: “Özgürlük, kanunların izin verdiği her şeyi yapmaktır; bir vatandaş kanunların yasak ettiği şeyi yapabilseydi hür sayılmazdı, o zaman öteki vatandaşların da aynı yetkiyi kullanmaya hakları olurdu.” Hak ve özgürlükler sadece yasalarla sınırlı değildir. Hukukun, yasanın ve devletin “meşruiyet” ölçüsü hak ve özgürlüklerdir.

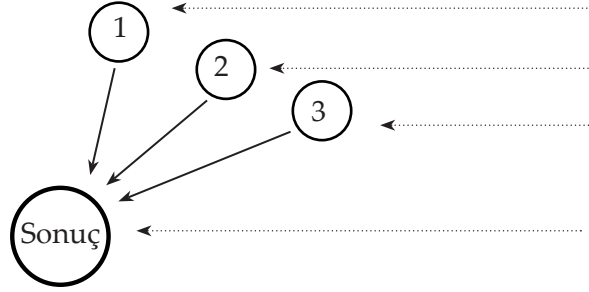
Uygulama

“Okul”, “günlük hayat”, “insanın kendini ifade etmesi” konularından birini seçerek hak, adalet ve özgürlük temalarına dair argümanlar oluşturunuz. Vardığınız sonuçları (argüman) ve gerekçelerinizi aşağıda verilen ilgili yerlere yazınız.

	Hak	Adalet	Özgürlük
Okul			
Günlük hayat			
İnsanın kendini ifade etmesi			

Seçilen Konu ve Tema

Gerekçeler

Egemenlik ve İktidarın Kaynağı Problemi

Siyaset felsefesinde iktidarın kaynağı problemi egemenlik, otorite ve meşruiyet problemi ile yakından ilişkilidir. Yönetici, halk veya yurttaş adına yetki kullanma gücünü ve hakkını nereden almaktadır veya almalıdır? Egemenlik, yönetim ve kanun neye dayanmalıdır? Bu sorun “iktidarın kaynağı” sorusunu zorunlu kılmaktadır.

Max Weber’e (Maks Veber) göre iktidar, bir kişi veya grubun, ilgili diğer tarafların direncine-istememesine rağmen kendi istediğini yaptırabilme gücüdür. Meşruiyet ise yönetenin, yönetme durumunun yönetilenler tarafından haklı görülmesi veya hukuka uygun olmasıdır.

İnsanlar, ihtiyaçlarının karşılanması için toplum biçiminde yaşamaları gerektiğini düşünürler. Böyle bir toplum düşüncesi, ortak düzenlemelerin ve yetki devrinin yapıldığı devlet kurumunun ortaya çıkmasının gerekçelerini belirler.

İktidar; anlam ve içerik olarak hak, hukuk, özgürlük, adalet, eşitlik, düzen tartışmalarıyla ve biçimsel olarak yetkilerin hangi güçlerde-ellerde toplandığı, bunun bir zora veya uzlaşımına göre mi sağlandığı tartışmalarıyla ilgilidir. İktidarın kaynağına yönelik görüşler, devletin ortaya çıkışına dair kuramlarla da ilgilidir. İktidarın kaynağına yönelik üç temel görüş öne çıkmaktadır.

Soru

İktidar, yönetme gücünü ve yasallığını nereden alır?

1

Doğalcı görüş, devletin “doğal hakların” sağlanmasına yönelik bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını savunur. Doğal hukuk anlayışı her insanın özgür doğduğunu, daha doğuştan bazı doğal hak ve özgürlüklere sahip olduğunu iddia eder. Kanun ve devletler bunu garanti ettikleri sürece meşru ve haklı sayılır.

2

Teokratik anlayış iktidarın kaynağını devletin kökeni olarak Tanrı-devlet anlayışında bulur. Özellikle Orta Çağ düşünürlerinin din merkezli felsefi görüşlerinde, evrenin düzenleyicisi olan tanrısal iradenin temsilcisi olarak bu dünyanın yönetilmesinde dinsel kurumların etkili olması gerektiği vurgulanır. Böyle bir anlayışta yasalar ve yöneticiler, Tanrı buyruklarının yeryüzündeki temsili veya uygulayıcısı sayıldığından meşru görülmektedir.

3

Toplumsal sözleşme anlayışı insana ve topluma dair olguların insana bağlı olduğu görüşündedir. Hobbes’a göre doğal bir yaşamda insanlar arası ilişkileri düzenleyen, insanları koruyan bir mekanizma olmadığı için insanlar birbirine zarar vermekte, güvensiz bir yaşam sürdürmektedir. İnsanlar böyle bir durumdan kurtulabilmek adına, kendi iradeleriyle yaptıkları sözleşme ile kendi özgürlüklerini sınırlayacak olsalar da devlet mekanizmasının oluşturulmasını sağlarlar. Rousseau’ya göre insanlar, özgür iradeleri ile kurallara ve yönetime karar verdikleri sürece o yasalar veya düzen meşru sayılır.

Uygulama

İktidarın meşruiyetine yönelik alınan aşağıdaki parçalar için “Destekleyici Örnekler, Destekleyici Argümanlar”, “Karşı Örnekler, Karşı Argümanlar” bölümüne düşüncelerinizi yazınız.

Peki. Bence toplumu yapan, insanın tek başına, kendi kendine yetmemesi, başkalarını gerekmesidir. Yoksa toplumun kurulmasında başka bir sebep var mıdır?

(...)

Öyleyse bir insan bir eksiği için, bir başkasına başvurur, başka bir eksiği içinde bir başkasına. Böylece birçok eksikler birçok insanların bir araya toplanmasına yol açar. Hepsi yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşarlar. İşte bu türlü yaşamaya toplum düzeni deriz, değil mi?

Platon, *Devlet* (Kısaltılmıştır.)

Thomas’ın düşüncesine göre devlet yalnızca Tanrısal bir devletin varlığını yeryüzüne hâkim kılmak için görev yapmalıdır. Bu düşünce çerçevesinde Kilise devletin üzerinde konumlanmıştır. Çünkü devlet insanların, Kilise ise Tanrı’nın ürünü olan bir yapılandır. Devlet yöneticisi dünyevi işleri yerine getirirken ve toplumsal düzeni sağlarken, bu görevlerini “Tanrı’nın hizmetkârı” sıfatı ile sürdürmektedir. Dolayısıyla insanlar için Tanrı’ya hizmet etmek dünyevi işleri yerine getirmekten daha önemlidir.

Konur Alp Demir, *Hristiyanlık Dininin Devlet Yönetimi Üzerine Etkileri* (Kısaltılmıştır.)

Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez. Dolayısıyla, doğa yasalarına rağmen, (bu yasalara uyulmak istendiğinde ve güvenlik içinde uyulması mümkün olduğunda) kurulu bir iktidar yoksa veya bu iktidar güvenliğimiz için yeterince büyük değilse; herkes, bütün diğer insanlara karşı korunmak için, kendi gücüne ve kurnazlığına dayanacak ve üstelik bunu meşru olarak yapabilecektir.

Hobbes, *Leviathan* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metinler, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Destekleyici örnekler
Destekleyici argümanlar

Karşı örnekler
Karşı argümanlar

İdeal Devlet Düzeni

İdeal devlet düzeni problemi genel olarak şu soruları içerir: Herkesin kayıtsız şartsız uyabileceği ideal bir düzen, yönetim veya devlet biçimi mümkün müdür? Böyle bir ideal düzen bulunursa herkes buna uymakta zorunlu mudur yoksa yine de özgür müdür? “İdeal devlet” gerçekleştirilebilir bir fikir midir, gerçekleştirildiğinde ne tür sorunlara yol açabilir, hâlâ “ideal” olmaya devam edebilir mi? “İdeal” düzen arayışından vazgeçilebilir mi, vazgeçilirse ne olur?

İdeal bir devletin, ideal bir yönetimin ve ideal bir toplumun olup olamayacağı, olabiliyorsa ilke ve şartlarının neler olacağı, böyle bir devlete kayıtsız şartsız itaat etmek gerekip gerekmediği siyaset felsefesinin önemli sorunlarıdır. İnsanlık, kozmos ve erdem düşüncesi dâhil ilk çağlardan bu yana ideal bir düzen arayışını sürdürmektedir.

İdeal bir düzenin olamayacağını savunan filozofların bir bölümü, herkesin mutlu bir yaşam sürdürebileceği bir sistemin olamayacağını ifade eder. İnsanlar arası eşitsizliğin giderilemeyeceği düşüncesinin yanı sıra her şeyin ölçüsü olarak görülen insanların ortak bir noktada buluşturulamayacağı düşüncesiyle de ideal bir devletin imkânsız olduğunu ileri sürerler. İnsanın bir imkânlar varlığı olduğu, iradesi olduğu, kendi amaçlarını kendisinin oluşturması gerektiği, özgürlük fikri ile ideal düzen veya ideal devlet düşüncesinin çelişeceği, ideal düzen veya devlet oluşturma çabasının “totaliter” anlayışa dönüşeceği eleştirileri de yapılmaktadır.

İdeal bir devletin olabileceğine dair çeşitli görüşler de vardır. Bir görüşe göre ideal bir devletin temelinde özgürlük olmalıdır. Devlet, insanların özgürce bir hayat sürmesine imkân verecek şekilde yapılandırılmalıdır. Diğer bir görüşe göre devlet, insanların eşit olmalarını sağlamalıdır. Bir başka görüş, devletin temelinin adalet olduğunu ileri sürer. Liberal demokrasi veya sosyalist demokrasi gibi bazı modellerin de ideal olabileceği ileri sürülmektedir. Bugün için demokrasi ve insan hakları, yönetimlerin ölçütü olarak öne çıkmaktadır.

Siyaset felsefesinde ideal devlet arayışlarının bir kısmı ütopya olarak sayılmaktadır. Ütopya, mutlu ve mükemmel bir toplum modeli önerisi anlamındadır. İstenmeyen sonuçlar ve korku ütopyaları olarak ifade edilen distopyalara göre ise gelecek bugünden çok daha kötü olacaktır.

Soru

Herkesin mutlu, huzurlu ve güvenli yaşayabileceği bir devlet düzeni olabilir mi?

Uygulama

1. Yönerge: İdeal devletin temel özelliğinin “özgürlük”, “eşitlik” ve “adalet” temelinde gerçekleşebileceğini savunan görüşlere yönelik düşüncelerinizi aşağıda verilen yerlere yazınız.

Temel alınan unsurlar	Olumlu tarafları	Eksiklikleri
Özgürlük		
Eşitlik		
Adalet		

2. Yönerge: Özgürlük, eşitlik ve adalet kavramlarının temel alındığı bir ütopya tasarlayınız ve tasarımınızı sınıfta paylaşınız.

Haklar ve Özgürlükler Açısından Egemenlik

Amaç: Geçmişten günümüze egemenlik sorununu temel hak ve özgürlükler açısından tartışabilme.

1. Yönerge: Aşağıdaki tabloda verilen yönetim biçimlerini araştırarak yönetim biçimlerine yönelik istenen bilgileri yazınız.

Yönetim Özellikleri	Yönetim Biçimleri			
	Monarşi	Aristokrasi	Teokrasi	Cumhuriyet
Egemenliğin kaynağı				
Egemenin yetkileri-sınırları				
Kişilerin hakları ve özgürlükleri				
Kişilerin haklarını ve özgürlüklerini kısıtlayan nedenler				

2. Yönerge: Yönetim biçimlerinden birini seçerek bunu temel hak ve özgürlükler açısından tartışınız. Tartışma sonucunda yönetim biçimine yönelik uzlaşılan olumlu ve olumsuz yönleri aşağıda verilen yerlere yazınız.

Kişi Hakları ve Özgürlükleri

Yönetim Biçimi	Olumlu Yönler	Tartışma Notları
	Olumsuz Yönler	Tartışma Notları

Toplumsal Sorunlar

Amaç: Ülkemizde yaşanan sorunlardan birini araştırarak birey, toplum ve devlet ilişkileri bağlamında tartışabilme.

Yönerge: Aşağıdaki örnek istatistik bilgiler ve raporların yer aldığı başlıklardaki konulardan birini araştırınız. Konulara yönelik birey, toplum ve devletin sorumluluklarını ve her birinin eleştirilebilecek yönlerini aşağıda verilen bölüme yazınız.

İşgücü İstatistikleri, I. Çeyrek: Ocak - Mart, 2022

Mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı %11,4 seviyesinde gerçekleşti

Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre; 15 ve daha yukarı yaştaki kişilerde işsiz sayısı 2022 yılı I. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre 50 bin kişi artarak 3 milyon 845 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 0,1 puanlık artış ile %11,4 seviyesinde gerçekleşti. İşsizlik oranı erkeklerde %10,2 iken kadınlarda %13,7 olarak tahmin edildi.

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, I. Çeyrek: Ocak-Mart,2022

İstatistiklerle Kadın, 2021

Kadınların %35,5'i yaşadığı çevrede gece yalnız yürürken kendini güvensiz hissetti

Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre; 2021 yılında yaşadıkları çevrede gece yalnız yürürken kendilerini güvensiz hissedenlerin oranı toplamda %25,0 iken bu oran kadınlarda %35,5, erkeklerde %14,2 oldu. Kadınların %48,1'i, erkeklerin ise %70,9'u yaşadıkları çevrede kendilerini güvende hissetti.

TÜİK, İstatistiklerle Kadın, 2021

İstatistiklerle Çocuk, 2021

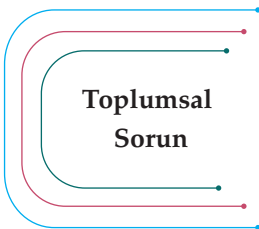
Eğitim kademelerinde okul tamamlama oranları arttı

Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı sonuçlarına göre; eğitim kademesi ve cinsiyete göre okul tamamlama oranlarına bakıldığında yıllara göre bir artış gözlemlendi. İlkokul tamamlama oranı 2015/'16 eğitim ve öğretim döneminde %98,0 iken bu oran 2020/'21 eğitim ve öğretim döneminde %98,6 oldu. Ortaokul tamamlama oranı 2015/'16 eğitim ve öğretim döneminde %93,7 iken bu oran 2020/'21 eğitim ve öğretim döneminde %97,1 oldu. Ortaöğretim tamamlama oranı ise %59,7'den %73,2'ye yükseldi.

TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2021

(*) Metinler, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Birey	Sorumluluğu	
	İhmalleri	
	Eleştiri	

Toplum	Sorumluluğu	
	İhmalleri	
	Eleştiri	

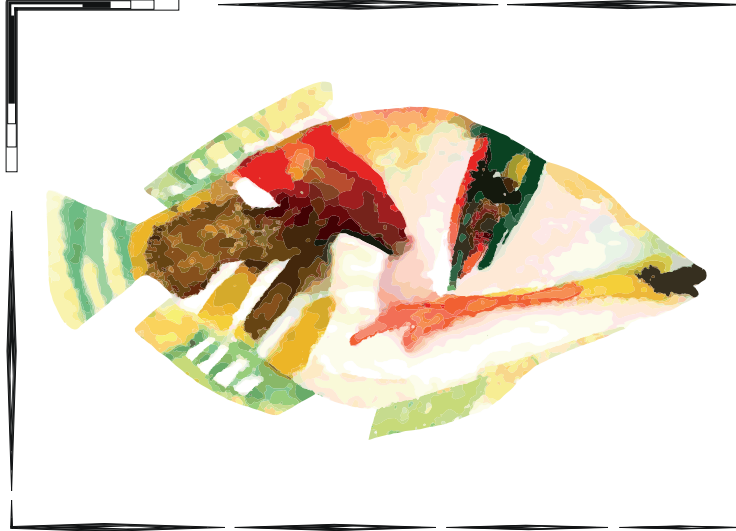
Devlet	Sorumluluğu	
	İhmalleri	
	Eleştiri	

SANAT FELSEFESİ

Düşünme

Yönerge: Aşağıdaki görselden ve metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Görsel 3.15: Picasso tetik balığı, suluboya vektör çizimi

Bir kişi balık görselinin önünde durmakta ve görseli incelemektedir (Görsel 3.15).

Kendi kendine “Ne garip balık, hiç balığa benzememiş.” der.

Tesadüfen bu sözleri duyan bir ressam cevaben “O sadece bir resim, balık değil.” diye yanıt verir.

Sorular

1. Görselin sizde uyandırdığı çağrışımlar nelerdir? Yazınız.

2. Ressamın ve görsele bakan kişinin görseli farklı algılamasının sebepleri neler olabilir? Yazınız.

3. “Zevkler ve renkler tartışılmaz.” ifadesinin nedenleri neler olabilir? Tartışınız.

SANAT FELSEFESİNİN KONUSU VE PROBLEMLERİ

İnsan; çevresine duyarlı, duyguları, düşünceleri ve hayal edebilme yeteneği olan bir varlıktır. Nesnelere ve varlıkları algılayarak, düşünürken bir konuda beceri gerektiren bir üretim faaliyetinde bulunur ve yaptığından da etkilenir.

İnsandaki bu üretim ve üretimden etkilenme faaliyeti kültür şemsiyesi altında teknikte ve sanatta kendini gösterir. İnsanın ürettiği kültür içerikleri sanat ve teknikle bir anlam kazanır. Teknik, insan hayatını kolaylaştırmaya yönelik beceri ve alet üretme etkinliğidir. Teknik, Yunanca tekne (tekne) kelimesinden türetilir ve beceri, yetenek anlamlarına gelir. Dilimizde zanaat adıyla anılır. Zanaat; her türlü ip, kumaş, ahşap, demir vb. malzemelerle insan ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çanak çömlek, elbise, kilim vb. materyallerin üretimidir (Görsel 3.16). Sanat kelimesinin Latince karşılığı art kelimesidir. Art, düzenlemek anlamındadır ve ars kelimesinden gelir. Sanat ise doğadaki yaratımdan bağımsız, insanın duygu, düşünce ve güzellik değeri bulunan üretimlerde bulunmasıdır. Heykel, şiir, müzik, bale, opera, sinema, tiyatro, resim vb. alanlar sanatta ön plana çıkan alt dallardır (Görsel 3.17). Dolayısıyla sanat eserinin eşi benzeri yoktur ve estetik bir değer taşır; zanaat ürününün ise birçok benzeri vardır ve işlevsel değeri ön plandadır. Sanatçı özgün bir eser ortaya koyar. Zanaatçı da ise çoğaltım vardır.

Kültürün parçalarından olan bu iki ögenin ilişkisi nasıl açıklanabilir? Sanatla teknik birbirinden nasıl ayrılır? Teknik üretiminde bulunan biri sanatçı olabilir mi? Teknik ve sanat yeni bir ürün mü oluşturur yoksa bu iki alandaki ürünler taklit mi sayılır? Bu ve benzeri sanat ve teknik arasındaki sorular, sanata dair başka soruların da oluşmasına neden olur. Sanat; insanın duygu, algılama, dil ve eylem becerilerini geliştirdiği teknik midir? İnsanın sanatçılığı nedir? Sanatçı denen kişi neden sanat yapar? İnsanlar neden sanat eserine ilgi duyar? Sanatta önemli olan nedir? Güzellik mi, sanatçı mı, alımlı mı, toplum mu, sanat eseri mi?

Bu sorular göstermektedir ki sanatla ilgili merak edilen pek çok problem ve konu vardır. Bu tür konu ve problemleri sanat felsefesi ele alır ve bu problemlere yanıtlar arar. Sanat felsefesi; sanatın neliğini, sanat eserinin özelliklerini, sanatta güzelliğin kaynağını, sanat ve güzellik ilişkisini inceleyen felsefenin bir disiplini.

E-İÇERİK

Sanat felsefesi görüşlerini ve sorularını anlatan zihin haritası için karekodu okutunuz.

Görsel 3.16: Kilim dokuma tezgâhu

Görsel 3.17: Vincent Van Gogh, Saint-Remy'den manzara tablosu, Indianapolis, sanat müzesi, ABD

Uygulama

Aşağıda verilen görseli inceleyip ilgili soruları yanıtlayınız (Görsel 3.18).

Görsel 3.18: Tayland'ın Khao Chan Ngama (Ka Çen Nama), Nakhon Ratchasima (Nekon Raçisima) bölgesinde 4000 yıl önceki bir mağara çizimi

Sorular

1. Mağara çizimi sanat olarak nitelendirilebilir mi? Tartışınız.
2. "Sanat nedir?" sorusu sorulunca aklınıza gelen tanım ve kavramlar nelerdir?

Güzellik

Soru

Bir şeyin güzel olması ne anlama gelir?

Güzellik nasıl ifade edilir? Güzellik nasıl tanımlanabilir? Güzel olan şey nasıl anlaşılır? Güzellik duygusu ve değeri nasıl bir duygu veya değerdir? “İçsel bir beğeni dürtüsü mü yoksa o güzellik karşısında derin bir şaşırma mıdır?”, “Hayret mi?”, “Mutlu bir gülümseme mi?” Bunların birkaçını veya farkında olmadan hepsini hissedebilirsiniz. Bu farklı hisleri oluşturan, insanların farklı coğrafyalarda veya kültürlerde yaşamalarına rağmen ortak olan güzellik duygularıdır.

Güzelliği birçok filozof ve sanatçı tanımlamıştır, güzelliğin buna rağmen üzerinde uzlaşmış bir tanımı yoktur. Güzelliğin ölçütlerini belirleme girişimleri olsa da güzele dair duyuşsal, düşünsel ve ruhsal temelli farklı yorumlar vardır.

Örneğin

Güzele dair yorumlamalar doğa, insan veya sanat etkinliğiyle ilgilidir. Bunlar çevrede seyredilen manzara, görülen bir canlı, gün batımı gibi doğada var olanların görülmesinden haz alınması değildir (Görsel 3.19). Söz konusu yorumlamalar insani bir duyarlılıkla meydana getirilirse sanattır. Bu yorumlama müzisyenin yaptığı beste, ressamın yaptığı resim, gravür veya insan davranışının etkisi ile oluşabilir (Görsel 3.20). Bunlar karşısında farklı bir coşku, heyecan, hoş gitme ve beğenme hissedilir. Bu coşku, heyecan ve hoşluk duygusuna genel olarak güzellik denir.

Güzelliği genel olarak inceleyen alan estetikdir. Yunanca aistehisis kelimesinden türetilen estetik kavramı duyumsama, algı ve duygu ile algılamak anlamına gelir. Güzellik değeri doğadaki varlıklarda ve sanat eserlerinde bulunur. Sanatın konusu da güzelliktir fakat ilgi alanı doğadaki güzellik değil insan üretimi olan eserlerdeki güzelliktir. Doğadaki nesnelere güzellik değeri taşıyıp taşıyamaması ile ilgilenmez.

Estetiğin inceleme alanı sanattaki güzel alandan ve problemlerden daha geniştir. Sanattaki güzellikle ilgili kavramlar ve tartışmalar aynı zamanda estetiğin konusudur. Estetik; güzel kavramı merkezinde estetik tavır, estetik haz, estetik değer gibi kavramları açıklamaya çalışır. Ayrıca ortak estetik yargıların varlığını, güzelliğin nesnel veya öznel olup olmadığını araştırır. Estetik aynı zamanda güzel ile doğru, iyi ve yüce kavramları arasındaki ilişkiyi inceler.

Güzellik, doğadaki doğal harmoni olarak sanat ve felsefenin konusu değildir. Doğadaki yaratım, ahenk veya ahenksizlik sanatçıdan bağımsız bir olgu alanı iken sanattaki güzellik sanatçının duyarlılığı ve bakış açısı ile şekillenir. Sanatın doğal yaratımdan farkı sanat eserinin özgün ve insani bir tasarım olmasıdır. Doğadaki nesnelere sanatçıdan özerk olup doğa ancak ilham kaynağı olabilir. Doğa, tasarıma esin olursa veya dönüştürülürse sanatın konusu hâline gelir.

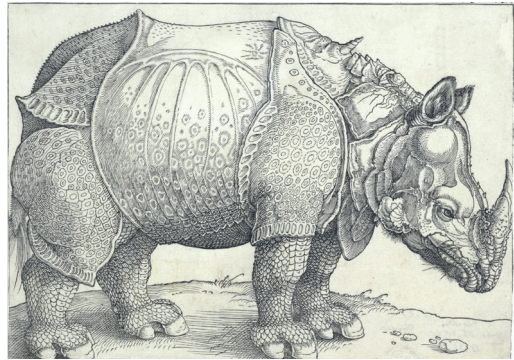
Derinleşme

Filozofların estetik hakkındaki görüşleri için karekodu okutunuz.

Görsel 3.19: Tavus kuşu

Görsel 3.20: Albrecht Dürer (Albrecht Dürer) 1515 yılında yapılan bir gergedan gravür çalışması, British Museum, İngiltere

Uygulama

Güzellik ve estetik ile ilgili aşağıda verilen soruları tartışınız.

Sorular

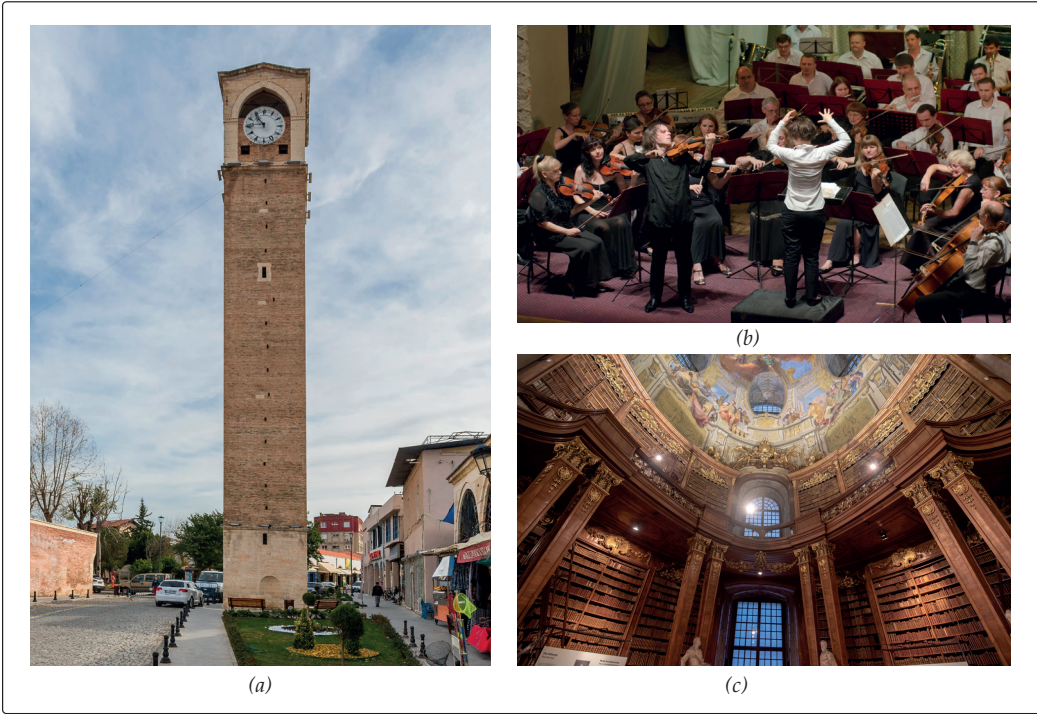
1. Bir sanat eleştirmeni olsaydınız sanat eserinde güzellik ölçütü olarak neleri belirlerdiniz?
2. “Ben güzele güzel demem güzel benim olmayınca.” sözünü estetik açısından yorumlayınız.

Sanat

Sanat adı verilen etkinlik; insanın duygu, haz, beklenti, hayal ve düşüncelerini daha genel bir ifadeyle kendini gerçekleştirmenin ve üretken olmanın teknik ve estetik bir tavırla açığa çıkarılmasıdır. İnsanlar, yaşamını üretecek ve anlamlandırarak yollardan biri olarak yüzyıllardır sanatı kullanmıştır. Farklı sanat alanlarında insanlar renk, ses, hareket, ışık ve madde yardımıyla doğadan etkilenirler. Bu bir kitap, tarihî yapı, kilim, şiir, müzik, ayakkabı, oyuncak vb. gibi sanat ürünleri olabilir (Görsel 3.21).

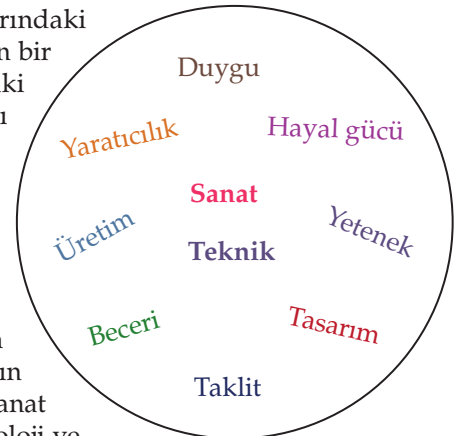
Soru

İnsan, sanata neden ihtiyaç duymuştur?

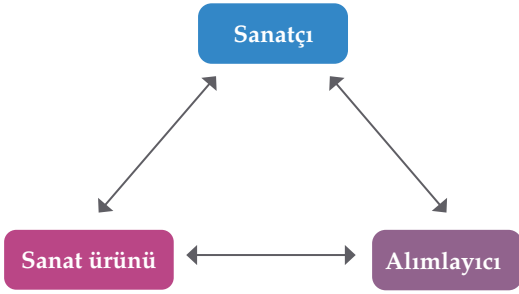

Görsel 3.21: (a) Büyük Saat Kulesi, Adana, (b) Klasik müzik konseri, (c) Avusturya Ulusal Kütüphanesi

Zaman içinde sanatın ne olduğu ve sanata yönelik bakış açılarındaki değişimler gözlenmektedir. Bu durum sanat ve sanat tarihi açısından bir genişleme ve zenginleşme olduğunu göstermektedir. Eski çağlardaki sanat anlayışı incelendiğinde sanatın (art), zanaattan (tekhne) farklı olmadığı söylenir (Şekil 3.14). Bazı filozoflara göre sanat, zanaatın bir kolu veya ikincil bir seviyesidir. XVIII. yüzyılda güzel sanatların oluşumuna kadar sanat ile zanaat arasında bir ayrım olmadığı söylenebilir. Sanat ve zanaat, üretim ve beceri (tekhne) olarak düşünülmektedir. Marangoz, nalbant, nakkaş, tabip, ressam, heykeltıraş ve mimar sanatçıdır ama aynı zamanda zanaatçıdır. Sanat, zanaatın bir yanı ve pratik bilgi becerisi olarak anılır. Sanatın zamanla zanaattan bağımsızlaştığı, sanatın değerli hâle geldiği görülür. Sıradan konuların sanatın konusu olduğu, günlük hayatta karşılaşılan malzemelerin sanat nesnesi hâline geldiği, sanatın geniş kitlelere yayıldığı, sanatın teknoloji ve ekonomi ile daha çok iç içe olduğu söylenebilir.

Şekil 3.14: Sanat terimleri

Şekil 3.15: Sanattaki unsurlar

Sanatta üç önemli unsur vardır. Bunlar sanatçı, sanat ürünü (eseri) ve alımlayıcıdır (sanat değerini algılayan). Sanatçı denilen kişi duygu, duyum, hayal gücü, tasarımlama gibi yetilere sahiptir. Bu yetilerini sanatsal bir ürüne dönüştürür. Nesneye karşı oluşan duygu, beklenti, hayal ve düşlerini estetik bir tavırla ürüne yansıtır. Bu ürünlere **sanat eseri** adı verilir. Sanatın diğer bir unsuru olan alımlayıcı ise beğenileri ile sanata yön verir ve sanatsal ürünün değerini belirler (Şekil 3.15).

Sanatçının oluşturduğu eserin, sanatçının yaratıcı bir etkinliği mi yoksa taklit mi olduğu sanat felsefesinde tartışılmaktadır. Bu probleme yönelik iki sanat kuramı ve sanatı oyun etkinliği olarak değerlendiren ayrı bir sanat kuramı oluşmuştur. Bu kuramlar aşağıda açıklanmıştır.

Taklit olarak sanat

Platon, Aristoteles, Platinos (Pilatinos) gibi filozoflara göre sanat doğanın taklididir. Sanatçı yeni bir eser oluşturmaz, sanat taklitten ibarettir. Platon'un ayna teorisi bu yaklaşımın özünü anlatır. Aristoteles, farklı olarak sanatı öykünme (mimesis) kavramı ile açıklar. Sanat, sanatçının doğadaki eksikliği fark ederek ideale yaklaşması ve eksikliği tamamlamasıdır.

Yaratma olarak sanat

Sanat eserini, özgün ve yaratıcı bir etkinlik olarak savunan görüşlere **tasarım** ve **yaratıcı sanat kuramı** adı verilir. Sanatçı bu sanat kuramına göre eserlerini oluştururken hayal gücü, imgeleme ve tasarım olarak yeni bir eser ortaya çıkarır. Sanatçıdaki yaratıcılık yeni bir şey yaratmak değildir, olanı dönüştürmek ve farklı yorumlamaktır. Bu kuramın önemli savunucuları arasında Fichte, Schelling (Şelink), Hegel ve Croce (Kiroce) yer alır.

Oyun olarak sanat

Üçüncü bir görüş ise sanatın faydadan bağımsız olarak insanı günlük hayatın sıkıntılarından kurtarmak, rahatlatmak işlevinden hareket eder. Bu görüşe göre sanat oyundur. İnsan, oynadığı sürece özgürleşir ve oynadığı sürece insandır. Friedrich Schiller (Friederik Şilır) bu kuramın önemli temsilcisidir.

Soru

Bir eserin sanat eseri olabilmesinin koşulları nelerdir?

Sanat Eserinin Özellikleri

Sanat eseri; sanatçıdaki duygu, düşünce, hayal, coşku ve heyecanların bir ürüne dönüşmesidir. Sanat eserinin biçim, kavrayış, form gibi özelliklerine sadece sanatçı etki etmez aynı zamanda alımlayıcıların algısı, toplumun değer ve yaklaşımları, toplumsal koşullarda etki etmektedir. Tarihsel süreç içinde aynı sanat objelerinin farklı beklenti, amaç ve tasarımlarla yapıldığı gözlemlenmektedir (Görsel 3.22).

Görsel 3.22: Tarihsel olarak köpekçiller idesinin sanatsal algılanış kolajı. (a) MÖ 7. yy. Anubis heykeli, Ramesseum (Ramesum), Mısır (b) Linda Danielle (Linda Deniel) gri köpek heykeli 1999, Newtown (Nivtaon) Meydanı, Avustralya (c) Jeff Koons (Cef Kıns) köpek balonu 2012, Müzayede evi, Londra, İngiltere

Her sanat alanının kendine ait malzemesi vardır. Bunlar edebiyatta dil, müzikte nota, resimde tual ve boya, heykelda mermer, taş vb. olabilir. Sanat eseri çok çeşitli malzemeye sahiptir; her alanda basit, karmaşık, küçük, büyük, değerli, değersiz malzemelerden üretilebilir (Görsel 3.23).

Sanat eserinin genelgeçer özellikleri belirli değilse de bazı özelliklerinden bahsedilebilir.

Görsel 3.23: Tangshan (Tangşan) Çin ulusal maden parkındaki mekanik parçalardan yapılmış heykel

Sanat Eserinin Özellikleri

- İmgeleme, düşünme ve bir mesajı yansıtır.
- Farklı yorumlara ve beğenilere açıktır.
- Estetik bir durumu ve olayı yansıtır.
- Zaman ve mekân değişikçe yeniden yorumlanabilir.
- Toplumsal ve kültürel özelliklere göre şekillenir.
- İnsan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır.

Uygulama

Aşağıdaki görsel ve haberdan hareketle verilen soruları yanıtlayınız.

Duvardaki muzı yedi, sanat fuarından kovuldu

Performans sanatçısı David Datuna, sosyal medya sitesi Instagram'daki hesabından İtalyan heykel sanatçısı Maurizio Cattelan'ın (Morizisyu Katelane) "Komedyen" adını verdiği, Miami'deki uluslararası sanat galerisi ArtBasel'da sergilenen duvara bantlanmış muzı yediği görüntüleri paylaştı (Görsel 3.24).

Datuna paylaşımında, "Benim sanat gösterim. Maurizio Cattelan'ın sanat çalışmalarını seviyorum ve bu kurguyu gerçekten beğendim. Çok lezzetli" ifadelerini kullandı.

Çalışanlardan biri Datuna'ya kızsda da yeni bir muz duvara bantlandı ve çalışmayı koruması için polis sevk edildi.

Galeri direktörü, Datuna'nın eseri bozmadığını, muzun bir fikir olduğunu belirtti.

Sanatçının küresel ticarete bir eleştiri olarak ürettiği 3 eserin 2 versiyonu, önceki gün düzenlenen sanat fuarında 120'şer bin dolara alıcı bulmuştu. Çalışmanın üçüncü kopyası için 150 bin dolar fiyat belirlenmişti.

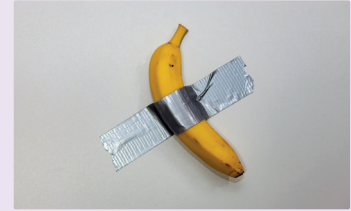
Alıcılar çürüyen muzı değiştirebilecekti

Alıcılara eserle verilen orijinallik sertifikasına göre, eser sahipleri çürüme halinde, gerekli gördükleri takdirde muzı değiştirebilecek.

TRT haber, "Duvardaki muzı yedi, sanat fuarından kovuldu" başlıklı haber.

(*) David Datuna (Deyvid Datuna), Maurizio Cattelan (Marizyo Katılan)

(*) Metinler, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalmarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Görsel 3.24: Maurizio Cattelan'nin Komedyen adlı duvardaki muz çalışması

Sorular

1. Maurizio Cattelan'ın çalışmasından hareketle sanatçıların yaptığı her şeyin sanat eseri kabul edilip edilemeyeceğini yorumlayınız.
2. Cattelan, neden böyle bir çalışma yapmış olabilir? Yorumlayınız.
3. Muzun çürüdüğünde değiştirilmesinin sanat eserinin orijinalliğini bozmayacağı iddiası hakkında neler söylenebilir? Tartışınız.

Sanatta Duyarlılık

Amaç: Çevre eğitimi ve estetik üzerinden sanat ve duyarlılık ilişkisini yorumlayabilme.

1. Yönerge: Aşağıdaki metinden hareketle soruları yanıtlayınız.

Ekolojik Sanat: Çevre Eğitimi ile Sanatın Kesişme Noktası

Sanat alanında çevre hareketlerinin ortaya çıkışı 20. Yüzyıl'da, bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemelerle birlikte var olan modern toplumun doğa ile barışık olmayan kalkınma ve insan merkezli yaklaşımlarının, kültürel ve ekonomik değerlere de yansiyarak, dünyayı ekolojik bir krize sürüklemesinin bir sonucudur. Küresel ısınma, tatlı su kaynakların kirlenmesi, orman ve tarım arazilerinin yok edilmesi, erozyon, nüfus artışı, yeni hastalıklar ve açlık tehdidi gibi birçok çevresel sorun, 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren tüm dünyada sıklıkla gündeme gelmeye başlamıştır. Sanatçılar da toplumsal yaşamda tüketim odaklı ve ekonomik olarak sürekli büyüme anlayışına sahip yaklaşımların hem çevre hem de insanın varlığı için oluşturduğu potansiyel risklere kayıtsız kalamamışlar, disiplinler arası yaklaşımlarla çevre sorunlarını eserlerinde tartışmaya açmışlardır. Stankiewicz ve Krug'un (1997) deyimiyile sanat ve ekoloji çevresel problemleri tanımlamak ve bunların nasıl restore edileceği konusunda işbirliğine gitmiştir. Çevresel endişelerin toplum ve yaşam merkezli olması da ekoloji temelli sanat çalışmalarına sosyal bir işlev yüklemiştir. Nitekim çoğu ekolojik sanatçı çevresel aktivitelerinde genellikle insanlara odaklanmıştır. Yapmış oldukları çalışmalarda metaforlar yoluyla insanları uyarmaya çalışmışlardır (Stankiewicz ve Krug, 1997).

Nuray Mamur, *Ekolojik Sanat: Çevre Eğitimi ile Sanatın Kesişme Noktası* (Kısaltılmıştır.)

(*) Stankiewicz (Stankioviç), Krug (Krag)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Sanatçıların çevre eğitimi konusunda edindikleri işlevler hakkında neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

2. Sanat ve duyarlılık ilişkisini ekoloji bilimi bakımından açıklayınız.

2. Yönerge: Sanat ve duyarlılık ilişkisiyle ilgili örnek sanatsal bir proje bulunuz ve bu projenin etkisini aşağıdaki ölçütlere göre değerlendiriniz.

Projenin Adı:

1. Çevre sorunlarına sanatla dikkat çekiyor.

Evet

Hayır

2. Potansiyel riskler hakkında bilgilendiriyor.

3. Metaforlar yoluyla insanları uyarıyor.

4. Çevre eğitimi konusunda işlevi bulunuyor.

Ülkemizdeki Şehirlerin Estetik Mimarisi

Amaç: Yaşanılan şehrin mimari yapısını estetik açıdan tartışabilme.

- 1. Yönerge:** Aşağıda ülkemizin dört şehrine ait görseller örnek olarak verilmiştir (Görsel 3.35). Görsellerden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Kars

Ankara

Mardin

İzmir

Görsel 3.25: Şehirlerimizden görüntüler

Sorular

- 1. Yaşadığınız şehirdeki mimari yapıların estetik özellikleri nelerdir? Açıklayınız.**

- 2. Yaşadığınız şehrin estetik yapısındaki beğendiğiniz ve beğenmediğiniz özellikleri yazınız.**

- 2. Yönerge:** Yaşadığınız şehrin önemli sanat eserlerinden birini gezerek onun hakkında bilgi toplayınız. Bilgileri sınıf panosunda paylaşınız. Bilgiler doğrultusunda yaşadığınız şehrin estetik yapısını tartışınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-7. sorularda boş bırakılan yerlere kutucuklarda verilen sözcüklerden uygun olanını yazınız.

hak	etik	adalet	materyalizm	bilim	teoloji	estetik	bilgi felsefesi	iktidar	inanç
-----	------	--------	-------------	-------	---------	---------	-----------------	---------	-------

- Varlığın temelini sadece madde olduğunu savunan görüşe denir.
- Felsefe alanlarından bilginin kaynağı, ölçütleri, kapsamı gibi farklı yönleri ve problemleri ele alır.
- Hukuk tarafından kişilere tanınan ve kanunla korunan menfaatlere, herkese hak ettiğinin verilmesine ise denir.
- Belirli bir dini ve bu dine ait konuları ve problemleri sistematik olarak ele alan, ilke ve kurallarının anlaşılmasını sağlayan disipline denir.
- Ahlakın ne olduğu, kaynağı, ahlaki eylem koşulları, iyilik-kötülük, özgürlük-sorumluluk-irade gibi konu ve problemlerin ele alındığı disipline denir.
- İnsanı, doğayı ve evreni anlamada deney ve gözleme dayanan, mantıklı düşünme ile olgu ve olayları açıklama gücü taşıyan hipotezler üretme ve bu hipotezleri doğrulama metodudur.
- Felsefenin güzeli konu edinen disiplini, sanat ve doğadaki güzeli konu edinir.

Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen felsefi soruları sağ sütunda harf ile verilen felsefe alanlarıyla eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.

Felsefi Sorular	Felsefe Alanları
() I. İktidar gücünü nereden alır?	a) Varlık felsefesi
() II. Evrenin ana maddesi, ilkesi nedir?	b) Sanat felsefesi
() III. Doğru bilgiyi belirlemenin ölçütü nedir?	c) Bilim felsefesi
() IV. Bilimsel düşüncenin fonksiyonu nedir?	ç) Spor felsefesi
() V. İyi ve kötü nedir?	d) Din felsefesi
() VI. Evren ezelî ve ebedî midir?	e) Siyaset felsefesi
() VII. Ortak estetik yargılar mümkün müdür?	f) Bilgi felsefesi
	g) Ahlak felsefesi

Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda Tanrı'nın varlığına ait görüşler vardır. Kutucuk numaralarını kullanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız. Aynı kutucuğu bir veya birden fazla sorunun cevabı için kullanabilirsiniz.

1. Teizm	2. Panteizm	3. Düalizm
4. Agnostisizm	5. Monoteizm	6. Panenteizm
7. Deizm	8. Ateizm	9. Politeizm

- Yukarıdakilerden hangileri Tanrı'nın varlığını kabul eder?
- Yukarıdakilerden hangileri Tanrı'nın varlığını reddeder?
- Yukarıdakilerden hangileri Tanrı'nın varlığının bilinemez olduğunu savunur?
- Yukarıdakilerden hangileri teizmin alt görüşlerindedir?

10-21. açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.

10. “(...) doğruluk zihinle, zihinde bulunan veya zihnin ürettiği bir şeyle, teknik deyişle ‘önerme’ ile ilgilidir: Bir önerme doğru veya yanlış olabilir ve ancak bir önerme böyle olabilir. Buna karşılık gerçeklik veya gerçek-olma, önermenin konusu olan şeyle, özneye ‘dıştan’ olan şeyle ilgilidir.”

Ahmet Arslan, *Felsefeye Giriş*

Parçaya göre doğruluk ve gerçeklik kavramları arasında ne tür bir ilişki olduğunu kısaca açıklayınız.

11. **Bilim felsefesinin konusu nedir? Gereçekleriyle açıklayınız.**

12. **Siyaset felsefesinin ele aldığı ütopyalara neden ihtiyaç duyulur? Öne sürülen herhangi bir ütopyanın gerçekteleşmesi mümkün olabilir mi? Yorumlayınız.**

13. **Protagoras’ın “İnsan her şeyin ölçüsüdür.” sözünü bilginin imkânı açısından açıklayınız.**

14-15. soruları aşağıdaki parçaya göre yanıtlayınız.

Locke: “Tüm bilginiz önünde sonunda deneye dayanır ve deneyimden gelir. Anlama yetimizi tüm düşünme malzemeleri ile donatan dışımızdaki duyulur nesnelere ya da kendi içimizde algılamadığımız ve duyduğumuz zihinsel işlemlere yönelik gözlemimizdir.”

14. **Parçada belirlediğiniz düşünceye alternatif bir görüş oluşturacak olsaydınız görüşünüz ne olurdu? Açıklayınız.**

15. **Bilginin kaynağını tek bir unsurla açıklamak bilginin güvenilirliği ve geçerliliği açısından doğru bir yaklaşım mıdır? Açıklayınız.**

16. Russell: "... bilgelikle (hikmet) birleşmeyen kudret tehlikelidir ve çağımız için gerekli olan şey de bilgiden çok bilgeliktir."

Buna göre Russell'ın, bilgiden çok bilgelige önem vermesinin nedenleri nelerdir?

17. **Ahlak ve din belirledikleri kurallar bakımından birbirini nasıl etkiler? Dinin ahlaki kurallar üzerinde nasıl bir etkisi vardır? Açıklayınız.**

18. Gorgias (Gorces); varlığın varlığı, hakikati ve bilgisi hakkındaki düşüncelerini üç aşamada açıklar.

I. Hiçbir şey yoktur.

II. Herhangi bir şey olsa bile bilinemez.

III. Herhangi bir şeyin düşünülmesi ve bilinmesi mümkün olsa bile başkasına iletilemez.

Buna göre Gorgias'in üç aşamada belirttiği "varlık" hakkındaki düşüncesini açıklayınız.

19. **Dinî inançların insanın kendini tanımasına yönelik açıklamaları nelerdir? Bu açıklamaların ne gibi dayanakları vardır? Açıklayınız.**

20. **Herakleitos'un "Savaş her şeyin babası ve kralıdır. O bazılarını Tanrı, bazılarını insan yapar. Bazılarını köle, bazılarını özgür kılar." sözünde belirttiği savaş olgusunun siyasi ve toplumsal etkileri nelerdir? Açıklayınız.**

21. **Yaşadığınız çevrede estetik değeri olan tarihî ve mimari yapıları (ibadethane, köprü, medrese, konak vb.) diğer yapılardan ayıran özellikler nelerdir? Bu yapılar sanat eseri olarak kabul edilebilir mi? Açıklayınız.**

22-42. çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

22. “Evrenin sonlu olup olmadığı problemi” aşağıda verilen hangi felsefe disipliniyle ilgilidir?

- A) Ahlak
- B) Bilgi
- C) Din
- D) Siyaset
- E) Varlık

23. I. Varlık bilinebilir mi?
II. Algılanan gerçek midir?
III. Varlığın ilk maddesi nedir?
IV. Evrenin işleyişi nasıldır?
V. Gerçek varlık nedir?

Yukarıdaki sorulardan hangileri felsefenin varlıkla ilgili temel sorularından değildir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız IV
- C) II ve III
- D) II ve V
- E) III ve IV

24. “Varlık felsefesinde varlık denilince zamanda ve mekânda var olan olgusal nesnelere ya da sadece zihinde varlık bulan nesnelere kastedilmektedir.”

Bu açıklamada varlık hakkında anlatılmak istenen düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Olgusal nesnedir.
- B) Algılanabilir.
- C) Maddedir.
- D) Somut veya soyut olandır.
- E) Sadece düşüncede olandır.

25. Bir sanat eserini birçok insan, algıladığı oranda yorumlayabilir. Ayrıca kendisinde ortaya çıkardığı duygu doğrultusunda değerlendirebilir. Bir tablonun renklerini, bir heykelin çizgilerini kimisi beğenir kimisi de anlamsız veya uyumsuz olarak değerlendirebilir.

Bu parçadan hareketle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Güzelin kaynağı sanatçının duygularıdır.
- B) Sanat eseri belirli tekniklerle yapılır.
- C) Sanattaki güzellik anlayışı kişiden kişiye değişir.
- D) Sanattaki güzellik anlayışı evrenseldir.
- E) Sanat, anlaşılması zor bir etkinliktir.

26. Estetik olan her etkinlik sanat eseri olarak kabul edilemez. O sanat eseri bir ihtiyacı gidermeye ya da önceden belirlenen belirli bir amaca yönelik yapılmışsa o etkinlikten ortaya çıkan ürün sanat eseri değildir. Örneğin belirli motiflerle işlenmiş bir bakır tepsi veya mobilya sanat eseri değildir.

Bu parçada vurgulanan sanat eserinin özelliği aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

- A) Aynı eserin tekrar yapılamadığı
- B) Somut bir ürün olduğu
- C) Toplumunu yansıttığı
- D) Duyguları yansıttığı
- E) Çıkar amaçlı yapılmadığı

27. Sanatta amaç en güzele ulaşmaktır. Sanatçı çeşitli araçlarla güzeli bulmaya çabalar. Bir ressam boya, bir heykeltıraş taşları, müzisyen notaları kullanarak eserini ortaya çıkarır.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Toplumun birçok unsurunu yansıttığı
- B) Sanat eserinin sadece sanatçıyı güzele ulaştırdığı
- C) Sanat eserinin tekrar yapılamadığı
- D) Sanatçının güzeli somutlaştırdığı
- E) Sanatın duyguları ifade etmede araç olduğu

28. I. Bilimsel araştırmalarda bulgulara dayalı yapılan geçici açıklama
II. Deney ve gözlemlerle doğrulanmış varsayımları formüleştirmeden güvenilir açıklama
III. Bilimsel bulguları kesinleşmiş formüllerle ifade etme

Bu açıklamalara ait kavramlar aşağıdakilerden hangisinde doğru sırayla verilmiştir?

	I	II	III
A) Hipotez	Teori	Yasa	
B) Hipotez	Yasa	Teori	
C) Yasa	Teori	Hipotez	
D) Teori	Yasa	Hipotez	
E) Yasa	Hipotez	Teori	

29. Bilim felsefesinin tarihine bakıldığında bilim ve felsefenin çok sıkı ilişki içinde olduğu söylenebilir. Bunun kanıtı yüzyıllardır filozofların aynı zamanda bilim insanı özellikleri ile bilimsel bilgiler üretmeleridir.

Buna göre bilimle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi söylenebilir?

- A) Ortaya koyduğu kesin sonuçlar felsefi açıdan tartışılmaz.
- B) Felsefeden bağımsız olarak değerlendirilmelidir.
- C) Kullandığı yöntem felsefeyle aynıdır.
- D) Başka hiçbir disiplinle ilişkisi olmamıştır.
- E) Felsefe ile karşılıklı etkileşim içerisindedir.

30. Aşağıdakilerin hangisi teolojiyi din felsefesinden ayıran özelliklerden biridir?

- A) Dine ait bilgilerin anlaşılması açısından açıklamalarda bulunur.
- B) Tanrı'nın varlığını kanıtlarla açıklar.
- C) Evrenin var oluşunu ele alır.
- D) Akıl ön plandadır.
- E) İnsanın kendini bilmesine yönelik açıklamalarda bulunur.

31. Aşağıdakilerin hangisi sanat eserinin özellikleri arasında yer almaz?

- A) Sanatçı tarafından meydana getirilir.
- B) Estetik kaygı taşır.
- C) Evrenseldir.
- D) Özgün ve tektir.
- E) Çıkar amaçlı yapılır.

32. Hobbes'a göre insan, doğası itibarıyla bencil, güvensiz ve korkak bir varlıktır. Bu nedenle Hobbes, meşhur "İnsan insanın kurdudur." sözünü ortaya atmıştır. Dolayısıyla devletin düzeni için insanların bu negatif davranışlarını kontrol altına alacak politik güç önemlidir.

Aşağıdakilerden hangisi Hobbes'un bu görüşlerini desteklemektedir?

- A) Devlet, bireyin kendini gerçekleştirmesini sağlar.
- B) Devlet, insan doğasına aykırıdır.
- C) Devlet, karşılıklı ortadan kaldırmanın önemli unsurudur.
- D) Devlet, toplumsal sözleşme yoluyla ortaya çıkmıştır.
- E) Devlet, yapay bir kurumdur.

33. Bilginin kaynağının sadece akıl ve deneye dayandırılması bilgiye ulaşmada yetersiz olacaktır. Doğru bilgiye herhangi bir araca bağlı kalmadan da ulaşılabilir. Gazâlî de bu bilgi kaynağını "kalp gözü (gönül gözü)" olarak açıklamıştır.

Buna göre ifade edilen yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Empirizm (Deneyimcilik)
- B) Entüisyonizm (Sezgisicilik)
- C) Kritisizm (Eleştiricilik)
- D) Rasyonalizm (Akılcılık)
- E) Realizm (Gerçekçilik)

34. Aristoteles'e göre bilgi, duyumla aklın ortak ürünüdür. Duyumla başlayan bilgi arayışı akılla temellendirilir. Aklın ürünü olmayan hiçbir bilgiden söz edilemez.

Bu parçada açıklanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilginin değerinin ne olduğu
- B) Bilginin sınırlarının olup olmadığı
- C) Bilginin kaynağının ne olduğu
- D) Doğru bilginin ölçütlerinin ne olduğu
- E) Bilginin sorgulanabilir olduğu

35. Bilgisiz kimseye bilgi öğretilemez ancak soru sorularak hatırlaması sağlanır. Platon, "Menon" adlı diyalogunda matematik yardımı ile bu durumu ispatlamaya çalışır. Bu diyalogda Sokrates, hiç eğitim almamış bir köleye geometrik şekiller çizerek onlarla ilgili sorular sorar. Sokrates, kölenin verdiği yanlış cevaplara karşı doğru cevabın ne olduğunu söylemek yerine cevapların yanlışlığını gösterir. Nihayet köle kendi başına doğru cevabı bulur.

Bu parçadan hareketle bilgi ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Bilgiyi bilmekten çok öğrenmenin önemli olduğu
- B) Bilginin kendiliğinden ortaya çıktığı
- C) Bilginin doğuştan olduğu ve akıl yoluyla gerçekleştiği
- D) İnsan merakının bilgiyi ortaya çıkardığı
- E) Bilgilerin tecrübe sonucu ortaya çıktığı

36. Sanatın doğadan bağımsız olduğu düşünülemez. Sanatçı, sanat eserini doğadan esinlenerek oluşturur. Resim yaparken renkleri, müziği icra ederken doğadaki sesleri kullanır. Nitekim sanatçı, doğanın sundukları ile kendi duygu ve düşüncelerini harmanlayarak eserini oluşturur.

Bu açıklamadan sanatla ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılabılır?

- A) Beğeniyle ortaya çıkmasına
B) Güzeli bulmaya çalışmasına
C) Evrensel olmasına
D) Özne ve özgün olmasına
E) Doğanın taklidi olmasına

37. Aşağıdakilerden hangisi siyaset felsefesinin sorularından biri **değildir**?

- A) Doğrunun ölçütü nedir?
B) Bürokrasiden vazgeçilebilir mi?
C) Devlet, yapay bir kurum mudur?
D) Egemenliğin kullanılış şekilleri nelerdir?
E) İktidarın kaynağı nedir?

38. “Varlık var mıdır?” **problemini ele alan aşağıdaki görüşlerden hangisi diğerlerinden farklıdır?**

- A) Fenomenalizm
B) İdealizm
C) Monizm
D) Materyalizm
E) Nihilizm

39. Aristoteles, “Nikomakhos’a Etik” adlı eserinde “Ahlaki erdem aşırılığın, yetersizliğin ve ortanın bulunduğu duygulanımlarla ve eylemlerle ilişkilidir. Böylece korkuda, cürette, istekte, merhamette ve genel olarak haz ve acının her duygusunda, ne iyi ne de diğeri olan çoğa ve çok aza rastlanır. Tersine bu duyguları uygun anda ve durumda duymak ve uygun kişilere karşı gerekli sebeplerden dolayı ve gerekli biçimde duymak, hem ortadır hem de yetkinliktir yani erdeme kesinlikle uygun özelliştir.” der.

Bu parçaya göre bir insanı erdemli yapan özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düşünceli olması
B) Ölçülü olması
C) Kendini tanıması
D) Kötülükten uzaklaşması
E) Cesaretli olması

40. Herakleitos; “Her şey değişir; her şey sürekli bir akış içindedir; her şey akar; bir nehre iki kez giremezsiniz; çünkü ikinci seferinde ne o nehir aynı nehirdir, ne de siz aynı sizsiniz.” ifadesi ile her şeyin bir ırmağın akışı gibi hareketli ve değişken olduğunu açıklar.

Bu yaklaşıma göre varlık, aşağıdaki kavramlardan hangisi ile ifade edilebilir?

- A) Fenomen
B) İdea
C) Madde
D) Oluş
E) Ruh

41. Aşağıdakilerden hangisi evrensel ahlak yasasının olabileceğini savunan görüşlerden biridir?

- A) Anarşizm (Düzensizcilik)
B) Egoizm (Bencilik)
C) Hedonizm (Hazcılık)
D) Nihilizm (Hiççilik)
E) Utilitarizm (Toplumsal faydacılık)

42. Alınan kararlar, eylemler ve ahlaki tercihler kesin kurallarla belirlenmiş olduğundan özgür irade ile gerçekleşmez. İnsanın yapıp etmeleri belirli bir nedene bağlıdır. Belirli nedenlere bağlı olması da özgürlüğü ortadan kaldırır.

Bu açıklama aşağıdaki görüşlerden hangisine uygundur?

- A) Determinizm
B) Fatalizm
C) İndeterminizm
D) Liberteryenizm
E) Otodeterminizm

Ünite ile ilgili daha fazla soruya ulaşmak için karekodu okutunuz.

Ünite öz değerlendirme formu için karekodu okutunuz.

4. ÜNİTE

FELSEFİ OKUMA VE YAZMA

ÜNİTE KONULARI

- » FELSEFİ METİN ANALİZİ
- » GÖRÜŞ GELİŞTİRME
- » FELSEFİ DENEME YAZMA
- » FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN DİĞER ALANLARDA KULLANIMI

TEMEL KAVRAMLAR

- » Felsefi okuryazarlık
- » Felsefi metin
- » Felsefi bakış
- » Görüş
- » Alternatif görüş
- » Eleştiri

Ünite sunusu

Ünite karekodu

GİRİŞ

Felsefe öğrenmenin amacı mevcut literatür bilgisini ezberlemek değil felsefenin problemlere yaklaşımını, terim bilgisini, argümanlarını, akıl yürütme ve düşünme yollarını içselleştirip eleştiri, görüş ve düşüncelerin oluşturulmasını sağlamaktır. Bu ünite felsefi metinleri temellendirilmiş bir şekilde okuma, analiz etme, eleştirebilme, değerlendirebilme, görüş ve düşünceler katarak onları ilerletme hatta özgün düşünceleri temellendirilmiş bir şekilde geliştirebilme ve esere (ürün, yazı, sunu) dönüştürme bölümüdür.

SORUYORUM

- Görüş ve savların doğruluğunu
- Argümanların geçerliğini ve ikna ediciliğini
- Felsefi metnin nasıl yazılabileceğini
- Nasıl eleştiri yapılabileceğini
- Kavramların doğru kullanılıp kullanılmadığını

SORGULUYORUM

- Bilimsel ve rasyonel temellendirmenin nasıl yapılabileceğini
- Metinlerin felsefi bağlamlarının neler olabileceğini

OKUYORUM

- Felsefe yazılarını
- Bilimsel makaleleri
- Edebiyat ve sanat eserlerini
- Montaigne (Monteyin), "Denemeler"
- Platon, "Diyaloglar"

İNCELİYORUM

- Yazı ve sunum tekniklerini
- Argümantasyon tekniklerini
- Eleştiri tekniklerini
- Sokratik yöntemi

ÖĞRENİYORUM

- Metinleri felsefi açıdan analiz etmeyi
- Alternatif görüş geliştirmeyi
- Görüş ve savları temellendirmeyi
- Argüman oluşturmaya

FELSEFİ METİN ANALİZİ

Düşünme

Aşağıda verilen metinlerden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Sonra gene o bildiğimiz düşünce geçti kafasından: İnsan hayatı ancak bir defa yaşanır ve kararlarımızın hangilerinin doğru hangilerinin yanlış olduğunu kestiremememizin nedeni, verili bir durumda ancak bir tek karar verebilecek olmamızdır; ikinci, üçüncü ya da dördüncü bir yaşamımız yok ki çeşitli kararlarımızı birbirleriyle karşılaştıralım.

Milan Kundera (Milan Kundera), *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*
(Kısaltılmıştır.)

(...) ifadelerin çokanlamlı olduğunu ve tartışmada kullanılan terimlere tartışmacıların farklı idealar yüklediklerini çıkarabiliriz. Çünkü zihin yetilerinin her bireyde doğal olarak aynı olduğu kabul edildiğine göre, -yoksa birlikte akıl yürütmek ya da tartışmak, dünyanın en verimsiz işi olurdu- insanlar terimlerine aynı ideaları yükleselerdi, aynı konu üzerinde, bu kadar uzun zaman, özellikle görüşlerini birbirlerine iletirken ve her bir taraf hasımlarını alt edebilecek kanıtlamalar bulmak için aranmadık köşe bırakmazken, farklı kanılar oluşturmaları imkânsız olurdu.

Hume, *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma*
(Kısaltılmıştır.)

Gene de sözcüklerden önce gelen ve sözcüklerle tam olarak anlatılamayan görme, uyarıcılara karşı mekanik bir tepkide bulunup bulunmama sorunu değildir. (Görme eylemi, ancak gözün retinasını ilgilendiren sürecin küçük bir bölümünü alırsak böyle tanımlanabilir.) Yalnızca baktığımız şeyleri görürüz. Bakmak bir seçme edimidir. Bu edimin sonucu olarak gördüğümüz nesne -her zaman elimizle dokunabileceğimiz bir nesne anlamında olmasa da- ulaşabileceğimiz bir alana getirilmiş olur. İnsanın bir şeye dokunması demek, kendisini o şeyle ilişkili bir duruma sokması demektir.

John Berger (Con Bergır), *Görme Biçimleri* (Kısaltılmıştır.)

(*) Jean Baudrillard (Jon Bodriyah)

(*) Metinler, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

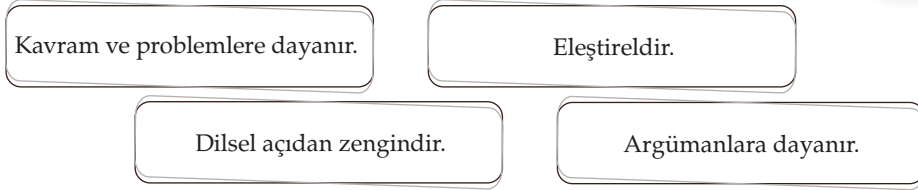
1. Bu metinler hangi bilgi alanlarına ait olabilir? Onların türlerini belirlemede neler referans alınabilir? Açıklayınız.
2. Bu metinlerin benzer ve farklı yönleri hakkında neler söylenebilir? Tartışınız.

FELSEFİ METİN

Duygu ve düşüncelerin anlamlı bir şekilde yazı ile ifade edilmesine **metin** adı verilir. Ele aldığı konuyu veya problemi tanımlıyorsa, kavramlaştırıyorsa, anlamlandırıyor, sorguluyorsa bu metin aynı zamanda felsefi metin sayılır. Felsefi metinlerin öne çıkan bazı özellikleri aşağıda verilmiştir (Şekil 4.1).

Soru

Bir metnin felsefi bir karakter taşıdığı nasıl anlaşılabilir?

Şekil 4.1: Felsefi metinlerin öne çıkan özellikleri

Nitel metin analizi, olgu odaklı okuma, fenomenolojik okuma, hermeneutik (yorumsamacılık), yapı sökülme, kategorik analiz gibi çok çeşitli metin okuma ve analiz yolları bulunmaktadır. Analizler; metinde geçen kavram, yargı ve argümanların tespit edilmesi, anlamlandırılması ve bunların mantıksal ilişkilerinin açığa çıkarılması temelinde gerçekleşir. Felsefi metin analizinin temel amacı metinde geçen düşüncenin doğru anlaşılması ve eleştirel olarak değerlendirilmesidir. Bunun için metni bütün bir şekilde anlamak önemlidir çünkü metnin parçalarının birbirleriyle olan ilişkisi metnin anlaşılması için gereklidir. Felsefi metinlerin analizinde dikkat edilecek bazı hususlar aşağıda verilmiştir.

- Metnin bütünü için ilk okumanızda zorlandığınız yerlere takılmayınız, metni normal hızla ve her zamanki okuma alışkanlığınızla okuyunuz.
- Metnin konusunu belirlemeye çalışınız.
- Kavramların ve yargıların metnin nerelerinde öne çıktığını görmeye çalışınız.
- Eğer varsa örneklemeleri anlamaya çalışınız.
- Ana argümanın hangi bölümde yer aldığını belirlemeye çalışınız.
- Metni ve kendi düşüncenizi sistemli olarak takip etmek için not alınız.
- Okumanızı kavramların anlamlarına dikkat ederek gerçekleştiriniz ve felsefi sözlükten yararlanınız.
- Metnin bütünü okumadan, ayrıntılı bir ikinci okuma yapmadan her şeyi anlamayı beklemeyiniz.
- Ana sorunu tanımlayınız.
- Ana argümanı ve eğer varsa onu destekleyen argümanları bulunuz.
- Argümanların öncül ve sonuçlarını belirleyiniz.
- Argümanların sağlamlığını ve ikna ediciliğini değerlendiriniz. Onların güçlü ve zayıf yanlarını açığa çıkarınız.
- Düşünceler arası bağlantıları belirleyiniz.
- Kendinize “Metnin ana argümanı nedir?”, “Tutarsızlık var mıdır?”, “Kanıtlanmaya çalışılan düşünce nedir?”, “Hangi düşünceye itiraz edilmektedir?” gibi sorular sorup sorularınıza cevap arayınız.
- Felsefi metnin konusu, kavramları ve ana sorunu hakkında yan okumalar yapınız.
- Eleştirel okuyunuz, verilen bilgilere katılıp katılmadığınızı nedenleriyle birlikte değerlendiriniz.
- Yazıldığı dönemin özelliklerini ve amacını düşünerek metni bağlamla okuyunuz. Metnin bu bağlam içindeki yerini ve katkısını değerlendiriniz.

Erdem Öğretilebilir mi?

Amaç: Felsefi metni analiz edebilme.

1. Yönerge: Aşağıda verilen metindeki öne çıkan felsefi kavramı ve problemi belirleyiniz. Bunlara ilişkin olarak Sokrates ve Protagoras'ın görüşleri hakkında araştırma yapınız.

Menon Diyalogu

Sokrates - Ama yalnız kendilerini erdem öğretmeni diye gösteren şu bilginlerin (sofistler) gerçekten öyle olduklarına inanıyor musun?

Menon - Beni dinle, Sokrates. Sofist Gorgias'ta her şeyden çok sevdiğim taraf, bu çeşit vaatlerde bulunmak şöyle dursun, böyle yapanlarla alay etmesidir; ona göre yapılacak tek şey hatip yetiştirmektir.

(...)

Sokrates - Bana başka bir şey gösterebilir misin ki, öğretmen geçinenler onu yalnız başkalarına öğretmemekle kalmayıp, kendileri de onun ne olduğunu bilemesinler? Üstelik herkesçe erdemli, iyi diye tanınmış kimseler onun bazen öğretilebileceğini, bazen öğretilmeyeceğini söylesinler? Düşünceleri birbirine bu kadar aykırı olan insanlara, bu şeyin iyi öğretmenleridir, diyebilir misin?

Menon - Hayır.

Sokrates - O halde, bilginlerin, iyi kimselerin öğretmedikleri erdemi, başkaları da öğretemez, değil mi?

Menon - Evet, öyle görünüyor.

Sokrates - Öğretmen olmayınca öğrenci de olmaz, değil mi?

Menon - Elbette olmaz.

Sokrates - Öğretmeni, öğrencisi olmayan bir şeyin de öğretilmeyeceğini söylemiş miydik?

Menon - Öyle.

Sokrates - Öyleyse öğrencisi de yok.

Menon - Şüphesiz.

Sokrates - Öyleyse erdem öğretilmez.

Protagoras Diyalogu

Cevap verdim: «Protagoras, deminki gibi ziyaretimizin amacını söylemekle başlayacağım. Hippokrates senden ders almayı çok istiyor ve senden ders almakla ne kazancı olacağını öğrenmek istiyor. Söyleyeceklerimiz işte bu kadar.»

Bunun üzerine Protagoras, «Delikanlı, benden ders almakla ne kazancın olacağını söyleyeyim,» dedi. «Benim yanımda bir gün geçirdikten sonra olduğundan daha iyi olarak döneceksin eve, ertesi gün de aynı şey olacak; böylece her geçen gün daha iyiye doğru ilerleyeceksin.»

Bu açıklamayı duyunca tekrar söz aldım: «Söylediğin olağanüstü bir şey değil, tersine doğal bir şey; çünkü bu yaşınla, bu bilginle sana da bilmediğin bir şey öğretilsen sen de daha iyi olurdu.»

(...)

Protagoras beni dinledikten sonra cevap verdi: (...) gençler sanatlarla ilgilerini kestikleri halde sofistler, onları, istemedikleri halde gene bu sanatlara sürükler; hesap, astronomi, geometri, müzik öğretirler.» Bunları söylerken Hippias'a bakıyordu. «Benim yanımdaysa tersine yalnız öğrenmek için geldiği bilimi öğrenecek; bu bilgi ona ev işlerinde evini en iyi yönetme biçimini öğretecek olan, sitenin işlerinde de onun en iyi konuşup, davranan kimse haline gelmesini sağlayacak olan temkinliliktir.

— Düşünceni iyi izledim mi bilmem? Sanırım siyaset sanatı demek istiyorsun; iyi yurttaş yetiştirmeyi üstüne alıyorsun, dedim.

— Tam üstüne bastın Sokrates: öğrettiğim bilim bu işte, dedi. (...) Protagoras, ben bu bilimin öğretilene inanmıyordum, ama sen söylediğine göre inanmam gerek. Bununla birlikte bu bilimin öğretilir bir şey olmadığına ve insandan insana aktarılamayacağına neden inandığımı sana anlatmam da yerinde olur. (...) Ama meslekten olmayan biri öğüt vermeye kalkıştı mı, ne kadar güzel, zengin, soylu olursa olsun, iyi karşılanmak bir yana, bu öğüt verici tersine yuhalar karşısında kendiliğinden çekilene kadar ya da okçular tarafından kurul başkanının emriyle sürüklenip götürülene kadar alaya alınır, ıslıklanır; işte mesleklerle ilgili görünen konularda böyle davranır Atinalılar. Ama tersine, sitenin yönetimiyle ilgili bir konu açıldı mı, ister dülger olsun, ister demirci, ayakkabıcı, tüccar, gemi sahibi; ister zengin olsun ister yoksul, ister soylu, herkesin düşüncesini söylemek için ayağa kalktığı görülür ve bu konuda hiçbir yerde öğrenim görmedikleri, hiçbir öğretmenden ders almadıkları halde, kimse öncelilere yapıldığı gibi öğüt vermeye kalkıştıkları için suçlamaz onları. Siyasetin öğretilir bir şey olmadığına canlı kanıtı bu.

Platon, *Diyaloglar* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

2. Yönerge: Metinde geçen felsefi sorun hakkında Sokrates ve Protagoras'ın ana görüşlerini aşağıdaki alana yazarak ilgili soruları yanıtlayınız.

Sokrates

Protagoras

Sorular

1. Sokrates'in görüşünü destekleyen ifadeleri metinden yararlanarak yazınız.

2. Erdem öğretilir mi? Yazınız.

3. Erdem öğretimi için neler yapılabilir? Görüşlerinizi belirtiniz.

GÖRÜŞ GELİŞTİRME

Düşünme

Aşağıda verilen mutluluk ile ilgili görüşlerden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Platon (M.Ö. 428-348) mutluluğa ulaştırarak yolun iyilik olduğunu düşünmektedir. Ona göre insan için en yüksek amaç iyi olmaktır. İnsanı iyi kılan doğruluk, ölçülülük ve adaletli olmaktır. Platon doğruluk, adalet ve ölçülülük gibi iyiliklerle mutluluğa ulaşılacağını bildirmektedir.

Farabi (870-950), her ne zaman olursa olsun başka bir şey için değil bizzat kendisi için istenilen, tercih edilen bir gaye olduğunu, mutluluğa ulaştığında, onunla birlikte ondan başka hiçbir şeye ihtiyaç kalmayacağını düşünmektedir. (...) O mutluluğu insan ruhunun vücutta, maddeye ihtiyaç hissetmeyecek bir tekâmül mertebesine ulaşması olarak tanımlamaktadır.

Özgün düşünürlerden Jean Baudrillard (1929-2007) 20. yüzyılda dünyanın üretim toplumundan tüketim toplumuna geçtiğini, insanların müsrif olmakla mutlu olabilecekleri inancının hâkim olduğunu belirtmektedir. Baudrillard bireylerin tükettikçe mutlu olacakları düşüncesinin sahte bir mutluluk ürettiği görüşündedir.

Hande Yalvaç Arıcı, *Mutluluk Tarihi* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Filozofların mutluluk ile ilgili görüşlerindeki ortak ve farklı savları açıklayınız.
2. Hangi konularda aynı görüşler oluşturulabilir? Tartışınız.
3. Farklı görüşleri araştırmanın olayları anlamaya ve yorumlamaya katkısı neler olabilir?

ALTERNATİF GÖRÜŞ OLUŞTURMA

Herhangi bir konu veya sorun hakkında birçok görüş ileri sürülmüş olabilir. Bu durum yenilerinin oluşturulamayacağı anlamına gelmez. Alternatif görüş oluşturma; problemin eleştirel tartışılması, geliştirilmesi ve yeni görüşlerin oluşması için önemlidir. Görüşler kanıtlanmaya çalışıldıkça temel olma özelliği kazanır. Böylece var olan görüşler ya desteklenir ya da görüşlerin alternatifleri oluşur.

Dayanaksız bir görüşün alternatifi olması mümkün değildir. Alternatif görüşler en az o konu hakkında ileri sürülmüş temel görüşler kadar geçerli olmalı ve onların eksikliklerini göstermelidir. Dolayısıyla bir konu veya sorun hakkında ileri sürülen temel görüşler veya argümanlar anlaşılmadan onlar hakkında alternatif görüşler oluşturmak imkânsızdır.

Alternatif görüşlerin varlığı diğer görüşün veya görüşlerin tutarsız ve çelişik olmasını gerektirmez. Konunun farklı boyutları olabilir ve alternatif görüşler bunları açığa çıkarabilir.

Felsefi açıdan görüşlerin temellendirilmiş olması ve akılsal ölçütler tarafından değerlendirilmesi önemlidir. Kendi içinde tutarlı felsefi bir görüşte mantıksal hata beklenmez. Onların eleştirileri daha çok savlarla ilgilidir.

Örneğin

Bilginin kaynağı konusunda Descartes akli temele alırken Locke buna itiraz eder ve deneyi temele alır. Kant, akli ve deneyi savunur, Bergson ise sezgiyi ileri sürer. Bu görüşler birbirlerini tamamen çürütemez, aynı zamanda bilginin kaynağı konusunda alternatif görüşlerin oluşmasına da neden olur.

Akıl mı?
Deney mi?
Sezgi mi?

E-İÇERİK

Görüş, karşı görüş ve alternatif görüş buldurma ile ilgili uygulama için karekodu okutunuz.

Alternatif Görüşlerin Oluşturulmasında Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Farklı bakış açıları kazanabilmek için çeşitli kaynaklar okuyunuz. Bilgi birikiminiz, konuları tüm boyutlarıyla ele almanızı kolaylaştırır.
- Bir konuda farklı fikirleri okuyunuz. Okuduklarınız üzerinde durunuz.
- Konu ya da sorunu belirleyip tanımlayınız.
- Argümantasyonun yapısını açığa çıkarınız.
- Konu ya da sorun hakkında bilgi toplayınız. Böylece görüşlerin ya da argümanların güçlü ve zayıf noktalarını kavrayabilirsiniz.
- Konu ya da sorunu analiz ediniz. Kavramların yargılarını ve farklı boyutlarını açığa çıkarınız.
- Eleştirel, yaratıcı ve yansıtıcı düşününüz. Farklı görüşlerin oluşumunda bunlar önemlidir.
- İdeal olanla pratik olanı örnekleyiniz.
- Deneyimlerinize çok fazla güvenmeyiniz. Ön yargılarınızla ve kabullerinizle yüzleşiniz.
- Yeni fikirlerinizi çabucak elemeyiniz. Onları temellendirmeye çalışınız. Fikirler arası bağlantılar kurunuz.
- Nedensel analiz yapınız, neden-sonuç bağlantı üzerinde çıkarımlarda bulunarak alternatif görüşler oluşturunuz.

Alternatif Görüş Geliştirmede Faydalı Sorular

- Hangi terim, hangi yol-yordama ve hangi teorik bilgilere ihtiyaç vardır?
- Raporlar, genel ağ vs. yerler düşünülürse bu bilgilere nerelerden ulaşılabilir?
- Kaynaklar güvenilir midir?
- Yazar, böyle düşünülmesini neden istiyor olabilir?
- Argümantasyonun öncül ve sonuçları nelerdir? Bunun sağlam veya ikna ediciliği nedir?
- Argümantasyonun zayıf ya da güçlü kanıtları nelerdir?
- Alternatif görüşler neler olabilir?

Uygulama

Aşağıda verilen metni okuduktan sonra ilgili soruları yanıtlayınız.

Öğreten Sokak ve Şehirler

En yoğun öğrenme, erken çocukluk yıllarındadır. Aslında herkes, her gün sayılamayacak binlerce uyarana her gün karşılaşır. Bu uyarılar öğrenmeye temel olur. Diller, normlar, hayvanlar, bitkiler vs. dünya ve insana ait olan her şey farkında olmadan öğrenilir. Öğrenme hayat boyu ve her durumda devam eden bir süreçtir. İnsanın doğal ortamlarda öğrenmesi çok daha kolaydır. Okulun farkı ise binlerce yıllık bilgi ve deneyimiyle ortamı ve içerikleri öğrenime hazırlaması ve yapılanları bilince çıkarmasıdır. Ancak okul, bebeklik ve erken çocuklukta olmadığı için yeterli değildir çünkü günün ve yılın belirli bir süresi ile sınırlıdır. Kaldı ki yetişkin yaşamında tamamen okul dışı bir hayat sürdürülür. Dolayısıyla okul dışı ortamların veya mekânların öğrenmeyi sürdüreceği ve derinleştirilecek tarzda düzenlenmesi bireysel ve toplumsal gelişim için çok önemlidir. Hayatın en önemli parçası olan sokakların ve şehirlerin akıllı öğrenen ortamları ve öğrenme alanları olarak tasarlanmasına ihtiyaç duyulduğu bir gerçektir.

Pazarda, kafede, bakkalda vb. alışveriş yapılan yerlerde ürünlerin üretim ve tüketim hikâyelerini gösteren videolar neden bulunmasın? Restorasyonu yapılmış tarihi binalara binanın mimari özelliklerini anlatan tabelalar neden konulmasın? Trafikte beklerken sesli kitap yayımları neden yapılmasın? Dikey tarımın yapıldığı binalardan vergi alınmaması neden mümkün olmasın? Sokak duvarlarına aritmetik ve geometrik denklemler ve bunların çözümlerini gösteren ifadeler neden çizilmesin? Bol güneş alan meydanlara güneş saatleri neden konulmasın (Görsel 4.1)? Binaların uygun cepheleri ünlü tabloların aslına uygun kopyalarıyla neden boyanmasın? Mahalle üyelerinden oluşan tiyatrolar ve orkestralar neden olmasın? Su parklarına, botanik veya hayvanat bahçelerine neden fen deneyleri için laboratuvarlar kurulmasın ve deneyler halka açık yapılmasın? Müzeler aynı zamanda oyun parkalarına neden dönüştürülmesin? Sokaktan uzay gözlemleri neden yapılmasın? Bitkilerin ve taşların özellikleri, coğrafi jeolojik oluşumlar kısaca hayatın kendisi bizzat hayatın içinde neden tasarlanıp gösterilmesin?

Sokağa bakmadan geçilemez, şehir bizzat yaşanır. Okul ve laboratuvarlar değil sokak, mahalle ve şehirler de öğrenme sürecinin bütünlüğü içinde akıllı öğrenme ortamları olarak tasarlanabilir. Şehirler; biyoloji, kimya, fizik, coğrafya, iklim, uzay, tarih, sosyoloji, matematik, yurttaşlık, uygarlık, dünya ve evrenin öğrenilebileceği, etik ve estetik değerlerin kazanılabileceği ve derinleştirilebileceği öğrenme alanlarına ve ortamlarına dönüştürülebilir.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

Görsel 4.1: Güneş saati

Sorular

1. Öğrenme sadece okul ortamında mı gerçekleşir? Öğrenme sürecine okul dışı ortamların etkisi ve rolü nedir? Tartışınız.
2. Akıllı sokak ve şehirler hakkında sizin görüşleriniz nelerdir? Tartışınız.
3. Okul dışı yaşam alanları (aile, sokak, park vs.) öğrenen şehirlere nasıl dönüştürülebilir? Tartışınız.

Farklı Görüşler

Amaç: Bir konu hakkında farklı görüş geliştirebilme.

Yönerge: Aşağıdaki metinlerde geçen konu veya durumlarla ilgili görüşleri tespit ediniz ve bunlara yönelik “Bu konuya farklı bir açıdan bakılabilir mi?”, “Bu konuyla ilgili sizden görüş öne sürmeniz istenseydi görüşünüz ne olurdu?” gibi sorular yardımıyla alternatif görüşler oluşturunuz. Alternatif görüşlerinizi boş bırakılan yerlere yazınız.

Yağışların azalması, su kaynaklarının tükenmesi, ormanların kuraklaşması, kutuplarda yer alan buzulların erimesi gibi sorunlar canlılığı olumsuz etkilemektedir. Bunu anlamak ve buna çözüm geliştirmek için bilinçlenmek gerekir. Bunlar için olumlu adımlar atılmakta fakat yaşam standartlarının değişmesiyle doğal kaynağa yönelik talebin giderek artması, insanlığı içinden çıkılmaz bir duruma karşı karşıya getirmektedir. Bu durum, konforlu yaşamakla varlığı tehlikeye atmak arasında bir ikilem yaratmaktadır.

Hareketli bir yaşama sahip olmak birçok hastalığı önlemede ya da geciktirmede önemlidir. Başta depresyon olmak üzere diyabet, kalp ve bazı kanser hastalıklarının tedavilerinde spor önemli bir yer tutar. Hareketsizlik, hastalığa davetiye çıkarır. Sosyal yaşamdan uzaklaşanların hareketlerinde azalma görülür. Yaşın ilerlemesiyle hareketsizliğin yarattığı olumsuz etki de artar. Dolayısıyla hareketi destekleyecek politikaların üretilmesi elzemdir.

Gerçek nedir? İçinde yaşanılan dünya gerçek midir? Aslında gerçeklik diye bir şey yoktur ve hayat bir simülasyondan ibarettir. Dış gerçeklik, düşüncelerin ürünü konumundadır. Duyular insanı aldatır çünkü deneyimlenen şeyin gerçek olup olmadığına referans olamaz. Deneyime dayanan bilgi güvenilir değildir. Bu yüzden ancak akılsal olan gerçektir.

İfade özgürlüğü, insanın en temel haklarından biridir ve demokrasinin olmazsa olmazlarından. Bu özgürlük, bilgi alanından tutun da din ve vicdan hürriyetine kadar hepsini kapsar. İfade özgürlüğünü anayasal güvence altına almak gerekir. İnsanların, düşüncelerinde ve düşüncelerini ifade etmelerinde özgürlükleri korunmalıdır. Böylece toplum daha iyiyi yakalayabilir.

FELSEFİ DENEME YAZMA

Düşünme

Metin türlerini ve metnin belirgin özelliklerini gösteren aşağıdaki anlam çözümleme tablosunu örnekteki gibi doldurup ilgili soruları yanıtlayınız. Her metin türü için birden fazla işaretleme yapabilirsiniz.

Metin Türleri → Metnin Özellikleri ↓	Felsefi deneme	Roman	Makale	Tiyatro	Masal	Biyografi
Tutarlıdır.						
Sanatsal bir dile sahiptir.		✓		✓	✓	
Öğretici bir dile sahiptir.						
Kelimelerin yan ve mecaz anlamları yaygın olarak kullanılır.						
Kelimeler daha çok gerçek ve terim anlamlarında kullanılır.						
Tartışmacı bir anlatım vardır.						
Hikâyeci bir anlatım vardır.						

Sorular

1. Anlam çözümleme tablosuna yönelik farklı cevaplar varsa farklılığın nedenlerini sınıfça yorumlayınız.
2. Bir iddianız veya argümanınız olsaydı onu hangi metin türünde yazarak ifade etmek isterdiniz? Açıklayınız.

FELSEFİ DENEME

Yazmak; düşüncenin düzene girmesi, anlaşılması, derinlik kazanması ve kalıcı olması için en iyi yollardan biridir. Yazmanın bir türü denemedir. Denemeler, ele alınan konu hakkında duygu ve düşüncelerin özgürce ifade edildiği yazı türüdür. Felsefi denemeler, alanlara göre farklılaşan deneme yazılarının içinde problem ve kavram kritiği, ilke ve evrensellik gibi yaklaşımlar bulunduran yazılardır. Eleştirel tarzda yazılan tutarlı, geçerli ve sistemli metinler felsefi metinlerdir. Kısacası sorgulayıcı ve argümantatif olan felsefi denemeler, görüşlerin mantıksal olarak temellendirildiği yazılardır.

Her edebî deneme felsefi nitelik taşımaz. Edebî denemede mecaz anlamlara yer verilebilir, görüşlerin kanıtlanma zorunluluğu yoktur. Felsefi denemelerde ise kavramlar olabildiğince gerçek anlamlarında kullanılır ve yargıların ispatlanması esastır. Ele alınan sorun ve ona yönelik iddialar belirtilir, sorunun temellendirilmesi yapılır.

Felsefi denemeler yoğun düşüncelerin sonucudur. Felsefi deneme için asgari şartlar aşağıda verilmiştir.

Felsefi Deneme Yazımı İçin İpuçları

- Ele alınan sorun hakkında birincil ve ikincil kaynaklardan okuma yapmalı ve not almalısınız. Böylece felsefi deneme yazınızın içeriğini zenginleştirmiş olursunuz.
- Ana savlarınızı ve bunları nasıl destekleyeceğinizi ayrıntılı olarak belirlemelisiniz. Bunun için taslak bir yazı oluşturabilirsiniz.
- Taslak yazınızda yer verdiğiniz savlarınıza karşı savların neler olduğunu araştırmalı ve yazınızı arkadaşlarınızla paylaşarak tartışmalısınız.
- Taslak yazınızda belirli bir gelişim kaydettikten sonra düşüncelerinizi belirli bir sıraya koyarak eleştirel ve anlamlı bir metne dönüştürmelisiniz.
- Taslak yazınızı giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç bölümde tasarlamanız işinizi kolaylaştırabilir.

- Giriş bölümünde ana sorunu ve sorunun tartışılacağı boyutu belirterek ona yönelik temel görüşünüzü açıkça ifade etmelisiniz.

- Gelişme bölümünde belirlediğiniz sorunu tüm yönleriyle tartışmalısınız. Bunlara yönelik analiz ve yorumlarınızı da içeren anlamlı paragraflar oluşturmalısınız.
- Belirlediğiniz sorunun kavramsal temelini ve felsefi açıdan yerini göstermelisiniz.
- Tartışmanızla ilgili felsefi görüşleri ve görüşlere yaklaşımınızı eleştirel olarak belirtmelisiniz.
- Argümanların güçlü ve zayıf noktalarını göstermeli ve görüşlerinizi bunların üzerinde yapılandırmalısınız.
- Mantıksal ilke ve kurallar ölçüsünde iç tutarlılığı olan temellendirilmiş görüşler ortaya koymalısınız.
- Anlatımınızı güçlendirmek için mümkün olduğunca kanıtlar, örnekler ve metaforlar kullanmalısınız.
- Kültürel kanıtlardan daha ziyade evrensel kanıtlara başvurmalısınız.
- Özgün ve bağımsız şekilde düşüncelerinizi dile getirmelisiniz.
- Eleştirel, sade bir dil kullanılmalı ve anlatımda tekrara düşmemelisiniz.
- Yazımda olması gereken etik ilke ve kurallara uymalısınız.

- Sonuç bölümünde tartışmanızı değerlendirebilirsiniz. Zorunlu olmamakla beraber soruna yönelik çözüm önerisi sunabilirsiniz.

Soru

Felsefi denemelerin edebî denemelerden farkı nedir?

Derinleşme

Bilişsel yazma edimi hakkında daha çok bilgi için karekodu okutunuz.

Felsefi Deneme

Amaç: Felsefi deneme yazabilme.

1. Yönerge: Günlük hayattan belirleyeceğiniz bir sorun için aşağıda istenen bilgileri uygun yerlere yazınız.

Belirlediğiniz sorun

.....

.....

.....

Sorununuzun kaynağına yönelik önerilen çözümler

.....

.....

.....

.....

Sorununuzun nedenleri ve çözümleri ile ilgili sizin görüşleriniz ve kanıtlarınız

.....

.....

.....

.....

2. Yönerge: Belirlediğiniz sorun ve ona yönelik notlarınızdan hareketle tutarlı, sistematik ve temellendirilmiş bir felsefi deneme yazınız. Denemenin başlığını, anahtar kavramlarını, kaynakçasını ve özetini uygun yerlere yazınız.

Başlık

.....

.....

.....

Anahtar kavramlar

.....

.....

.....

Kaynakça

.....

.....

.....

Özet

3. Yönerge: Denemenizi sınıfla paylaşınız. Paylaşılan felsefi deneme örneklerini iş birlikli olarak aşağıda verilen “Felsefi Deneme Değerlendirme Ölçütleri”ne uygun biçimde değerlendiriniz.

Felsefi Deneme Değerlendirme Ölçütleri

- * Başlığın yazının ana temasına uygunluğu (5 puan)
- * Yazım kurallarına uygunluk (5 puan)
- * Özet ve anahtar terimlere uygunluk (5 puan)
- * Felsefi kavram ve yargıları terminolojiye uygun kullanma (10 puan)
- * Eleştirel ve çok boyutlu bakabilme (10 puan)
- * Uygun akıl yürütme veya metodolojiden yararlanma (10 puan)
- * Çıkarımları görüş ve teorilerle ilişkilendirme (10 puan)
- * Çıkarımları pratik sorunlarla ilişkilendirme (10 puan)
- * Konunun henüz çözüme kavuşturulmamış yönleri hakkında öneride bulunma (10 puan)
- * Sağlam veya ikna edici argümanlar oluşturma (25 puan)

FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN DİĞER ALANLARDA KULLANIMI

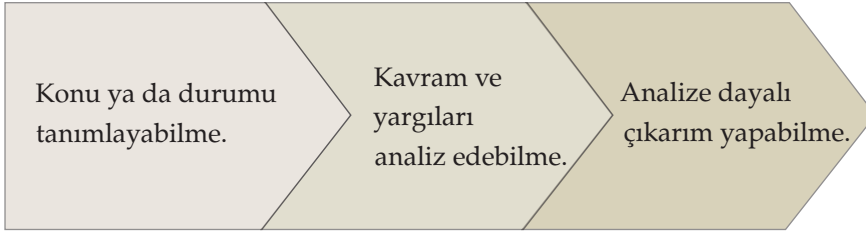
Düşünme

Aşağıdaki metinden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

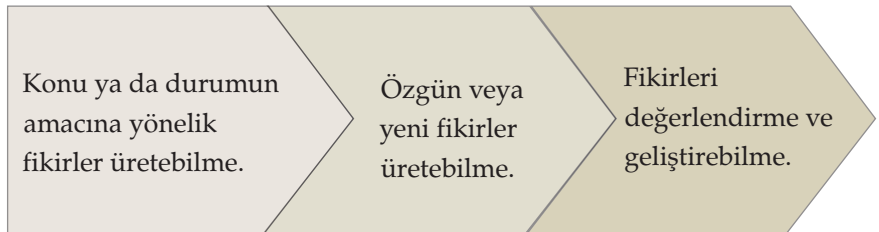
Metinlerin felsefi yorumlanmasında felsefe bilgisinin yanı sıra düşünme becerilerine de ihtiyaç duyulur. Kavramların ya da sorunların felsefi arka planını aydınlatmak için felsefede eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri sık sık kullanılır. Böylece konu ya da durumu tanımlama, konunun benzerlik ve farklılıklarını belirleme, yargıya varma ve karar verme, açık-seçik ve esnek düşünme, anlama ve yorumlama gibi düşünsel faaliyetler gerçekleştirilebilir ve felsefi tavır sergilenebilir. Eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin öne çıkan göstergeleri aşağıda verilmiştir.

(Kitap yazarları tarafından yazılmıştır.)

► Eleştirel Düşünme ◀

► Yaratıcı Düşünme ◀

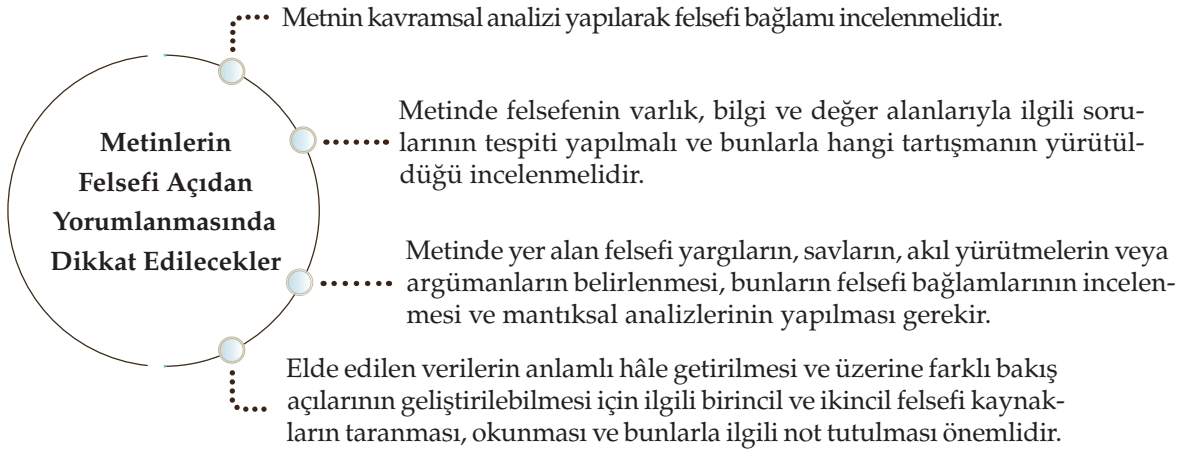
Sorular

1. Felsefi akıl yürütme becerisinin göstergeleri neler olabilir? Tartışınız.
2. Felsefi olmayan metinler felsefi açıdan yorumlanabilir mi? Açıklayınız.

FELSEFİ AKIL YÜRÜTME BECERİLERİNİN UYGULANMASI

Bir metnin felsefi değerinin olup olmaması öncelikle ele aldığı konunun veya sorunun felsefi literatürde yer alıp almamasıyla ilgilidir. Varlık, bilgi ve değer (ahlak, din, sanat vs.) alanlarıyla ilişkili olan, felsefi kavram, yargı ve soruları içeren ve bununla beraber eleştirel tarzda yazılan metinlerin felsefi tarzda yazıldığını söylemek yanlış olmaz. Görünürde bu niteliklere sahip olmayan metinlerin felsefi derinliğinin olmadığı da söylenemez. İnsan, toplum ve evren hakkında düşünce üreten felsefenin diğer alanlarda da doğrudan ya da dolaylı olarak yer almaması mümkün değildir. Bilgi türlerinin ve alanlarının doğuşu ve gelişiminde felsefenin göz ardı edilemeyecek etkisi vardır. Dolayısıyla düşüncenin ürünü olan her yazının felsefi bir yanının olduğu ileri sürülebilir ve felsefi açıdan değerlendirilmesi yapılabilir.

Felsefeden farklı bir konuda yazılmış bir metnin felsefi açıdan analiz edilmesi ve yorumlanmasında öncelikle metinde geçen kavram, yargı ve soruların felsefi bağlamlarını açığa çıkarmak gerekir. Metindeki akıl yürütmelerin ve argümanların analiz edilmesi, sağlamlığının ve ikna ediciliğinin değerlendirilmesi de metne yönelik mantıksal yorumların yapılabilmesine olanak sağlar. Böylece metnin felsefi temellerinin tutarlılığı, güçlülüğü veya zayıflığı ortaya konabilir. Kısacası söz konusu ölçütler üzerinden metnin incelenmesi onun felsefenin varlık, bilgi ve değer alanları üzerinden değerlendirilmesini mümkün kılar.

Akıl Yürütme veya Argümanların Bulunması İçin İpucu

Akıl yürütme veya argümanlara kaynaklık eden öncül ve sonuç önermelerinin belirlenmesi gerekir. Zaman kazanılması adına öncelikle sonuç önermesinin bulunması daha mantıklıdır. Sonuç önermesini bulurken aşağıdaki ifadelerden faydalanabilirsiniz.

Analojide

- Benzer
- Gibi
- Eşit
- Aynısı
- Aralarında fark olsa da
- Tıpkısı

Tümevarım ve Tümdengelimde

- O hâlde
- Sonuç olarak
- Görüldüğü gibi
- Böylece
- Genel olarak
- Tüm
- Yani
- Buna dayanarak
- O yüzden
- Netice olarak
- Çıkarılabilecek
- Dolayısıyla
- Öyle ki

E-İÇERİK

Felsefi akıl yürütme becerisinin nasıl kullanıldığını anlatan video için karekodu okutunuz.

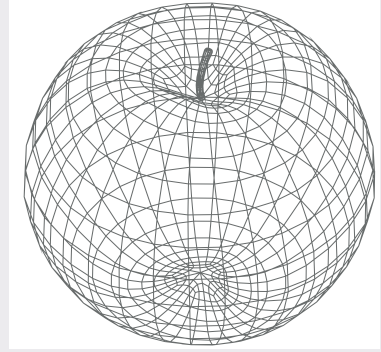
Başka Boyutlar ve Evrenler Hakkında

Amaç: Farklı konuda yazılmış metni felsefenin alanları üzerinden yorumlayabilme.

Yönerge: “Başka Boyutlar ve Evrenler Hakkında” metninden hareketle ilgili soruları yanıtlayınız.

Kozmos’un geneldeki yapısı tartışılırken, astronomlar, uzayın kavisli olduğunu ya da Kozmos’un bir merkezi bulunmadığını veya evrenin sonu bulunduğunu fakat sınır tanımadığını söylemekten zevk duyarlar. Acaba bütün bunlarla ne demek istiyorlar? Diyelim ki herkesin yamyassı olduğu garip bir ülkede yaşıyoruz. Bazılarımız üçgen, bazılarımız kare biçiminde olsun. Bazıları da daha karmaşık biçimli olsunlar. Yamyassı binalarımızdan girip çıkıyor, yamyassı bürolara ve eğlence yerlerine gidip geliyoruz. Adına Yassiyer diyeceğimiz bu ülkede herkesin genişliği ve uzunluğu var ama yüksekliği yok. Sol-sağ, ileri geri kavramlarını biliyoruz, fakat yukarı-aşağı kavramlarını bilmiyoruz.

Yassiyer’de yaşayan her kare-yaratık, öteki kare-yaratığı tek bir çizgi olarak, yani karenin kendine en yakın bölümünü çizgi olarak görmektedir. Karenin öte yanını, ancak oraya kadar kısa bir gezinti yapmak zahmetine katlanırsa görebilir. Fakat karenin içi hep bir sır olarak kalacaktır onun gözünde. Günün birinde üç boyutlu bir yaratık –örneğin elma biçiminde biri- Yassiyer’e gelir ve havalarda dolaşır. Cana yakın ve sevimli bir canlı-karenin evine girdiğini fark eden elma, boyutlararası bir dostluk gösterisiyle içi tutuşarak, «Merhaba,» der. «Ben, üç boyutlular diyarından bir ziyaretçiyim.» Zavallı canlı kare evde çevresine bakar ve hiç kimseyi göremez. İşin tuhafı, sesin yukarıdan geldiğini anlayamayınca, kendi içinden geldiği kuşkusuna düşerek durumu garipseder de. Acaba rahatsız falan mıyım, der. Bir ruh olduğu sanılmasından çekinen elma Yassiyer’e iniş yapar. Yassiyer’liler diyarında üç boyutlu bir yaratık ancak kısmen varolabilir. Yalnızca bir kesiti görülebilir Yassiyer’de. Yani Yassiyer’in dümdüz yüzeyiyle temas halinde olan noktalarıyla kaimdir görüntüsü ancak. Yassiyer’de kaydırac gibi yürüyen elma önce bir nokta biçiminde görülecektir ötekilerin gözüne. Sonra da giderek hemen düzgün daire biçimindeki dilimler gibi. Kare yaratık iki boyutlu dünyasındaki odada önce bir nokta görecektir, sonra da bu noktanın yavaş yavaş daire biçimini aldığını fark edecek. Garip ve şekil değiştiren bu yaratık da nereden çıkıp geldi, diyecektir.

Şekil 4.2 Üç boyutlu elma çizimi

İki boyutlu dünyadan sıkılan elma, kare-yaratığa bir tekme atıp onu havaya gönderir. Böylece o da üç boyutlu dünyanın şaşırtıcı gizleri arasında dolaşır, önce kare neye uğradığını anlayamaz. Bilmediği bir dünyada bulmuştur kendini. Fakat az sonra, Yassiyer’e ilginç ve üstten bir yerden baktığını fark eder. «Yukarıya çıktım!» Kapalı odalara yukarıdan bakabilmektedir artık. Yamyassı arkadaşlarını üstten görmektedir. Başka bir boyutta yolculuk edebilmek bir tür X-ışını görüşü ya da üstün bir görüş sağlar. Sonuçta düşen bir yaprak gibi, bizim canlı kare yüzeye konar, öteki kare yaratıklar açısından, kapalı odanın içinden kaybolan «Bizimki» birden var olmuştur tekrar. Arkadaşları, «Neredeydin, seni göremedik?» diye sorduklarında, «Bizimki» yanıt verir: «Az yukarılardaydım.» Omzuna vururlar geçmiş olsun der gibi. Bu aile üzölmeye zaten pek meraklıdır.

Carl Sagan (Karl Segin), *Kozmos-Evrenin ve Yaşamın Sırları* (Kısaltılmıştır.)

(*) Metin, yazıldığı dönemin yazım ve noktalama kurallarına sadık kalınarak alınmış olup günümüz yazım ve noktalama kurallarına göre değişiklik yapılmamıştır.

Sorular

1. Metinde bahsedilen “Yassiyer, iki ve üç boyutlu yer, elma biçiminde biri ve kare”yi varlık türleriyle ilişkisi açısından açıklayınız.
2. Metinde geçen varlıklar nasıl bir yerde yaşadıklarını bilmekte midir? Bildiklerinin doğruluğu ispatlanabilir mi? Yanıtınızı bilginin doğruluk ölçütleri problemi bakımından açıklayınız.
3. Yassiyer’de ve üç boyutlu yerde yaşayanları irade ve özgürlükleri bakımından kıyaslayarak değerlendiriniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1-5. sorularda boş bırakılan yerlere kutucuklarda verilen sözcüklerden uygun olanını yazınız.

öncül	sonuç	varlık	değer	alternatif görüş	felsefi metin	akıl yürütme	felsefi bakış	eleştiri
-------	-------	--------	-------	------------------	---------------	--------------	---------------	----------

1. Bir konu veya sorun hakkında yeni görüş veya yeni argüman oluşturulmasına denir.
2. Eleştirel tarzda yazılan görüşlerin mantıksal olarak temellendirildiği tutarlı, geçerli ve sistemli metinlere denir.
3. Felsefi metinler, bilgi ve alanlarıyla ilişkili olan, felsefi kavram, yargı ve soruları içeren ve bununla beraber eleştirel tarzda yazılan metinlerdir.
4. Akıl yürütme veya argümanlara kaynaklık eden ve önermelerinin belirlenmesi gerekir.
5. İki veya daha fazla önerme arasında kurulan ilişki ile sonuç önermesine ulaşmaya denir.

Aşağıda Romen rakamlarıyla sol sütunda verilen felsefe alanlarıyla sağ sütunda harf ile verilen kavramları eşleştirerek parantez içine doğru harfi yazınız.

6.	Felsefe Alanları	Kavramlar
()	I. Varlık felsefesi	a) Güzel
()	II. Bilgi felsefesi	b) Metafizik
()	III. Bilim felsefesi	c) İyi ve kötü
()	IV. Ahlak felsefesi	ç) Gerçeklik
()	V. Din felsefesi	d) İnanç
()	VI. Siyaset felsefesi	e) Deney ve gözlem
()	VII. Sanat felsefesi	f) Şaşkınlık
		g) İktidar

Aşağıda verilen numaralandırılmış kutucuklarda akıl yürütmelerde kullanılan ifadeler vardır. Kutucuk numaralarını kullanarak aşağıdaki soruları yanıtlayınız. Aynı kutucuğu bir veya birden fazla sorunun cevabı için kullanabilirsiniz.

7.	1. Benzer	2. O hâlde	3. Eşit
	4. Tüm	5. Buna dayanarak	6. Genel olarak
	7. Öyle ki	8. Dolayısıyla	9. Aynısı
	10. Gibi	11. Bütün	12. Herkes

a) Yukarıdakilerden hangileri analogiyle yapılan akıl yürütmelerde kullanılan ifadelerdir?

.....

b) Yukarıdakilerden hangileri tümdengelimle yapılan akıl yürütmelerde kullanılan ifadelerdir?

.....

c) Yukarıdakilerden hangileri tümevarımla yapılan akıl yürütmelerde kullanılan ifadelerdir?

.....

8-14. açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.

8. Metinleri felsefi açıdan analiz etmenin amacı nedir? Açıklayınız.
9. Felsefi metinlerin öne çıkan özellikleri nelerdir? Sıralayınız.
10. Felsefi metin analizinde metindeki soruların felsefenin hangi alanına yönelik olduğunun bilinmesi ne gibi faydalar sağlar? Belirtiniz.

11-14. açık uçlu soruları aşağıdaki parçaya göre yanıtlayınız.

Nermi Uygur'a göre "İnsan olmak bakımından hiçbir ayrıcalığımız yok birbirimizden. Ayrıcalık gütmek de yaraşmaz insana. Birçok yapıp etmelerde, özellikle pekçok toplumsal ilişkide eşitlik gerek. Başkalarının haklı özgürlüğü çiğnenmemeli. Nice işte kimse kafasının dikine gidemez. Salt bencillik aşağısanmalıdır; yakını uzağı zedeler, ergeç bencili de. Özgün olacağım diye kimse çevresindekileri kırıp dökemez. Herkesin herkesle çatıştığı bir ortamdaysa kimse yaşayamaz. İnsanlar birbirini gözetmek zorundadır. Dayanışma olmazsa, ne yaşama, ne düzen, ne de toplum kalır."

11. Nermi Uygur'un "Yaşama Felsefesi" kitabından alınan bu parçada anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
12. Parçada vurgulanan düşünceyi felsefenin varlık, bilgi ve değer alanları üzerinden yorumlayınız.
13. Parçada belirlediğiniz düşünceye alternatif bir görüş oluşturacak olsaydınız görüşünüz ne olurdu? Açıklayınız.
14. Parçadan hareketle belirlenen felsefi kavramlarla aynı probleme ilişkin tutarlı, sistematik ve temellendirilmiş kısa bir felsefi metin yazınız.

15-20. çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

15. Bir metinde anlatılmak istenen düşünceyi anlamak, yazarın herhangi bir müdahalesi olmadan okuyucuya bağlı bir durumdur. Okuyucu, yazarın anlatmak istediğinin dışında farklı anlamlar çıkarabilir.

Buna göre felsefi bir metnin analizi ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Felsefi metinde anlatılmak istenen yazarın anlattığı kadardır.
 B) Felsefi metinde hangi kavram ve terimlerin geçmiş olduğu incelenir.
 C) Kavramların metindeki anlamlarının değerlendirilmesi sağlanır.
 D) Felsefi metinde yazar farklı fikirleri ele alır.
 E) Felsefi metnin anlaşılmasında okuyucu belirleyicidir.
16. Wittgenstein'a göre felsefe, mantık ve matematik felsefesi bir yana diğer alanlarda cümlelerin doğruluğuna, yanlışlığına bakmaksızın cümlelerden bir malzeme oluşturur. Bu ikisi ise yalnız doğru cümlelerle ilgilidir. Felsefede bir nesne üstüne ne söyleneceği değil aynı zamanda nasıl söyleneceği de öğrenilmelidir. Bu, nesnenin nasıl bildirileceği yöntemidir.

Parçadan hareketle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Felsefi kavramlar tarihsel niteliktedir.
 B) Felsefi etkinlikte dilin doğru kullanımı önemlidir.
 C) Felsefede soyut kavramlar sıkça kullanılır.
 D) Felsefe yapmak için günlük dil yeterlidir.
 E) Felsefenin amacı düşündürmektir.

17. • Özgürlük var mıdır?
 • Adalet ve eşitlik aynı şey midir?
 • Bilginin sınırı nedir?
 • Eserin sanat olabilmesinin koşulları nelerdir?

Verilen sorular aşağıdaki felsefe alanları ile eşleştirildiğinde hangisi açıkta kalır?

- A) Epistemoloji
 B) Etik
 C) Ontoloji
 D) Sanat
 E) Siyaset

18. Zygmunt Bauman (Zigmunt Bavmın), "Yaşam Sanatı" eserinde şöyle der: "Benliğim" taşıdığım sorumluluklardan örülmüştür: Benim gerçekleştirmedeğim eylemlere ya da benim için önem taşıyan şeylere duyduğum sorumluluklardan. Öteki bana baktığı için, ben onun nazarında sorumluluk almamış olsam da ondan sorumluyum."

Parçada ele alınan felsefi problem felsefenin hangi alanıyla ilgilidir?

- A) Ahlak
 B) Bilgi
 C) Bilim
 D) Siyaset
 E) Varlık

19. I. Metnin konusunu belirleme
 II. Kavram ve problemleri belirleme
 III. Argümanların sağlamlığını ve ikna ediciliğini değerlendirme
 VI. Yazarın diğer yazılarını inceleme

Yukarıdaki ifadelerden hangileri felsefi metin analizinde kullanılmaktadır?

- A) Yalnız I
 B) Yalnız II
 C) I, II, III
 D) I, II, IV
 E) II, III, IV

20. Felsefi metin diğer metin türlerinden birçok açıdan ayrılır. Farklı yöntemlerle ve bakış açısıyla sorunları ve kavramları ele alan felsefi metinlerin belirli özellikleri vardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi felsefi metinlerin öne çıkan özelliklerinden değildir?

- A) Kavram ve problemlere dayanır.
 B) Eleştireldir.
 C) Argümanlara dayanır.
 D) Gözlemlenebilir.
 E) Sağlamlığı değerlendirilebilir.

Ünite ile ilgili daha fazla soruya ulaşmak için karekodu okutunuz.

Ünite öz değerlendirme formu için karekodu okutunuz.

SÖZLÜK

A-B-C

- akıl:** Genel olarak, insanda var olan soyutlama yapma, kavrama, bağıntı kurma, düşünme, benzerliklerin ve farklılıkların bilincine varma kapasitesi, çıkarsama yapabilme yetisi.
- akıl yürütme:** 1. Genel olarak, düşünceleri bilinçli, tutarlı ve amaçlı bir biçimde birbirlerine bağlama işlemi. Mantıklı bir biçimde düşünme. 2. Çıkarım ya da çıkarsamalar yapma.
- algı:** Çağdaş psikoloji ve epistemolojide, duyuşsal olarak uyarılma sonucunda, evler, arabalar, ağaçlar türünden sıradan nesnelere ilgili kavrayışa verilen ad.
- alımlama:** İletişim sürecinde bir bireyin kendisine iletilmek istenen mesajı alması, onu etkin bir biçimde yorumlayarak yeniden üretmesi eylemi.
- analitik:** Analizle ilgili olan, analizi yöntem olarak kullanan.
- analitik felsefe:** 20. yüzyılda özellikle İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde çok etkili olan ve dil üzerinde yoğunlaşarak, olgulara ya da anlamlara uygun düşecek en iyi ve en dakik mantıksal formu bulmak için, cümleleri ya da kavramları veya dilsel ifadeleri analiz etme işiyle uğraşan felsefi akım.
- a posteriori:** Deneyimin eseri veya sonucu olan, deneyime dayanan anlamına gelen Latince deyim.
- a priori:** Deneyimden bağımsız, tecrübeye dayanmayan anlamına gelen Latince deyim.
- argüman:** Bir tezi, bir görüşü desteklemek, doğrulamak veya güçlendirmek üzere getirilen, bir ya da daha fazla sayıda öncül veya kabulden belirli bir sonucun çıkarsandığı kanıtlama tarzı ya da formu.
- arkhe:** Antik Yunan düşüncesinde, genel olarak ilk, temel, başlangıç.
- aşkın:** Genel olarak, en yüksek, en üstün, en yüce olan, en yüksek niteliklere sahip bulunan varlık; deneyde verilenin ötesinde olan, deneyi aşan gerçeklik; normal, gündelik tecrübenin kavrayışını aşan, bilimsel açıklama düzeyinin daima ötesinde kalan varlık alanı için kullanılan sıfat.
- ben/benlik:** Akıl sahibi -öznenin, bilinçli kişinin, kendisini başkalarından ayırmasına ve kendisini öne sürmesine yarayan güç.
- bilgi:** Öznenin amaçlı yönelimi sonucunda, özneye nesne arasında kurulan ilişkinin ürünü olan şey.
- bilim:** Dış dünyaya, nesnel gerçekliğe ve bu gerçeklikte yer alan olgulara ilişkin, tarafsız gözlem ve sistematik deneye dayalı zihinsel etkinliklerin ortak adı.

Ç-D-E

- çelişki:** Önergeler arasında geçerli olan mantıklı bir ilişki.
- değer:** Ahlak ya da değer felsefesinde, olgu bilincinden sonra ortaya çıkan ve olguya, belirli duyguları, arzuları, ilgileri, amaçları, ihtiyaç ve fiilleri olan özneye ilişkisi içinde, belirli nitelikler yüklemeye belirlenen tavır; öznenin olana, olguya yüklediği nitelik.
- değişmez:** Mantıkta, bir yorum altında, ister bir birey, ister bir özellik ya da ister bir bağıntı olsun, belirli bir şey için kullanılan bir ada karşılık gelen sembol.
- determinizm:** Evrende olup biten her şeyin bir nedensellik bağlantısı içinde gerçekleştiğini, fiziksel evrendeki ve dolayısıyla da insanın tarihindeki tüm olgu ve olayların mutlak olarak nedenlerine bağlı olduğunu ve nedenleri tarafından koşullandığını savunan anlayış.
- dışavurum:** Ruhsal olay ve yaşantıların, belirli gösterge, sembol ve betimlemelerle dışlaştırılması, ifade edilmesi.
- diyalektik:** Yunanca tartışma sanatı anlamına gelen, genelde akıl yürütme yoluyla araştırma ve doğrulara ulaşma yöntemi.
- diyalojik:** Gerçekliği ve onun çelişmelerini incelemeye yarayan ve bu çelişmeleri aşmayı sağlayan, yolları aramayı öngören akıl yürütme yöntemi, eytişim.
- dogmatik:** Genel olarak, belirli bir takım ilkeleri, tezleri, düşünce, teori ve ideolojileri mutlak olarak doğru ve her zaman geçerli diye kabul eden, görüşlerini kesin ve tartışmaya yer vermez bir biçimde öne süren kimsenin tutumu için kullanılan sıfat.
- doğrulama:** Bir tümcenin ya da önermenin doğruluğunu deneysel yöntemlerle belirleme işlemi.
- doğruluk:** Bir önerme, inanç, düşünce ya da kanaatin bazı temellere ya da ölçütlere göre veya bağlantılı olarak sahip olduğu doğru olma özelliği.
- düşünce:** Düşünme ediminin ürünü olan düşünce, insanın zihinsel faaliyetleri ile dış uyaranlar arasında kurduğu bağlantı sonucu olan şey.
- eleştiri:** Yunanca yargılama, ayırt etme anlamına gelen kriseis sözcüğünden gelen bir terim olarak, bir kişiyi, bir düşünceyi, bir eseri titiz, dikkatli bir incelemeye tabi tutma.
- episteme:** İlk Çağ Yunan felsefesinde, sanı, kanaat ya da inanç anlamına gelen doxadan farklı olarak, doğru bilgi, bilimsel ya da sistematik bilgi, ilk ilkelere hareketle kanıtlanabilir olan zaruri bilgi için kullanılan terim.

F-G-H

- felsefe:** Yunanca "seviyorum, peşinden koşuyorum, arıyorum" anlamına gelen phileo ve "bilgi, bilgelik" anlamına gelen sophia sözcüklerinden türeyen terimin işaret ettiği entelektüel faaliyet ve disiplin.
- formel:** Özel konu ya da içerikten bağımsız olarak geçerli olan, yalnızca mantıksal bir anlamı bulunan.
- görecelik:** Kişiden kişiye değişmeyen nesnel bir hakikat, herkes için geçerli olan mutlak doğrular bulunmadığını, hakikatin ya da doğruların bireylere, çağlara ve toplumlara göreli olduğunu savunan anlayış.
- hakikat:** En genel anlamı içinde, dini, bilimsel, ahlaki, vb. hakikatler bağlamında, bir bilgi alanı ya da disiplininin konu aldığı varlık alanıyla ilgili temel doğrular bütünü.
- haz:** Genel olarak, hoş giden bir şeyin yarattığı, uyandırdığı duygu.

İ-J-K

- içkin:** Aşkın olana, dışarıda ya da ötede olmaya karşıt olarak, içte ya da içeride olan; bir varlığın yapısında bulunan; bir dış etkenden değil de, bu varlığın kendi doğasından kaynaklanan; geçici olanın tersine, bir şeyde gerçekten, fiilen var olan için kullanılan sıfat.
- idealar:** 1. Yalnızca düşüncede mevcut olup gerçeklikte bulunmayan şey. 2. Türünün yetkin örneği olan şey, kopya edilecek, kendisine öykülenecek model.

ideoloji: Bir çağın, bir toplumun düşünceler (ideler) dünyası, bilinç yapısı toplumsal-ekonomik ilişkilerin ürünüdür, idelerle ilgili üstyapıdır.

idrak: İslam felsefesinde, bireysel ya da tikel nesnelere ilişkin bireysel deneyim, tecrübe ya da kavrayış için kullanılan terim.

imge: Dış dünyadaki nesnelere zihinsel resim, kopya ya da tasarımı; gerçek ya da tasarımı; gerçek dışı bir şey ya da olgunun zihindeki tasarımı; var olan şeylerin, zihinde oluşan sureti; resimsel niteliği olan tasarımı; zihnin, duyuşsal bir niteliği ya da dış dünyada var olan bir şeyin kopyası, duyuşsal uyarıların yokluğunda meydana getirmesi sürecinin ürünü olan zihinsel nesne.

inanç: Genel olarak bir şeyin ya da kimsenin varlığına, bir iddianın doğruluğuna inanma, birisine güven besleme durumu.

iyi niyet: Kant'ın ödev ahlakında ahlaki bir davranışın gerçekleştirme kriteri olarak belirlediği değer. Kant iyi niyeti, her çeşit doğal arzu ve isteğin dışında evrensel ödevin gerektirdiği iradeyi göstermek olarak tanımlar.

kiplik: Varlığın ya da olayların varoluş biçimi, tarzı; bir şeyin nasıl var olduğu, nasıl olup bittiği ya da nasıl düşünüldüğünün türlü biçimleri.

kuşku: Bir iddianın doğruluğuna inanmama eğilimi.

L-M-N

mantık: Geniş anlamı içinde, öncül ya da öncüllerden bir sonuca giden akıl yürütmenin yapısıyla ilkelerini konu alan bilim dalı.

meta: Batı dillerinde, aşmayı, daha üst düzeyde ele almayı ifade eden terim.

metafor: Sembolik ve imalı anlatım, mecaz.

mitoloji: Bir halkın ya da bir uygarlığın ortaya koyduğu mitoslar ya da efsaneler toplumu.

neden: Bir şeyi değiştirmeye, bir fenomen ya da olay meydana getirmeye yetili olan şey ya da koşul, yaratıcı etken; bir şeyi ortaya çıkartan, kendisi olmadan o şeyin kesinlikle varlığa gelemeyeceği şey.

norm: Bir sosyal grubun kendisi için ilke edindiği ve grup üyelerinin eylemlerini yönlendiren davranışlar bütünü.

normatif: İnsan davranışlarının ideal, norm ya da standartlara göre düzenleme, bir standart oluşturma, olması gerekeni gösterme tavrı.

numen: Genel olarak, aklın, tüm fenomenlerin nedeni, temeli ve dayanağı olarak varoluşunu öngördüğü, gerçek fakat kendi içinde biline-
mez olan töz; fenomenin kendisinin tezahürü, ifadesi olduğu gerçeklik.

O-Ö-P

olasılık: Rastlantısal ya da olumsal olma, mümkün ya da ihtimal dâhilinde bulunma durumu.

olgu: Aktüel ortaya çıkan, genellikle en kolay, nitelik, bağlantı ya da tartışılmaz, yadsınmaz olarak tartışılmazcasına inkar edilemezcesine kabul edilen.

oluş: Bir varoluş formu ya da düzeninden başka bir varoluş formu ya da düzenine geçiş.

organon: Aristoteles'in mantık denemelerinden oluşan diziyeye verilen ad.

özgürlük: Genel olarak, kişinin kendi kendisini belirlemesi; bireyin kendisini, dış baskı, etki ya da zorlamalardan bağımsız olarak, kendi arzu edilir ideallerine, motiflerine ve isteklerine göre yönlendirmesi.

paradigma: Genel olarak, ideal bir durum ya da örnek, bir şeye bakış tarzı; yargılama ölçütü sağlayan her türlü ideal tip ya da model.

paradoks: Genel inançlara aykırı düşen önerme, sezgisel olarak kabul edilmiş öncüllerden yola çıkarak bu öncüllerden tümdengelsel akıl yürütme ile ya bir çelişki yani doğru olamayan ya da temel inançlara aykırı olan bir sonuç çıkarma durumu.

pragmatik: Genel olarak sembol ya da işaretlere, dilsel göstergelere ilişkin araştırma.

pozitivizm: Genel olarak, modern bilimi temele alan, ona uygun düşen ve batıl inançları, metafizik ve dini, insanlığın ilerlemesini engelleyen bilim öncesi düşünce tarzları ya da formları olarak gören dünya görüşü; metafizik ile bilim arasında kesin sınırlar koyan, dogmayı ve sezgisel olanı bilimsel etkinlik alanından uzaklaştıran ve üzerinde odaklanılması gereken tek bilgi türü olarak bilimsel bilgiyi öne çıkartan pozitivizm, dini ve metafizik söylemlerin yerini akla, gözleme ve deneye dayalı pozitif bilginin almasını ön gören dünya görüşünü ifade eder.

R-S-Ş

rasyonel: Akla ve düşünce yasalarına uygun olan.

realist: Gerçekliğin insan zihninden bağımsız olduğunu söyleyen genel öğretinin şu ya da bu versiyonunu benimsemiş olan kişi ya da yaklaşım.

retorik: Fikirleri, düşünceleri en iyi biçimde ifade etme, etkili konuşma.

sav: Tanıtılması gereken önerme, tez.

semantik: Genel olarak, anlam konusuna yönelen, dili anlam bakımından ele alan, göstergelerle gösterilen arasındaki ilişkiyi inceleyen disiplin, bilim dalı.

sentezleme: Yalından karmaşık olana, külliden cüziye, zorunludan olasıya, ilkeden onun uygulanmasına, genel yasadın bireysel duruma, nedenden etkiye, öncülde varılan sonuca giden düşünme biçimi, bireşim.

sezgi: Bir şeyin bilgisine akli kullanmadan, doğrudan bir biçimde sahip olma yetisi.

sivil toplum: Devletin denetimi altında olmayan, kararlarını bağımsız olarak vererek toplumsal etkinliklerde bulunan bireyler topluluğu.

spiritüel: Maddi, cisimsel olmayan; tinden, meydana gelen; insan ruhuyla ilgili olan.

soyutlama: Deneyimin içeriğindeki bir ögeyi, doğal kuruluşundan, yapısal ve fonksiyonel ilişkilerinden ayırarak, kendinde ve kendi başına düşünme işlemi; duyu yoluyla algılanan gerçeklikte birbirinden ayrılmaz olan iki öğeden birini düşünce yoluyla ayırma, yalıtılma, diğerinden ayırarak ortaya çıkarma.

şey: Tözle, yani kendisini belirleyen tüm niteliklerden bağımsız olarak düşünülen gerçek ve somut özneye eş değer olan terim.

T-U-Ü

tasdik: Bir tümcenin ya da önermenin doğruluğunu entelektüel olarak kabul etme; bir doğruya terimlerinin apaçıklığından dolayı bağlanma hâli.

tin: Birtakım fizikötesi kurucularının, gerçeği ve evreni açıklamak için her şeyin özü, temeli veya yapıcısı olarak benimsedikleri madde dışı varlık.

töz: Değişenlerin özünde değişmeden kaldığı varsayılan idealist kavram, cevher.

V-Y-Z

yanılsama: Duyu yanılsaması, yanlış algılama, yanlış tasarım ve umut, kuruntu.

yargı: Zihnin belirli bir içeriği bir şey hakkında olumlama ya da inkar etme edimi.

zorunlu: Olumsal olmaya, olduğundan başka türlü olabilmeye karşıt olarak olduğundan başka türlü olamama durumu.

Ölçme ve değerlendirme cevap anahtarına ulaşmak için karekodu okutunuz.

KİTAP KAYNAKÇASI

- Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akarsu, B. (1993). *Ahlak öğretileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akarsu, B. (1998). *Çağdaş felsefe*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Akarsu, B. (2018). *Bilimin dünü bugünü yarım*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Aristoteles (1995). *Retorik*. (M. H. Doğan, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aristoteles (1996). *Metafizik*. (A. Aslan, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınevi.
- Aristoteles (2012). *Nikomakhos'a etik*. (S. Babür, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Aristoteles (2014). *Nikomakhos'a etik*. (Z. Özcan, Çev.) Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Arslan, A. (1994). *Felsefeye giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Arslan, A. (2006). *İlkçağ felsefe tarihi 1 Sokrates öncesi Yunan felsefesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, A. (2006). *İlkçağ felsefe tarihi 2 Sofistlerden Platon'a*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, A. (2006). *İlkçağ felsefe tarihi 4 Hellenistik dönem: Epikürosçular Stoacılar Septikler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, A. (2009). *Felsefeye giriş*. Ankara: Adres Yayınları.
- Aurelius, M. (1974). *Kendime düşünceler*. İstanbul: Kardeş Matbaası.
- Bahar, B. C. (2014). *Bakış açımı değiştir hayatın değişsin*. İstanbul: Tutku Yayınevi.
- Bauman, Z. (2011). *Yaşam sanatı*. (A. Sarı, Çev.) İstanbul: Versus Kitap.
- Bayraktaroğlu C., Özcan H., Özcan Z. (2020). Nikomakhos'a etik bağlamında Aristoteles'in erdem etiği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 29/1, 277-296.
- Bergson, H. (2014). *Gülme*. (D. Çetinkasap, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bergson, H. (2014). *Metafiziğe giriş*. (A. Altınörs, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Berger, J. (1995). *Görme biçimleri*. (Y. Salman, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bozkurt, N. (1992). *Sanat ve estetik kuramları*. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Büyükc, C. (2013). Tanrı inancının rasyonelliği ve kanıt ihtiyacı. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 40, 93-120.
- Camus, A. (2010). *Sisifos söyleni*. (T. Yücel, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Capella, W. (1994). *Sokrates'ten önce felsefe 1*. (O. Özügül, Çev.) İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Cengiz, C. A. (2016). Âşık Veysel'in "yıllarca aradım kendi kendimi" şiirinden hareketle felsefenin türk kültüründeki yeri. *Dört Öge*, sayı: 10, 39-49.
- Cervantes, M. G. (2008). *Don Kişot*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çetinkaya E. K., Şimşek C., Çalışkan L. (2013). Bilim ve sözde-bilim ayrımı için bir ölçek uyarlama çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, sayı: 2, 31-43.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2001). *Metafiziğe giriş*. İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2005). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2011). *Felsefe tarihi*. Ankara: Say Yayınları.
- Cicero (1998). *Yaşlılık üzerine*. (A. Sarıgöllü, Çev.) İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Collingwood, R. G. (2011). *Kısaca sanat felsefesi*. (T. Kabadayı, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Çubukçu, İ. Ağah (1972). *İslam düşüncesi hakkında araştırmalar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çüçen, K. (Ed.). (2018). *Metafizik kavram ve problemleriyle varlık felsefesi*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Descartes, R. (1998). *Felsefenin ilkeleri*. (M. Akın, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Demir, Ö. (1992). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Dostoyevski, M. (1999). *Yer altından notlar*. (M. Özgül, Çev.) İstanbul: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık.
- Eflâton (1997). *Birinci Alkibiades*. (İ. Şahinbaş, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Epiküros (2014). *Özdeyişler*. (G. Renas, Çev.) İstanbul: Arya Yayıncılık.
- Erdem, M. A., Derin, Z. (2022). Yassı Tepe Höyük erken tunç çağı potaları. *Arkeoloji Dergisi*, sayı: 1, 43-61.
- Fârâbî (1974). *Mutluluğu kazanma*. (H. Atay, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Fârâbî (2001). *El-Medinetül-Fâzıla*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Fazhoğlu, İ. (2004). İki ucu müphem bir köprü: "Bilim" ile "Tarih" ya da "Bilim Tarihi". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, sayı: 4, 9-2.
- Friedeell, E. (1999). *Antik Yunan'ın kültür tarihi*. (N. Aça, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gökberk, M. (1999). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Guthrie, W. K. C. (1999). *İlk çağ felsefesi tarihi*. (A. Cevizci, Çev.) Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Hegel, G. W. F. (1991). *Hukuk felsefesinin prensipleri*. (C. Karakaya, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayıncılık.
- Hegel, F. G. W. (1997). Cogito, öyleyse Descartes. (D. Şahiner, Çev.) *Cogito Düşünce Dergisi*, sayı: 10, 135-149.
- Herakleitos (2003). *Kırık taşlar*. (B. Pirhasan, Çev.) İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Herakleitos (2005). *Fragmanlar*. (C. Çakmak, Çev.) İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Homeros (2005). *Odysseia*. (A. Erhat, Çev.) İstanbul: Can Sanat Yayınları.

- Hume, D. (1976). *İnsanın anlama yetisi üzerine bir soruşturma*. (O. Aruoba, Çev.) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Hume, D. (2009). *İnsan doğası üzerine bir inceleme*. (E. Baylan, Çev.) Ankara: BilgeSu Yayınları.
- İbn Sinâ (2004). *Risâleler*. (A. Açıkgenç, M. H. Kirbaşoğlu, Çev.) Ankara: Avrasya Yayınları.
- Jaspers, K. (1981). *Felsefeye giriş*. (M. Akalın, Çev.) İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kafka, F. (2015). *Dava*. (G. Sert, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kant, I. (1960). *Ebedî barış üzerine felsefi deneme*. (Y. Abadan, S. Meray, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları.
- Kant, I. (2002). *Ahlâk metafiziğinin temellendirilmesi*. (İ. Kuçuradi, Çev.) Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2008). *Arı usun eleştirisi*. (A. Yardımlı, Çev.) İstanbul: İdea Yayınevi.
- Kavalcı, T. (2017). Üç önemli kuramcı üzerinden alımlama estetiğinin incelenmesi ve bir uygulama. *Söylem Filoloji Dergisi*, sayı: 3, 52-74.
- Kaya, D. (2009). *Yunus Emre ve seçme beyitler*. Sivas: Vilâyet Kitabevi.
- Kemp, G. ve Bowel, T. (2021). *Eleştirel düşünme kılavuzu*. (B. Tanrıseven, Çev.) Ankara: Tübitak Yayınları.
- Keser, N. (2009). *Sanat sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Keser, N. (2018). *Sanat metodolojileri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kierkegaard, S. (2005). *Günlüklerden ve makalelerden seçmeler*. (İ. Kapaklıkaya, Çev.) İstanbul: Anka Yayınları.
- Kindi (2014). *Felsefi risaleler*. (M. Kaya, Çev.) İstanbul: Klasik Yayınlar.
- Kutlusoy, Z. S. (2014). Gerçeklik bağlamında septik bir tartışma: kaplar içindeki beyinler. *Posseible Düşünme Dergisi*, sayı: 5, 7-13.
- Kundera, M. (2007). *Varolmanın dayanılmaz hafifliği*. (F. Özgüven, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Laertios, D. (2002). *Ünlü filozofların yaşamları ve öğretileri*. (C. Şentuna, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lakatos, I. (2014). *Bilimsel araştırma programlarının metodolojisi*. (D. Uygun, Çev.) İstanbul: Alfa Basım Yayıncılık.
- Locke, J. (1999). *İnsanın anlama yetisi üzerine bir deneme*. (M. Delikara Topçu, Çev.) Ankara: Öteki Yayınevi.
- Mengüşoğlu, T. (1992). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Okay, B. (2017). *Konfüçyüs ve Çin felsefesinin temelleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Ökten, K. H. (2007). *Aristoteles*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Platon (1989). *Phaidon*. (S. Yetkin, H. R. Atademir, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Platon (2010). *Devlet*. (S. Eyüboğlu, M.A. Cimcoz, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Platon (2010). *Diyaloglar*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Platon (2013). *Devlet*. (C. Saraçoğlu, V. Atayman, Çev.) İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Rand, A. (2007). *Atlas silkindi*. (B. Dişbudak Çorakçı, Çev.) İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Recaizade Mahmud Ekrem (2016). *Araba sevdası*. İstanbul: Ottoman Kum Saati.
- Rumi, M. C. (2008). *Mesnevi-i manevi şerhi 5. cilt*. (Aktaran: H. TOP) Konya: Rumi Yayınları.
- Russell, B. (1998). *Sorgulayan denemeler*. (N. Arık, Çev.) Ankara: Tübitak Yayınları.
- Sagan, C. (1982). *Kozmos evrenin ve yaşamın sırları*. (R.Aşçıoğlu, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Sartre J. P. (1981). *Bulanık*. (S. Hilav, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Sayılı, A. (2010). *Bilim tarihi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Soykan, Ö. N. (2006). *Felsefe ve dil Wittgenstein üstüne bir araştırma*. İstanbul: Mvt Yayıncılık.
- Taslaman, C. (2008). *Modern bilim, felsefe ve Tanrı*. İstanbul: İstanbul Yayınevi.
- Tekel, A. (2015). Estetik yargı ve estetik yargıyı etkileyen faktörler. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, sayı: 16, 149-157.
- Timuçin, A. (2010). *Düşünce tarihi 1*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Topdemir, H. G. (2003). Optik biliminde bir öncü İbnü'l-Heysem. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, sayı: 3, 107-126.
- Tse, L. (1994). *Tao Te Chung*. (Ö. Tulgan, Çev.) İstanbul: Yol Yayınları.
- Tunalı, İ. (1998). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tunçel, M. (2019). *Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig*. Ankara: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- Türer, C. (1998). Bilim felsefesi. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 16*, sayı: 10, 169 -184.
- Uludağ, K. (1993). Felsefe + Sanat = Sanat felsefesi. *Anadolu Sanat Dergisi*, sayı: 1, 177-182.
- Ural, Ş. (1994). Bilim felsefesinin amacı veya bilim felsefesinin felsefesi. *Felsefe Arkivi Dergisi*, sayı: 29, 1-12.
- Ural, Ş. (2013). Felsefe ve teoloji. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 30, 73-81.
- Uygur, N. (1993). *Yaşama felsefesi denemeler*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Uygur, N. (2022). *Felsefenin çağırısı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ülger, M. (2007). Eflatun'un bilgi görüşü. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 12/2, 191-201. Ülken, H. Z. (1963). *Felsefeye giriş birinci kısım*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Walter K. (1994). *Antik Yunan*. (S. Y. Paydur, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Walton, D. N. (1997). *Appeal to expert opinion*. Texas: Pennsylvania State University Press.
- Walton, D. N. (2008). *Informal logic*. New York: Cambridge University Press.
- Wittgenstein, L. (2005). *Felsefi soruşturmalar*. (D. Kanit, Çev.) İstanbul: Totem Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (1991). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, C. (1994). *Bilim felsefesine toplu bir bakış*, felsefe tartışmaları. (15. Kitap) İstanbul: Kent Basımevi.
- Yıldırım, C. (1995). *Bilimin öncüleri*. İstanbul: Türkiye Bilimler ve Araştırma Kurumu.

Görsel kaynakçası, genel ağ kaynakçası ve e-çerik kaynakçasına ulaşmak için karekodu okutunuz.

